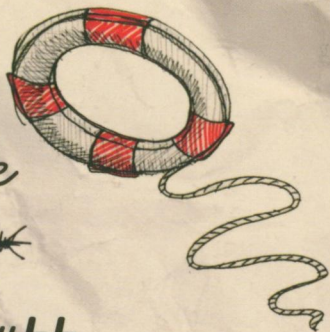

Nick Thorpe

Sír az út előttem

Remények és félelmek a menekültek útján

SÍR AZ ÚT ELŐTTEM

REMÉNYEK ÉS FÉLELMEK A MENEKÜLTEK
EURÓPÁBA VEZETŐ ÚTJÁN

Nick Thorpe

SCOLAR

Somogyi-könyvtár, Szeged

S000551550

A szerző megjegyzése

Nehéz volt megtalálni a legpontosabb szavakat, melyek leírják azon személyeket, akikről a könyvem szól. Úgy döntöttem, hogy teljesen kerülöm a „migráns” megnevezést – kivéve az idézetek esetében –, mivel az manapság elfogadhatatlanul negatív töltettel telítődött. A „bevándorló” szintén félrevezető, mert a Magyarországra érkezők túlnyomó többsége nem szándékozik itt letelepedni. A legmegfelelőbb kifejezés talán az „átvándorló” lenne, de ezt sok előolvasóm furcsának találta. A „menedékkérő” semleges szó, mivel sok ember, aki több országon is átkelt, valóban menedékjogot kér. Mindazonáltal nem találtam kielégítőnek. Egyetlen, pontos, mindent magába sűrítő megnevezés híján végül a „menekült” mellett döntöttem. Ezt a legszélesebb értelemben használom mindazokra, akik valamilyen okból más országba menekülnek. Ez igaz mindenkire, aki Európába jött.

A mű eredeti címe: *The Road Before Me Weeps – Hope and Fear on the Refugee Route to Europe*

Fordította: Gebula Judit (1–7. fejezet),
Rajki András (8–15. fejezet),
Nyuli Kinga (előszó, utószó, szövegátdolgozások,
kiegészítések)

Szöveg, fotók © Nick Thorpe

© Scholar Kiadó, 2018

Hungarian translation © Gebula Judit, Rajki András, Nyuli Kinga, 2018

Minden jog fenntartva. A mű egyetlen részlete sem használható fel, nem tárolható és nem sokszorosítható a kiadó előzetes írásbeli engedélye nélkül.

*Hóba feküdni,
Varjakkal hálni,
A köddel kelni,
Vadmacskanyomon
Szökni a széllel.*

*Jelet nem hagyni,
Betűt papíron,
Rongyot az ágon.
Égetni, tépni
Nyomod e földön.*

MÁRAI SÁNDOR: *Menekülő*

Tartalom

<i>Bevezetés Földönfutók</i>	9
1. A menekült éve	21
2. A félelem kora	38
3. Orbán Viktor szent háborúja	60
4. Teljes zűrzavar	75
5. Egy menekült győzelme	104
6. Bezárul a függöny	126
7. Három vad határ	145
8. Lelkek raktára	169
9. Szilveszter van	192
10. A négy szél utcája	209
11. Jó emberek és rosszak	234
12. A nők Adaševciből	258
13. Egy lassú és szánalmas Európa	276
14. Határvidék	293
15. Bárcsak itt lennél	312
<i>Utószó Arcok a kerítésnél</i>	345
<i>Köszönetnyilvánítás</i>	355
<i>Rövidítések jegyzéke</i>	357
<i>Végjegyzetek</i>	359

BEVEZETÉS

Földönfutók

Képzeljétek el a földönfutókat,
Porontyokkal s batyúkkal hátukon,
Amint vonúlnak a hajók felé!...

WILLIAM SHAKESPEARE: *Morus Tamás*¹

A migráció ősrégi jelenség, hagyományos megoldás az olyan hagyományos nehézségekre, mint a háború és az éhínség. Az európai kontinens lakosai mindannyian bevándorlók utódai. Egyesek a földművelést hozták magukkal Anatóliából még i. e. 6500 körül, mások a fémmegmunkálást honosították itt meg. A bevándorlók adták a kereszténységet és az iszlámot Európának. A dél-franciaországi Saintes-Maries-de-la-Mer templomában látható annak a bárkának a másolata, amelyen a három Mária (Mária Magdolna, Mária Salomé, Mária Kleofás) Jézus keresztre feszítését követően Franciaországba hajózott. A legenda szerint egy cigánylány, a romák közt szentként tisztelt Sára vetette magát a hullámok közé, s segítette őket partra. E jótékony cselekedetről a mai napig megemlékeznek a francia kisvárosban. A budapesti Gellért-hegy annak a velencei térítőnek őrzi a nevét, akit a pogányok legurították egy hordóban a szikláról.²

A migráció természetes a mai világban, hiszen a gazdagok és a szegények között óriási szakadék tátong. Az teszi a letelepült lakosság számára különösen ijesztővé e jelenséget, hogy visszafordíthatatlannak tűnik. Noha a legtöbb menekült előbb vagy utóbb szeretne visszatérni a hazájába. Ez az úgynevezett körkörös migráció. Minél egyszerűbb

a külföldieknek egy másik országba menni és ott munkát vállalni, annál nagyobb az esélye annak, hogy egy nap távoznak onnan. Ennek ellenkezője is igaz: ha valaki az élete kockáztatásával, lélekvesztőn kelt át a tengeren, drótkerítéseken mászott át, tisztességtelen embercsempészek kezébe helyezte sorsát, akik kirabolták, és elszenvedte a rendőrök meg a hivatalnokok lekezelő viselkedését, akkor nem fogja elhagyni új lakóhelyét. Ha óriási árat fizetett Európáért, akkor foggal-körömmel ragaszkodni fog ahhoz a talpalatnyi földhöz, amin megvetette a lábát, és nem kockáztatja meg a hazatérést, még egy rövid látogatás erejéig sem.

Könyvem címét, *Sír az út előtttem* egy székely népdalból kölcsönöztem, amelyet elsőként Lajtha László népdalgyűjtő-zeneszerző vett fel a ma Romániához tartozó Bözödön. A dalnak számos változata él, a legismertebb egy férfiről szól, aki szomorúan végigmegy a falu utcáján, mert a szerelme mást szeret; olyan bánatos, hogy még *az út is sír előtte*. Úgy érzi, minden ajtó zárva marad előtte.³

Sír az út előtttem, bánkodik az ösveny,

Még az is azt mondja, áldjon meg az Isten,

Áldjon meg az Isten minden javaival,

Mint kerti violát ékes szagaival.

Megyek az úton lefelé, senki se mondja, gyere bé,

Megyek az úton lefelé, senki se mondja, gyere bé,

Bémegyek egy házhoz, ott van az én édesem,

Pohár a kezébe, kalács az ölibe.

Pohár a kezébe, kalács az ölibe,

Mondom édesemnek, köszöntsd reám rózsám.

Mint sem rád köszönöm, inkább elönténem,

Mégis rád köszöntöm, hogy addig szeretté.

Mégis rád köszöntöm, hogy addig szeretté,

Nálamnál szebbeket, jobbakat kerestél,

Adjon is az Isten neked, rózsám olyat,

Kivel a te szíved sohase nyugodjék.

1987-ben Sára Sándor filmrendező ugyanezt a címet választotta a bukovinai székelyek elűzetését és örökös hontalanságát bemutató négyrészes dokumentumfilm-sorozatának, melyben a mádэфalvi veszed-

lemtől (1764) Bácskába telepítésükig (1941) követi nyomon történetüket.⁴ Ugyanezt a verssort a Vízöntő együttes is megénekelte az 1990-es években.⁵ Az ő változatukban egy magyar elvetődik a tengeren túlra, és a családja azt sem tudja, él-e, hal-e. Végül Albert Ernő 2001-ben megjelent, azonos című könyvében a székelyföldi romák sorsát mutatja be.

Azért választottam ezt a címet, hogy az olvasók a menekültekre önmagukhoz hasonló embereként tekintsenek, akik a biztonságos otthon reményében vállalják azt a rengeteg szenvedést, amit az új hazához vezető út tartogat. Úgy tűnik, az európai utak kereszteződésében fekvő Közép-Európában – ahol oly sokszor kényszerültek menekülni az itt élők – mintha nehezebb lenne átérezni a tragédiát, nehezebb lenne közösséget vállalni azokkal, akik 2014 óta előzönlöttek a határokat. Pedig az afganisztáni hazarák előtt is sír az út, miközben a hazájukat elhagyva Európa felé igyekeznek. Az iraki jeziditák előtt is sír, amikor eszükbe jutnak az Iszlám Állam rabságában szenvedő, otthon hagyott asszonyaik és leányaik. A szíriai, iraki, iráni és törökországi kurdok előtt is sír az út, csakúgy, mint az észak-afrikai berberék, a mali bambarák, az Iszlám Állam terrorja elől menekülő közel-keleti keresztények vagy éppen muszlimok előtt. És sír Aleppo, Moszul, Idleb, Szindzsár és sok más város menekültjei előtt.

Ez a könyv azokról szól, akik a nyugat-balkáni útvonalon, Törökországon át érkeztek Európába 2014 és 2017 között. Ez csupán egyike az Európába vezető öt főbb útvonalnak, ám 2015 folyamán és 2016 első hónapjaiban ezen érkezett a legtöbb menedékkérő. A könyv emellett a menekülők által tapasztalt ellenséges és baráti gesztusokat egyaránt hírül adja.

Élményeik és a jelenlétük által kiváltott reakciók talán az európai és a globális mobilitás szélesebb kontextusában válnak érthetővé. Egyes országok több tapasztalattal rendelkeznek eltérő nemzetiségű és kultúrájú emberekről, míg mások kevesebb. Az „idegenek” száma ugrásszerűen megnövekedett, és egyre gyakrabban érezhetjük azt, hogy épp mi vagyunk azok, akik kilógunk a sorból. Az elszigeteltség érzésének növekedését még a modern technológiák sem tudták megszüntetni.

John Berger brit író találóan fogalmazott: az otthon az a hely, ahol a mindennapi életünk vízszintes vonala találkozik azzal a függőleges

tengellyel, amelynek alján a halottainkkal való viszonyunk, tetején pedig Isten foglal helyet. Otthonunk elhagyása után könnyedén eltevérdhetünk egy széttöredezett világban. Berger szerint a migráció a modern kor egyik központi élménye. Az ember kénytelen rendkívüli szomorúságot átélni, amíg rá nem lel egy olyan új helyre, melyet otthonának érez, s ha ez sosem történik meg, akkor mindig a maga mögött hagyott hazája után fog sóvárogni.⁶

2015-ben 1,3 millióan, 2016-ban 1,2 millióan kértek menedékjogot Európában. 2017-ben ez a szám 600 ezerre csökkent, ami azt mutatja, hogy a 2015–2016-os menekültválság véget ért.⁷ Ám a világ számos pontján továbbra is fennálló fegyveres konfliktusok, a gazdag Észak és a szegény Dél (vagy: a gazdag Nyugat és a szegény Kelet) közötti szakadék és a klímaváltozás következményei előrevetítik, hogy sokan a jövőben is más országokban kényszerülnek menedéket keresni.

A „migráns-”, illetve menekültválságnak nevezett jelenség tulajdonképpen nem más, mint a lakóhely kényszerű elhagyása által okozott válság. 2016-ban 22 millió menekült (vagyis a hazáját fegyveres konfliktusok vagy üldöztetés miatt elhagyó személy), 66 millió lakóhelyéről távozni kényszerülő személy (aki lakóhelye kényszerű elhagyása után anyaországa más területén él) és 795 millió éhező volt világszerte. Az emberek erőszakos események, üldöztetés, környezetkárosodás és környezeti katasztrófák miatt kényszerülnek otthonuk elhagyására. Sokszor anyaországuk területén igyekeznek meghúzni magukat, abban a reményben, hogy hamarosan visszatérhetnek korábbi otthonaikba. Az éhezők többsége földműves, aki terményeit eladva sem jut elegendő jövedelemhez.

De mitől ugrott meg az Európában menedékjogot kérők száma 2015-ben?

A magyarázat mindenekelőtt a szíriai, iraki és afganisztáni konfliktusok 2014-es elmélyülésében rejlik.⁸

A szíriai háború 2011-ben robbant ki az „arab tavasz” elleni durva fellépéssel. Hat éven belül a lakosság több mint 11 százaléka hunyt el, illetve sebesült meg az összecsapások során. Legalább 500 ezer ember meghalt, 5 millióan elhagyták az országot, míg 6,3 millió fő Szírián belül igyekezett új otthonot találni. Az Amnesty International adatai szerint csak a kormány által fenntartott börtönökben 13 ezer főt végeztek ki ez idő alatt.⁹

Szaddam Husszein hatalmának megdöntése (2003) után Irak hosszú éveken át vallási konfliktusok színhelye volt, majd 2014 januárjában kirobbant a polgárháború. Az önmagát Iszlám Államként definiáló szervezet fegyveresei elfoglalták Moszult, Fallúdzsát és Tikritet, illetve a török határ közelében fekvő, kurdok lakta északi területeket. A 2014 és 2017 közötti háborús években egyes becslések szerint 60 ezer iraki civil veszítette életét. 2016 végére több mint 260 ezer iraki élt más országokban menekültként, a korábbi konfliktusok következtében otthonukat elhagyni kényszerülő, ám az országon belül maradt egy millió személyhez pedig néhány év alatt további 3,3 millió lakos csatlakozott.¹⁰ 2015 szeptemberében olyan iraki születésű palesztin menekültekkel is találkoztam a magyar–horvát határon, akiknek ugyanúgy menekülniük kellett otthonukból, ahogyan azt szüleik tették 1948-ban, Izrael állam megalapításakor.

Az afganisztáni háború az 1979-es szovjet megszállással kezdődött, és a mai napig tart. A tálibok 1996-tól 2001-ig voltak hatalmon, amikor a 9/11-es terrorcselekményekre válaszul az USA megszállta Afganisztánt, és megdöntötte a tálibok uralmát. 2014 májusában az USA bejelentette, hogy még az év végéig befejezi katonai akcióit az országban. 2014 szeptemberében az afgán kormány biztonsági szerződéseket kötött az Egyesült Államokkal és a NATO-val, melyekben rögzítették, hogy az Afganisztánban állomásozó külföldi csapatok létszámát 12 500 főre csökkentik, és ezek elsődleges feladata az afgán hadsereg kiképzése lesz.¹¹ Erre az ország déli és kelet vidékein gyülekező tálibok fegyveres akciókkal és öngyilkos merényletekkel reagáltak, s céljuk, hogy „kiűzzék az idegen megszállókat és azok afgán szolgáit”. A helyzet azóta tovább súlyosbodott, így az afgán menekültek újabb és újabb hulláma indul nyugatra, Európa felé.

Az Afganisztánnal szoros kulturális kapcsolatban álló szomszédok – Irán és Pakisztán – az afgán konfliktus kezdete óta több millió menekültnek adtak otthont. 2006-tól azonban Irán elkezdte kitoloncolni a területén élő afgán menekülteket, 2013 óta pedig arra kötelezte a továbbra is ott élő afgánokat, hogy csatlakozzanak a Bassár el-Aszad szíriai elnök hadseregét támogató, Szíriában szolgáló iráni alakulatokhoz. Egy afgán földműves havonta 25 eurót keres, a létminimum alatt él. Ha szerencséje van, Iránban egy építkezésen elhelyezkedve akár

200 eurót is kereshet. Ha elmegy Szíriába harcolni, akkor a 800 eurós havi fizetés mellé tízéves iráni vízumot is kap. Ha nem hajlandó harcolni, őt és a családját kitoloncolják. A szlovéniai Lendva menekülttáborában Elyassin, az Iránból érkezett fiatal afgán elmesélte, hogyan kényszerítették arra, hogy részt vegyen a szíriai harcokban, ahol minden egyes nap drogokkal tömték. Végül sikerült átszöknie Törökországba. Még csak tizenhat éves.

Pakisztán az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa (UNHCR) segítségével több mint 4,3 millió afgánt küldött vissza Afganisztánba 2002 és 2016 között. Annak ellenére, hogy az afgán helyzet fokozódott, az afgánok kitoloncolása 2015–2016-ban is folytatódott. Sok Pakisztánban élő afgán számára két lehetőség kínálkozott: vagy visszatérnek rég lerombolt otthonaikba vagy Európában próbálnak menekültstátuszért folyamodni.¹²

Eközben Afrika több államában – például Szudánban, Nigériában és Kongóban – új konfliktusok törtek ki.¹³ A rettenetes életkörülmények és a kilátástalanság többeket arra sarkallt, hogy maguk mögött hagyják azokat az országokat, ahol a harcok elől menekülve igyekeztek új életet kezdeni – Törökországot, Jordániát, Libanont és a Szaharától délre eső területeket –, és Európába induljanak a jobb élet reményében. Éppen az Európai Unió stabilitása és gazdasági jóléte, illetve az általa nyújtott biztonság volt az oka, hogy miért éppen ezt a kontinenst választották úti célul.

Nem volt tehát semmiféle „összeesküvés”, ami Európába akarta volna telepíteni az embereket. Az, hogy útjuk során a menekülteknek ennyi egyházi és világi szervezet és magánember is igyekezett segíteni, bizonyítja, hogy a gyakran amorálisnak, önzőnek és gyengének tartott vén Európában még mindig érték az élet tisztelete és az emberi jóság.

A menekültek ugyanolyan kevés ismerettel rendelkeznek az európai életfeltételekről, mint az európaiak a menekültekről, az okokról, melyek hazájuk elhagyására kényszerítették őket, illetve a kulturális hátterükről, ezen belül is az iszlám vallásról. Láttam, ahogy Ásotthalom határában tátott szájjal nézték a menekültek a mellettük elhaladó lovas szekeret. És beszélgettem olyan ásotthalmi fiatallal, aki neheztelt a menekültekre, mert némelyiküknek jobb mobiltelefonja volt, mint neki.

Az USA, Oroszország, illetve a NATO európai tagországai központi szerepet játszottak a közel-keleti, közép-ázsiai és észak-afrikai konfliktusokban.

Katonai beavatkozásuk mellett a fegyvernepperek és az egyes kormányok által az említett régiókba szállított fegyverek csak még tovább súlyosbították a konfliktusokat.¹⁴ Az Afrika egyes részeit sújtó szegénységért nem lehet kizárólag a gyarmatosítást, illetve a gyarmatosítók távozása után nem megfelelően működő kormányzatokat felelőssé tenni. Az afrikai árukért fizetett alacsony vételár és bizonyos termékek iránti csillapíthatatlan étvágyunk egyaránt tönkreteszi a helyi gazdaságot és termőföldet, s a szegénység ördögi körébe taszítja az érintett országokat.

2016 és 2017 között a Közel-Keletre tartó, az Iszlám Állam csapatait támogató szír alakulatok által felvásárolt – többnyire Kalasnyikovokból álló – bolgár fegyverszállítmányok értéke 600 millió dollárról 1,2 milliárd dollárra emelkedett.¹⁵ Ezzel Bulgária fegyverexportörként maga mögé szorította Olaszországot, és lassan felzárkózik Izrael mögé. Még a budapesti, Soroksári úti FÉG gyár 1980-as években gyártott kézi-fegyvereinek egy része is az Iszlám Állam tulajdonába vándorolt át.¹⁶

De akkor miként lehet, hogy a válság 2017-ben mintha csillapult volna? Miért érkezett kevesebb menekült?

Ennek több oka van. 2017-ben az Iszlám Állam Irakban és Szíriában is katonai vereséget szenvedett, bár öngyilkos merényleteinek száma továbbra is magas.¹⁷ Törökország lépéseket tett a menekültek szabad mozgásának korlátozására, és a török–szír határon egy 900 kilométeres falat húzott fel.¹⁸ Emellett igyekezett elősegíteni a már korábban Törökországba érkezett, körülbelül hárommillió közel-keleti – főleg szír – beilleszkedését. Az ankarai kormányzat nagy erőket mozgósítva felszámolta a szárazföldi és tengeri útvonalakon működő embercsempészbándákat. Az EU és Törökország által 2016 márciusában aláírt egyezmény következtében az Égei-tengeren érkező menekültek száma jelentősen csökkent.¹⁹ Viszont bekövetkezett az, amitől sok humanitárius szervezet tartott: Görögország, különösen a görög szigetvilág vált a menekültek gyűjtőhelyévé. Az északabbra fekvő tranzitországok – Bulgária, Macedónia, Szerbia, Magyarország és Horvátország – kerítéseket építettek, és szigorúbb törvényi szabályozást vezettek be. És még a menekülteket korábban szabadabban befogadó államok – Németország, Ausztria és Svédország – is kezdtek barátság-talanabban viselkedni velük. Az üzenet egyértelmű volt, és az elretentés taktikája bizonyos szempontból bevált.

Az új, szigorú szabályozások gyakran azt jelentették, hogy pont a legvédtelenebbek – a nők és a gyerekek –, az embercsempészeket megfizetni nem tudó legszegényebbek nem tudnak elmenekülni.

Jelen kötetben sok száz olyan menekültet bemutatok, akikkel személyesen is találkoztam, sőt némelyiküket egész jól megismertem. A 15. fejezetben hét menekültet elkísérünk majd új otthonukba, Németországba, Franciaországba, illetve Svájcba.

Az általam megismert legtöbb menekült muzulmán volt, de akadt köztük keresztény is. Utóbbiak már a 2015–2016-os menekülthullám előtt is veszélyben voltak. Vallási ellentétek feszítették szét még az olyan, korábban multikulturális és toleráns városokat is, mint Moszul. A háborúk, a konfliktusok és a tömeges menekülés azonban nemcsak a keresztény közösségekre nézve bizonyult tragikusnak: fontos hangsúlyozni, hogy az iszlamisták áldozatainak túlnyomó többsége maga is muszlim.

A menekültek olyan kontinensre érkeztek, amelynek identitását sok korábbi migrációs hullám formálta. Az elmúlt hetven év során Európába érkezett munkavállalók közül rengetegen teljes mértékben beilleszkedtek, egyesek eredeti kultúrájuk elemei közül sok mindent megtartottak, míg mások szinte semmit. Napjainkban több jelentős nagyváros – London, Rotterdam – polgármestere is bevándorló család sarja.

Krzysztof Czyżewski lengyel író műveiben többször is kifejtette, hogy a „határvidékké” vált Európát sokkal inkább jellemzi a „kultúrák közöttiség”, mintsem a „multikulturalizmus”.²⁰

„A nyugati világban a »multikulturalizmus« fogalma nem egy együtt töltött életet jelez. Épp ellenkezőleg, az elmúlt néhány évtizedben az EU arra törekedett, hogy egy sok, különböző kultúrával és identitással rendelkező szigetből álló csoporttá váljon. Épp ezért én jobban szeretem a »kultúrák közöttiség« kifejezést, ami a kultúrák egymás melletti létére, illetve az egymásra gyakorolt befolyásukra egyaránt utal. Ez egy teljesen más megközelítés, ami az együtt, és nem pedig az egymás mellett élést hangsúlyozza.” Ezen a kérdésen ma még inkább érdemes lenne elgondolkodni.

Samuel P. Huntington csak még jobban összezavarta az embereket *A civilizációk összeapása és a világrend átalakulása* című népszerű

könyvével. Huntington nem foglalkozik a civilizációk közötti óriási különbségekkel, illetve a civilizációk egymásra gyakorolt hatásával és átfedéseivel.²¹

Az emberek általában félnek az ismeretlentől. Ám ha találkoznak egy menekülttel, akkor sok szempontból hasonlóan érzik önmagukhoz. Meglehet, a menekültek eltérő kulturális háttere kihívást jelent a befogadó országnak, ám összességében nem veszélyezteti az új hazát – sőt Európa inkább gazdagabb lesz általa.

A menekültekkel szemben Kelet-Európában tapasztalható félelem és ellenségeskedés részben azzal magyarázható, hogy az itt élők a múltban több megszállást is elszenvedtek. A felelőtlen politikusok könynyedén a „megszállók újabb hullámaként” nevesítik a menekülteket. A félelem persze teljesen érthető, hiszen Európa e területén még nemrég is meg kellett tapasztalniuk, milyen kényszerben együtt élni más kultúrájú népekkel. A nemzetállamok 19. századi kialakulása együtt járt az etnikai homogenizációval, illetve a nemzetiségek „elkeverésével”. Az 1920-ban aláírt trianoni béke nemcsak azért tekinthető katasztrófának, mert több millió magyar kényszerült kisebbségi létre „csonka Magyarország” szomszédos államaiban, hanem azért is, mert tönkretette az Osztrák–Magyar Monarchia soknemzetiségű, hagyományosan toleráns államalakulatát, melyben – amint azt Habsburg György mondta nekem egyszer – „legalább tíz nyelvet kellett beszélni, ha valaki a hadseregben a tizedesi fokozatnál feljebb akart lépni”.

Míg a második világháborút követő évtizedekben a nyugati államok örömmel fogadták az országok helyreállításában részt vevő közel-keleti, ázsiai és afrikai bevándorlókat, Kelet-Európa kommunista országaiba a diákokon kívül szinte alig érkeztek külföldiek.

A magyarok mindössze 1,6 százaléka született az Európai Unió kívül, miközben ez a szám sok nyugat-európai országban 8 százalék körül mozog.²² Ez azt jelenti, hogy a magyarok kevés személyes tapasztalattal rendelkeznek a más kultúrákból származókról. Könnyű volt a politikusoknak e tapasztalatlanságot félelemmé változtatniuk. De miért volt erre szükség?

Egy szegedi központú, nagy-britanniai munkavállalásra szakosodott állásközvetítő cég képviselője elmesélte, hogy úgy látja, a szerbiai magyarok könnyebben alkalmazkodnak az angliai élethez. A multi-

kulturális Vajdaságból származó kivándorlóknak jóval kevesebb problémájuk akad a manchesteri pakisztáni szomszédaikkal, mint Magyarországról érkező társaikkal; utóbbiak korábban nem találkoztak más kulturális háttérrel rendelkezőkkel, leszámítva talán a romákat.

A Német Bevándorlási Hivatal szerint 2014-ben 16,3 millió bevándorló élt Németországban – ami a nyolcvanmilliós ország lakosságának egyötöde –, ám több mint nyolcmilliójuknak nem volt német állampolgársága. Többségük török, kelet-európai vagy dél-európai etnikai háttérrel rendelkezett. Németország mégis továbbra is fogadta a bevándorlókat, egyrészt, hogy kitöltsék a munkaerőpiac réseit, másrészt humanitárius okokból.²³

„Ne feledjük, hogy a kontinens mai arculatának kialakulásában nagy szerepet játszott az európai gyarmatosítás – figyelmeztet Krzysztof Czyzewski. – Ismerjük el, hogy a két világháború pusztításai után Európa igenis kénytelen volt bevándorlókat hívni a kontinensre, hogy segítségükkel ismét felépülhessen romjaiból. És azt se feledjük el, hogy azok a romok nem az európai limesen túlról érkezett hunok, hanem Európa saját barbárjainak pusztítása nyomán keletkeztek. Ne áltassuk magunkat azzal, hogy Európa erős és versenyképes gazdaságot építhet ki bevándorlók – a társadalom szerves részét képező »mások« – nélkül. Az Észak-Afrikából és az Európától keletre eső területekről érkező munkavállalók nélkül ma már sok európai nagyváros, cég és háztartás nem funkcionálhatna zökkenőmentesen. Nem pusztán emberi jóságból élünk ilyen, kulturális szempontból sokszínű társadalomban, hanem mert szükségünk van a bevándorlókra, ám a szabadság eszméje csak úgy válhat hitelessé, ha a felelősség érzésével párosul.”²⁴

Európán belül is folyamatos migráció zajlik. Több mint egymillió lengyel, négy millió román és félmillió magyar él hazájától távol, az EU különböző tagországaiban.²⁵ Keményen dolgoznak, sokszor olyan munkát végeznek, ami alatta marad képzettségüknek, és nagyban hozzájárulnak az őket befogadó állam gazdasági fejlődéséhez. Ugyan-ez igaz az Európán kívülről érkező bevándorlókra és természetesen az aktuális válság során érkező menekültekre is. Fiatalságukkal, lendületükkel és eltökéltségükkel a bevándorlók épp azok az emberek, akikre a vén Európának szüksége van ahhoz, hogy újult erővel fejleszthesse tovább önmagát.

A menekültválság megosztotta Európát, és a vádaskodások közepette az országok közös menekültpolitikája atomjaira hullott szét. Világos utasítások hiányában az egyes országok önálló, gyakran ideológiai indíttatású megoldásokat találtak anélkül, hogy ezeket a szomszédokkal egyeztetették volna. Én magam is megdöbbsentem, amikor 2015 februárjában Ásotthalomnál azt tapasztaltam, hogy bárki észrevétlenül besétálhat Magyarországra területére. Minden országnak joga van tudni, ki lép a földjére és mi célból. Orbán Viktor magyar miniszterelnöknek voltaképpen igaza volt abban, hogy senkinek nincs joga megmondani, kivel osszuk meg a házunkat. Amikor azonban valaki kopogtat az ajtónkon, az az udvarias, ha kinyitjuk, és megkérdezzük, ki ő, és mit szeretne. Az oly sokáig tárva-nyitva álló magyar ajtó azonban hirtelen becsapódott, és lakat, sőt kettős lakat került rá.

Miközben a magyar kormány kezdettől fogva a külső határok megerősítésének fontosságát hangsúlyozta, más országok inkább az újonnan érkezők megsegítésére összpontosítottak, és az utóbbi évek fejleményeit inkább humanitárius katasztrófának tekintették, semmint a biztonság fenyegetésének.

Az Iszlám Állam hívei közül néhányan menekültnek tettették magukat, hogy 2015 nyarának zűrzavarában bejussanak Európába. Később ironia, hogy terroristák bújtak meg az általuk gerjesztett terror elől menekülők között. Egyes politikusok pedig ezt használták fel arra, hogy félelmet gerjesszenek a valódi menekültekkel és menedékkérőkkel szemben.

Az iszlám fundamentalizmus a muzulmánokra próbál hatni. Az Iszlám Állam és az al-Káida egyaránt azt sujkolja, hogy „az európaiak gyűlölik az iszlámot”. Angela Merkel német kancellár politikája, mely a menekültek befogadására irányul, tagadja ezt a narratívát, míg mások politikája épp megerősíti azt. Fontosnak éreztem, hogy könyvemben számos helyen utaljak a terrortámadásokra, válaszul azoknak, akik összemossák a menekülteket a terroristákkal.

Mialatt ezt a könyvet írtam, Nagy-Britannia – kis többséggel ugyan – az Európai Unióból való kilépés mellett tette le voksát. Az Atlanti-óceán túlpartján Donald Trump vette át az elnöki széket Barack Obamától, miközben Vlagyimir Putyin továbbra is vasmarokkal kormányozza Oroszországot. Kelet-Ukrajnában újabb tízezren veszítették

életüket Európa „elfelejtett háborújában”, ugyanis Kijev és Moszkva továbbra sem tudott megegyezni abban, mi legyen Ukrajna sorsa és milyen zászló lobogjon az otthonok felett. Mindez idő alatt a háború sújtotta Jemenben tízpercenként éhen hal egy gyermek, és az országban pusztító kolerajárvány már legalább félmillió embert fertőzött meg.

A kereszténységnek létezik egy erőteljes és csodálatos tana: a vendégszeretet erénye.

A Közép-Európai Egyetem rektora, Michael Ignatieff kanadai író ékesszólóan vallott a vendégszeretet erényéről: „Mindössze ennyi az egész: Gyertek be! – jelentette ki 2016 októberében a Torontói Egyetemen tartott előadásában. – Én, az állampolgár megajándékozlak beneteket a vendégszeretettel.” Cserébe az állampolgár elvárja, hogy az újonnan érkezők elismerjék ezt az erényt, és hálások legyenek érte. A kanadaiak menekültekkel kapcsolatos tapasztalata azért ilyen pozitív, állítja, mert a helyi vendégszeretet keretein belül működik, nem pedig az egyetemes emberi jogok nyelvén fogalmazódik meg. A hangsúly a házigazda jóakarátán van, nem az idegen igényén.²⁶

A végkövetkeztetésem nagyon hasonlít ahhoz, amit William Shakespeare ötszáz évvel ezelőtt levont:

Földönfutók lennétek mindenütt.

S hogy tetszenék az élet oly veszett

Nép közt, amely fertelmesen dühöngve

Nem hagyva nektek földjén egy zugot,

Csak átkozott vasát fenné reátok,

S mint ebet rúgna, mintha nem is Isten

Teremtett volna, és az elemek

Nem szolgálnának épp úgy nektek is,

Mint önekik? Mit szólnátok ti ehhez?

Ilyen az idegenek sorsa itt,

S ilyen a ti pogány vadságotok!²⁷

ELSŐ FEJEZET

A menekült éve

Világmezőkben gondolkodva, az elvándorlás a túlélés egyetlen módja.

JOHN BERGER

Manapság megint sok ember vonul az utcára hétfőnként, és azt kiabálják: Wir sind das Volk – Mi vagyunk a nép. Ez pedig nem jelent mást, mint: ti nem tartoztok közénk, vagy a bőrötök színe vagy a vallásotok miatt.

ANGELA MERKEL újévi beszéde, 2015

Az úgynevezett hétfői demonstrációk legújabb sorozatát a Pegida mozgalom¹ kezdeményezte. Európai hazafiak, nem német hazafiak, hiszen az alapítók az európai önazonosságot kívánták kihangsúlyozni. A kontinenssel való önazonosságot, nem pedig a hazával valót. Sok német számára nehéz németnek lenni a második világháború óta, ezért Európához hűségesek inkább, már csak azért is, mert a német újraegyesítés óta Európa német mintára alakul, és Németország a központja.

Karácsony előtt egy héttel húszezer Pegida szimpatizáns vonult fel Drezdában, hogy megálljt parancsoljon a bevándorlásnak. Huszonhat évvel korábban, 1989 őszén, a kommunista párt ellenzői minden hétfőn felvonulást rendeztek a keletnémet városok utcáin, és azt kántálták: „Mi vagyunk a nép!” A Pegida ugyanezt a napot választotta és ugyanezt a jelszót. Angela Merkel, aki maga is keletnémet, és egy evangélikus lelkész lánya, pontosan értette az üzenetet, és az mélyen bántotta.

A kelet-európai társadalmak a kommunizmus alatt homogének és zártak voltak. Az emberek erősen szabályozott rendben éltek, kicsit sarkítva: mindenki ugyanannyit keresett, ugyanolyan ruhát hordott, ugyanolyan ételt evett, és az iskolában a történelmet is egyféleképpen tanították. Kevesen voltak a más kultúrákból származók, eltekintve azoktól az észak-afrikaiaktól és közel-keletiektől, akik az egyetemi karokon tanultak. Jelentős különbség volt ez Nyugat-Európához képest, ahova – főként Nagy-Britanniába vagy Franciaországba – a második világháborút követően százezrével özönlöttek a bevándorlók az egykori gyarmatokról. Vagy ahova az 1960-as évektől számos török és jugoszláv *Gastarbeiter* tódult be. A bevándorlási hullámok révén a 20. század végére jelentősen megváltozott e társadalmak összetétele. Németország újraegyesülésekor sok keletnémet megdőbbsen a más kultúrájú és vallású állampolgárok hatalmas számán. Ennek következtében a nyugatnémet, francia vagy belga nacionalisták természetes szövetségeseivé váltak, akik nem nézték jó szemmel a kontinens nyitottságát. Az, hogy az újonnan érkezők vagy a gyerekeik elvégezték a németek számára már nem kívánatos, „alsóbbrendű” munkákat, például utcát söpörtek, buszt vezettek, vagy az időseket tologatták a kórházak folyosóin, aligha jelentett vigaszt a neheztelők számára.

2014-ben 4,8 millió muszlim élt Németországban, a lakosság 5,8 százaléka, ám az új bevándorlási hullám tovább növelte a muszlimok arányát.² 2014-ben csaknem 300 ezer, főként a közel-keleti háborúk elől menekülő ember akart letelepedni Németországban. Abban az évben 199 menedékszállást ért támadás. A német társadalom nem volt felkészülve, hogy 2015-ben több mint egymillió menedékkérő érkezik az országba. Nem úgy a bevándorlás ellenzői – ők jól felkészültek. 2015-ben a szálláshelyek elleni támadások megötszöröződtek, szám szerint 1005 támadás történt. 2016-ban ez a szám aztán enyhén csökkent, bár több utcai támadás érte a menekülteket. 560 menekült sebesült meg, köztük 43 gyermek.³

Azon túl, hogy Kelet-Európa etnikai összetétele homogén, más tényező is befolyásolta a menekültekhez való hozzáállást. Az 1989-es kelet-európai rendszerváltások mindegyikének a nemzeti érzés volt az egyik központi eleme. Ennek jelentőségét azonban az elemzők gyakran figyelmen kívül hagyták vagy alábecsülték, és kizárólag a „kapitalizmus győzelméről” és a „hidegháborúban való nyugati diadalról”

tudósítottak. A négy évtizednyi internacionalizmus által elnyomott hazafiság elképzelhetetlen erővel tört fel a szocializmus bukása után. A menekültválság pedig csak olaj volt a tűzre: lángra lobbantotta a német és a kelet-európai nacionalizmust.

Angela Merkelhez hasonlóan 2015-ös újraválasztásának beszédében François Hollande francia elnök is kiemelte a befogadókészség fontosságát. „Amint Franciaország elfeledkezik az elveiről, elveszíti önmagát. Nemzeti prioritásként kezelem a rasszizmus és az antiszemitizmus elleni harcot” – jelentette ki.

Franciaország muszlim népessége 4,7 millió, azaz a lakosság 7,5 százaléka, akik többnyire Franciaország korábbi észak-afrikai gyarmatairól, Algériából, Tunéziából és Marokkóból származnak.⁴ De Franciaországban él Európa legnagyobb, a lakosság 1 százalékát kitevő, 600 ezer fős, többségükben szefárd és mizrahi zsidó közössége. A francia muszlimokhoz hasonlóan sok szefárd zsidó Észak-Afrikából érkezett, amikor országaik függetlenné váltak. 2014-ben a francia rendőrség 851 antiszemita természetű, 810 keresztény templom vagy temető elleni és 199 muszlim ellenes támadásról készített jelentést. Az antiszemita megnyilvánulásokért gyakran francia muszlimok voltak a felelősek.⁵

2015. január 7-én, pontosan egy héttel Hollande elnök beszédét követően, két franciaországi születésű, algériai szülőktől származó fiú, Chérif és Said Kouchi támadást intézett a *Charlie Hebdo* satirikus hetilap párizsi irodája ellen. Tizenegy ember halt meg a magazinnak otthont adó épületben vagy előtte, a Rue Nicolas-Appert-en, így egy recepciós, egy biztonsági őr és kilenc újságíró.

A vérengzés után az elkövetők beszálltak fekete Citroënjükbe, és elhajtottak. A Boulevard Richard Lenoiron a gyalogosan járőröző rendőr, a negyvenkét éves Ahmed Merabet előrántotta szolgálati fegyverét, és megpróbálta feltartóztatni őket. A támadók ágyékon lőtték, majd odasétáltak a járdán tehetetlenül fekvő férfihoz, és közvetlen közletről fejbe lőtték. A rendőr hozzájuk hasonlóan muszlim volt, Franciaországban született, mégpedig algériai felmenőktől.

Miközben a Twitteren futótűzként terjedt a Je suis Charlie mozgalom a Mohamed-karikatúrák miatt meggyilkolt újságírók iránti szolidaritásként, párhuzamosan ezzel beindult a rendőrrel szolidaritást vállalók Je suis Ahmed posztja.

„Én nem Charlie vagyok, hanem Ahmed, a halott zsaru. Charlie csúfot űzött a hitemből és a kultúrámból, én pedig meghaltam az ő jogai védelmében” – tette közzé -@Aboujahjah.

A támadást követő szombaton Ahmed fivére, Malek a sajtó előtt kijelentette: „Az összes rasszistához, iszlamofóbhoz és antiszemitához szólok. Ne keverjétek össze a szélsőségeket a muszlimokkal! Hagyjátok ezt abba, ne szítsatok háborút, ne gyűjtsátok fel a mecseteket és a zsinagógákat, ne támadjatok emberekre! Attól nem kapjuk vissza a halottainkat, és nem vigasztalódnak meg a családjaink.”⁶

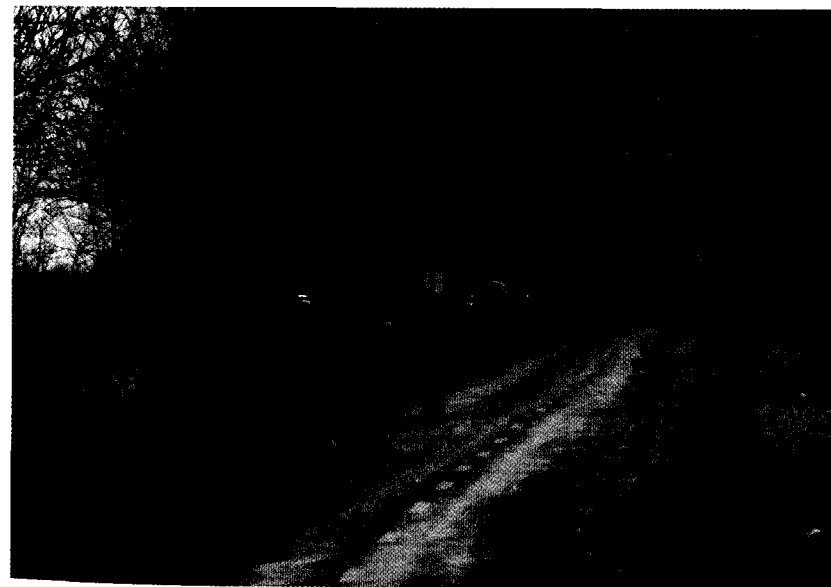
Másnap kétmillióan gyűltek össze a párizsi békemeneten. Negyven államfő és miniszterelnök is odasereglett. Köztük Orbán Viktor is. A felvonulás után a magyar miniszterelnök a következőket nyilatkozta:

„Ugyanakkor nagyon határozottan világossá kell tenni, hogy mi nem fogjuk megengedni, legalábbis amíg én vagyok a miniszterelnök, addig biztosan nem, és amíg ez a kormány van, addig biztosan nem fog megtörténni, hogy a bevándorlók célpontjává váljon Magyarország. Nem akarunk tőlünk különböző kulturális tulajdonságokkal és háttérrel rendelkező jelentős kisebbséget látni magunk között, Magyarországot szeretnénk Magyarországgént megtartani.”⁷

A *Charlie Hebdo* elleni támadás után Orbán Viktor és tanácsadói felfedezték a migrációban, azaz az attól való félelemben rejlő politikai erőt: az elvesztett középjobboldali szavazók visszahódításának lehetőségét. Ez már csak azért is figyelemreméltó, mert alig akadt olyan bevándorló, aki Magyarországon kívánt volna maradni. A miniszterelnök beszédírói ezt a problémát is áthidálták, mondván, Orbán Viktor Európát védelmezi.

2015. február 4-én először látogattam el a magyar–szerb határon fekvő Ásotthalomra, a négyezer lelket számláló, hosszan elterülő faluba. A magyar lapok akkoriban kezdtek cikkezni a bevándorlók fokozódó beáramlásáról. „Ami a tengeren a szicíliai Lampedusa szigete, az lett szárazföldön Ásotthalom” – írta a *Heti Válasz*.⁸ A magyar rendőrségi források több mint ezer emberről számoltak be, főként koszovói albánokról.

Nyirkos, hideg, szürke februári reggelre ébredtünk, a hőmérséklet 4°C. A mórashalmi piac előtt egy harminc-negyven menekültből álló csoportot láttam, akik türelmesen várakoztak két, kék megkülönböztető jelzést használó rendőrségi minibusz mellett. Az Ásotthalomról Mórashalom felé vezető út mentén 6–12 fős csoportok botladoztak. A férfiak enyhe többségben voltak, de számos elgyötört családot is láttam. Azokra a koszovóiakra emlékeztettek, akik 1998–99-ben Slobodan Milošević rendőrei és katonái elől menekültek a Pashtrik-hegység havas tájain át Albániába. Most abból az országból menekültek, amelynek a szabadságáért honfitársaik az életüket áldozták.

Mórashalom felé, 2015. február

Dél-Magyarország útjain e koszovóiak meleg sportkabátot vagy farmerdzsekit viseltek, meg gypjúsapkát és sálát. Néhányan babakocsiban tolták a gyerekeiket, mások a hátukon cipelték. Nem futottak el, ha a rendőrség megállította őket. Néhányan még várták is a rendőröket, hogy feladhassák magukat. Magyarországot tranzitországnak tekintették, és tudták, hogy nem fordítják vissza őket. Az eső mind sűrűbben esett, bekapcsoltam az autó ablaktörlőit. A koszovóiak egyre csak jöttek, rózsaszín, kék és fekete foltok pöttyözték az alföldi tájat.

– Dritának hívnak. Huszonhárom éves vagyok, a koszovói Mitrovicából érkeztem. Azért indultam útnak, mert Mitrovicát a maffia tartja kézben. Ők irányítanak mindent, a politikusokkal karöltve. Nem tudok rendes álláshoz jutni. Elvégeztem két évet a főiskolán, aztán abbahagytam, és nekivágtam az útnak.

Drita a bátyjával és a barátaival indult el. Először buszra szálltak, és a szerb határ menti Merdaréig utaztak. Amióta Koszovó kikiáltotta a Szerbiától való elszakadást 2008 februárjában, a szerb hatóságok nem hajlandóak elismerni a sötétkék koszovói útlevelet. Úgy érzik, az okmány elejére nyomtatott, ököl formájú ország térképe sérti a szerb kultúra bölcsőjének tekintett tartomány emlékét. 2014-ben azonban a szerbek az Európai Unió gyámsága alatt megegyeztek a koszovói hatóságokkal, és biztosították a szabad mozgást a területükön. Dritákék tehát a merdarei határátkelőnél megkapták a szabad áthaladást garantáló iratukat, rajta a nevükkel, a születési dátumukkal és egy kör alakú, lila színű szerb pecséttel. Még fénykép sem volt rajta.

Merdaréból busszal haladtak tovább Belgrádig, onnan taxival a magyar határig, pedig olcsóbb lett volna, ha Szabadkáig buszoznak, aztán átgyalognak Magyarországra. A magyar határtól gyalog indultak el,

Reggeli fogás Koszovóból

Koszovóiak a Keletinél

hogy egyszer csak eljussanak a jól fizetett munkával kecsegtető Németországba.

A koszovói Vushtrriből érkező, a negyvenes évei vége felé járó Arafat a feleségével és öt gyermekével indult útnak. Menet közben beszélgettünk, ő a két éves fiát cipelte. Nehezen egyensúlyozott az alvó gyerekekkel. Azért jöttek el Koszovóból, mesélte, mert szánalmasan alacsony volt a fizetése. Anyagilag jobban állhatott a honfitársainál, mert éjszakára szeretett volna valami kis hotelben megszállni. Otthagytam őket, miközben Mórahalom felé tartottak jókora poggyászuk terhe alatt roskadozva.

Toroczkai László élénkpiros székében trónolt az ásóthalmi polgármesteri hivatal tárgyalójában, mögötte a magyar Szent Koronát, két kezét és Szűz Máriát ábrázoló kép lógott a falon. Toroczkai ellentmondásos személyiség, ő volt a 2006-os zavargások egyik emblemikus alakja: az akkori szocialista kormányzat elleni tüntetéssorozat részeként társaival lezárta a budapesti Erzsébet hidat. 2013-ban Ásóthalom polgármesterévé választották a radikális Jobbik színeiben.

– 2012-ig nem okoztak itt problémát a migránsok, azóta azonban folyamatosan nő a számuk – s elmesélte, hogy azóta számos gond adó-

dik a menekültekkel kapcsolatban. A falu lakosságának mintegy fele tanyákon él, elszigetelten.

Miközben az iroda előtt váraкоztam, a környékről készült részletes térképet tanulmányoztam, és felfigyeltem a határhoz közeli erdősegre, „Átokházára”. Elátkozott, magyarázta a polgármester, mert nincs víz a kutakban, akármilyen mélyen is ásnak is le a homokos talajban.

A menekültek éjszaka érkeznek Magyarországra, feliasztva a kutyákat, akik csaholásba kezdenek. Ha tanyára találunk, bekopognak, és élelmet, vizet kérnek, vagy ha éppen üresen áll a tanya, betörnek. Az erdőben tüzet raknak, hogy melegedjenek.

A polgármester attól félt, hogy a szárazabb idő beköszöntével erdőtüzek keletkeznek.

– Nem sajnálja őket? – kérdeztem.

– Elsősorban és leginkább azért a négyezer magyarért érzek felelősséget, akik itt élnek, akik engem megválasztottak. Természetesen szerintem is segítenünk kell az igazi politikai menekülteknek. De ezeknek az embereknek a nagy része koszovói, ami egy biztonságos ország. Nem értem, miért indulnak útnak ebben a fagyos időben, a tél közepén, a mindössze néhány hónapos csecsemőkkel. Minden héten riasztanunk kell a mentőket, hogy megmentjük őket. Errefelé is szegénység van. Megértem, ha valaki fél a szegénységtől, de néhányan ezek közül a koszovóiak közül tehetősebbek, mint mi vagyunk.

Toroczkai újjászervezte a falu polgárőrségét. Kinevezett három mezőrt, akik Lada Niváikkal járőröznek a 30 kilométeres szerb határszakaszon. Tizenhét önkéntes polgárőr pedig az utcák rendjét figyeli. A rendőrségről lekicsinylő véleménye volt.

– Egyszerűen úgy viselkednek, mintha a migránsok taxisofőrjei volnának. Nekünk itt egy kerítésre volna szükségünk, olyanra, mint a bolgár–török határon vagy az amerikai–mexikói határon, és újra kéne szervezni a határőrséget.

A magyar határőrséget, mint a fegyveres erők egyik szervezetét 2008-ban feloszlatták, és a feladatait a rendőrségre ruházták át. Toroczkai szerint az egyetlen segítség, amit az államtól kapott a növekvő emberáradat kezelésére, hatmillió forint volt, amit a Belügyminisztérium biztosított előző ősszel hét-nyolc éjjeli kamera felszerelésére. Aztán kelleetlenül hozzátette, hogy két tucat rendőrt is telepítettek

ideiglenesen a Fenyő Panzióba az elmúlt hetekben, és az is segített egy kicsit.

Úgy döntöttem, járőrözni indulok az egyik megbízottal, Herédi Barnabással. Miközben a hepehupás úton dőcögünk a határ felé, elmesélte egy átlagos napját. 4:25-kor kel, aztán ellenőrzi a falu buszmegállóit, nem alszanak-e ott menekültek. Addigra már felbukkan a takarítónő is, aki fertőtlenítővel végigsúrolja a kis fa megállóépületeket. Barnabás egész nap a homokos földutakat rója, néha visszatér az aszfaltozottra is. A helyiek felhívják, ha menekültet látnak. Terepszínű egyenruhája és hivatali terepjárója miatt az újonnan érkezők rendőrnek nézik, pedig nem visel fegyvert, és nincs nála bilincs. Az a feladata, hogy értesítse a rendőrséget, és a csoporttal maradjon a megérkezésükig. A rendőrségnek 2–8 órába is belétehet a kiérkezés, a menekültek számának függvényében.

Miközben a nedves fűben haladtunk, egy riadt őz futott át előttünk. Leparkoltunk, és gyalog folytattuk az utat. Ebben a pillanatban négy férfi tűnt fel a fák között. Szegényes szerb tudásom segítségével próbáltunk kapcsolatot teremteni velük. Koszovóiak voltak Vushtrriből.

Mezőőr Ásotthalmon

Azt akarták tudni, Magyarországon járnak-e már, és örültek, amikor megtudták, hogy igen. Útbaigazítást kértek: hogy érhetik el a legközelebbi vasútállomást? Szeged felé intettünk, ami 35 kilométerre volt keltre. Köszönetet mondtak, s egykedvűen továbbindultak. Nincs értelme egy ilyen kis csoport miatt kihívni a rendőrséget, magyarázta Barnabás. Úgyis összeszedik őket a főúton, és elszállítják őket a kívánt helyre.

Elértük a határt. A sekély vízü Körös-éri-főcsatornát benőtte a nád. Kicsit távolabb egy hidacska vezetett át Szerbiába. A hidat rozsdás acéldrótok sűrű szövedéke lepte be, hogy meggátolja a csempészek korábbi nemzedékeit a lopott autók átjuttatásában. A tulajdonképpen határt fehér beton útjelzők sora jelezte néhány száz méterenként, egyik oldalukon M betű (Magyarország), a másikon RS (Republika Srbija). A szerb oldalon használaton kívüli őrtornyok magasodtak még a hidegháborús időkből, amikor a szocialista Jugoszlávia és a „baráti” országok között feszült volt a viszony. Láttuk a szerb oldalon álló tanyaházak tetőit. Az elhagyatott épületek – jobb híján – pihenőhelyet biztosítottak a fáradt vándorok számára.

A csatorna nádrengetegében ösvény húzódott, amelyet éjjel taposhattak ki. A Magyarországra vezető útvonalakat szemét szegélyezte. Elhajított üvegek, kekszes zacskók, egy doboz Lucky Strike, rajta az egészség megővését célzó figyelmeztetés albánul, és elhányt vizes zoknik. No és dokumentumok mindenfelé, gyakran darabokra tépve. Lehajoltam, hogy megnézzek néhány összegyűrt lapot: koszovóiaknak állították ki, hogy átkelhessenek Szerbián.

Basrije Havolli. Született 1979. június 8-án. Személyazonosító száma: 1015386092. Átkelt Merdarénál 2015. február 1-jén. Az újonnan érkezők előrejutását mindössze a februári eső, a mocsaras talaj és az elszáradt fűcsomók közötti vakondtúrások hátráltatták. A reggeli mádarcicsérgés zenéjét csak a Belgrádból Budapestre tartó járművek zúgása zavarta meg. Ásotthalom lett a Balkánról érkező menekültek magyarországi belépőhelye, mégpedig nyilvánvaló okból: a határtól itt mindössze 500 méterre húzódik a fő közlekedési útvonal.

Amikor néhány nappal később visszatértem a faluba, már havazott. Ez alkalommal a koszovóiak mellett afgánok, afrikaiak és szíriaiak is melegekedtek az út menti táborfüzeknél, miközben a rendőrök idegesen figyelték őket.

Afgán apa beteg kisfiával

– Hol a francban vannak már a máltaiak? – ordította az egyik rendőr az adó-vevőjébe, az egyik legaktívabb keresztény szeretetszolgálatra utalva.

Egy ősz szakállú afgán közeledett felénk. Arcán könnyek peregtek, karjában gyermeket tartott. A hároméves kisfiú napok óta beteg volt, nem maradt meg benne sem étel, sem folyadék, mindent azonnal kihányt. A láza is felszökött. Lefektettük a gyermeket az autóm hátsó ülésére, és elmagyaráztuk a rendőröknek, mi a helyzet. Hamarosan egy busznak kellett volna érkeznie, hogy a szegedi regisztrációs központba szállítsa a menekülteket, ahol aztán a gyerek is orvosi ellátásban részesülhetne. A tűz mellett a férfi másik három gyereke guggolt az anyjukkal, és a helyiektől kapott almákat majsztolták.

A nyirkos fűben több nyugat-afrikai kuporgott és két szíriai, Homsból. Az afgánok tűntek a legszívósabbnak, és leginkább a Maliból érkezett afrikaiak szenvedtek a téltől, ők tűntek a legcsüggedtebbnek. A szíriaiak kissé oldalt álltak, melegebb ruhákat hordtak, és jobban felkészültek az útra, mint a többiek. Végre megérkezett a busz, és mindenkit elszállított. Később megtaláltam az afgán kisfiú kék gyapjúsapkáját a kocsim hátsó ülése alatt.

Legközelebb a polgármesteri irodában találkoztam Toroczkai Lászlóval. Ingerült volt, mert szerintem a hatóságok túl lazán kezelik, hogy potenciális terroristák és fegyvercsempészek járnak ki-be a határon, alig valamivel a *Charlie Hebdo* elleni támadások után.

– Egyszerűen átsétálnak a rakétahajtású gránátvetőkkel. Akár tankkal is jöhetnének, akkor sem venné észre őket senki!

Az emberei nemrégén litván és portugál rendszámú kocsikra figyeltek föl a szokásos német és osztrák autók mellett, magyarázta a polgármester. A legközelebbi hivatalos átkelőhely Királyhalomnál este hétkor bezárt. A menekültekhez hasonlóan a helyiek is egyszerűen átsétáltak a zöldhatáron, ha kedvük támadt egy olcsó sörre Szerbiában.

Toroczkai éppen egy bevándorlással kapcsolatos parlamenti vitára készült. Őt mint a leginkább érintett közösség polgármesterét hívták meg.

Ez alkalommal egy másik járőrhöz, Szalma Vincéhez csatlakoztam. „Rekord fogása” – ahogy ő hívta – egy nap alatt 1140 menekült volt. Mostanában ez a szám napi 80–100-ra csökkent. Szerinte a javulás a Vas megyéből és az ország más pontjairól érkezett rendőrségi erősítésnek volt köszönhető.

Végignéztam, ahogy egy csoport koszovói albánt megalázó módon összetereletek. A rendőr kék gumikesztyűt húzott fel, és a rendőrségi minibusz mellett felsorakoztatta az embereket, hogy átvizsgálják őket, mielőtt felengednék őket a buszra. Illegálisan lépték át a határt, ezért bűnözőként kell bánni velük, magyarázták a rendőrök.

Királyhalomnál mentem át Szerbiába. Az egykor Magyarországhoz tartozó Szabadkán, a buszmegállóban feljegyeztem a Belgrádból jövő napi tíz busz érkezési idejét. A szegényebb vagy szervezettebb menekültek, akiknek sikerült a belgrádi buszmegállók és vasútállomások környékén cápaként köröző taxisokat elhajtaniuk, viszonylag kevés pénzért is eljuthattak ideig. Nem mindenki bizonyult azonban olyan szerencsésnek a határátkelésnél, mint akikkel Ásotthalomnál vagy a Mórahalom felé vezető úton találkoztam. A váróteremben lévő koszovóiak egyik csoportjában találtam egy angolul kicsit beszélő férfit. Szabadkáról taxival igyekezett a kisleányával a határra, ám egy szerb járőr visszafordította őket. „Indulás vissza Koszovóba!” – mondta nekik.

Toroczkai László, Ásotthalom polgármestere

Csüggedten ért vissza a szabadkai buszállomásra, ahol találkozott néhány Belgrádból frissen érkezett albán honfitársával. Éjszaka készültek átkelni a határon, ezúttal 10-15 fős csoportban.

Magyarországra visszatérve megsajnáltam egy csoport férfit, nőt és gyereket, akik a havazás elől egy buszmegállóba húzódtak be, és az Ásotthalom felől Szegedre tartó, ritkán közlekedő autóbuszra vártak. Tizenketten zsúfolódtak be lelkesen a hétszemélyes Volkswagenembe.

– Németországba igyekszünk, mert katasztrofális a koszovói gazdasági helyzet. Ezért kell elhagynunk a hazánkat. Minden politikusunk korrupt, a legtetűjéitől a legaljáiig – magyarázta egyikük.

– A feleségemmel utazom – mesélte egy másik férfi. – Azért megyünk el, mert még az alapvető életkörülményeket sem tudjuk biztosítani magunknak.

– Mindenki szeretne ott boldogulni, de ha egyszer lehetetlen – panaszkodott egy harmadik. – Nem könnyű eljönni otthonról, de nincs más választásunk.

A szegedi vasútállomáson tettem ki őket.

A magyar–szerb határ, 2015. február

Koszovóban az exodus miatt aggódó köztársasági elnök és a miniszterelnök nyilvános ellenhadjáratot indított, és még a buszmegállókba is ellátogattak, hogy megpróbálják maradásra bírni az állampolgárokat. Kiszámoltam, hogy az akkori, napi ezerfős veszteséggel hat év alatt teljesen elfogyna Koszovó kétfélmillió lakossága.⁹ Egyes pristinai elemzők szerint a szerbek nem véletlenül hagyják mindezt, ugyanis így az új állam életképtelenné válhat. A belgrádi rendőrség azt állította, hogy mintegy 60 ezer menlevelet adtak ki.

Szegeden Seress József a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH – 2017. 01. 01-től Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, BMH) regionális felügyelőségének vezetője szélesebb perspektívába helyezte a Magyarországon átkelők növekvő számát.

– 2013-ban több mint 17 ezer menedékkérelmet bíráltunk el a délföldi régióban. 2014-ben 37 ezernél is többet.

2015 első hat hetében az általa vezetett hivatal 18 ezer kérelmet regisztrált, többet, mint a 2013-as év egészében.

A kérelmezők 80 százaléka koszovói volt, 40 százaléukuk gyermek. Az EU-szabályozás értelmében 24 óránál tovább nem tarthatók fogva,

ezután nyílt táborokban kell elhelyezni őket. S hogy mi történik ezt követően velük? – kérdeztem a tudatlanság látszatát keltve, miközben pontosan tudtam, hogy Magyarországon mindössze kétezer férőhely áll rendelkezésre a bicskei, a debreceni és a 2013-ban megnyitott vámoszabadi menekülttáborban.

– Megtörténhet, hogy elindulnak a táborba, de soha nem érkeznek meg – felelte Seress József óvatosan.

Micsoda „optimizmus”! A valóságban csak a leggyengébbek, a legfáradtabbak jutottak el a táborokba. A magyar hatóságok, a szerbekhez hasonlóan, éveken át szemet hunytak afölött, hogy több tízezer menekült kel át az országukon. Mindez azonban gyorsan megváltozott.

Magyarország és Szerbia rendőrségi vezetői válságmegbeszélést tartottak a röszkei határátkelőnél. Elsőként Papp Károly szólalt fel magyar részről. A szerb határ menti két megye több mint ezer tisztviselővel rendelkezett, és máris érkezett hozzájuk 136 fő erősítés. A beosztottjai igyekeztek megbirkózni a helyzettel, mondta, új helyiségeket béreltek ki, például egy hangárt Röszkénél, és új buszokat kaptak a menekültek elszállítására a röszkei és a nagyfai regisztrációs központba. Papp Károly nem a magyar politikusok vészjósló szóhasználatával élt, egyszerűen szakmai kihívásnak tekintette a kialakult viszonyokat. Tizenkét rendőr érkezett Ausztriából és Németországból a helyzet áttekintésére, és további tizenötöt vártak az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökségtől, a Frontextől. Elmondta, hogy a szerb kollégákkal való közös járőrözésnek köszönhetően a napi 1200-as maximumról máris 600-ra esett vissza a határra érkező menekültek száma.

– A koszovói albánokra saját polgárainkként tekintünk – magyarázta Milorad Vejović szerb rendőrfőnök –, és ha kérik, ki kell adnunk nekik az utazási dokumentumokat az EU-val kötött brüsszeli egyezmény értelmében.

A szerb hatóságok mindent megpróbálnak, hogy az emberáradatot megállítsák: 2014-ben négy embercsempészbándát fűleltek le a magyar hatóságokkal való együttműködésnek köszönhetően; a csempészek leghírhedtebb központját, a Szabadkára vezető főút melletti, palicsi Lira Hotelt előző nyáron megvásárolta egy albán, de nemrég a rendőrség egy rajtaütés után bezáratta.

Szerettem volna megtudni, hogyan utaznak tovább a menekültek Nyugat-Európába, ezért egy napot a budapesti Keleti pályaudvaron töltöttem.

Teljes káosz uralkodott a 9-es vágány melletti váróteremben. Néhány albán család már vagy tíz napja élt ott, mivel a rendőrség nem engedte felszállni őket a Bécsbe tartó vonatra. A pénzük elfogyott, panasztáltak, még arra sem maradt, hogy kifizessék a mosdóhasználatot. Az egyik nő közölte, hogy azon nyomban visszafordulna Koszovóba, ha tudná, hogyan.

– Bitte zurück Kosovo oder bitte raus Germania! – kiabálta a kamerámba.

– Itt mindannyian koszovóiak vagyunk – mondta egy férfi, egy csöndesebb, tisztább váróteremben, valamivel feljebb a vágány mentén. – Mi csak jobb életet szeretnénk, hogy előreléphessünk, hogy dolgozhassunk és kezdhessünk végre valamit magunkkal. Koszovóban nincs munkánk, nincs pénzünk, nincs jövőnk. Már négy napja itt vagyunk, és egyetlen percet sem aludtunk.

– Visszamenne Koszovóba? – kérdeztem tőle.

– Nem hiszem, hogy hazamehetnének. A szerbek nem engednék. Ezt a politikát űzik. Különben is, élnek rokonaim Németországban és Ausztriában... mindenhol. Majd ők segítenek.

Egy börtönbusz jelent meg az állomás előtt. Neveket olvastak fel, mire az emberek engedelmesen felsorakoztak a vágány mentén, közben a hangosbemondóból azokat a városokat sorolták, ahova ők nem mehetnek: Bécs, Linz, München. Egy sötétvörös Siemens intercité siklott be elegánsan a vágányra. A menekültek fel sem néztek, hogy ne is lássák. Csöndben kivezették őket az állomás elé, ahol felszálltak az ott várakozó buszokba. Onnan a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalba szállították őket regisztrálni, és azért, hogy benyújtsák a menedékkérelmüket, ha addig elmulasztották volna. Tudtam, hogy ezt követően nyílt táborokba kerülnek, ami azt jelenti, hogy szabadon folytathatják az útjukat Nyugat felé.

Február 28-án egy koszovói csecsemő meghalt tüdőgyulladásban a vámoszabadi menekültközpontban.

– Ez egyfajta menekült-, vagyis inkább gazdaságimenekült-invázio, akik főként Koszovóból jönnek, de Afganisztánból és Szíriából is, és

a világ más tájairól, úgyhogy egyre nehezebb megbirkózni vele – nyilatkozta nekem Kovács Zoltán kormánysszóvivő. – Azt nem állítanám, hogy nem bírjuk, de újabb és újabb kihívásoknak kell megfelelnünk, például új menedékhelyeket kell felállítanunk. Ezenkívül újra kell gondolnunk a mára elégtelenné váló jogi kereteket. Megpróbálunk eleget tenni a schengeni szerződés, a genfi egyezmény és más európai szabályok által ránk ruházott kötelezettségeknek. Szükség volna azonban egy átfogó európai stratégiára, hogy kezelni tudjuk a kérdést.

Megkértem, hogy az interjút a Kossuth téren, az Országház előtt készítsük el. Fújt a szél, esett az eső. Beszélgetés közben a szóvivő arcán könny csordult végig. Újravettük a választ, nehogy valakinek tévesen az a benyomása támadjon, hogy sír. Megkérdeztem, mi a véleménye Toroczkai László kerítésépítési ötletéről.

– Mindenképpen szeretnénk elkerülni bármilyen kerítés vagy fal építését, ha csak lehet. Rossz emlékeink vannak a hidegháború időszakából, és a legkevésbé sem gondoljuk úgy, hogy ez jelentené a megoldást – felelte Kovács Zoltán.

MÁSODIK FEJEZET

A félelem kora

A világ egy híd, azon keresztül vezet a király és a szegény ember útja egyaránt.

Hídfelirat a Harmanli folyó fölött, Bulgáriában

Az ottani életben a legnehezebb a várakozás volt. Mert akár-mennyi „előnyt” is élvez az ember, akkor is rab. Csak ülünk és várunk, az egész életünk nem áll másból, mint várakozásból.

A bulgáriai busmantsi
zárt menekülttábor fogvatartottja

A régi piros mozdony oldalán kerek „hajóablakok” sorakoztak. Elnevettem magam, amikor megláttam az elején lévő számot: 007. James Bond. 2015 márciusa volt, és a belgrádi állomáson az éjszakai szófiai vonatra vártam. Az Iszlám Állam oldalán harcoló európaiak beszámolóit készítettem megvizsgálni. A Szíriából vagy Szíriába vezető egyik út Bulgárián ment át – így elkerülhetőnek tűnt a nyugati hírszerzés látószögébe kerülni. A *Charlie Hebdo* elleni támadás után többen összemosták a menekülteket és a terroristákat, én pedig szerettem volna kideríteni, van-e ennek bármi alapja.

Noha a mozdony erősnek tűnt, a vagonok szétesni látszottak. A valaha kékre festett kocsikat mintha csak a több rétegben felvitt, örvénylő graffiti tartotta volna össze. Az ablakom alatt a következő felirat virított sárga, piros és zöld hullámokkal: *Thins 1*. Erős kontrasztot képzett ezzel a nyomtatott nagybetűs *Liegewagen* felirattal, amely a német másodosztály kényelmi szintjére utalt.

Úgy jártam fel-alá a vonaton, mint egy mániákus, aki minden apró részletet lefényképez. A mellettem lévő kabinból egy szögletes arcú fiatalember gyanakodva figyelt engem. A kora tavaszi éjszakában az állomás filmdíszletnek rémlett. Az ablakokból narancsos fénycsóva szűrődött be, hogy aztán beleolvadjon a vasúti sínek és vágányok szűr-keségébe s a cirill betűkkel megkoronázott és Habsburg-sárgával megvilágított állomásépület homlokzatába.

Egyedül utaztam a hatszemélyes hálófülkében, ami örömmel töltött el mindaddig, amíg rá nem ébredtem, hogy nincs villany. Talán akkor gyulladnak fel a fények, amikor elindul a vonat? Nem, nem így történt. Egy gyors pillantással felmértem a többi üres fülkét, és tudtam, hogy nem kivételről van szó – itt ez a helyzet. Később a személyzet egy morcos tagja haladt végig a kocsikon kezében kikeményített, vasalt lepedőkkel.

Az emeletes ágyszintjén dohszagot árasztó plédeket találtam. Szinte örültem, hogy nem ég a villany, és nem látom a hálófülke koszos sarkait. Mi a fenét csinálók már megint? – kérdeztem magamtól. – Végigvonszoló magam a Balkánon most a tél vége felé? Átkoztam magam, amiért nem fizettem ki az Austrian Airways Bécs–Budapest–Szófia között közlekedő kényelmes járatát.

Amikor felébredtem, még mindig sötét volt. A vonat állt. Hallottam, ahogy egyik fülke után bekopogtatnak a másikba, aztán széthúzzák az ajtót, és felharsan egy nyers férfihang. Dragománnál elértük a bolgár határt. Kinyitottam az ajtót, magamra tekertem ócska takarómat, hogy némi méltóságot mutassak, s előhúztam a párnám alól az útlevelemet. Vártam.

A hangok elértek a szomszédos fülkében alvó szögletes arcú férfihoz. Széthúzták az ajtót. Utasításokat dörögtek, aztán csönd. Majd egyetlen mondat:

– Tehát, Szíriában is járt? – kérdezték angolul.

Hirtelen felélénkültem. Szerettem volna hallani a választ, de képtelen voltam kivenni a szavakat. A határőrök hamarosan elérték az én fülkémet is. Átlapozták az útlevelemet, lepecsételték, aztán továbbálltak. Azon tűnődtem, mihez is kezdenék útítársammal. Voltaképpen a hozzá hasonlóknak miatt döntöttem a vonatozás mellett. Hajnali három óra volt, könnyed hópihéek szállingóztak, miközben a vonat lomhán újra

meglódult. Útitársam építőmunkásként vagy mérnökként is dolgozott Szíriában. Vagy biztonsági őrként. Talán katonaként Bulgária iraki NATO-kontingensében. A vonatnak reggel fél nyolcra kellett Szófiába érnie. Úgy döntöttem, akkor fogok szóba elegyedni vele, amikor majd együtt szállunk le a vonatról.

Miközben a szófiai pirkadatban ott álltam mögötte a folyosón, észrevettem, hogy nincs poggyásza. Szürke kapucnis felsőt viselt, rajta egy nem létező egyetem vagy sportklub nevével. Gondoltam, mihelyt lelépünk a peronra, tesztek valami megjegyzést az utazás kényelmetlenségére. De még meg sem állt a vonat, ő máris leugrott, és futásnak eredt. A vágányok között a kijárat felé sprintelt. Mindez olyan gyorsan történt, hogy szinte fel sem ocsúdtam a meglepetéstől.

Még aznap délelőtt leültem beszélgetni Nikolajjal, a bolgár Országos Nemzetbiztonsági Ügynökség (DANS) – volt – emberével. Néhány hónappal korábban szokatlanul könnyen belement abba, hogy találkozunk. A hotelben, ahol megszálltam, elfogyasztottunk egy kávét, aztán sétálni indultunk. Hidegháborús stílusban, egy közeli parkba igyekeztünk. Megígérte, hogy utánakérdez az utastársamnak, közben pedig a munkája során tapasztalt eseményekről mesélt.

– Volt egy gyanús külföldi Bulgáriában. Nyugat-európai állampolgárként szabadon utazott. Megfigyelés alá helyeztük, de egy egész hónapba telt, hogy megszerezzük a szükséges értesítéseket az ő titkosszolgálatuktól. Képzeld el, nem órákat, hanem heteket vett igénybe mindez! – Addigra a madár, csakúgy, mint az állomáson az utastársam, kirepült.

Nikolaj az esetleges terroristák felkutatását a süteménysütéshez hasonlította. Összeállítjuk a hozzávalókat a konyhában, aztán ráébredünk, mi hiányzik. Például a vanília, pedig vaníliás süteményt szeretnénk sütni. Tehát el kell menni a boltba. Csakhogy az bezárt, mert vasárnap este van. Amikor a bolgár hírszerzés konkrét információt kér egy partnerszervezettől, megadják, de csak idővel, magyarázza. És kizárólag a kért információt. A kérdéses személyhez fűződő háttér-értesülésekhez nem férnek hozzá, pedig lehet, hogy ott rejlik a hiányzó

láncszem, a hiányzó hozzávaló. A baráti, rokoni kapcsolatai, a hálózata. Van egyfajta patriotizmus a titkosszolgálatok között, és nem szeretik megosztani a honfitársaikról szerzett információkat. Olyan, mintha nem akarnák ők elvinni a balhét.

Egy haiti származású francia állampolgárt, Fritz-Joly Joachint január 1-jén, hat nappal a *Charlie Hebdo* elleni támadás előtt letartóztatták a bolgár–török határ Kapitan Andreevo-i átkelőjénél. Éppen Isztambulba tartott hároméves kisfiával. Az elsődleges európai elfogatóparancsot Párizs adta ki a férfi feleségétől kapott értesülések alapján, aki attól tartott, hogy a férje Szíriába viszi a kisfiukat. Fritz-Joly már egy bolgár rendőrségi cellában csücsült, amikor a *Charlie Hebdo* elleni támadás lezajlott. A következő elfogatóparancsot akkor adták ki, amikor a francia rendőrség rájött, hogy a férfi kapcsolatban állt Cherif Kouachival, a *Charlie Hebdo* elleni támadás egyik elkövetőjével. Háromhetes bulgáriai fogvatartás után, Fritz-Jolyt végül kiadták Franciaországnak.¹

Nikolaj egyik feladata a terrorelhárításon belül az volt, hogy kikérdezze a menedékkérőket a török határhoz közeli Elhovo és Harmanli menekülttáborokban.

– Teljes biztonsággal állíthatom, hogy 99 százaléka azoknak, akikkel beszéltem, valódi menekült volt, biztonságot kereső, sokat szenvedett emberek, gyakran a családjukkal – mondta.

A nehézséget a maradék 1 százalék okozza, általában a Magreb-térség országaiból, Algériából, Tunéziából és Marokkóból érkezők. Az egyes eseteket három-négy hivatalos személy – Nikolaj, egy másik tiszt és egy tolmács – jelenlétében bírálták el. Kérdéseket tettek fel a vizsgált személy származási helyével kapcsolatban, kérdezték az ott beszélt dialektusokról, sőt a város fekvéséről is. A kihallgatás során még a tanárok nevét is leellenőrizték, akik abban az iskolában tanítottak, ahova a menekültstátuszért folyamodó személy állítólag járt.

Ha a mintegy negyedórás beszélgetés során valakit gyanúsnak találtak – néhány nő is akadt közöttük –, akkor a Szófia melletti busmantsi menekülttáborba² küldték. Itt a törvény szerint tizenkét, gyakorlatilag tizennyolc hónapon át tarthaták fogva őket, hogy közben további értesítéseket szerezzenek róluk. Ha ezen időszak alatt nem találtak terrorista szervezethez köthető szálakat, amint ez az esetek 90 száza-

lékában történt, szabadon engedték őket, és folytathatták az útjukat, magyarázta Nikolaj. Azokat, akik súlyos biztonsági kockázatot jelentettek, csupán egy maroknyi embert, kiadták a származási országnak, feltéve, ha az visszafogadta őket.

Az Európába történő menekültbeáramlás ellenőrzött formában zajlott, olykor, politikai okokból, a török Nemzeti Hírszerzési Ügynökség (MIT) támogatásával, mondta Nikolaj. Példaként azt említette, amikor egy 50 kilométeres közös határszakaszt hirtelen tízezer menekült árasztott el 2013 novemberében–decemberében. Akkoriban Törökország és az EU az esetleges török tagságról tárgyaltak, és a török kormány nyilvánvalóan fokozni kívánta a nyomást. A határrendészetnek sikerült megállítania egy 150 fős csoportot, de néhány órával később ugyanez a csoport már bolgár területen haladt tovább. Valaki igen hatékony módon máshová szállította őket.

„A MIT számos hírszerző szervezettel létesített kapcsolatot Törökország érdekeinek megfelelően” – olvasható a szervezet honlapján a nemzetközi együttműködés fejléc „gyakori kérdései” alatt.³

Sikerült érintkezésbe lépnem egy szíriai férfival, akit nemrég engedtek ki a busmantsi zárt táborból.

– Az örök megpróbáltatás fegyelmet tartani, mintha valami börtönszerű intézményben lettünk volna, ugyanakkor tisztelettel és odafigyeléssel bántak velünk. Mintha börtön lett volna, de bántalmazások nélkül. A mi országunkban nagyon más lett volna, rossz értelemben – felelte az írásban feltett kérdéseimre.

– Milyen emberekkel találkozott benn? – kérdeztem.

– Többnyire menekültekkel, akik Bulgárián át Nyugat-Európába próbáltak eljutni, de sajnos elkapták őket a határon.

Ő maga senkiről sem hallott, aki biztonsági fenyegetést jelentett volna. Egyesek akár tizennyolc hónapja is benn tartózkodtak, és voltak, akik nem is akartak elmenni, mert ott legalább ételt és szállást kaptak, és védve voltak a külvilág fenyegetéseitől.

A fogvatartottak többnyire ártatlan dolgokról társalogtak, mesélte. A családjukról, a rokonaikról, akik Európa valamelyik országában vártak rájuk. Általában együtt tévéztek, kártyáztak, cigarettáztak vagy kávéztak, „de az igazság elrejtésére szolgáló gomb mindig be van kapcsolva náluk”.

– A legnehezebb a várakozás volt. Mert akármennyi „előnyt” is élvez ott az ember, akkor is rab. Csak ülünk és várunk, az egész életünk nem áll másból, mint várakozásból. Tudjuk, hogy egyszer vége lesz ennek, és egy nap kikerülünk onnan, de az adott pillanatban nincs mit tenni, várni kell. Várakozás közben egyes fogvatartottak dühösek lesznek a dolgok lassú folyása miatt, a kétségek, a bizonytalanság és a kilátástalan jövő miatt. A legtöbben mindössze jobb életet szeretnének maguknak és a családjuknak.

A parkban sétálgatva Nikolaj áttér a konyhai hasonlatról a szénakalban tűt kereső ember hasonlatára. A tű megtalálása még csak az első lépés, bár már az is éppen elég nehéz. A legfontosabb mégis az, amit utána teszünk. Hogyan reagálunk, amikor kevés idő és kevés információ áll a rendelkezésünkre.

Szófiában interjút készítettem Philip Gunev bolgár belügyminiszter-helyettestel, aki hangsúlyozta, hogy Bulgária minden tőle telhetőt megtesz, és ha kapnak egy tippet, a bolgár hatóságok gyorsan és hatékonyan cselekszenek. Előző decemberben például három marokkói és egy brazil állampolgárt tartóztattak le, mert feltehetőleg bombatámadásra készültek Barcelonában, majd kiadták őket Spanyolországnak. Imran Khawajah, egy terrorista cselekménnyel vádolt brit állampolgár, Bulgárián keresztül próbált hazatérni, miután megrendezte a saját halálát Szíriában.⁴

– Amennyiben a jövőben terrortámadás történik valahol Európában – mondta Philip Gunev –, és az elkövetők áthaladnak Bulgárián, akkor az az európai biztonsági szervek hibája, amiért nem értesítenek minket, nem pedig a miénk, amiért nem állítjuk meg.

2015 májusában a magyar kormány nemzeti konzultációt tartott a bevándorlással és a terrorizmussal kapcsolatban. A konzultációra azután került sor, hogy Orbán Viktor interjút adott a francia állami televíziónak a *Charlie Hebdo* elleni támadást követően. A kormány így kívánta megerősíteni a migráció és a terrorizmus közti összefüggést a szavazók fejében. A kérdőíven szereplő tizenkét kérdésben szinte benne rejlettek a válaszok.⁵

- Ön mennyire tartja fontosnak a terrorizmus térnyerését a saját élete szempontjából?
- Ön szerint az elkövetkező években lehet-e terrorcselekmény célpontja Magyarország?
- Vannak, akik szerint a Brüsszel által rosszul kezelt bevándorlás összefüggésben van a terrorizmus térnyerésével. Ön egyetért ezekkel a véleményekkel?
- Tudta-e Ön, hogy a megélhetési bevándorlók törvénytelenül lépik át a magyar határt és az elmúlt időszakban húszezrosára nőtt a bevándorlók száma Magyarországon?
- Vannak, akik szerint a megélhetési bevándorlók veszélyeztetik a magyar emberek munkahelyeit és megélhetését! Ön egyetért ezekkel a véleményekkel?
- Vannak, akik szerint Brüsszel politikája a bevándorlás és a terrorizmus kérdésében megbukott és ezért új megközelítésre van szükség ezekben a kérdésekben. Ön egyetért ezekkel a véleményekkel?
- Támogatná-e Ön a magyar kormányt, hogy Brüsszel megengedő politikájával szemben szigorúbb bevándorlási szabályozást vezessen be?
- Támogatná-e Ön a magyar kormányt, hogy szigorúbb szabályokat vezessen be, ami alapján őrizetbe vehetők a magyar határt törvénytelenül átlépő bevándorlók?
- Egyetért-e Ön azzal a véleménnyel, hogy a magyar határt törvénytelenül átlépő bevándorlókat a lehető legrövidebb időn belül vissza kell fordítani a saját hazájukba?
- Egyetért-e Ön azzal, hogy a megélhetési bevándorlók, amíg Magyarországon tartózkodnak, saját maguk biztosítsák az ellátási költségeiket?
- Egyetért-e Ön azzal, hogy a bevándorlás elleni küzdelem legjobb eszköze, ha az Európai Unió tagországai segítik azon országok fejlesztését, ahonnan a bevándorlók érkeznek?
- Egyetért-e Ön a magyar kormánnyal abban, hogy a bevándorlás helyett inkább a magyar családok és a születendő gyermekek támogatására van szükség?

Ez nem egy klasszikus értelemben vett kérdőív volt, amely a lakosság véleményének kiderítését tűzte ki célul – ismerte be Kovács Zoltán

kormány szóvivő derűsen –, hanem a kormányálláspontot alátámasztó politikai kérdőív. Az ENSZ regionális menekültügyi biztosa, Montserrat Feixas Vihé a legkevésbé sem örült ennek.

„Mély aggodalommal tölt el minket az, ahogy a magyar kormány egyre rosszabb színben tünteti fel azokat az embereket, akik olyan háborús zónákból menekültek el, mint Szíria, Afganisztán és Irak, és akik kétségbeesésükben Magyarországon keresnek biztonságot és menedéket” – mondta. Úgy vélte, a kérdések tudatosan összemoszák a menekülteket és a menedékkérőket az úgynevezett gazdasági migránsokkal, és tévesen a menekülteket teszik felelőssé számos, Magyarország és Európa biztonságát veszélyeztető cselekményért. „Nem szabad elfelejtenünk, hogy az elsődleges fenyegetés nem a menekültek részéről jön, hanem őket érinti világszerte” – vonta le a következtetést a biztosasszony.⁶

A bel- és igazságügy-miniszterek Európa többi részén nem ténlenkedtek a januári párizsi atrocitásokat követően. A január 29-i lettországi találkozón kiadott *Rigai Nyilatkozat* szerint a terrorizmus elhárítása érdekében tett erőfeszítéseket elsődlegesnek kell tekinteni nemzeti és nemzetközi szinten is.⁷

„A gondosan megtervezett támadások rávilágítottak az EU ellen irányuló, fanatikus kisebbségek részéről érkező, egyre fokozottabb fenyegetésre, amely részben a Közel-Keleten működő szervezetektől indul ki, részben az EU-n belül született és felnőtt emberek hálózatától, akik rövid időn belül radikalizálódtak és bebizonyították, hogy hajlandóak a terrorizmus segítőiként és aktív végrehajtóiként közreműködni” – írta egy évvel később Rob Wainwright, az európai rendőrségi hivatal, az Europol igazgatója, visszatekintve a 2015-ös évre.⁸

A magyar kormány hozzáállása annyiban volt más, hogy nem egy fanatikus kisebbséget látott, hanem fanatikus többséget. Az Europol az EU-n belül született és felnőtt emberek hálózatáról beszélt, melynek tagjai vagy a börtönben, vagy azon kívül radikalizálódtak, nem pedig összességében a bevándorlókról.

„Az EU-ba lépő, irreguláris migránsok, köztük a menedékkérők számának folyamatos növekedése és az elhelyezésük okozta növekvő nehézségek következtében a migráció kérdése a társadalmi párbeszéd és a média érdeklődésének egyik központi tényezője maradhat a közeljövőben. Ezen túl, *valószínűsíthető, hogy a jobboldali szélsőségesek és cso-*

portosulások egyre nagyobb erőfeszítést tesznek majd a menekültpolitika polarizálására és a kialakult vita saját céljait érdekében történő kiaknázására.” (Saját kiemelés.)

Januárban 15 ezer menekült lépett Magyarország területére a szerb határon keresztül, túlnyomó többségük koszovói. Februárban ez a szám 17 ezerre növekedett. A koszovói hatóságok közbelépése következtében – s mert Németország figyelmeztette a koszovóiakat, hogy az újonnan érkezőket hazaküldhetik – márciusban már csak hatezer fő érkezett. Áprilisban 8224 menekültet tartóztattak fel rövid időre Magyarországon a megfelelő papírok – útlevel a schengeni országokba való beutazást lehetővé tevő vízum pecsétjével – nélküli belépés jogi vétsége, nem pedig bűncselekménye miatt. Májusban 11 606-an érkeztek. Noha a növekedés még nem adott okot pánikra, annyi különbség mégiscsak tapasztalható volt az eddigiekhez képest, hogy az újonnan érkezők java már nem koszovói volt, hanem szíriai, iraki és afgán, tehát háború sújtotta országból érkezett.

A rendőrség rendelkezett néhány saját, maximum negyven férőhelyes busszal, de 2015 tavaszán kérvényezték, hogy a kormány biztosítson számukra keretet magánbuszok bérlésére. Kérésüket elutasították.

A rendőrség még az év elején kialakította, miként kezeljék a koszovói menekülteket. Egy helyre gyűjtötték őket az út mentén, aztán busszal egy ötszáz fő befogadására alkalmas rőszkei hangárba szállították regisztráció céljából. Amikor már nem fértek el ott, zöld katonai sátrakat vertek fel a mezőn.

– Hatalmas nyomást gyakoroltak ránk akkoriban az osztrákok és a németek – emlékezett vissza Vas Gizella, a Szerbiával és Horvátországgal határos déli megyék határrendészeti vezetője. – Az osztrák attasé egy nap meglátogatott, és rendkívül támadó hangot ütött meg. „Hol van az összes ujjlenyomat?” – kérdezte. Voltaképpen kiváló munkát végeztünk, mindenkit regisztráltunk, és levettük az ujjlenyomatukat, egészen szeptember elejéig.

A rendőrségre jókora pszichikai teher is nehezedett, sok embert az ország távoli részéből vezényelték oda, nyelveket nem beszéltek jól,

nem rendelkeztek idegenrendészeti tapasztalattal. Az adott körülmények között mégis megtették a tőlük telhetőt.

2015 júniusának elején országszerte megjelentek a hatalmas kormányplakátok, ilyen és hasonló feliratokkal: „Ha Magyarországra jössz, tiszteletben kell tartanod a kultúránkat!”

E plakátokat kivétel nélkül magyarul szövegezték, így a menekültek nem érthették. Üzenetük persze nekik is szólt: „Menjetek innen, nekünk nem kellenek migránsok!” A valódi üzenet azonban természetesen a népet célozta: „Csakis a Fidesz védhet meg benneteket a külföldiektől.”

Számos megfigyelő számára mindez azt példázta, mennyire semmibe veszi a kormányzó párt a magyar lakosság intelligenciaszintjét. A Fidesz több elöljárója, köztük Navracsics Tibor, az EU brüsszeli biztos, Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere, Gulyás Gergely, a Fidesz parlamenti csoportjának vezetője, és Pröhle Gergely államtitkár csöndben kifejezték rosszsallásukat. Ennek ellenére senki nem lépett ki a pártból, egyik parlamenti képviselő sem adta vissza a mandátumát, és senki nem állt a kamerák elé, hogy mindez már túlmegy minden határon.

A katolikus és protestáns egyházak is hasonlóan viselkedtek. Egyes püspökök nyilvánosan védelmükbe vették a keresztény Európát a muszlim invázióval szemben. Márfi Gyula veszprémi érsek különösen szélsőségesen nyilatkozott, ami élesen szemben állt Ferenc pápa menekültvédő politikájával. A magyarországi katolikus püspöki kar és a Vatikán kapcsolata a menekültválság során elnehezült. A pápa egyértelműen kinyilvánította az együttérzését és azt a vágyát, hogy minden lehetséges módon segítse a szerencsétleneket.

Ezzel egyidejűleg humoros rivális plakátok bukkantak fel országszerte. Ezeket a Kétfarkú Kutya Párt finanszírozta, és általában angol felirat szerepelt rajtuk: „We are sorry about our Prime Minister” (Elnézést a miniszterelnökünk miatt); vagy „Come to Hungary! We’ve got jobs in London!” (Gyertek Magyarországra, mi munkát kaptunk Londonban!)

Amikor már a rendőrséget kellett bevetni a kormányplakátok megvédésére, mert az aktivisták megrongálták azokat, a párt új ötlettel állt elő. „Tisztelt rendőrség! Ezt a plakátot nem kell őrizni. Kérjük, más-
hol őrizze a közrendet!”

Felcsúton pedig, a miniszterelnök szülőfalujában, ahol egy új futballstadion épült, a következő plakát jelent meg: „Itt hamarosan új állomás épül”.

A menekültek nemzetközi emléknapjára készülve, június 20-án az ENSZ budapesti menekültügyi hivatala maga is plakátolni kezdett.⁹ A metróállomásokon kihelyezett plakátok négy sikeres, Magyarországon élő bevándorlót mutattak be: Begum Alit, egy bangladesi nőt, aki a VIII. kerületben üzemeltetett éttermet, Dariusht, egy fiatal afgán férfit, aki idegenvezetőként dolgozott, a harmincegy éves togói Sophie-t, aki egy óvodában volt dadus, és a tizenkilenc éves pakisztáni Zeeshant, a magyar nemzeti kriketcsapat jelentős alakját.

Begum és Moshaid Ali 2000-ben menekültek el bangladesi otthonukból, amikor a boltjukat egy politikai erőszakhullám során felgyújtották. Begum akkoriban nyolc hónapos terhes volt első fiukkal, Ferdozzal, aki végül Pakisztánban született meg. Lányuk, a ma már tizenhét éves Lutfa, és második fiuk, a tizenöt éves Kalam szintén ott születtek. Pakisztánból újra menekülni kényszerültek, először Iránba, onnan Török-, majd Görögországba, ahol kilenc évet töltöttek egy menekülttáborban, de nem sikerült megszerezniük a menekültstátuszt. A három gyerek közül Kalam, a legfiatalabb beszélt a legkönnyebben a menekültként töltött gyerekkoráról:

– A legrosszabb élmény 2013 elején a görög–macedón határon ért, amikor összetűzés támadt az afgán és az afrikai menekültek között, pont, amikor mi is megpróbáltunk átjutni ott. Magyarország volt az első ország, ahol szívesen fogadtak minket, és nagyon hálásak vagyunk ezért.

Az első hat hónapot a debreceni menekülttáborban töltötték. Amikor megkapták a menekültstátuszt, kölcsönpénzből Al Modina néven egy kis éttermet nyitottak a VIII. kerületi Akácfa utcában. Miközben mi Kalammal beszélgettünk, az édesanyja a konyhában serénykedett, és elvégezte az utolsó simításokat a különféle curryken, köztük egy dunai pontyból készült keleti ínycsiklással. Egy hatalmas edényben forró samosa sistergett. A mindössze hat asztallal bíró étterem népszerűnek és olcsónak tűnt egy olyan környéken, ahol szinte minden második épület dicsekedhet egy étteremmel. Kalam szerint a családot mindössze egyszer érte rasszista támadás a Magyarországon töltött három év

alatt, amikor egy férfi rájuk kiabált, de „ő is részeg volt”, magyarázta Kalam. „Azért jöttünk Magyarországra, hogy jobb életünk legyen, és sikerült is.”

A bolgár–török szárazföldi határ a Rhodope-hegység déli gránitszikláinak mentén húzódik. Június elején hatalmas lila bogáncsok nőttek mindenfelé, olyan virágzattal, mint a Buckingham-palota őrei fején lévő prémes díszcsákó. A határon tornyosult a reggeli napfényben az egyre csak növekvő, fenyegetően csillogó, éles dróttal megkoronázott magas kerítés. A bolgár kerítés ugyanabból a magból nőtt ki, mint közeli, alacsony görög párja.

Mindez az ókori Trákiában, Európa kapujában. Északról a Duna határolja, keletről a Fekete-, délről az Égei-tenger. Az első földművelők a Márvány- és a Fekete-tenger közti keskeny kis földnyelven át terelték az állataikat az i. e. 6. évezredben. Gabonát is hoztak magukkal, és a réz kőzetből való kinyerésének tudását, hogy aztán kitűnő szerszámokat, fegyvereket és csodás ékszereket készítsenek belőlük.

Isztambultól nyugatra a Yildiz-, vagy Csillag-hegység mászik óvatosan fölfelé 300 kilométeren át. A hegyvonulat lejtőin főként bükk- és fenyőerdők váltakoznak. Kirklarelin városán túl fekszik Edirne; egykor itt készítették az oszmán sereg balkáni hadjáratainak használatos dobokat. Egyszer régen vettem is itt egy ilyet a fiaimnak. A bolgár múzeumokban gyakori a lándzsás trák lovas kőből készült szobrocskája. Valószínűleg ez lehetett Szent György alakjának az archetípusa. A keresztények egyszerűen hozzátettek egy sarkányt is.

A vándorlók áradata soha nem szűnt meg, azóta is mindig követi valaki az első gazdálkodók lábnyomait. A 480 kilométer hosszú Evrosz folyó Dél-Bulgáriában a Rodope-hegységben ered (itt Marica néven ismert). Utolsó 205 kilométeres szakasza Török- és Görögország határát képezi, majd Alexandropoulisz kikötője mellett beleömlik az Égei-tengerbe. A történelem folyamán e folyó völgyön át masíroztak a hódító hadak, a kereskedők és a kalandorok a Balkán felé és azon is túl. A jelenlegi menekültmozgásban is hasonló szerepet tölt be.¹⁰

2006 és 2008 között a legtöbb menekült e keskeny sávon kelt át a török partoktól a görög szigetekig. 2009 nyarára az átkelők száma a napi

hatvanat is meghaladta. A szigetekeken feltartóztatottak gyakran gyalázatos körülményeket tapasztaltak. Miután 2009-ben eltávolították az 1948-as görög polgárháborúból maradt aknákat, új szárazföldi út nyílt meg a Törökország felől érkező, a tengeri úttól rettegő menekültek számára. Az Evroszon való átkelés azonban eleve nehéz volt, és hamarosan tovább nehezedett.

2010 telén Giovanni Cocco olasz fényképész megörökítette az Evrosz mocsaras vidékén Nyugat-Európa felé igyekvő menekülteket.¹¹ A fotókon a kora hajnali folyó látható, afrikaiak és közel-keletiek szárítják a partján áztatott ruháikat, vagy felfújható csónakokban próbálnak átkelni a vízben. Néhány képen tűz körül összekapaszkodó férfiak melegednek a balkáni télen. Az egyik legszívemarkolóbb fotón kis földkupacok sorakoznak – többnyire név nélkül – a szidirói illegális „migránstemetőben”.

Persze nem csak a külföldi fényképészek és riporterek észlelték az ott zajló beáramlást. 2011-ben 55 ezer embert tartóztatott fel a rendőrség, épp megkíséreltek átjutni Görögországba. 2012 januárjában a görög hatóságok 4 méter magas, 12 kilométer hosszú pengésdrót kerítést építettek a szárazabb és keskenyebb szakaszon, így Kastaniesz és Nea Vyssa falu között.¹² Ez volt az ástothalmi erdő görög megfelelője, Mórahalom görög változata pedig Oresztiada városkája. Huszonhárom éjjellátó kamerát szereltek fel a görög kerítés mentén, amelynek anyagi háttérét részben az Európai Unió biztosította, a görög járőröket pedig az Európai Unió határvédelmi szolgálata, a Frontex támogatta.

Válaszul a csempészek egész egyszerűen visszairányították a menekülteket az Égei-tenger partvidéke felé. Gumicsónaknaszáddal szállították át az embereket, kockára téve életüket. 2014-ben 43 500 menekült érkezett Görögországba a tengeri útvonalon, az előző évnél háromszor több.¹³ A legtöbben Szíriából jöttek, aztán Afganisztánból, Szomáliából és Eritreából. A görög befogadó központok azonban mit sem javultak. Az ENSZ menekültügyi hivatala 2014-es jelentésében ajánlást fogalmazott meg, mely szerint nem szabadna visszaküldeni a menedékkérőket Görögországba.¹⁴ A francia alapítású Orvosok Határok Nélkül 2012 szeptemberének utolsó hetében ezer menekültől adott hírt, akik megpróbálták elérni a görög szigeteket. Az év végére az Evrosz határszakaszán, Oresztiada mellett 95 százalékra csökkent a próbálkozások száma.

A bolgárok 2014 januárjában kezdték el felhúzni a kerítést a török határon. Eredetileg nem szándékoztak a határ teljes, 288 kilométeres hosszában kerítést építeni, mindössze a leggyengébb 30 kilométeres részre, a Kapitan Adreevo-i és az attól keletre eső elhovói ellenőrzési pontok közé. Hét hónapig tartott az építkezés, és ötmillió euróba került. Európai uniós pénzekből éjszakai kamerákat szereltek fel a határ teljes hosszában. Többnyire kis méretű, fix kamerákat, de akadt köztük egy-két szuper minőségű is, amelyek 18 kilométernyire beláttak Törökországba.

A bolgár kerítés

2015 nyarán egy új, 100 kilométeres kerítésszakasz építésébe fogtak. A brit kormány ötven használt, részben kamerával felszerelt katonai terepjárót bocsátott Bulgária rendelkezésére.

Kapitan Andreevo nagy és modern ellenőrzési pont, az EU újíttotta fel. A bolgár oldalról közelítve óriásplakátok hirdetik az ősi Via Diagonalist, amely egykor innen indult és északkeleti irányban Bulgárián át Szerbiába vezetett, a Duna menti Vidin városáig. Ha a menekültek egyáltalán rápillantottak, láthatták, hogy szinte teljesen ezen az ősi úton haladnak ők maguk is.

Menedékkérők Harmanliban

2014-ben tizenegyezer ember folyamodott menedéért Bulgáriában. Ötezer esetben megkapták, de szinte kizárólag a Szíriából érkezők.¹⁵ Háromezren védett státuszt kaptak, háromezren pedig egyszerűen eltűntek, Szerbián vagy Románián át Nyugatra távoztak. 2015 első három hónapjában 4700-an keltek át a szárazföldi határon és kértek menedéket Bulgáriában.

Alekszandar Andreevo kapitány, más néven Chapata, gerillaharcot vívott az Oszmán Birodalom ellen a 20. század elején. A bolgárok szemében forradalmár volt, a törökökben terroristá.

A kommunisták számára is szimbólumértékkel bírt a határ. Az elhívó határrendészeti központ folyosóján hatalmas olajfestmény díszel. Elszánt katona látható rajta, sapkáján vörös csillag; karját egy hétköznapi ruhába öltöztött, géppuskát szorongató, elkeseredett fiatalember torkára kulcsolja, miközben egy kutya a fiú karjába mar – egy határőr, amint elkap egy „gerillaharcost”, aki ellenzi a kommunisták hatalomátvételét. A háttér, az erdőfoltokkal tarkított sziklás terep megváltozott azóta: a fák most a háború és a szegénység elől menekülő elkeseredett emberek tömegének nyújtanak menedéket. Legalábbis ők azt hiszik.

A központi épületben lévő monitorokon a háromszor hat térfigyelő kamera által közvetített fekete-fehér képek villództak. Felvételek a kerítésről, a mellette futó útról vagy a sziklakiszögellésekről. A nagyobb kamerák perspektívája elképesztő volt: sötét erdőfoslányokkal pötytyözött, lágyan hullámozó domboldalok nyújtóztak a távolban. Mesélték, hogy ezekkel a kamerákkal egy akár 10 kilométerre elhaladó autó rendszámát is leolvashatják. A felugró menüben a vonatkozó térkép is kivethető. Terepszínű ruhába öltöztött férfiak és nők lesték a képernyőket, behatolókra vadászva. Ha találtak ilyet, két telefonhívás következett. Egy a török hadseregnek a másik oldalon, és egy a saját határrendészetüknek. Megmutatták az éjjeli fogásról készült videófelvételt. Négy kis fehér figurát lehetett látni, fehéréket, mert éjjeli kamerafelvételről volt szó. Ketten középen magasabbak, az elől lévő alacsonyabb, feltehetően nő, és egy gyerek kezét fogta. Mindegyikük kis hátizsákot cipelt. Befordultak ott, ahol az út kiszélesedett. Ekkor derült ki, hogy hatan vannak. Újabb fehér fény jelent meg a horizonton. Az alakok szétrebbentek a képernyőn. Az egyik férfi mintha letérdelt volna, talán, hogy megvédjen egy gyermeket. Katonai terepjáró robogott feléjük. Azután mindannyian elindultak vissza, Törökországba.

A Kapitan Andreevo-i határtól 45 kilométerre fekszik Harmanli. Álmos kisváros, egy 1585-ben épített szép oszmán híddal, amely egykor a napjainkra kiszáradt Harmanli folyó fölött ívelt át. „A világ egy híd, azon keresztül vezet a király és a szegény ember útja egyaránt” – olvasható a közepén elhelyezett táblácskán.

A városi múzeum zárva volt, az udvaron Lenin szürke gránit mellszobra feküdt az oldalán. A feje mellé valaki, rendkívül találgató módon, virágcserepet helyezett, benne egy magasra nyúlt növényvel, amelyet nyilvánvalóan rendszeresen locsoltak, különben nem élte volna túl a júniusi hőséget. Vagy kárpótolni szerették volna a marxizmus-leninizmus bukott óriását, vagy finoman gúnyolni.

A főtéren hatalmas turisztakép hirdette a haskovói régió büszkeségeit: trák sírokat és emlékműveket, köztük a Süket Köveknek nevezett sziklacsoporthoz, római utakat és a Szűz Máriának, Szent Konstantinnak és Szent Helenának szentelt ortodox templomokat.

A harmanli menekülttábort egy régi katonai tábor területén létesítették 2013-ban, amikor az első menekülthullámok még készületlenül

érték a bolgár hatóságokat. A felháborító körülmények miatt számos emberjogi szervezett tiltakozott, ezért a kormány jelentős erőfeszítések árán próbált némi javulást elérni. A rózsaszínre festett épületek fala ugyan még mindig mállott, de a szobákat és a folyosókat felújították. Ezenkívül faházakat és sátrakat is felhúztak, hogy a tábor egyszerre háromezer ember befogadására váljon alkalmassá.

Az egyik teremben találkoztam egy önkéntes angoltanárral, Sadie Clesbyvel és az édesanyjával.¹⁶ Egy hónapra jöttek, de aztán úgy döntöttek, maradnak. A terem falait világosra festették, rajtuk az arab és a latin ábécével, a polcokon játékok sorakoztak. Kislányok színes gyurmákból különös formákat készítettek, egy kisfiú próbálta rávenni a nővérét, hogy még egyet csocsózzanak, közben a nap csak úgy áradt be az ablakokon, és hálás anyukák kukucskáltak be rajtuk, hogy lássák, minden rendben a gyermekekkel. Két kisfiú ki-bemászott egy földszinti ablakon. A legtöbb táborlakó szíriai kurd volt, de akadtak köztük irakiak és afgánok is. Azok a tizenéves menekült lányok, akik az iskolában már tanultak egy kis angolt, segítettek Sadie-nak és az anyjának megértetni magukat a gyerekekkel.

– Olyan gyorsan tanulnak, hogy a kommunikáció nem jelent nehézséget – magyarázta Sadie. – Amikor a gyerekek először megérkeznek, olyanok, mintha légnyomást kaptak volna. Néhányan a terem falához simulnak, és nem mozdulnak. Először csak a szüleikkel maradnak itt, ami rendben is volna, ha nem látnánk az arcukon az állandó félelmet. Gyakran felnőttesen aggodalmas az arcuk. Amikor az idősebb menekültek közül néhányan tűzijátékot rendeztek az udvaron a kurd újév, a noruz megünneplésére, a gyerekek elcsöndesedtek, nem úgy, mint az átlaggyerekek, amikor tűzijátékot látnak. Belénk csimpaszkodtak, halálra rémültek. Mielőtt idejöttünk, nem volt itt iskola, nem volt játszótér. Azért hoztuk létre, hogy lefogláljuk őket, és örömet szerezzünk nekik.

A legtöbb gyerek Al-Hasakából érkezett. Miközben mi ott beszélgettünk, a szülővárosukban hatalmas dráma bontakozott ki.¹⁷ Az Iszlám Állam támadást indított a háború előtt 190 ezer fős város megszerzéséért. Június 5-én a kurd YPG milícia (Szíriai Kurd Népvédelmi Egységek) csatlakozott a kormánycsapatokhoz a várost kerületről kerületre elfoglaló Iszlám Állam alakulatai ellen. Mire két hónapos harc

után az Iszlám Állam csapatait végre visszaverték, a város nagy része romokban hevert.

A tanteremtől nem messze néhány felnőttel is találkoztam. Az Aleppo melletti Afrinből származó Idris elmondta, hogy már hét hónapja a táborban tartózkodik. Ismert olyan embereket, akik öt éve vártak ott. Idris története is tipikusnak mondható. 2014 szeptemberében tizenöt napig gyalogolt Szíriából Törökországba. 2015 májusában a balkáni szárazföldi útvonalon Németországba tartó menekültek egy csoportjához csatlakozott. Isztambulból busszal Edirnébe utazott, ahol öt napig tartózkodott. Egy embercsempész elmondta neki, hol keljen át a határon Bulgáriába. Aztán újabb embercsempészek őt és a társait elvitték a bolgár–román határig, ott azonban elkapták őket. Először az elhovói idegenrendészeti fogdába kerültek, onnan pedig a harmanli nyílt menekülttáborba.

Pár nappal korábban egy csecsemő kígyómarásban meghalt a táborban, mesélték a férfiak. Azóta elfogtak egy jókora kígyót, és megölték. Elvittek és megmutatták. Az egyik férfi felmutatott egy fej nélküli, amúgy is ártalmatlan vízisiklót, miközben az odagyűlt bábásmozgó lurkók feszülten nevetgéltek. Aztán egy rendőrségi minibusz érkezett, amelyből további menekültek, főleg nők és gyerekek rajzoltak ki. Az egyik asszony fekete csadort viselt, miközben a többiek, valószínűleg kurdok, nyugati ruhát hordtak, kibontott hajuk szétomlott a válukon. A felnőttek kimerültnak tűntek, a gyerekek tele energiával és izgalommal, hogy új helyre érkeztek. Az az utazás, amely során a szülők megöszültek az aggodalomtól és a félelemtől, a gyerekek számára gyakran csak nagy kalandnak tűnt.

Megkérdeztem a kígyó körül csoportosulókat, volt-e valamelyiküknek konkrét tapasztalata az Iszlám Állammal kapcsolatban. Az egyik elmondta, hogy a barátai szerint sok európai harcol az oldalukon. Nem értette, miért. Egy másik férfi is beleszólt:

– Mindenki csak a pénzért harcol, nem pedig a szabadságért, és nem is az embertársaikért. A harcosok azt állítják, az iszlámért küzdenek, de mélyen legbelül tudják, hogy csak a pénz kell nekik.

– Vannak emberek ebben a táborban, akik az Iszlám Állam által felügyelt területen éltek? – kérdeztem.

– Igen, de nem beszélnek a médiának, mert féltik az otthonmaradt családtagjaikat.

Biztonsági meghallgatáson

Az egyik férfi elmesélte, hogyan ölték meg a fivérét. Először hosszú időre börtönbe zárták. Semmi hírt nem kaptak róla, aztán megtudták, hogy megölték. Ő is találkozott Da'esh (az Iszlám Állam csúfneve) harcosokkal, miközben Aleppóból menekült. Egyáltalán nem szabad bízni bennük, mondta.

– Lehet, hogy ma nagyon megnyerő, nagyon kedves, nagyon jó ember. Aztán egyik pillanatról a másikra gyilkossá változik, aki akár engem is megöl. Senki nem tudja, hogyan változhatnak meg ilyen hirtelen.

Harmanliban idegesek voltak a menekültek az európai menekültügyi törvények sarokkövének számító dublini eljárás miatt. Attól féltek, ha ujjlenyomatot adnak, esetleg visszaküldik őket Bulgáriába akkor is, ha eljutnak Németországig.

A Dublin III. eljárásról 2003-ban született döntés Írország fővárosában.¹⁸ E szerint az az ország, ahol a menekültet először regisztrálták, jogi felelősséggel tartozik az adott személyért. Amennyiben ez a személy egy másik országba utazik, visszairányíthatják az elsőbe. 2015-re a dublini eljárás rendszere omladozni kezdett, egyrészt a számok terhe alatt, másrészt mert Nyugat-Európában kételyek fogalmazódtak meg azzal kapcsolatban, jó bánásmódban részesülnek-e a me-

nekültek, ha visszatérnek keletre. 2014-ben mindössze 80 menekültet toloncoltak vissza Nyugat-Európából Bulgáriába.

A menedékkérők Harmanliban a tanácsomat kérték. Mit mondhatam volna nekik? Azt aligha várhatják, hogy Bulgária vagy valamelyik másik ország beengedje őket, vagy átengedje őket regisztráció és beazonosítás nélkül. A legtöbbeket sikerült az embercsempészeknek meggyőzniük arról, hogy adják át az útleveleiket vagy egyéb dokumentumaikat nekik, miközben átvágtak Törökországon. Mások összetépték a papírjaikat, vagy eldobták. Sokan ezt később megbánták, mert mégis hogyan vegyenek fel pénzt például a Western Union fiókjaiban, ha nem tudják bizonyítani a személyazonosságukat?

A főépület egyik fehérre meszelt első emeleti szobájában beengedtek egy biztonsági meghallgatásra. Három hivatalos személy volt jelen: egy a titkosszolgálattól, egy a *Bolgár Nemzeti Menekültügyi Ügynökségtől (SAR)* és egy tolmács. A meghallgatás kb. negyedórán át tartott. A húszas évei közepén járó vizsgált személynek hegyes álla volt, és piros pólót viselt. Őszintének tűnt, és biztos hitt önnön ártatlanságában. A kihallgatók előtt nyitott jegyzetfüzet feküdt. A titkosszolgálat embere kérdezett a legtöbbet. Eszembe jutott Nikolaj és az általa emlegetett tű a szénakazalban.

Szófiában találkoztam Nikola Kazakovval, a SAR vezetőjével. Az Európai Unión belül Bulgáriának van a leghosszabb szárazföldi határa, amelyet közvetlenül érint a menekültválság, magyarázta szinte büszkén.¹⁹

– Mindenki a hazájában dúló háború elől menekül, Szíriából, Irakból vagy Afganisztánból. Félnek a kivégzésektől, féltik az életüket. A legtöbbjük számára Bulgária tranzitország, átutaznak rajta a célországig. Mi azonban azt szeretnénk, ha Bulgáriát is a sajátjuknak tekintenék. Azt szeretnénk, ha valaki itt akar maradni, maradhasson, integrálódjon, és legyen része a társadalomnak. Éppen ezért a bolgár kormány nemzeti bevándorlási és integrációs stratégia kidolgozásába kezdett. A mi álláspontunk szerint az összes EU-országnak osztoznia kell a menekültek iránti felelősségvállalásban, és igazságosan el kell osztani őket egymás között... Az EU által kidolgozott kvótarendszer szerint Bulgáriát 788 menekült befogadására kérték fel, amely kérésnek mi eleget is tettünk. Cserébe ezért Bulgária, mint az Unió legszegényebb országa, három területen kért segítséget. Pénzügyi téren, szakértői tanácsok te-

rén, és EU-szintű felmérést kért az egyes országok menekültügyi helyzetével kapcsolatban, hogy kiderüljön, milyen forrásokra van szükség.

– Ha azonban Bulgária ennyire befogadásra kész, miért építenek kerítést? – kérdeztem.

– A kerítés célja nemcsak az, hogy megállítsa az embereket, hanem hogy átirányítsa őket az ellenőrzési pontok felé, hogy jogszerűen keljenek át. A második cél az embercsempészek elleni küzdelem.

Április végéig az újonnan érkezők fele kelt át a hivatalos határon. Sokan azonban teherautók hátuljában, tehervagonokban és vonatokon bújtak el.

Alig végeztünk a beszélgetéssel, amikor egész Bulgáriában felzúgtak a szirénák. Június 2-a dél volt, a bolgárok ekkor ünneplik 19. századi költőjük és forradalmárjuk, a törökök ellen harcoló, huszonnyolc évesen agyonlőtt Hristo Botev halálának évfordulóját. Leállt a forgalom. Az emberek ott, ahol voltak, vigyázzban álltak. Aztán elcsöndesült a vijjogás, és hullámozva újraindult a forgalom.

Krassimir Kaneevvel, a Bolgár Helsinki Bizottság vezetőjével a szállodám melletti csendes kis utcában kávéztam. A beszélgetést így kezdte:

– Arányaiban mi biztosítunk a legtöbb menedékjogot Európában. A szíriaiak szinte száz százalékanak megadjuk... A számok mögött azonban megbújik a bolgár kormány azon szándéka, hogy nem szeretnék integrálni az újonnan érkezőket, inkább mihelyt lehet, megszabadulnának tőlük. Mivel tisztában vannak azzal, hogy a menekültek Bulgáriát tranzitországnak tekintik, minél hamarabb kiadják nekik a dokumentumokat, annál hamarabb távoznak onnan.²⁰

A többi ország gyakorlatának fényében én nem voltam mindebben olyan biztos. A leggyorsabban mindenképpen úgy lehetett megszabadulni tőlük, mint például Szerbia, amely 24 órát adott az ország elhagyására, vagy Magyarország, amely akkoriban 76 órát.

A bolgár kerítés rövidesen az emberjogi szervezetek céltáblája lett.

– A kormány minden lehetséges eszközzel próbálja megállítani a beáramlást, függetlenül attól, kik jönnek. Számos jelentést hallani fizikai bántalmazásról is, sőt gyanús körülmények között történt halálesetekről is.

Krassimir arra is utalt, hogy az országban maradók integrációs szándéka is csak lagymatagnak mondható. Lehet, hogy Bulgária szó-

ban kiállt a menekültek kvóta alapján történő igazságos szétosztása mellett, de a képviselőjük a koncepció ellen szavazott az Európai Parlamentben, tette hozzá.

A kerítés védelmében megkockáztattam a felvetést, hogy azért az mégis érthető, ha egy ország tudni szeretné kik kelnek át a határain. És persze ott a terroristaveszély is.

– Egy törvénytelen helyzetnek akartak véget vetni azzal, hogy egy újabbat hoztak létre, csak még több kockázattal – mondta. – A kormány szerint a menekülteknek a hivatalos ellenőrző pontokhoz kell menniük. Mivel azonban nincsen schengeni vízumuk, visszafordítják őket. A kerítés tehát az embercsempészek karjába löki, nem pedig megmenti tőlük őket.

Ez persze azt is jelenti, hogy csak a tehetősebb menekülteknek van esélyük az átjutásra. A legszegényebbek, akiknek a legnagyobb szükségük volna a nemzetközi védelemre, még csak be sem tehetik a lábukat Bulgária földjére. A megoldást egy európai szintű, ésszerű megoldás jelentené, és a menekültek kvóta szerinti igazságos elosztása. Ebben legalább Krassimir is egyetértett a kormánnyal.

HARMADIK FEJEZET

Orbán Viktor szent háborúja

A „dzsihád” arab szót gyakran „szent háborúnak” fordítják, pedig tisztán lingvisztikai értelemben a „dzsihád” szó küzdelmet vagy erőfeszítést jelent. A háború arabul: al-harb.

Amerikai Iszlám Legfelső Tanács¹

Az együttérzésre, segítségre és menedékre szoruló emberek kellő anyagi támogatás híján és a háborús áldozatok védelmét szolgáló globális rezsím hiányosságai miatt magukra maradtak. A minden korábbit meghaladó tömeges elvándorlás közepette minden korábbinál nagyobb humanitárius segítségre és megújult globális elköteleződésre van szükség a konfliktusok és üldöztetések elől menekülő emberek iránti tolerancia és védelem jegyében.

ANTÓNIO GUTERRES, az ENSZ menekültügyi főbiztosa, 2017. január 1-je óta ENSZ-főtitkár

2015. június 12-én a közszolgálati rádióknak adott interjújában Orbán Viktor azt nyilatkozta, hogy „minden lehetőséget végigvesszünk majd, ideértve a teljes fizikai határzár lehetőségét is”.² A döntést a következő héten kívánta kihirdetni a magyar kormány.

Június 17-én Szijjártó Péter külügyminiszter bejelentette, hogy Magyarország kerítést készül építeni a Szerbiával közös, 175 kilométeres határszakasz teljes vonalán. A kerítést három méter magasra tervezték, a tetején 70 centiméteres pengésdróttal. A karókat 1,7 méter mélyen készültek beásni a földbe. A kerítés részeit rabok gyártották le, és ők

is állították fel a katonaság és közmunkások segítségével, hogy ezzel is csökkentsék az adófizetők terheit. A külügyminiszter eredetileg azt nyilatkozta, hogy a kerítés november végére készül el. Ezt azonban gyorsan megváltoztatták augusztus végére.

„Vasfüggöny!” – írta másnap a *Blikk* című bulvárlap. A kerítés 30 milliárd forintba, azaz 100 millió euróba kerül, tájékoztatta olvasóit az újság, és évente 125 ezer menekültet tud távortartani. A cikk alatt egy tunéziai nyaralás hirdetése szerepelt...

A kerítés valójában nem volt új gondolat. A határzár megvalósíthatóságával kapcsolatos kutatásokra először 2013-ban adott utasítást Pintér Sándor belügyminiszter. Rendőrtiszteket küldtek szét a már meglévő kerítések tanulmányozására, és a határzárral rendelkező országok magyar nagykövetségeinek információkat kellett gyűjteniük a kerítések hatékonyságáról. A magyar kormány azonban eredetileg csöppet sem foglalkozott a kapott elemzésekkel. Csakis azt követően porolták le a jelentéseket, hogy két biztosnak hitt Fidesz-hely veszett el az időközi választásokon: 2015 februárjában Veszprémben és 2015 áprilisában Tapolcán.

„A 20. századi pártokat legyőzte a 21. század” – nyilatkozta Vona Gábor a Jobbik vezetője a Mandiner nevű hírportálnak a tapolcai Jobbik-győzelmet követően.³ A Fidesznek vissza kellett tehát szereznie a kiábrándult szavazókat.

A miniszterelnök felvázolta a krízisről alkotott koncepcióját, amely szerint szükség van a határzárra. Ezzel szembe fordult a Kovács Zoltán által még februárban ismertetett politikával, amely szerint a kerítések rossz emlékeket ébresztenek a világnak ezen a részén.

Ez nem egy migrációs *hullám* – nyilatkozta Orbán –, hanem egy tömeges migrációs *folyamat*, amely minden valószínűség szerint hosszú ideig fog tartani.

A magyar kormány érvelésének középpontjában az állt, hogy a menekültek, mielőtt Magyarországra érkeznek, legalább egy EU-tagállamon – Görögországon vagy Bulgárián – átutaznak, tehát ott kellene menedéket kérniük. Sebtében új törvényt hoztak, mely szerint a Magyarországtól délre eső országok biztonságosnak tekinthetők a menekültek számára. Így a magyar törvények értelmében például a Szerbia felől érkező menekültek visszatoloncolhatók Szerbiába, még akkor is, ha a nemzetközi törvények egyértelműen tiltják az ilyesfajta kitoloncolásokat (francia kifejezéssel élve *refoulement*).

Mennyire volt biztonságos Görögország és Bulgária a menekültek számára? 2014 decemberében az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa Görögországot kockázatosnak nyilvánította az elégtelen körülmények és a menekültekkel való rossz bánásmód miatt.⁴ Ugyanezen hivatal és több emberjogi csoport Bulgáriát is elítélte.⁵

Szerbiát szintén kockázatosnak nyilvánították a menekültekkel szembeni aránylag barátságos hivatalos hozzáállás ellenére. Az Amnesty International szerint „a befogadási körülmények Szerbiában nem megfelelőek az érkezők számához képest, és hiányos ellátást biztosítottak sebezhető egyének számára. [...] A rendőrség továbbra is rosszul bánt és anyagilag kizsákmányolja a menekülteket és a migránsokat.”⁶

Törökország különleges esetnek számított. Az ország vezetői 1962-ben aláírták az 1951-es menekültügyi konvenciót, de csakis európai állampolgárookra vonatkoztatva. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy az éppen folyó válság egyetlen menekültjét sem lehetett törvényesen visszaküldeni oda.

Az UNHCR június 18-án – egy nappal az után, hogy bejelentették a magyar kerítésről szóló döntést – új jelentést adott ki.⁷ 2014-ben rekord-számú, 60 millió ember kényszerült elhagyni az otthonát. 2013-ban ez a szám 51 millió, 2003-ban 37,3 millió volt. A jelentés szerint tizenöt új konfliktus tört ki az utolsó öt évben. Nyolc Afrikában (Elefántcsontparton, a Közép-afrikai Köztársaságban, Líbiában, Maliban, Észak-kelet-Nigériában, a Kongói Demokratikus Köztársaságban, Dél-Szudánban és Burundiban); három a Közel-Keleten (Szíriában, Irakban és Jemenben); egy Európában (Ukrajnában) és három Ázsiában (Kirgizisztánban, Mianmarban és Pakisztánban).

2014-ben naponta átlagosan 42 500 ember vált menekültté, menekültkérvővé vagy kitelepítetté. A világon minden 122. ember vagy menekült, vagy kitelepített, vagy menedékkérő. Ha ez egy ország népességét képeznék, a világ 24. legnagyobb országáról beszélhetnénk. Ott volna a listán mondjuk Olaszországgal és Dél-Afrika között. Hívhatnánk talán menekült nemzetnek.

„Paradigmaváltás szemtanúi vagyunk, egy olyan korszakba csúszunk át, amelyben globális szinten a menekültek száma és a helyzetük megoldásához szükséges erőfeszítések is nagyobb mértékűek, mint amit korábban ismertünk – jelentett ki António Guterres, az UNHCR volt

vezetője, jelenlegi ENSZ-főtitkár. – Rémisztő, hogy egyik oldalról a konfliktusok kezdeményezői egyre inkább büntetlenséget élveznek, a másik oldalon a nemzetek közössége mintha teljességgel képtelen volna együttműködni abban, hogy gátat szabjon a háborúknak, elhozza a békét, és azt meg is őrizze.”

A magyar kerítés megépülésének bejelentése előtt napi 400 menekült kelt át az Ásotthalom és Tiszasziget közötti szűk szakaszon. A hónap végére e szám több mint duplájára emelkedett.

– Miért jöttek és miért pont most? – kérdeztem azoktól, akikkel a határon találkoztam.

– Azért indultunk útnak most, mert úgy hallottuk, a jövőben sokkal nehezebb lesz – hangzott a válasz június második felétől.

A csillogó-villogó új kerítés mágnesként működött a több tízezer, elvileg távartandó ember számára. Azok számára, akik addig csak gyötörődtek, vajon neki merjenek-e vágni az Európába vezető veszélyes útnak, és vállalják-e a menekültléttel járó bizonytalanságot és megaláztatást.

A többi európai ország sietve reagált a magyar kerítésre és törvényi szabályozásra. Ivica Dačić szerb külügyminiszter figyelmeztette a magyar kormányt, hogy humanitárius tragédia van kialakulóban a határon, hiszen az átjutni nem tudók feltorlódtak a hirtelen felhúzott táborokban. Akkor még arról sem lehetett sokat tudni, hogyan fog működni a gyakorlatban a visszaküldés rendszere.

A szerb kormány szemet hunyt az országon áthaladó menekültek felett. A szerb rendőrség már-már a Magyarországgal közös határ ellenőrzését is feladta. Ha nagyobb csoport menekültre bukkantak, egyszerűen leellenőrizték, van-e elég vizük, majd megmutatták nekik a Magyarországra vezető utat. A vasútállomások és buszmegállók környéke Belgrádtól Szabadkáig tele lett várakozó menekültekkel. A nemzetközi szervezetek az Orvosok Határok Nélkül vezetésével azonnal aktivizálódtak.

A *Délmagyarország* című megyei napilap egyik fotója filmre vette, ahogy egy szerb rendőrök irányította busz megáll az autószertránán, néhány száz méterre a határtól, majd kiszáll egy teljes szállítmányi menekült, akik árkon-bokron átgázolva megindulnak Magyarországra felé.⁸

Ekkor két fő átkelési pont volt Szerbia és Magyarország között: a Tisza folyónál és holtágainál, valamint a Horgos–Röszke közötti, használaton kívüli vasútvonal mentén. A menekültek egyik gyűjtőpontja egy nem működő téglagyár volt Szabadka külvárosában (Ciglan). Ez a búza- és gazmezővel körülvett, omladozó, téglakérményes épület lett több ezer vándor otthona az elkövetkező két évben.

Június elején az Ásotthalom körüli homokos utakat megint menekültek taposták. Ahol februárban főleg koszovói albánokat láttam, most szíriaiakat, irakiakat és afgánokat lehetett látni. A szíriaiak rendelkeztek a legjobb mobiltelefonokkal, és ők voltak a legjobban szervezettek. A szerb oldalon lévő Horgoson leültem egy csoporthoz. Nem akarták, hogy az arcukat filmre vegyem, de a hangjukat felvehettem, és lefilmezhettem a hátukat, ahogy elindultak a vasúti sínek mentén, hogy megtegyék a magyar határig vezető 3 kilométert.

A magyar oldalon, ameddig csak a szem ellátott, egy széles homokos sávot megtisztítottak a fáktól és az aljnövényzettől. Megkezdődött a kerítésépítés első fázisa. Egyes helyeken beton-, másutt faoszlopok álltak, alul és felül drótköteg kanyargott. Szabályos közönként fehér táblák hirdették három nyelven: államhatár.

Afgán fiú Ásotthalom közelében

Egy nyugodt időszakban Mark Hewitt operatőr – akivel együtt dolgoztam, és aki éveken át szolgált a brit hadsereg kötelékében – beszélgetést kezdeményezett a kerítésépítésen dolgozó katonákkal. Ők nyilvánvalóan büszkék voltak két kezük munkájára, és megkérdezték, mi a véleményünk róla.

– A brit hadseregben megtanították, hogyan lehet kb. három perc alatt átjutni egy ilyen – felelte Mark.

Szemmel láthatóan letörték a hír hallatán.

A földön ezüstkupakos parfümös üveg hevert. Mellette halványpiros, barna, lila és sárga csíkos sál, amit valaki vagy elhagyott, vagy készakarva „felejtett” ott, ezzel mutatva a helyes irányt a Körös-éri-főcsatorna legkönnyebben átszelhető szakasza felé. Felvettem a sálát, hogy eltegyem emlékebe, aztán meggondoltam magam, és visszahelyeztem a harmatos fübe. A csatorna irányában a fű le volt taposva, a nád között ösvény vezetett. A cigányok a *patrin* szót használják az utánunk jövőknek hagyott útbaigazító jelekre. Azt jelenti: levél. Pedig erre nem jártak cigányok. A fák között szerb tanyaépületek piros cserepei villantak ki. Lehúztam a cipőmet és a zoknimat, feltűrttem a nadrágom szárát, és belegázoltam a vízbe, hogy átkeljek Szerbiába. A talaj zsíros és sötét volt, nem homokos. Napraforgótábla rendezett sorai látszottak. Visszatértem, illegálisan, mert attól féltem, elkapnak. Pedig nem volt mitől tartanom, hacsak nem a mindent körülrajzó legyektől. A magas fűvet lágy szellő borzolta.

A főút felé vezető ösvényt kekszes zacskók és a hajnalban sietve elfogyasztott csemegék maradványai tarkították. Meg a hosszú út során elveszített dolgok. Fűzfák borultak védelmezőn a víz fölé, mintha el akarták volna rejtetni a fürkésző tekintetek elől mindazt, ami ott zajlik. Határőrök sehol, rendőrség sehol. Csak a madarak és a békák harsongó zenebonája hallatszott. A közeli napraforgótábla közepén megfigyelőtorony magasodott, mintha egy gótikus vár lett volna. A tornyot beton „derékszíz” tartotta össze. Fölötte kis házikó ablakokkal és szürke nyeregtetővel, majd afölött egy újabb szögletes torony csillogó antennákkal. Az egész különös szerkezet elhagyatottnak tűnt.

A határ magyar oldalán, az erdőben, nyomvonalak útvesztője kanyargott. Az Ásotthalomhoz közeli villanypóznákon golyafészek sorakoztak, és míg a fenséges, fekete-fehér tojók a fiókaikat gondozták, párjaik kecsesen köröztek a mezők fölött eleség után kutatva. Mindenfelé

Afgánok Ásotthalomnál

margaréta díszlett, és valami számomra ismeretlen, rikító lila virág, borszerű levélzettel. A karcsú nyárfák között akácok nőttek. Megtermett fák nem voltak, mert a kommunista időkben az erdészet a tömeges ültetés és tarvágás gyakorlatát részesítette előnyben.

– Le ne menjen oda, mert megeszik a szúnyogok! Várjon a főúton, majd a migránsok odamennek magához! – tanácsolta egy barátságos helyi lakos.

A feleségével és a lányaival élt egy félreeső tanyán. Az udvaron hinta, kék műanyag csúszda, a ház mögötti nyílt mezőn három vadászles.

Megkérdeztem tőle, mit gondol a világ legkülönbözőbb pontjairól érkező emberekről. Elborult az arca.

– Vadász vagyok, és ezek felfedik a vadakat – morogta.

Megadtam neki a telefonszámomat, és kértem, hívjon fel, ha arra járna egy csoport menekült.

Itt, „Átokházán” nincs hálózati lefedettség, panaszkodott. Amikor visszatértem a főútra, két őz keresztezte az utamat, aztán az akácok közül figyeltek, mit sem törődve a puskás emberek jelentette veszéllyel. Elhaladtam egy tábla előtt, amely mindenféle emlékszállat jelenlétét hirdette. Magyarországon háromféle földikutyá létezik: az erdélyi, a ma-

gyar és a dél-alföldi változat. E területen mindhárom megtalálható, de a legveszélyeztetettebből mindössze háromszáz példány él.⁹ A táblán lévő képen úgy nézett ki, mint egy kis vidra, 15-25 centiméter hosszú, barnás-szürke, lapos fejjel. Teljesen vak, nincs fülcimpája és farka, és az egész életét a föld alatt tölti. Az erdőgazdálkodás, a mélyszántás és a füves területek pusztulása okozza, hogy lassan eltűnik ez a kis állat a föld színéről. A táblán kérés is szerepelt a földikutyák védelmében: ha valaki netán látna egyet, hívja fel a nemzeti park legközelebbi kirendeltségét.

A homokos út túloldalán egy középkorú nő figyelt gyanakvóan a verandájáról, majd kérdéseimre kurtán válaszolgatott. Egész életében errefelé élt, van egy huszonhat éves fia és egy tizenhat éves lánya.

– Borzalmas állapotok vannak. Éjjel kopogtatnak az ajtómon, és a lányomat nem merem kiengedni estefelé. Néha odakiabálnak neki. Egyszer kavicsot dobáltak ide. Én jobban féltem őt, mint ő saját magát. És szinte egy éve tart már. Főként hajnalban bukkannak fel. Néhányan vizet kérnek. A többiek csak elmennek a kapu előtt. Soha nem engedem be őket. És nem is adok nekik semmit.

Volt idő, amikor a rendőrség járőrözött arrafelé, áprilisban és májusban, és akkoriban a menekültek is óvatosabbak voltak. Mostanra azonban eltűnt a rendőrség, és egyre több idegen jött. Többnyire öthatos fős csapatokban érkeztek, hajnali öt óra felé, mesélte a nő. Aznap is már három csoportot látott. Megrázták a kertkaput, mire ő elbújt. Vizet kértek, meg azt kiabálták angolul, hogy „police”. A környékbeli kutyák egész éjjel ugatnak.

– Segítséget jelentene egy kerítés a határon? – kérdeztem az asszonyt.

– Jó volna. Megvédene bennünket... de amire a legnagyobb szükség volna, az a határőrség visszaállítása.

A magyar határőrséget, mint a fegyveres erők külön egységét 2008-ban megszüntették, amikor Magyarország csatlakozott a schengeni országokhoz. A határszolgálatot a rendőrség vette át. Az asszony semmiféle megoldásra nem látott reményt, de azt kívánta, bárcsak ne jönnének többen.

Főlöszeges volt azon aggódnom, hogy nem találkozom menekültekkel. Mire a műúthoz értem, ők már ott pihentek. E csoportban szinte mindenki Afrikából érkezett. A magyar rendőrök csinos kék egyenru-

hájukban és piros sapkájukban úgy őrizték őket, mintha színes pávák vigyáztak volna szürke vadmadarakra. Pedig ezeknek az embereknek semmi kedvük nem volt megszökni. Elérték az ígéret földjét, Magyarországot. És nagyon-nagyon fáradtak voltak.

A huszonegy éves Eric a Kongói Demokratikus Köztársaságból, egy Kinshasa melletti faluból érkezett. Négy hónapja gyalogolt Törökországon, Görögországon, Macedónián és Szerbián keresztül. Piros-fehér baseballsapkát viselt, farmer rövidnadrágot és szürke kapucnis pulóvert. Kis szakállat növesztett, amitől idősebbnek nézett ki a koránál. Isztambulban csatlakozott ahhoz a kb. harminc emberhez, akikkel most is haladt.

Az első találkozás Erickel

– Mindannyian összetartozunk – mondta.

Törökországból gumicsónakkal evickéltek át a görög Kosz szigetére. Két kézzel mutatta, milyen kicsi is volt a csónak. A víziút borzalmas lehetett.

– Mint maga a halál – szólt közbe a fiú egyik útitársa. A halál szó francia változatával – *la mort* – úgy játszadoztak, mintha pingponglabdát ütögettek volna egymásnak.

Paddington medve

Kosz szigetéről hajóval jutottak Athén kikötőjébe, Pireuszba, majd gyalog folytatták az utat északnak haladva. Eric Törökországban megkapta a menekültigazolványt az UNHCR-től.

„Jelen okmány annak igazolására szolgál, hogy a fent említett személyt az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa a jogköre szerinti eljárásnak megfelelően menekültként ismeri el. Jelen személy menekültként az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa hivatalának védelme alá tartozik, és külön védelmet élvez a tekintetben, hogy ne kelljen olyan országba visszatérnie, ahol veszély fenyegetné az életét vagy a szabadságát. Bármilyen segítség a fent említett személy számára méltányolandó.”

A dokumentumon 2011. november 1-i dátum szerepelt, az, amikor Eric megérkezett Törökországba, néhány nappal a tizenhatodik születésnapja után. Az utolsó mondat eszembe juttatta Michael Bond brit meseíró Paddington című történetének elejét, amikor Peru legsötétebb részéből egy medve érkezik a londoni Paddington állomásra, kezében egy kis bőrönd, benne lekváros szendvicsek, a nyakában pedig egy tábla: „Kérem, gondoskodjanak erről a medvéről!”

Megkérdeztem tőle, mit tudott korábban Magyarországról? Milyen fogadtatásra számított?

– C'est la paix, quoi. – Béke van, felelte, és ennyi elég. Ő a háború és a kongói hatóságok visszaélései elől menekült el.

Israel Kongóból származik

Miközben beszélgettünk, a rendőrök adóvevői recsegni kezdtek. Alkonyodott. A rendőrségi furgon fényszóróit bekapcsolták, és az afrikaiakra irányították, mintha valami színpadon lettek volna. Az egyik rendőr a rádióján keresztül tájékoztatta a feljebbvalóit, hány embert fogtak el. A hangnem, ahogy a menekültekről beszélt, nem tűnt rászisztának, inkább pragmatikusnak. Itt húsz, ott tíz, másutt hat-hét emberből álló csoportot füleltek le.

A menekültek könnyen elfuthattak volna, de nem tették. Beáramlásuk azonban komoly logisztikai nehézséget jelentett a hatóságok számára, mert nem rendelkeztek elegendő busszal.

– Az afrikai élet mindig is nehéz volt – fordultam Erichhez. – Mi volt az utolsó csepp a pohárban, ami miatt nekiindultál?

– Túl sok barátom halt meg az utcákon – felelte csöndesen. Szeme fehérje csak úgy világított a békés európai szürkületben.

Szégyletem magam a kérdésem miatt. Egy lovas kocsí haladt el mellettünk, az öreg parasztember meghökkenve nézett le a bakról. A menekültek pont úgy meredtek rá, miközben lassan eldöcögött mellettük. Tényleg egy olyan országba érkeztek, ahol még lovas kocsival közlekednek? Fölöttük dühös szitakötőként egy rendőrségi helikopter körözött, aztán elhúzott a fák fölött. Az afrikaiak hallgattak. Mindössze az éjsza-

Issa és Fatouma

kai nyugalomra készülődő madarak csivitelése hallatszott, és a rendőrök beszélgetése, akik már szintén szerettek volna nyugovóra térni.

Egy másik kongói férfi, Israel, elmesélte, hogy azért hagyta el a házáját, mert békében szeretne élni.

– Kongóban annyi politikai probléma van, annyi manipuláció! A korrupció és a lopás is sok gondot okoz. A rendőrség azzal vádolt engem és a barátaimat, hogy banditák vagyunk, bűnözők, pedig nem volt igaz. Piti csencselők voltunk – mesélte, majd azt, hogy mennyire megijedt, amikor a barátait megölte a rendőrség. – Azért jöttünk el, hogy félelem nélkül élhessünk.

– Mi történt volna veled és a barátaiddal, ha Kongóban maradsz?

– Meghaltam volna. Nem élhet az ember állandó rettegésben. Amikor folyton követik, és olyasmivel vádolják, amit nem követett el. Ezt borzalmasan nehéz elviselni. Ha pedig elvisznek valakit, azt nagyon kevesen élik túl.

A kongói srác Görögországban elvált a bátyjától és a nővérétől, ott találkozott Ericéssel. Átvágtak az országon, miközben ott aludtak, ahol rájuk sötétedett. A rendőrség regisztrálta őket, de sehol nem fogadták be a csapatot. Nem voltak humanitárius központok, ahol szállást vagy ételt kaptak volna. Pénzüik nem volt, szeméttárolókból gyűjtöttek maradékot maguknak.

– Van, hogy adunk ujjenyomatot, van, hogy nem.

Jobban szeretnék, ha nem kellene ujjenyomatot adniuk, mert a legtöbben attól félnek, visszatoloncolják őket az egyik szegény országba, például Görögországba vagy Magyarországra.

A legtöbb kongói franciául beszélt, de a mauritániai Omar angolul is tudott. Öt évvel korábban hagyta el a hazáját, Törökországba repült, onnan pedig gyalog folytatta útját. Több mint négy évet töltött egy görögországi menekülttáborban, de továbbállt, amikor a menedékkérelmét visszautasították.

– Most ez a családom – mondta nevetve, és átkarolta a kongói Issát és a feleségét, Fatoumát. – Együtt indultunk el Theszalonikiből. Az én országomban a fehér mórok vannak hatalmon, a feketéket, mint én is, mindenből kizárják.

A következő februárban töltötte be a 25-öt.

– Van valami végzettségem? – kérdeztem tőle, mintha valami állás-interjújn lettünk volna.

– Három is – felelte vigyorogva. – Számítástechnikus, víz- és villanyszerelő.

– Mikor ittál utoljára vizet?

– A rendőrség adott egy keveset, miután elfogtak. Repesett a szívem a boldogságtól.

Később utánanéztem az interneten, mi a helyzet Mauritániában. Az előrejelzések szerint a főváros, Nouakchott alatt lévő víz 2054 környékére elfogy, de már most is nagyon drága.¹⁰ A Nyugat- és Közép-Afrikában elszórtan élő fulanik száma 40 millió, közülük 13 millióan nomádok. Ők alkotják a világ legnagyobb nomád pásztorcsoportját.

A Kongó folyó forrását első európaiként egy magyar érte el: Magyar László. 1818-ban született Szombathelyen, és 1864-ben hunyt el az angolai Ponte de Cuióban.¹¹ Kiváló nyelvész volt, öt európai és öt afrikai nyelven beszélt. Műveit leginkább az utazásai során megismert emberekről és szokásaikról készített leírásai miatt értékeli nagyra. Kielégíthetetlen tudásvágya és kíváncsisága miatt a bennszülöttek Enganna Komónak, azaz Komo úrnak hívták (a portugál *como* szó *micodá*-t jelent).

Út menti beszélgetésünknek egy fehér rendőrségi busz érkezése vetett véget. A kongóiak kimerülten a jármű felé vonszolták magukat. Issa karonfogva támogatta várandós feleségét, Fatoumát. A busz ajtajában

egy rendőr, kezében elemlámpával, feljegyezte mindenkinek a nemét és a nemzetiségét. Összesen negyvennyolc lelket vettek lajstromba.

Várakozás közben szóba elegyedtem az afgán Sefala Hannal, egy huszonhat éves dzsalálábádi férfival. Ő először Pakisztánba menekült, ahol két-három évet maradt, de ott is küzdelmes élet várt rá. Aztán négy-öt hónapon át utazott Iránon, Törökországon, Bulgárián és Szerbián keresztül. Otthon eladóként dolgozott egy édességboltban.

– Ha az országod menedéket ad nekem – mondta, mert magyarnak gondolt –, itt maradok.

Családjának nyomát vesztette, mert ők egy másik útvonalon keresztül menekültek.

– Nagyon örülök, hogy elértem Magyarországot, insh'Allah, Isten segítségével.

Ebben a főként afrikaiakból álló csoportban mindössze négy afgán volt, köztük két gyerek, akik kissé elkülönülve álltak. Túl fiatalnak látszottak ahhoz, hogy egyedül utazzanak. Testvérek voltak, egy fiú és egy lány. Salman tizenkét éves, Zahra tizenöt. Édesanyjuk Athénban megbetegedett. Valahol a Balkánon csatlakoztak az afrikaiakhoz. Szerettem volna még többet megtudni róluk, de a rendőrség már indulni készült. Egy Norbert nevű rendőr felolvasta a listáján szereplő országokat. Mintha valami focibajnokság eredményeit sorolta volna. Pakisztán 2, Afganisztán 4, Kamerun 1, Kongó 48. Összesen 55 ember. A mauritániai nyilvánvalóan észrevétlenül beolvadt a kongóiak közé. 36 férfi, 18 nő és 1 gyerek. Zahrát már a nők közé sorolták, csak az öccse számított gyereknek. A busz kis ablakain keresztül a győzelem jelét mutatták felém a menekültek. A röszei tábor kék hangárjába és fehér sátraiba szállították őket.

Szinte már besötétedett. Kivettem egy szobát a főút és az ástothalmi út kereszteződésénél lévő Fenyő Panzióban. A kis szállót, nevéhez híven, fenyők öveztek. Itt szállásolták el előző februárban a koszovóiak elfogására kirendelt kiegészítő rendőröket. Ez alkalommal én voltam az egyetlen vendég.

Másnap reggel már ötörkeltem. Szerettem volna szemtanúja lenni annak a pillanatnak, amikor az emberek először lépnek Magyarország területére. A homokos úton visszahajtottam a drótokkal behálózott hídhoz és a növényekkel benőtt csatornához. Pókhálók csillogtak ezüstösen a korai napfényben. A határ menti mezőket több rétegben

ködfátyol borította, mintha csak valami finom sütemény lett volna. A madarak és a békák fülsüketítő ricsajt csaptak, de menekülteknek hírük-hamvuk sem volt. Elkéstem, hajnalhasadáskor érkezhettek. Mire felkelt a nap, már elérték az utat. Az első csoport, amire én rábukkantam, de a rendőrség még nem, nyolc fiatal afgán férfiból állt, akik alig nőttek még ki a kislány korból. Lassan gyalogoltak az Ásotthalom és Királyhalom közötti úton. Négy napja nem ettek, mesélték. A kocsim hátuljában hat dinnye lapult, három görög- és három sárgadinnye, épp ilyen alkalmakra. Sok évvel korábban, a boszniai háború idején többször is ellátogattam a horvátországi Csáktornynán (Čakovec) vagonokban elszállásolt boszniai menekültekhez. Akkor is nyár volt, ilyentájt, és akkor is dinynyét vittem nekik. Volt ott egy tizenhárom éves kislány, ő tolmácsolt mindenkinek. Egyik látogatásom alkalmával felfigyeltem rá, hogy Erich Maria Remarque *Nyugaton a helyzet változatlan* című könyvét olvassa...

Az afgánok tekintete felragyogott, amikor előhalásztam egy óriási dinynyét a kocsik hátuljából.

– Van kése? – kérdezte tőlem az egyik fiú. – Nincs?

Vállat vont, felemelte a kövér dinynyét a levegőbe, aztán elengedte, és hagyta, hogy az aszfaltra zuhanjon, a lába elé. Öt darabra tört. Hamarosan mindannyian az út szélén ültünk, sorban, mint a verebek, és arcunkat a piros, mézédés, fekete magvakkal pöttyözött gyümölcshúsba temettük.

Kislány sárgadinnyével Ásotthalomnál

NEGYEDIK FEJEZET

Teljes zűrzavar

A tagállamok között a migránsok szétosztása, a menedékkérelm folyamata, az Európába vezető legális utak megállapítása összeurópai koordinációt igényelne. Ezzel szemben teljes káosz uralkodik a nemzeti politikák tekintetében, vannak, akik felvilágosultabbak, és vannak, akik kevésbé.

Financial Times vezércikk, 2015. december 31.

Nem hittük, hogy a munkánkkal az országot védjük. Kaptunk egy feladatot, és szerettünk volna túllenni rajta, amilyen gyorsan csak lehet.

NÁNDOR, a magyar határkerítés építésén dolgozó elítélt

2015. július 31-én David Cameron brit miniszterelnök bejelentette, hogy nyomkövető kutyákat és újabb biztonsági kerítéseket küld Franciaországba, hogy segítsen csökkenteni a calais-i káoszt.¹ Az előző évben a kikötőhöz vezető út mentén kialakult „dzsungelnek” keresztelt informális sátoztáborokban a menekültek száma nyolcszázról ötezerre nőtt. Az emberek minden éjszaka megpróbálták felkapaszkodni az Egyesült Királyság felé tartó kamionokra, vagy elbújni a konténereikben, esetleg alattuk. Többségük fiatal volt, és kellően eltökélt ahhoz, hogy az életüket is kockáztassák. A La Manche-csatorna alatti vasútvonalat, amelyen keresztül a kamionok érkeznek a szigetország területére, egy Eurotunnel nevű cég üzemelteti. Állításuk szerint az év júliusának végéig már 37 ezer ember Nagy-Britanniába jutását akadályozták meg. Bár már létezett egy hétmillió fontos biztonsági kerítés, újabb érkezett a meglévő megerősítésére.

Nem álltak rendelkezésre adatok a sikeresen átjutók számát illetően, a kenti² média szerint több mint hatszáz kíséret nélkül érkező gyerek jutott be az országba az előző három hónapban. Kis szám ez a Balkán irányából az európai kontinensre lépőkhöz képest, pszichológiailag azonban mégis jelentős. Nagy-Britanniának még egy éve volt az EU-tagsággal kapcsolatos sorsdöntő népszavazásig. A lakosság 1984 óta, amióta elköltöztem onnan, hatmillióval nőtt, és ma már 63 millió. „Bevándorlón” a legtöbb brit nem a háború elől menekülő síreket vagy irakiakat értette, hanem a Kelet-Európából tömegesen érkező munkavállalókat. Az országba érkező lengyelek, magyarok, litvánok, románok stb., és a világ minden részéből származó, calais-i kamionokat megrohamozó sokaság, illetve a róluk készült felvételek megtették együttes hatásukat – tovább gerjesztették a britek vitáját az EU-ból való kilépésről.

A brit miniszterelnök szóhasználatát élesen kritizálták Nagy-Britanniában, amikor a menekültekkel kapcsolatban a „rajzás” szót használta.

„A héten David Cameron durván a »rajzás« szóval jellemezte a migránsok beáramlását, de ennél is rosszabb, hogy ezt követően a miniszterelnök brit nyomkövető kutyák küldéséről döntött a Csatornán való átkelés ellenőrzésének megerősítésére. Mindez, bár része a legsekélyebb gesztuspolitikának, egyes trükk: koncot dobott a sajtónak, amelyen néhány napon át rágódhattak. Amennyiben elmondhatjuk, hogy Mr. Cameronból hiányzik az előrelátás, úgy ez igaz az Európai Unió teljes egészére.”

A *Financial Times* vezércikkírói szerint a megoldás összetett, de nem lehetetlen az EU-tagok vagyona, diplomáciai és katonai forrásai mellett. A kvótarendszer, a menedékkérők szétosztása, a Görögországra és a Törökországra nehezedő nyomást enyhítendő, mindössze egy elem volna. A hosszú távú intézkedések között szerepelhetne, hogy Európa befogadja és feldolgozza a Törökországot, Libanont és Jordániát már elérő menekültek jelentkezéseit is. A brit és a francia haderő hozzájárulhatna a rendteremtéshez az észak-afrikai kikötőkben, különösen Líbiában, ahonnan nagy számban vágnak neki a Földközi-tengernek. És hogy csökkenjen a kiáramlás, sokkal többet kellene tenni Észak- és a szubszaharai Afrika gazdasági kilátásainak javításáért.

„A kormányok túl sok reményt fűznek a technikai megoldásokhoz: itt egy biztonsági intézkedés, ott egy rajtaütés az embercsempészeken.

A valódi probléma strukturális jellegű. Amíg Európához közel káosz uralkodik, addig az emberek az életük kockáztatása árán is elindulnak ide. A menekültkérdés megoldását a forrásnál kell keresni.”

2015. augusztus 1-jén hatályba lépett a magyar menedékjogról szóló törvény módosítása: az országba való illegális belépést vétségéről átminősítették bűncselekménnyé.³ Az új törvény lehetővé tette, hogy Magyarország visszaküldje a menekülteket a kormány által biztonságosnak ítélt országokba. Ezt megelőzően Szerbia és Magyarország között kétoldalú megegyezés volt hatályban, mely szerint naponta legfeljebb 60 embert lehetett „deportálni” bármelyik irányban. Ez a megegyezés sikeresen működött több száz koszovói esetében a tavasz folyamán. Szerbiát azonban most felháborította a kerítés építése, és attól félt, több tízezer menekült ragad a területén, ezért bejelentette, hogy felfüggeszti a korábbi megegyezés végrehajtását, és nyilvánvalóvá tette, hogy ők nem fogadják vissza a kiutasítottakat.

Augusztus 4-én több riporter bebocsátást nyert a dunaújvárosi vasmű egyik üzemébe. A hatalmas szerelőcsarnokban négy börtön fogva-

Rabok, 2015. augusztus 15.

tartottjai acélcölöpöket készítettek az új határzár tartószerkezetéhez. A szürke rabruha fölött sárga láthatósági mellényt viseltek, BV (büntetés-végrehajtás)-felirattal, kék vagy narancssárga sisakot és strapabíró munkáskesztyűt. Sokan közülük roma származásúak voltak. A magyar börtönparancsnokok privát szinten elismerik, hogy az őrizetesek több mint fele roma származású. A sötét bőrű magyarokat besorozták Orbán Viktor seregébe, a sötét bőrű menekültek ellen viselt háborúba.

A foglyok a sötét nadrágot és világoskék inget viselő örök figyelő, de együttérzéstől sem mentes tekintetének kíséretében rakásokba rendezték a cölöpöket. Az örök nadrágszíján bilincsek csillogtak, mint a karácsonyfadíszek. A többi cölöp ferdén lógott a plafonról dróthuza-lokon, mintha napelemek lettek volna. A drótok messziről acélesőnek látszottak, közéjük pedig napfénycsíkok hatoltak be, az ipari látképet festményszerűvé változtatva.

Szemtanúi lehettünk az alapkerítés összeállításának, a pengésdrótnak nem, mert azt egy másik gyárban készítették. Az egyik műhelyben pedáns biztonsági öltözetbe bujtatott rabok kellő méretűre vágják az acélcölöpöket, és simává csiszolták a végeiket. Megint egy másik műhelyben az acélt cinkkel ötvözték, hogy fokozzák a korrózióvédelmet, és növeljék a kerítés élettartamát. Lázár János miniszterelnökséget vezető miniszter néhány nappal korábban azt nyilatkozta, hogy a kerítés csak átmeneti megoldás lesz, nem állandó. A dunaújvárosi műveletek nem ezt sugallták.

A rabok jól tűrték a riporterek toladó lencséit. Mindenki tisztában volt azzal, hogy a határkerítés pusztán politikai cirkusz, és mi, riporterek csak úgy, mint a munkások, a rendőrök és a katonák, mindössze mutatóványos állatok vagyunk.

A közeli börtönökből a határra is szállítottak rabokat, hogy ott is részt vegyenek a munkálatokban. Egyikőjük, Nándor azt mondta, hogy mindez legalább változatosságot jelent a szokásos napi rutinhoz képest, amikor véres kórházi lepedőket mos.

– Mosodában dolgoztam, amikor először hallottam arról, hogy megyünk a határra. A váltótársak röhögve mondták, hogy hallottam-e arról, hogy több körletet összevontak, és megyünk kerítést építeni. Azt hittem, hülyéskednek, de amikor visszamentem a melóból, kide-

rült, hogy ahol eddig húszan laktunk, ott hirtelen hatvanan lettünk. Ez elég kényelmetlen volt. A másik körletbe hoztak vagy száz embert az ország különböző pontjairól, pedig az alapban egy harminchárom fős hely volt. Akkor már éreztem, hogy itt tényleg lesz valami. [...] Ezt úgy kell elképzelni, hogy szükségállapotot hirdettek, szóval semmi sem számított, nem volt pihenőidő, látogatás, eltáv, hétfőtől hétfőig szünnap nélkül dolgoztunk. Reggel 2-kor felébresztettek, mire összeszedelőzködtünk, volt 4, aztán beszállítottak minket abba a kék-fehér szörnyetegbe (nálunk két busz volt, a bácsalmásiak három busz-szal mentek), és odaértünk 6-ra. Az elején úgy nézett ki a munka, hogy már volt három sor NATO-háló, és nekünk kellett felrakni a negyediket, jó sokat meg is csináltunk, vagy 20-25 kilométert. Hat-hét fős csoportokra osztottak minket, megmutatták, mit kell húzni, feszíteni, kötözni, így haladtunk. Akkor még oszlopok nem is voltak, mondtam is magamban, ha így haladunk az egész országot körbekerítjük két nap alatt. Aztán nap végén jött egy teherautó, ami hozott egy csomó C oszlopot. Azt gondoltam, ha ezeket is nekünk kell rakni, akkor innen soha sem megyünk haza. Végül az volt, hogy ment a kamion, és ötméterenként leszedtünk egyet. Először úgy volt, hogy mi felállítottuk, és utána súllyal próbálták leverni őket, de ez így nem ment, ezért később jöttek ezek a pneumatikus cölöpverők, amiknek egy-két ember felállította az oszlopot, egy másik szögmérővel bemérte, utána a gép leverte. Utána napokon keresztül négy-öt ember ezt a cölöpverést csinálta, én pedig a társammal mentem utánuk egy 25 kilós HILTI szögbelövő szettel, létrát állítottunk az oszlopnál, felmentem, és amíg a társam belőtte a puskával, én tartottam a hatyúnyakat. Napi hat-hétszázat fellőttünk. Szorozva 5 méterrel az 3,5 kilométer kerítés naponta.

Majd így folytatta:

– Végeztünk délután 6-8 körül, és este 10-re vagy éjfélre visszaértünk Kecskemétre. Éjfélkor lefeküdtünk, 2-kor keltünk, ezt csináltuk három vagy négy héten keresztül. Durva volt. Az első munkafelügyelő, le a kalappal, nagyon jófej volt, megmutatta, hogyan dolgozzunk a NATO-hálóval. Az volt a legviccesebb, hogy minden reggel, amikor felsorakoztunk, új brigádokat akartak kialakítani, teljes volt a káosz. Szóltam a BV-s főzredes akárcicsodának, hogy mi lenne, ha beállnánk úgy, ahogy tegnap voltunk, és akkor két perc alatt megleszünk. Mondta, hogy jó. Mindenki beállt oda, ahova tegnap, felkapta a szerzőjét, és már indultunk is melózni, felszálltunk az Ifákra, és folytattuk ott, ahol tegnap abbahagytuk. Azért sokszor volt fejtelenség,

volt, hogy reggel 6-ra leértünk, és csak délután 2-kor kezdtünk el dolgozni. Mindig hiányzott valami: hattyúnyak, patron a puskából stb. A BV-nek 40 valahány kilométer kerítést kellett megcsinálnia, annyit vállaltak szerződésben. Fölállítottuk az oszlopokat, kihúztuk köztük a tartó huzalokat, és ráerősítettük a kerítést. Mi háromszor olyan gyorsan haladtunk, mint a katonák, néztük őket a tévében hogy csinálják, és nem értettük. Amíg mi kihúztuk hosszan a kerítést, összekötöttük és utána lőttük is fel, addig ők felállítva próbálták szálanként összekötözni. Jöttek ilyen-olyan vezetők, és ámultak, hogy milyen profin csináljuk, főleg a kecskeméti brigád. [...] A legrosszabb az volt, amikor a felső sor NATO-hálót kellett felrakni, azt mozgó teherautók tetejéről csináltuk, volt, aki leesett stb. Rengeteg kaját küldtek, de értelme nem volt, mert nem tudtunk enni. Jól szétégtünk a napon, később hoztak 50 faktoros krémet, azt kentük magunkra. Az egészben a legrosszabb az utazás volt. Oda-vissza két óra hosszat zötykölődtünk a fapadokon, soha nem sikerült elaludnom.

Aláírtuk, hogy vállaljuk ezt a munkát, ugyanúgy kaptunk érte fizut, mint más munkáért, de lassan rájöttek, hogy napi két-három óra alvással nem lehet ezt így sokáig csinálni, ezért átváltunk két műszakra, 6-tól 6-ig dolgoztunk, de ha az utat is beleszámolod... rossz volt.

Rövid szünet után tovább mesélt:

– Úgy kell elképzelni, hogy a kerítés három méterrel beljebb van, mint a határ, mert közvetlenül a határra nem szabad építeni. Azt néztem, hogy nem is olyan magas ez a kerítés, nekünk is sokszor át kellett mászni a túloldalra, hogy építeni tudjuk. A NATO-háló mögött van a rendes kerítés, ha valaki nekidönt egy létrát, simán átmászik, nem egy Mexikó–USA határ. Ha ugyanúgy csak oszlopokat raknánk le sűrűn egymás mellett, az már komolyabb lenne... Egyszer valamit kitaláltak, hogy nem jól van megcsinálva, ezért át kellett menni a szerb oldalra. Ki kellett vágni a kerítést, és átbújni, a szerbeknél rohángásztunk, nagyon vicces volt. A szerb rendőrök azt sem tudták, hogy kik vagyunk, ott köszöntettek nekünk... Az volt a szar, amikor esett az eső, akkor csúsztal-másztál. Volt ez a BV-s bakancs, ami körülbelül arra jó csak, hogy tönkremegy a lábad. A tyúklábmintás alap BV-s ruhában voltunk, és egy foszforeszkáló mellény, ennyi. Volt kesztyű is, ami nekem a legfontosabb volt, a fülvédő, mert a fülem mellett lőtték be a szeget, először akkorát koppant, hogy majdnem leestem a létráról, ezért kértem gyorsan egy fülvédőt is.

Én csak egyszer találkoztam menekültekkel, akik átmásztak, és várta a zsarukat. Akik először mentek le Röszkére, azok láttak egy csomót, ők építették a tábor is nekik, az volt az első feladat. A tévében sosem látszott, hogy fogvatartottak is dolgoznak, mindig csak katonák. Ez szarul is esett nekünk! Mi hol vagyunk? Végre egy kicsit más szemmel néznének minket. Nem gondoltuk, hogy ezzel az országot védjük, inkább csak elfogadtuk, hogy ez a feladat, legyünk rajta minél gyorsabban túl. [...] Nekem is jó volt, hogy három-négy hétre kizökentem ebből a mosodai közegből, de az se lett volna baj, ha kimarad ez az egész az életemből. Egy oszlopra felírta az egész brigád a nevét. A bácsalmási határátkelőtől kb. 15 kilométerre.

Egyik hajnalban Röske mellett megkérdeztem egy jól megtermett, derűs rendőrt, aki egész éjjel ébren volt, mit gondol a munkájáról.

– Olyan ez, mint a Monty Python, nem? – kérdezett vissza vidáman.

Mivel meglepett a brit komikus műsorral kapcsolatos tudása, megkérdeztem, melyik epizódra gondol.

– A Hülye Járások minisztériumára – felelte habozás nélkül.⁴

A dunaújvárosi gyár udvarán hatalmas, rozsdás vashordók heverték, mint az elhajított vécépapír-gurigák. A Dunafer árnyéka régi önmagának. Dunaújváros a Dunapentele körüli mezőkre épült az erőszakos iparosítás időszakában, a második világháborút követő kommunista hatalomátvétel után. 1951 és 1961 között Sztálinvárosnak hívták. Az acélkohókban megolvasztott ércet a Fekete-tengeren át Ukrajnából és Oroszországból hozták, majd felúszatták ide a Dunán, hosszú, lapos aljú uszályokon.

Augusztus 12-én a húszéves Marah El Saeed útnak indult a szíriai Aleppóból az anyjával, a nővérével és a két öccsével, miután öt éven át elvált a háborút.

– Mindig abban reménykedtünk, hogy hamarosan véget ér. Azt mondogattuk magunknak, hogy türelmesnek kell lenni, pedig a víz, a vilány és sok más alapvető dolog hiánya nagyon megnehezítette az életet.

Az utóbbi három évben folyamatosan bombázták a városnak azt a részét, ahol mi laktunk. A bombázás és nélkülözés ellenére próbáltunk normálisan élni. A nővérem és én egyetemre jártunk, az öcsém iskolába. De az utóbbi évben az Iszlám Állam és más iszlamista csoportok megközelítették a lakóhelyünket. Azzal fenyegették az embereket, hogy ha odaérnek, mindenkit lemészárolnak. Szörnyetegek. Rettentően féltünk tőlük, főleg ezért kellett eljőnnünk.

Így folytatja:

– Aleppóból a libanoni határig utaztunk, aztán Bejrútból Törökországba repültünk. Az útnak ezt a részét legálisan tettük meg. Augusztus 20-án napfelkelte előtt beszálltunk egy gumicsónakba a török partoknál. Az út mindössze egyórás volt a Leszbosz szigetén lévő Mitiliniig. Aztán egy nagy hajóval Athénbe mentünk, majd busszal folytattuk az utat a görög–macedón határig. Éjszaka keltünk át egy nagy csoporttal. A rendőrség mindenütt körülöttünk volt, mintha csak irányítottak volna minket. Vonattal utaztunk Macedónián át a szerb határig. A szerb rendőrség próbált megállítani bennünket, de annyian voltunk, hogy elfutottunk mellettük, be egyenesen Szerbiába. Aztán busszal utaztunk valahova, de annak már elfelejtettem a nevét. Fizettünk a csempészeknek a hamis papírokért, hogy eljuthassunk Belgrádig, és ne tegyenek be egy táborba. Belgrádból vonattal próbáltunk Magyarországra jutni, de a szerb rendőrség a magyar határtól nem messze majdnem elcsípett bennünket, úgyhogy gyorsan leszálltunk. Éjszaka egy férfi rávette minket, hogy vele haladjunk tovább, mert ő is Németországba tart. Úgyhogy vele mentünk. Aztán rájöttünk, hogy hazudott. Nem is volt internetje vagy GPS-e, ahogy mondta. Kértem anyámat, hogy forduljunk vissza. Egy éjszakai bárból taxit hívtunk, és visszatértünk Belgrádba. Reggel busszal mentünk a magyar határig, ahonnan átsétáltunk. A rendőrök elfogtak, és több mint hét órán át várákoztattak bennünket a forró napon, víz nélkül. Végül busszal elszállítottak a táborig, ami igazából börtön volt. Két napig borzalmasan bántak velünk.

Miközben Marah és családja Röszkénél belépett Magyarországra, elhaladt a sebtében épülő magyar határkerítés mellett, amit a médiában drótkadályként vagy technikai határzárként emlegettek. Kikerestem a szótárban a pengésdrót kifejezést, amikor a külügyminiszter elsőként beszélt róla június közepén, és a „razor-wire” szót használtam az első

Kobani kurd család

jelentéseimben, utalva a borotvapengére. A szó gyorsan elterjedt. Szomorú vigasz számomra, hogy hozzájárultam a pontos angol elnevezés elterjesztéséhez...

Ahogy nőtt az EU-országokba érkezők száma, úgy romlott a viszony Magyarország, valamint a balkáni és európai uniós szomszédai között. Július 20-án az EU vezetői elfogadták a tervet, hogy 32 ezer görögországi és olaszországi menedékkérőt elosszanak egymás között.⁵ E szám kevesebb volt a Jean-Claude Juncker által júniusban előírányzott 40 ezernél, de tisztes közelben állt hozzá. Többségük szíriai és eritreai származású volt.

„Szinte már elértük a célt – jelentette ki Dimitrisz Avramopoulos, EU belügyi biztos magabiztosan. – A maradék nyolcezeret év végéig elosztjuk.”

Mindeközben Magyarország arra próbált megoldást találni, hogy semennyi menedékkérőt ne kelljen befogadnia. Kihirdették, hogy bezárnak két régi menekülttábor, a debrecenit és a bicskeit, és sátoztáborokba költöztetik a menekülteket. Véltetően ezzel is az országból való távozásukat igyekeztek siettetni.

A magyar rendőrség és Toroczkai László járőrei nehezen birkóztak meg a Röske és Ásotthalom felől beáramlókkal. A röskei kék hangár gyorsan megtelt, mert naponta 1500-an keltek át a határon, főként a Horgos és Röske közötti vasútvonal mentén. Itt aztán összegyűjtötték az embereket előzetes regisztrációra. A hangár melletti mezőn gomba módra szaporodtak a zöld és fehér sátrak. A bejáratnál a Magyar Vöröskereszt állította fel saját fehér sátrát. A rendőrség laza ellenőrzése alatt működő zárt táborból augusztus végén több kitörési kísérlet is történt. A hatóságok erre nagyobb, biztonságosabb, magasabb kerítéssel övezett tábor építésébe fogtak az út túloldalán.

Az embercsempészek csak úgy rajzoltak a környéken. A szerb, albán és román csempészek hagyományosan a röskei úton lévő OMV-kútnál tevékenykedtek, de egyre inkább kiszorultak a hazai „taxisok” miatt, akik főként a baranyai és borsodi romák közül kerültek ki. Gyorsan elterjedt a hír, hogy minden egyes szíriai menekült kétszáz eurót fizet a 200 kilométeres budapesti útért. A helyzet fonákja, hogy egy szegedi buszjegy mindössze néhány euróba került volna, onnan az intercity vonatjegy húsz euró.

Civil és önkéntes szervezetek minden igyekezetükkel azon voltak, hogy segítsék az embereket. Persze a korrupció is felütötte a fejét. Egy helyi férfi mesélte el a Bulgáriában is bevált és tapasztalható módszert: A menekülteket három kocsival csempészik át, a rendőrséget pedig lefizetik. A beépített rendőr mindig tudja, hogy a konvoj első járművét kell megállítani: azt le is inti, de abban csak egy sofőr ül. Míg a személyazonosságát ellenőrzi, a menekültekkel teli kocsi elsuhan anélkül, hogy ellenőriznék. Majd a harmadik autó beáll az első mögé, nehogy az akcióról mit sem sejtő rendőr gyanút fogjon.

Szegeden helyi tanárok, Szalai Balázs és Kékesi Márk vezetésével létrehozták a Migráns Szolidaritás Csoportot, és napi huszonnégy órában dolgoztak kétszáz önkéntes közreműködésével. A 160 ezer fős Szeged szocialista polgármestere, Botka László engedélyével ideiglenes fabódékat állítottak fel a vasútállomás előtt, teával, étellel, ruhával és információval szolgáltak az odaérkezőknek. Akárhova mentek a menekültek, szeméthalmok maradtak utánuk, ami nem járult hozzá, hogy a helyi lakosság megkedvelje őket. Szegeden azonban az önkéntesek összetakarították a szemetet. Még a vasútállomás mosdóit is kisuvickolták

a helyi vécésnéni legnagyobb döbbenetére, aki könnyes szemmel mesélte, hogy még soha nem látta ilyen tisztának a vécét. Azokat, akiket regisztráltak, és akik ujjlenyomatot adtak a röskei táborok egyikében vagy a szegedi Nagykörúton a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalban, illetve a Szegedtől északra eső nagyfai új táborban, busszal a vasútállomásra szállították. Naponta több konvoj indult útnak. Mindenki kapott egy A4-es információs lapot, hogy 72 órán belül jelentkezzen a debreceni, bicskei vagy vámoszabadi táborok egyikében. Az utasítás mellett az odajutás módját is ismertették velük. Az állomáson az önkéntesek átvették őket, megfelelő tolmácsot biztosítottak számukra. Térképeket rajzoltak arab, fárszi és angol utasításokkal. Egyes szegedi taxisokkal is összetűzésbe kerültek, mert nem tetszett a sofőröknek, hogy sok menekült értesült a budapesti út olcsóbb variációjáról, ezért visszautasították a több száz euróba kerülő megoldást.

Augusztus 22-én leköltöztem Szegedre, és három hónapon át alig hagytam el a várost. Minden hajnalban kimentem a röskei kukoricaföldre, hogy a vasúti sínek mellett elkészítsem a BBC-nek szánt interjúkat. Amint feljött a nap, hosszú sorokban rendeződve bukkantak elő a kukorica- és napraforgótáblákból a főként a Közel-Keletről és Közép-Ázsiából érkező menedékkérők.

Ez a vidék Magyarország legmélyebben fekvő területe. Nem messze a határtól, a Tiszasziget melletti Gyálarétnél egy helyi geológus, Szatmári József 75 méter tengerszint fölötti magasságot mért 2007-ben. Az 1960-as években, a közeli mocsaras vidéken találták meg régészek a Lúdvári Vénuszt.⁶ A nőnek tűnő agyagfigurát 7800 évesre becsülik a szakértők, és az Alsó-Duna környékén kialakult késő neolitikus és rézkori civilizációhoz kötik.

Amikor az 1980-as években először érkeztem Magyarországra, Szeged környéke az öngyilkosságok magas számáról volt hírhedt, és arról az elméletéről, mely szerint a környéken nagyobb a légnyomás, mint máshol, ezért vetnek véget az emberek önnön életüknek.

Augusztus során végig nőtt a menekültek száma, 16-án kétezer fő érkezett, 25-én pedig minden addiginál többen, több mint háromezren.

Eközben augusztus 21-én pénteken Németországban egy Angela Wenzé aláírásával ellátott privát feljegyzés került az Európai Menekültügyi Tanácshoz.⁷ A feljegyzésből kiderült, hogy Németország fel-

függesztette a kötelező vizsgálatokat a szír menedékkérőkkel szemben. Az idáig minden menekültkérőt vizsgálat alá vetettek, s nyilatkozniuk kellett, mely ország területén léptek be az Európai Unióba. Ez volt a szükséges előfeltétele a dublini szerződés teljesítésének. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a szíriai menekülteknek már nem kellett attól tartaniuk, hogy visszatelepítik őket abba az országba, ahol regisztrálták őket. Ezzel a következő üzenetet küldték a szíriaiaknak: szívesen látunk benneteket.

A dublini rendszer addig tűnt működőképesnek, amíg kezelhető számban érkeztek a menekültek. A nagy számoknál azonban szükség-szerűen befuccsolt, mert igazságtalan terhet rótt az Unió határán lévő országokra. A német megoldás, még ha ki is mondták a dublini eljárás „felfüggesztését”, mintha beverte volna az utolsó szöveget a dublini szerződés koporsójába.

A dublini rendszer hosszú agóniája véget érni látszott. Németország 2014-ben 35 100 menedékkérő visszafogadását kérte Olaszországtól és Görögországtól a dublini megegyezés értelmében.⁸ A gyakorlatban azonban mindössze 4800 embert utasítottak ki. Ugyanakkor a német és francia vezetők felszólították Görögországot és Olaszországot, hogy tegyenek többet a menekültek első regisztrálásáért. Görögország tiltakozott, mondván, nincs elég ujjenyomat-készülékük. A Frontex azt rótta fel, hogy az EU-tagállamai nem teljesítik az ígéretüket, mely szerint több embert és felszerelést biztosítanak. A vita végeláthatatlanul folyt, és megmutatta, milyen nehéz egy 28 fős klubban a népszerűtlen feladatok összehangolása.

A németországi menedékkérőket támogató csoportok örömmel fogadták a hírt, ugyanakkor felszólították az illetékeseket az eljárás kiterjesztésére.

„Sajnos továbbra is él a nézet, mely szerint ez csakis a szíriaiakra vonatkozik, más nemzetiségűekre nem – nyilatkozta a csoport vezetője, Günther Burkhardt. – Most a német szövetségi kormánynak kell szembenéznie az igazsággal, és kiterjesztenie a rendszert a többi menekültre is. A tét nem más, mint az európai kultúra értékei. Egy kerítésekkel körbevett Európa nem lesz működőképes.”

Augusztus 11-én kedden, éjfélutáni két kurd unokatestvér figyelte az észak-iraki Dohuk állomására beálló busz fényszóróit. Több mint háromórás késésben volt a jármű, ezért a két férfi már nagyon ideges volt. A késés miatt a rokonaiknak több idejük maradt megpróbálni maradásra bírni őket. Mindhiába, mert a két férfit semmi sem tarthatta vissza.

A huszonöt éves Semian Nasser Mohammed és a huszonnyolc esztendősh Rashwan Musztafa Rasoul végül felszálltak a Dohukból Isztambulba tartó autóbuszra. Mindketten részt vettek az Iszlám Állam elleni harcban a kurdok Pesmerga nevű hadseregének katonáiként, főleg Tel Asqofnál, a Moszultól északra fekvő keresztény falunál. Mindketten kiábrándultak és reményvesztettek lettek az iraki helyzet miatt, mondta Rashwan bátyja, Sarbas. Három hónapja nem fizették őket, és szerettek volna Európába menni, hogy normális életet élhessenek. Musztafa 14 ezer euróért eladta az autóját, hogy legyen pénzüik az útra.

Isztambulban talákoztak egy Zakhóból való iraki kurd férfival, Sediq Sévóval, akinek még indulás előtt kifizettek fejenként 6600 eurót a Münchenig tartó útért.

„Több mint hét éve dolgozom a csempészetben – nyilatkozta Sediq Sevo a Reuters hírügynökség riportereinek.⁹ – Régebben Kurdisztánból vittem embereket Törökországba, majd onnan Görögországba gyalog és kocsival.”

Ez alkalommal a török-bolgár határig szervezte meg az ügyfelei elszállítását. A két unokafivér vagy hét órán át gyalogolt a hegyeken át, aztán bolgár embercsempészek vártak rájuk, akik Szófiáig vitték őket.

Több napon át rejtőztek egy szófiai lakásban, majd kocsival elszállították őket a szerb határig. Akkor további hegyeken vágtak át, végül a szerb rendőrség Dimitrovgrádnál regisztrálta őket. Onnan busszal utaztak tovább Belgrádig. Néhány napot itt is egy lakásban töltöttek, s kocsival a magyar határnál lévő Horgosig jutottak. Augusztus 24-e éjjelén egy Bewar nevű iraki kurd csempész kíséretében, a vasúti sínek mentén átgyalogoltak Magyarországra.

Egy szintén iraki kurd testvérpár, a harmincnégy éves Husszein és a huszonegy éves Raman Khalil 2013-ban hagyták el szülővárosukat, Qamishlit, szintén az Iszlám Állam elől menekülve. Két év törökországi tartózkodás után a Balkánon keresztül folytatták útjukat Európa felé. Vagy a Horgos melletti vasúti sínek mellett talákoztak Semiannal és

Rashwanni, vagy a már Magyarországon lévő találkapontnál. Még pirkadat előtt ők négyen és ötvenöt további férfi, nyolc nő és négy gyerek bezsúfolódott egy kis hússzállító, HYZA feliratú hűtőkocsi hátuljába. Egészen Münchenig csak állóhelyük lett volna.

A Volvo márkájú teherautó mellett két bolgár állt, egyikük a huszonkilenc éves Mitko, az északnyugat-bulgáriai Lom városból. Mitkót a későbbi vádiratban az embercsempész-hálózat bolgár vezetőjeként nevezték meg. A vád szerint ez a csoport harmincegy hasonló utat szervezett a menekültek szállítására addig a végzetes augusztusi napig. Ez alkalommal azonban, amikor a két bolgár bezárta a járművet, anélkül hogy a szellőzést biztosította volna, tönkrement a kocsi hátsó ajtaja. A bent tartózkodók már az indulás után fél órával, hajnali ötkor dörömbölni kezdtek. A bolgárok felhívták az afgán főnököt, és utasítást kértek. A vádirat szerint az afgán főnök parancsolta nekik, hogy mindenképpen haladjanak tovább.¹⁰ Feltehetőleg azt hitték, hogy a kényelmetlen testhelyzet (állva utazás) miatt akarnak panaszkodni a bent lévőkhöz. Pedig már akkor sem volt elég levegő a kocsi hátuljában. A menekülteket egy légmentesen lezárt helyen, hőségben szállították.

Mitko a használtautó-kereskedelemben kezdett. Először kocsikat javított, aztán bolgár vendégmunkásokkal teli minibuszok sofőrjeként dolgozott, és nyugat-európai munkahelyek között ingázott. Folyton sietett, vagy pénzt akart keresni, vagy hazafelé igyekezett Bulgáriába. Számos gyorsrajtási bírságot összegyűjtött Ausztriában és Németországban, de soha nem fizette ki azokat. Amikor végül elkapták, azonnal elvették a jogosítványát. Később kirabolt egy benzinkutat, elfogták, és börtönbe zárták. Aztán cigarettacsempészként lehetett könnyen, gyorsan pénzt keresni, így olcsó cigarettát vitt át a szerb határon Bulgáriába. Amikor 2014-től élénkülni kezdett a menekültek beáramlása, Mitko bandája, sok másikkal hasonlóan, áttért az embercsempészetre.

A bűnszervezet 2015 februárja és augusztus 27-e között működött, júniustól napi rendszerességgel szállították a menekülteket Németországba vagy Ausztriába – a magyar rendőrség szerint.

A vádban 31 szállítás szerepel, a menekülteket gyakran személyszállításra alkalmatlan, zárt, sötét és levegőtlen furgonokban utaztatták, embertelen, gyötrelmes körülmények között. A nemzetközi csoport több mint 1200 embert juttatott illegálisan Nyugat-Európába, és az afgán ve-

zető ezzel legalább 300 ezer eurót keresett. Volt olyan szállítás is, hogy közel 100 menekültet zsúfoltak be egy teherautó rakterébe.

„A törökországi arabok szerveznek mindent – mesélte egy bolgár rivális banda csempésze. – Mindenütt megvannak a maguk emberei, és Mitko nagyon közel állt az egyikhez.”

A magyar rendőrség szerint az a bizonyos „arab”, akit felhívtak a teherautóból, valójában afgán volt.

A jármű elindult Budapest felé az M5-ös sztrádán, majd az M0-s körgyűrűn át az M1-re tért át, Bécs felé igyekezve. A kocsi oldalára festett vidám tyúkok, a friss húst reklámozó szlovák felirat és a rendszám-táblán virító Z betű, amely azt jelezte, hogy a járművet nemrég hozták be Magyarországra, eloszlatta a rendőrök gyanúját, akik menekültekkel teli minibuszok és taxik után kutattak. Akkoriban a magyar rendőrség feltartóztatott több, menekültekkel telezsúfolt litván, román és magyar járművet is. A csempészek az utasaik egy részét egyből a határnál szedték össze – mint például a Hyza már említett utasait, akik még nem voltak regisztrálva, és nem adtak ujjlenyomatot –, a legtöbben azonban már átestek legalább egy előzetes beazonosítási folyamaton. Magyarország megtett minden tőle telhetőt, hogy eleget tegyen az Ausztria és Németország részéről érkező hatalmas nyomásnak, és minden átutazót regisztráljon.

Nem tisztázott, mikor jöttek rá a csempészek, hogy az összes utas meghalt. Miközben Magyarország felől Ausztriába tartottak, a hőmérséklet 35 Celsius fok fölé kúszott. Az első, amit észlelhettek, az az azonnal bomlásnak induló testek bűze.

Az elhagyatott kocsit a határtól 30 kilométerre, az ausztriai Parndorf mellett találták meg 2015. augusztus 27-e reggelén. Útjavító munkások figyeltek fel rá, akik először azt hitték, lerobbant. Aztán észrevették a raktérből szivárgó folyadékot, és amikor megéreztek a bűzt, rögtön hívták a rendőrséget. A járművet visszavitték a Magyarországgal közös nickelsdorfi határátkelőhöz, ahol megkezdődött a holttestek beazonosításának gyötrelmes feladata. A hatóságok olyan aprólékos munkát végeztek, hogy mindössze egyetlen azonosítatlan áldozat maradt. Az egyik áldozat zsebében talált, testnedvekkel átitatott 2000 eurót hazautalták a családjának. Egyes szíriai és iraki családok hatezer eurót fizettek azért, hogy a holttesteket hazaszállíttassák, és hazai földben temessék el.

Hasonló összeget fizettek az embercsempészeknek is, hogy élve Ausztriába jussanak. 29 iraki volt köztük, 21 afganisztáni és 15 szíriai. A további, többségében afgán áldozat esetében a családjaik nem engedhették meg maguknak a holttestek hazaszállíttatását; őket októberben temették el Bécs egyik muszlim temetőjében.

A teherautó felfedezésének napján az európai vezetők, köztük Angela Merkel német kancellár, Bécsben tartották szokásos találkoójukat, melyen megvitatták az Európai Unió kibővítésének lehetőségét. A találkozó végül a menekültválsággal kapcsolatos válságtanácskozássá alakult át.

A Parndorfnál talált kocsira utalva, Angela Merkel kijelentette, hogy minden európai vezetőt „megrázott a szörnyű hír”, és Európát közös cselekvésre hívta fel a menekültválság megoldása érdekében.¹¹

Johanna Mikl-Leitner osztrák belügyminiszter 2015. augusztus 27-ét „sötét napnak” nevezte, és kijelentette, hogy Európának együtt kell munkálkodnia az embercsempészet ellen. „A megoldás nem a határellenőrzés visszaállítása. Megoldást kell találnunk a menekültek megvédésére, és szerintem a legjobb, ha egységes európai jogi szabályozást hozunk létre. Jogi eszközökkel megvédhetjük a menekülteket, a bűnözőknek így nem lesz esélyük az üzletre.”¹²

Az osztrák és a magyar rendőrség gyorsan munkához látott, hogy kézre kerítse a felelősöket. Az osztrák rendőrség és a magyar hírszerzés információi alapján huszonnégy órán belül négy embert tartóztattak le. Három bolgárt – egy huszonnyolc évest, a huszonkilenc éves Mitkót és egy ötvenévest –, valamint egy huszonnyolc esztendősfőként.

Augusztus 30-án vasárnap már bíróság elé is állították őket Kecskeméten, abban a közép-magyarországi városban, ahol a járművet regisztrálták. A gyanúsítottak fekete rendőrautók konvojában érkeztek a bíróságra egy másik forró augusztus napon. Zavartnak látszottak, amint végigmentek a fényképezéssel és operatőrökkel teli folyosón. Minősített embercsempészzel gyanúsították őket. Mindannyian ártatlannak vallották magukat.

Később Boross Miklós a Nemzeti Nyomozóiroda (NNI) rendőrtisztje mesélt még nekem az ügy háttéréről:

– Ahhoz a járműhöz nagyon komoly logisztikai háttér kellett, nagyon komoly pénzüsszegek és egy nagyon komoly hálózat, amely végre tudta hajtani a feladatát. Tudjuk, hogy nem ez volt az első út, amit szerveztek, és nem is az utolsó.

A parndorfi tragédia után a hálózat további tagjai újabb kamionnyi embert indítottak útnak. Túl jövedelmező üzlet volt ez ahhoz, hogy abahagyják. A következő napon harmincegy válságos állapotban lévő menekültet mentett ki egy járműből a rendőrség az ausztriai Gols mellett.

Augusztus folyamán a Törökországból csónakon Görögországba érkezők száma tovább nőtt. Ezek az emberek aztán a Balkánon keresztül Magyarország felé indultak. Csak júliusban 50 ezer menekült érkezett öt görög szigetre, ugyanannyi, mint 2014-ben összesen. Tízből kilencen szíriaiak voltak. Sokan egyenesen a hazájukból menekültek, míg mások a befogadó országokbeli bizonytalan jövőben csalatkozva döntöttek úgy, hogy új életet szeretnének kezdeni Nyugat-Európában.

A Poszeidón hadműveletet a Frontex szervezte az Égei-tengeren, hogy segítsék a görög hatóságokat a 15 ezer kilométeres határ, illetve 200 sziget ellenőrzésében. Mindez párhuzamosan működött az észak-afrikai és az olasz partok közötti Triton hadművelettel.

A Frontexnek tizenegy partközeli őrhajója volt, egy nagyobb járőrhajó a partoktól távolabbi részek ellenőrzésére, továbbá két repülőgépe. Mindez az egyes nemzeti szolgálatok tulajdonában, átmenetileg a Frontex működtetésében. Az azonban, hogy milyen felhatalmazással rendelkeztek, amikor nap mint nap menekültekkel telezsúfolt gumicsónakokat találtak a Törökország és a görög szigetek közötti háborgó vizeken, nem ismert. Ezzel kapcsolatban a nemzetközi jog három főbb dokumentuma rendelkezik: az ENSZ tengerjogi egyezménye, az UNCLOS,¹³ a SAR-egyezmény (International Convention on Maritime Search and Rescue)¹⁴ és a SOLAS-egyezmény (International Convention for the Safety of Life at Sea)¹⁵. Az egyes államokra háruló kötelezettségek tisztán kirajzolódnak ezekből: minden bajba jutott embert ki kell menteni a tengerből. Az embercsempészek maguk is erre játszottak. Minél kevésbé biztonságos hajókon indították útnak a menekülőket, annál biztosabb volt, hogy partra érnek, mert valaki megmenti őket. Az ENSZ-egyezmény azt is egyértelműsítette, hogy „bármely bajba jutott emberre” vonatkoznak a rendelkezések. Tehát

„Uram, szuverén ember vagyok”

nem lehet különbséget tenni a feltételezett „gazdasági migránsok” és a menekültek között.

Bármely hajó kapitányának kötelessége a vízen bajbajutottakat biztonságos helyre menekíteni. Így a szárazföldi utat választókkal ellentétben a vízből kimentett embereket jó eséllyel oda szállítják, ahova menni szeretnének. Innen ered tehát az, hogy inkább az életüket is kockáztatják a lélekvesztőkön az Égei-tengeren, mintsem a sokkal távolabbi földközi-tengeri olasz szigetig, Lampedusáig igyekeznének.

Augusztus közepétől a magyar hatóságok – osztrák és német nyomásra – hirtelen megnehezítették a menekültek vonaton való továbbutazását. Vagy megakadályozták, hogy Budapesten vonatra szálljanak, vagy valamelyik állomáson leszállították őket. A rendőrség azt is megpróbálta

gátolni, hogy a Bécs–Budapest között félúton lévő Győrben szálljanak vonatra, hiába vették meg a jegyüket. A röszkei vagy szegedi első regisztrálás során kapott egyetlen hivatalos irat szerint 72 órán belül mindenkinek jelentkeznie kellett az egyik menekülttáborban. Éveken át azonban a legtöbben arra használták ezt az időt, hogy átjussanak Ausztriába. Volt egyfajta hallgatólagos megegyezés a hatóságok között. Magyarországon eleve mindössze kétezer férőhely állt rendelkezésre a menekülttáborokban, és különben is, kevés menekült akart Magyarországon maradni.

A játékszabályok változása azt jelentette, hogy a menekültek esetleg Magyarországon ragadnak, pont úgy, mint Szerbiában, Horvátországban, Szlovéniában, Görögországban, Macedóniában, Bulgáriában és Törökországban.

Ez idő tájt több ezer magyar önkéntes látott neki a segítségnyújtás megszervezésének. A főbb segélyszervezetek, mint a Vöröskereszt, a Máltai Szeretetszolgálat, a baptista és a református egyházak szervezetei aktívan tevékenykedtek a hivatalos táborokban, de a nem hivatalos helyeken, ott, ahol a menekültek bejutottak az országba, nem voltak jelen. Hol vannak az egyházak? – kérdezte sok önkéntes. A karitatív szervezetek politikai és szervezeti okokból lassan reagáltak a válságra. Bürokratikus felépítésük miatt a legkisebb adományról is el kellett számolniuk. És mint a kormány által működtetett Karitatív Tanács tagjai, erősen menekültellenes hatás alatt álltak, és függtek a Fidesztől. A kormánytól független civil szervezetek, régiak és újak egyaránt, közösségi kezdeményezések, elkötelezettek az emberi jogok iránt, s szabadon és gyorsan képesek cselekedni. A 2001 óta létező Menedék¹⁶ főleg a hajléktalanok és a mélyszegénységben élők megsegítéséből veszi ki a részét, a Helsinki Bizottság – melyet az 1970-es évekbeli kommunista érában titokban szerveztek meg az emberi jogok védelmére – elsőként segítette a Romániából menekülőket az 1980-as évektől, így már harmincéves tapasztalattal rendelkezett. Jogászaik voltak, jól ismerték a nemzetközi menekültjogot, és jó helyzetben voltak ahhoz, hogy egyaránt képviseljék a törvénytörő menekülteket és bírálják a kormányt, mivel az korlátozó intézkedéseket hozott. Egy másik aktív csoport a Református Menekültmisszió egykori munkatársai által 2014-ben alapított Kalunba¹⁷ volt; a csoport létrejöttében közrejátszott, hogy az alapítókat frusztrálta a hivatalos egyházi hozzáállás a menekültkérdés frontvonalán, így

maguk kezdtek karitatív tevékenységbe. Ez és még néhány keresztény csoport, mint például a jezsuiták, anyagi támogatást gyűjtöttek a keresztény gyülekezetektől. A legtöbb támogatást Soros György Nyílt Társadalom Alapítványa nyújtotta, amely az 1980-as évek közepe óta segítette az emberi jogok érvényre jutását és a szegénység elleni küzdelmet Magyarországon.¹⁸

Júniusban önkéntesek létrehozták a Migration Aidet, amely először csak Facebook oldalként indult, néhány napon belül azonban több ezren csatlakoztak hozzá.¹⁹ Július közepén Budapest rendőrfőkapitánya felhívta Zsuhár Zsuzsannát, a Migration Aid egyik alapítóját, és tanácsot, valamint együttműködést kért tőle. A rendőrfőnök után hamarosan a városi polgármesteri hivatal emberei is jelentkeztek. Újabb és újabb csoportok bukkantak fel a táborok mellett, Debrecenben, Bicskén, Fótton és Cegléden. Ételt és hideg italt osztottak a forró nyárban, egészségügyi csomagot a nőknek és a csecsemőknek, és mindenekfölött információval szolgáltak: hova fordulhatnak segítségért, hol vannak egyáltalán, és tanácsot adtak a továbbutazással kapcsolatban. Egymás mellett tevékenykedtek, hol kéz a kézben, hol kissé feszült viszonyban a hivatalos jótékonyági szervezetekkel, például a Magyar Vöröskereszttel, az Ökumenikus Segélyszervezettel és a Katolikus Karitással. Az önkéntesek kárhoztatták a hivatalos szervezeteket, hogy azok csak napi nyolc órát dolgoztak, s ugyanolyan gumikesztyűt és arcmaszkot viseltek, mint a rendőrök, amely félelmet keltett, illetve a tisztelet és az empátia hiányát sugallta. Az önkéntesek éjszakánként is dolgoztak, és érzékenyen viszonyultak a menekültekhez. A hivatásos jótékonyági szervezetek minden országban gyanakvóan figyelték az önkénteseket, úgy tekintettek rájuk, mint gerillaharcosokra, akik felkavarják a vizet, amit ők éppen lecsendesíteni szeretnének. A menekülteknek mindössze egy töredéke tekintett Magyarországra végcélként, ezért érthetetlen volt számukra, miért akadályozza a magyar kormány a továbbjutásukat.

A csempészek is résen voltak, figyelték az új támogatói pontokat, a menekültek mozgásának változásait, és ezeknek megfelelően gyorsan változtattak működési elvükön. Emiatt olyan hamis kép alakult ki, hogy az önkéntesek és a csempészek együttműködésben tevékenykedtek. Ebben annyi igazságtartalom volt, hogy mindannyian az úton lévők célba juttatására törekedtek. Csakhogy a csempészeket mindebben a profit

motiválta, és gyakran erőszakos eszközökhöz folyamodtak, míg az önkénteseket az együttérzés és az emberség vezette.

– Úgy vonultak át az országunkon, mint egy külföldi hadsereg katonái – nyilatkozta nekem Kovács Zoltán kormánysszóvivő, és hasonló hozzáállás tükröződött a kormánypárti média menekültválsággal kapcsolatos napi híreiben is. Ha ezek az újságírók és politikai vezetők több időt szántak volna a menekültekre, illetve személyes történeteik, otthoni körülményeik és utazásuk nehézségeinek megismerésére, talán jobban megértették volna, milyen elszántan sietnek elhagyni Magyarországot.

Miközben a civil szervezetek tétlenséggel vádolták a kormányt, Jim Knies baptista prédikátor, aki huszonkét éven át élt Magyarországon, másként látta a helyzetet.

– Az önkéntesek elég szervezetlenek, mindenki csak most kezdte – mondta nekem a Keleti pályaudvar aluljárójában, ahol több mint ezer menekült táborozott le, mert nem engedte őket tovább a rendőrség. – Elképesztően sok mindenre van szükség, lehetetlen volna minden igényt kielégíteni. Úgy vélem, a magyar kormány jól végzi a dolgát. Bár a médiában kritizálják, kiválóan ellenőrzése alatt tart egy rendkívül nehéz helyzetet.

– Mit csinálnak jól? – kérdeztem tőle.

– Tranzitzőnákat állítanak fel, újakat a vasútállomáson és a közeli parkban. Nincs itt semmiféle veszély, csak jobb életet kereső emberek, a magyarok pedig nagyon is befogadóak velük. Ha szétválasztjuk a politikát és az emberek véleményét, mindenki úgy érzi, neki van igaza. Az emberek mindössze jobb életet szeretnének a családjuknak, mint ahogy ön is, vagy én is, ez a dolgok lényege.

A kormányzati segítség alatt a fővárosi önkormányzat akcióit értette, és nem a központi kormányzatét. Az önkormányzat ugyanis a civil szervezetekkel, például a Migration Aiddal együttműködve a Keleti pályaudvar aluljáróiban és a Nyugati pályaudvar melletti új zónában csapokat szerelt fel, ivóvízzel, mosdóhelyiséggel, sőt zuhanyzóval. Mobil vécét is telepítettek, sajnos soha nem eleget. Az önkéntesek bohócokat hoztak, rajzeszközöket, buborékfújókát a gyerekeknek, és labdajátékokat szerveztek nekik. Napközben a Keleti pályaudvar frissen felújított aluljárójában karneváli hangulat uralkodott, éjszakánként azonban a környék visszaváltozott menekülttáborrá. Gyakran feszültség uralkodott, és

nyilvánvalóan nem lehetett hosszan fenntartani ezt a helyzetet. A Polgármesteri Hivatal az állomástól nem messze egy üres telken állandó menedék létrehozását tervezte. Aztán eleredt az eső.

– A helyzet egyre rosszabb, mert akkora esők voltak Budapesten, hogy mindent elárasztottak. Szerintem összeomlott a Magyar Bevándorlási Hivatal rendszere – mondta nekem Zsuhár Zsuzsanna. – Sok-sok embernek semmiféle papírja nincs, és ezeket újra regisztrálni kell. A Bevándorlási Hivatal számítógéprendszere összeomlott. Hétfő este kétszáz emberrel több volt a szokásosnál, és helyet kellett találnunk nekik, ahol aludhatnak, megvacsorázhatnak és megreggelizhetnek, hogy aztán visszatérjenek az állomásokra.

Százra becsülte a Migration Aid önkénteseinek a számát, és voltak, akik csak úgy jöttek, vagy más civil szervezeteknek dolgoztak. Egy óriási ruhaadomány-halom mellett beszélgettünk.

– Hihetetlen, totál káosz. Mindenki új ruhát akar, mert mosni nem tudnak. A táborokban nincsenek mosógépek. Kézzel mosnak...

A civil szervezetek és az önkormányzat együttműködésének köszönhetően a higiénés viszonyok javultak. Zsuhár Zsuzsanna becslése szerint ezer ember aludt minden éjjel a Keleti pályaudvarnál, több százan a közeli II. János Pál pápa téren és a Nyugati pályaudvarnál. A fővárosi önkormányzat által felállított tranzitciónak nagyon eltértek a határ menti horgosítól vagy a kelebiaitól. Szervezettebbek voltak, alapvető szolgáltatásokat és információt nyújtottak az átutazóknak, nem pedig rendszabályozták őket vagy korlátozták a mozgásukat. Még az olyan egyszerű dolgok is, mint a tiszta víz vagy a közcé megvalósítása is gondot okozott azoknak az embereknek, akik sem magyarul nem tudtak, sem forintjuk nem volt. A budapesti tranzitciónak átmeneti, de viszonylag hatékony megoldást nyújtottak.

– Azt üzenjük a kormánynak, hogy lehet falat építeni, de akkor tető is kell rá, hogy menedéket nyújtson – fogalmazta meg Zsuzsanna a véleményét. – Szerintem, amikor valaki háború elől menekül, azaz menekült, nem szabad úgy bánni vele, mint valami állattal. Az a célunk, hogy segítsünk nekik.

Amikor a magyar hatóságok megsokszorozott erővel a menekültek megállítására vagy a migráció lelassítására törekedtek, a számok egyre csak növekedtek, mert a balkáni útvonal mentén elterjedt a kerítés híre, ami csakúgy, mint az a hír, hogy Németországban szívesen látják a be-

Omar Rösckénél

vándorlókat – olaj volt a tűzre. Sokan úgy érezték, most vagy soha: most lehet eljutni Nyugat-Európába, mert később lehetetlen lesz.

Egyik reggel fél kilenckor találkoztam a huszonnyolc éves moszuli Omarral a vasúti sínek szerbiai oldalán. A magyar határt jelző fehér kövek mellett álltunk. A sínek két oldalán három köteg pengésdrót tekergett egymás hegyén-hátán. A MÁV ragaszkodott ahhoz, hogy a kerítés ne haladjon át a síneken. Átlagos esetben naponta egy tehervagon járt arra. A magyar hatóságok beleegyeztek a nyitva tartásába, így a két állami cég, a vasúttársaság és a rendőrség közötti vitának köszönhetően egy vasútvonal átalakult Magyarország fő belépési pontjává.

Omar vékony barna pulóvert viselt a pólója fölött, napszemüveget, farmert, a derekán pedig terepmintás övtáskát. Teljesen le volt taglózva. Nem sokkal korábban egy embercsempész fejenként 1500 eurót vett el tőle és a barátaitól, és megígérte, hogy eljuttatja őket Ausztriába. Előző éjjel az embercsempész is velük együtt gyalogolt a sínek mellett, aztán hirtelen eltűnt, nem is tért vissza. Ők a sínek közelében töltötték az éjszakát.

Omar angoltanárként dolgozott Moszulban, amikor az Iszlám Állam katonái elfoglalták a várost.

„Gyere haza gyorsan, baj van!” – hívta az apja telefonon.

Omar otthon összekapkodta néhány holmiját, aztán az egyetemi barátjával, Ahmeddel elmenekült a városból. Átkeltek Törökországon, Görögországon, Macedónián és Szerbián, hogy eljussanak Magyarországra. A beszélgetésünket követően két napig bujkáltak a Röske melletti erdőben a többi menekült társaságában. Mindenképpen el akarták kerülni a regisztrációt és az ujjlenyomatvételt, mert attól féltek, hogy a dublini eljárás értelmében később visszatoloncolják őket Magyarországra. A gyerekek már sírtak az éhségtől és a szomjúságtól. A második éjszakán Ahmed megegyezett egy közeli benzinkút tulajdonosával, hogy fejenként 250 euróért elviszi őket Budapestre.

– Tudtuk, hogy ez túl sok, de nem volt más választásunk.

Budapesten találtak egy szállodát, ahol éjszakánként fejenként ötven eurót fizettek egy szobáért. A szálloda vezetője figyelmeztette őket, hogy ki ne menjenek, mert elkapja őket a rendőrség.

– Persze kimentünk. Egyszer a rendőrök üldözőbe is vettek minket, de mi gyorsabbak voltunk és elszaladtunk. Aztán találtunk egy szabad WIFI-t az utcán, gondolom, valami étteremhez tartozhatott. Mindenesetre volt egy magyarországi telefonszámunk, egy embercsempészé, amit Törökországban adott meg valaki. Ez a libanoni férfi elég régóta élt Magyarországon, hogy beszélje a nyelvet. Felhívtuk, és tudattuk vele a tartózkodási helyünket. Harminc perc múlva értünk jött, és elvitt minket egy lakásba. Vagy húszan voltak már ott. Mindenkitől vettek ujjlenyomatot, Ahmedet és engem kivéve.

Az embercsempész egy Audi Sedanban elvitte őket az osztrák határig fejenként 400 euróért. Hárman utaztak, plusz a kocsivezető. Késő délután Hegyeshalom felé tartottak az autószerződés, és nem láttak rendőrt útközben.

– Az összes rendőr a vasútállomásokon és a buszmegállóknál volt. Kocsival mentünk át a határon. A sofőrünk megállt egy ausztriai nagy bevásárlóközpontnál. Ott is felvett néhány menekültet, aztán elvitt minket Bécsbe.

Három napig egy szállodában maradtak, aztán Münchenig utaztak, ahol a rendőrség leszedte őket a vonatról. Táborba kerültek.

Rendőrök hajnalban Röszkén

Most vissza a röskei vasúti sínekhez: egyik reggel egy szír férfi és a rendőrség között tolmácsoltam tört görög nyelven. A szír menekült azt próbálta elmagyarázni, hogy a felesége és a kislánya a közeli kukorica-földön rejtőzködik. Egy magyar rendőrségi Skoda állt a sínen, benne két fiatal rendőrrel, ezért nem mert átmenni hozzájuk. Elmagyaráztam a rendőrnek, mi a helyzet.

– Ha a jelenlétünk zavarja, akkor arrébb megyünk, és nem állunk az útjába – mondta a rendőr kedvesen, és úgy is tett.

Miközben a magyar rendőrségnek gyakran rossz a sajtója, én magam sok udvarias, barátságos és empátikus rendőrrel találkoztam.

Tragédiáknak is szemtanúja voltam. Találkoztam egy szír nővel, aki elmesélte, hogy a barátnőjének a babája szülés közben meghalt a kiskunhalasi táborban, mert a hivatalnokok nem vették komolyan elkésredett segítségkérését.

– A rendőrök csak nevettek rajta, mintha kutya lett volna. A víz, amit ott kaptunk, bűzlött. 24 óra alatt egyszer adtak enni. Szörnyű hely volt.

A legtöbb menekültnek mindössze egy hátizsákja volt, amibe annyi dolgot préselt bele, amennyit csak tudott. Voltak azonban, akik kettő-három batyut is cipeltek, segítettek a csoport gyöngébb tagjainak.

A röskei gabonamezők melletti rendőrségi gyűjtőponton még mindig csak két-három mobil végét használhattak az úton levők.

Egy másik kora reggel két szíriai lánnyal, Haneennel és Ramával találkoztam Röszkénél. Mindketten tizenhét évesek voltak, Aleppóból érkeztek, és Haneen apjával és nagybátyjaival utaztak. Megengedtem, hogy Haneen a laptopon skype-oljon aleppói nagynénjével, hogy tudassa vele, biztonságban vannak. Néhány nappal később a Keleti pályaudvaron botlottam beléjük. Végigmentek a regisztrációs folyamaton, és a Németországba jutás módját keresték.

Aznap egy régi barátom, Bori Viktor dzsesszzenész, mesélte nekem, hogy szeretné felajánlani a pályaudvar közeli lakását a menekültek számára, hogy ezzel járuljon hozzá az útjuk sikeréhez. Este Viktor és én beengedtük Haneent és népes családját a Marek József utcai kis lakásba. Örültek egy kis magánynak, a meleg folyó víznek és a valódi ágynak. Később Viktor elvitte őket vásárolni. Majd egy hétig ott maradtak a lakásban. Az állomás körüli utcák tele voltak menekültekkel, embercsempészekkel és portyázó rendőrökkel. Különösen a lányokat féltettem, ezért kerülő utakon vittük őket a lakáshoz. Hihetetlennek tűnt, hogy a 21. században azzal szembesülünk, hogy kötéltáncosként kell egyensúlyoznunk azok között, akik be akarják csukni vagy ki akarják rabolni a menekülteket.

Haneen és Rama két napot töltöttek Kiskunhalason, mielőtt felrakták őket egy Budapestre tartó vonatra, ahonnan a debreceni vagy bicskei állandó táborba kellett volna menniük.

Kiskunhalasról minden reggel egy kb. ötszáz fővel telezsúfolt vonat indult el a kőbánya-kispesti állomásra, ahol át kellett volna szállniuk a debreceni vonatra. Ehelyett ők átsétáltak egy másik vágányhoz, és inkább a közelebbi Nyugati pályaudvart választották, tovább növelve a nyugatra vágyók jókorára duzzadt tömegét. A Migration Aid önkéntesei már várták az érkezőket, és segélycsomagokat osztottak. Beszéltem a bagdadi Zaid Majjiddal, aki elmondta, hogy a barátaival átmászott a kerítésen. Szerinte mindössze fél méter magas volt. Nem mindenki bizonyult azonban ilyen szerencsésnek; többen sérüléseket szereztek, miközben megpróbáltak átevezni a pengésdróton.

A Keleti pályaudvar aluljárói megteltek pihenő, alvó emberekkel. Akadtak, akik sátrat vertek, mások matracokon, kartondobozokon aludtak, mint a kevésbé nehéz időkben ott tanyázó hajléktalanok.

– Szíriában minden nap többször is meghaltunk – mesélte a huszonegy éves lány, Zana. – Hogy lehet, hogy mindezt látja a világ, és nem tesz semmit? Nézzék meg a kisbabákat, a gyerekeket!

A szintén huszonegy esztendőes afganisztáni Meeran temérdek halált látott a hazájában: a barátai és a fivérei meggyilkolását. Az Egyesült Királyságba vagy Írországba szeretett volna eljutni, bárhova, ahol békében és szabadon élhet, ahol tiszteletben tartják az emberi jogokat. Ő is, csakúgy, mint a többiek, meghatódott az önkéntesek kedvességén.

A magyar kormány kerítésépítési szándéka a menekültek beáramlásának megakadályozására, és a menekültek kriminalizálása egész Európában nagy visszhangot váltott ki. Magyarország fiatal külügyminisztere, az akkor harminchat éves Szijjártó Péter nyilatkozataiból egyszerre hiányzott a visszafogottság és a diplomatikusság. Augusztus vége felé a politikát támadta Laurent Fabius francia külügyminiszter és Werner Faymann osztrák kancellár, mondván az európai értékek ellen megy. A *Le Monde*-nak adott interjúbán, amely augusztus 30-án jelent meg a francia köztévében és az I-Télé nevű hírsatornán is, Fabius a kelet-európai országok menekültekkel szembeni viselkedését botrányosnak minősítette.²⁰ A leghatározottabb módon elítélte Magyarországot a kerítésépítés miatt: „Olyan drótkerítés felhúzása, amelyet még állatoknak sem létesítenek, nem az értékek tiszteletben tartása.”²¹ Kijelentette, hogy az új kerítést le kell bontani, és az EU-nak komoly és szigorú tárgyalásokat kell folytatnia a magyar vezetéssel. A magyar hatóságokat különösen Ausztria és Németország kritizálta. Augusztus végéig ezek voltak azok az országok, melyek leginkább nyomást gyakoroltak Magyarországra az ujjlenyomatvétele és valamennyi menekült nyilvántartásba vétele ügyében. A magyar kormány hiába érvelt azzal, hogy a célország érdekeit szolgálja az ellenőrizetlen migráció fékezésével. Ez az érvelés az elkövetkező időszakban egyre felerősödött, és mind több ország elismerte a „magyar féket”, mint a balkáni útvonal növekvő számú akadályainak egyikét. Mostanra már minden „útvonal menti” kormány a cselekvés mellett döntött, és a beindult a diplomácia keményebb vonala.

Visszatérve Szijjártóhoz: a külügyminiszter magához hívatta a francia nagykövetet, az újságban pedig azt nyilatkozta, hogy megdöbbenik

Fabius szavai. „Úgy tűnik, Európában egyesek még mindig nem képesek megérteni azt, hogy Magyarországra milyen elképesztő nyomás hárul bevándorlási szempontból.”²² Az a jó európai, aki az európai szabályokat betartja – jelentette ki a schengeni egyezményre utalva, mivel a dublini magyar kormány már az előző hónapban felfüggesztette.

„Egymás megdöbbenő és alaptalan minősítése helyett inkább arra kellene koncentrálni, hogy Európa szempontjából közös megoldást kínáljunk.” Magyarország csak a saját és az Európai Unió külső határait védte, jelentette ki. És amennyiben a többi ország, kezdve Görögországgal, ugyanezt tennék, a probléma legalább fele megoldódna.

Jean-Claude Juncker, az Európai Bizottság elnöke, akinek a megválasztását Magyarország Nagy-Britanniával karöltve erősen ellenezte, szintén a menedékkérők oldalára állt. Kijelentette, az EU soha nem fog elfordulni azoktól az emberektől, akiknek szükségük van segítségre. „Európa azok a magyar önkéntesek, akik ételt és játékokat adnak az éhes és kimerült menekült gyermekeknek. Európa azok a siegeni diákok, akik megnyitották kollégiumukat a menekültek előtt. Európa az a pék Kosz szigetén, aki kenyeret oszt az éhes és elcsigázott embereknek. Ez az az Európa, ahol élni akarok.”²³

„Azt sem gondolhatjuk, hogy minden félelemtől és szenvedéstől elbarikádozhatjuk magunkat kerítések mögé bújva” – tette hozzá, csak hogy sőt dörszöljön a sebbe. A cikket a *Népszabadság* című baloldali napilap közölte le.

A legnagyobb nehézség azonban, amellyel Szijjártóéknak szembe kellett nézniük, nem a menekültek létéből fakadt – a kormány velük szemben ártó nemtörődomséggel viseltetett –, inkább a nyugat-európai politikától különböző hozzáállásukból. A Fidesz-kormányzat elképzelése egy „európai erődről”, amelyből kitiltják az „illegális migránsnak” nevezetteket, összeütközésbe került több ország – Ausztria, Németország, Hollandia, a skandináv államok és bizonyos mértékben Franciaország – politikájával, mely szerint Európának „biztonságos mennyországot” kell nyújtania a valódi menekülteknek. Vita volt az időzítéssel és a jogalkotással kapcsolatban is. A magyar kormány kritikussai, otthon és külföldön egyaránt, azzal érveltek, hogy az új kerítés, valamint az abba épülő tranzit-zónák és gyorsított jogi eljárások, köztük a kerítésen átjutni próbálók bíróság elé állítása Szegeden, figyelmen kívül hagy-

ták Magyarország humanitárius kötelezettségeit, melyeket az ENSZ 1951-es menekültügyi egyezménye szabályoz. A magyar előljárók azzal vágtak vissza, hogy az egyezmény már idejétmúlt, és nem humanitárius krízisről van szó, hanem a keresztény Európa muszlim megszállásáról.

Augusztus 28-án interjút készítettem Babar Balochhal, az UNHCR szóvivőjével a röskei gabonamezőn. Addigra a tábor az út másik oldalára is átnyúlt. Miközben mi beszélgettünk, a rendőrség igyekezett szabadon tartani az utat a forgalom számára. Néhány óránként, egy a rendőrség által bérelt vajsínű vagy narancssárga busz jelent meg, hogy összeszedje a menekülteket, és elvigye őket az alig 3 kilométerre lévő regisztrációs központhoz. Az emberek boldogan megtették volna gyalog is a távot, ha valaki elmagyarázta volna nekik a helyzetet. De szokás szerint semmiféle kommunikáció nem történt. A rendőrségnek nem voltak tolmácsai, ennek eredményeként senki nem értette, mi folyik és miért kell az embereknek 24, 36, sőt akár 48 órát is eltölteniük a mezőn, a forró napon, elegendő étel, víz és higiénés feltételek nélkül.

– Amikor az elkeseredett embereknek, mint a menekülteknek, nincsenek törvényes útvonalai, hogy átjussanak Európán és folytassák az útjukat oda, ahol biztonságra lelnek, könyörtelen embercsempészek markába kerülnek, és itt is ez történik – magyarázta Babar, aki maga is Pakisztán nehézségekkal teli, Baluchistán nevű régiójából származik. Én rámutattam, hogy a hatóságok végre, még ha fájdalmasan lassan is, de próbálnak szervezeten megküzdenni a menekültáramlással.

– Biztató látni, hogy Magyarországon beengedik a segítségre szoruló embereket. A kerítés azonban aggodalomra ad okot. Az emberek megpróbálnak átmászni a pengésdrót kerítés alatt vagy fölött. Nem volna szabad ott állnia a menekültek és a menedékkérők útjában. Azt kérjük, nemcsak a magyaroktól, hanem a többi európaítól is, hogy építsenek egy szilárd rendszert ezeknek az embereknek a megsegítésére. Az itteni rendszer eddig rosszul működött.

ÖTÖDIK FEJEZET

Egy menekült győzelme

Ez egy jó ország, jó állapotban... És büszkeséggel tölt el, amikor látom, hogy a civil társadalomból annyian önzetlenül segítik a menekülteket... A segítők száma sokszorosan meghaladja a demagógokét és az idegengyűlölőkéit.

ANGELA MERKEL¹

A mostani vasfüggöny nem ellenünk, hanem értünk van.

ORBÁN VIKTOR²

Augusztus 31-én hétfőn Angela Merkel német kancellár beszédet mondott a hagyományos nyári szövetségi sajtókonferencián Berlinben. A konferenciát július 17-én kellett volna megtartani, de elhalasztották a görög pénzügyi válságról folytatott tárgyalások okán. Angela Merkel élénk rózsaszín nadrágkosztümjében, meglepően kipihenten jelent meg egy olyan nyár után, amikor aligha lehetett ideje nyaralni, és olyan szerepet vállalt fel, amelyet egyetlen más európai államfő sem mert megtenni, és amely egyaránt meglepte a barátait és az ellenségeit. Ha újranézzük a beszédét a YouTube-on, a képernyő alján a válság frontvonalából érkező hírek villannak föl: „Bajorország és Ausztria megerősítik a határellenőrzést az embercsempészek elleni harc jegyében.” „Magyarország átengedi a vonattal utazó menekülteket Németországba.” És egy különleges hír a Pro-Asyl csoporttól: „A balkáni menekültek száma erős csökkenést mutat.” A német kancellárasszony mindig is óvatos vezető volt tíz éve tartó tevékenysége során, most mégis kijelentette, hogy Németország felkészült a segítségnyújtásra.

Csak augusztusban 104 460 menedékkérő lépett be Németországba, és ennél is többen tartottak oda.

„Ami most Európában történik, az nem egy természeti katasztrófa, hanem katasztrofális helyzetek sokasága” – kezdte. Az előző heti ausztriai esetet, amikor 71 menekült halt meg egy hússzállító teherautóban, felfoghatatlan atrocitásnak nevezte.

Beszélt a Szíriából, Észak-Irakkból és Eritreából menekülők kimerültségéről, egzisztenciális félelmeiről és traumáiról. Ezek voltak azok az országok, amelyekkel kapcsolatban az EU betelepítési kvótákat készült előírni. Hangsúlyozta a tisztán humanitárius elvek fontosságát a menedékkérőkkel való bánásmód során, és megemlítette, hogy az újabb becslések szerint 800 ezerre tehető a 2015-ben Németországba tartók száma. Januárban ez az adat még csak 300 ezer volt, májusban felugrott 450 ezerre.

„Büszkének kellene lennünk az alaptörvénybe foglalt humanitárius elveinkre – mondta. – Mi tiszteljük minden egyes ember méltóságát.” Németország nem ajánl fel automatikus menedéket mindenkinek, magyarázta, de minden jelentkezőt tisztességgel meghallgatnak a német törvényeknek megfelelően és az emberi jogaik tiszteletben tartásával.

Abban az évben addig már kétszáz támadás érte a menekültszállásokat Németországban, úgyhogy Angela Merkel az ilyesfajta erőszak elkövetőiről is szólt. „A törvény teljes szigorával fogunk fellépni azok ellen, akik verbális vagy fizikai támadást intéznek mások ellen, akik felgyűjtják a menedékhelyeket, vagy erőszakhoz folyamodnak. Zéró toleranciát alkalmazunk azokkal szemben, akik megkérdőjelezik mások méltóságát.” Megkérte német honfitársait, hogy maradjanak távol az olyan tüntetésektől, ahol az emberek megmutatják a „szívükben lakozó gyűlöletet [...] Azért álmodnak annyian egy új életről Németországban, mert üldözöttségben, háborúban és elnyomásban volt részük a saját hazájukban.”

Mit tehetne Németország ekkora kihívással szemben? – tette fel a kérdést. Ugyanazt, mint addig, csak még jobban. A különböző német tartományok vezetőivel tartott júniusi találkozáson az előttük álló feladat nagyságrendje már kirajzolódott. A megoldásnak ötvöznie kell a német alaposságot és rugalmasságot, azokat az értékeket, amelyek már megmutatkoztak a német újraegyesítés, az euró-zóna-krisis és a *Wende* – a nukleáris energiáról megújuló energiára történő váltás – során.

Angela Merkel a következő feladatokat vázolta fel: először is több befogadóközpontot kell létrehozni. Az elkövetkező három hét során a központi és a tartományi kormányoknak átfogó programcsomagot kell kidolgozniuk. A menedékkérési folyamatot fel kell gyorsítani. A hazatelepítésről szóló döntéseket gyorsan meg kell hozni, amennyiben a jelentkezőknek nincs kilátása a Németországban való letelepedésre. Ezzel leginkább, bár nem kizárólagosan, a több tízezer koszovói és albán bevándorlóra utalt, akikkel még februárban találkoztam a határnál. A legtöbben közülük még mindig Németországban tartózkodtak, és semmiképpen nem akartak hazamenni. Ezzel párhuzamosan nagyobb hangsúlyt kell fektetni a németországi letelepedési engedéllyel rendelkezők integrálására. Több némettanárra lesz szükség, jelentette ki a kancellárasszony. Aztán az európai reakciókra tért át.

„Európának együtt kell cselekednie. Az európai államoknak osztozniuk kell a menedékkérők iránti felelősségben.” A legfontosabb európai értékek, szerinte, ugyanazok az egyetemes polgári értékek maradtak, amelyekre az Európai Közösség alapult. „Merkel, a bátor – írta az *Economist*. – A menekültkérdésben Németország kancellárja bátor, határozott és igaza van.”³

A menekültek beáramlásával kapcsolatos európai vitának két pólusa alakult ki: Angela Merkel és Orbán Viktor. Jelentős teljesítmény ez a magyar miniszterelnök részéről egy Németország, Franciaország és más gazdag országok által dominált EU-ban. Orbán bajnokként aposztrofálja önmagát, nemcsak Kelet- és Közép-Európa józan embereinek, hanem minden olyan nyugat-európainak a bajnokaként, akiket aggaszt a más kultúrából beáramlók ilyen nagy száma. A német kancellár 97 perces sajtókonferenciája során egyetlen utalás történt Magyarországra, mégpedig az, hogy Németország nagyra becsüli Magyarország erőfeszítéseit a menekültek regisztrálására.

Angela Merkel következetesen a „menekült” (Flüchtlinge) szót használta a beszédeiben. Orbán Viktor és propagandagépezete ezzel szemben „illegális bevándorlókról” vagy egyszerűen „migránsokról” beszélt. A „migráns” szó a magyar nyelvhasználatban időközben egyre inkább pejoratívabbá vált. 2015 januárjában a török miniszterelnök látogatása során Merkel kijelentette, hogy az iszlám Európa része. Orbán mintha figyelmen kívül hagyta volna ezt, miként azt is, hogy a korábbi betelepülések révén micsoda kulturális sokszínűség jellemez számos országot.

Merkel a szóhasználatát és a menekültek befogadásával kapcsolatos hozzáállását az UNHCR és a Nemzetközi Migrációs Szervezet adataira alapozta. Ez azt mutatta, hogy az Európába érkezők többsége olyan országból indult útnak, ahol háborúk dúltak és az emberek üldöztetésnek voltak kitéve. Orbán Viktor ezzel szemben azt állította, hogy az óriási többség gazdasági bevándorló, szövetségese, Robert Fico szlovák miniszterelnök pedig számadattal is szolgált: szerinte 95 százalékra tehető a gazdasági bevándorlók aránya. Ki mondott igazat? Az *Economist* a számokat vette górcső alá.

Hét ország menedékkérelmeit 50 százalék fölötti arányban fogadták el az EU-ban 2015 első negyedében. Ezek az országok: Szíria, Eritrea, Irak, Afganisztán, Irán, Szomália és Szudán.

„Nyersen megfogalmazva tehát – írta az *Economist* – e hét ország polgárai az esetek több mint felében megkapták a védelmet. Hányan érkeznek közülük Európába? Az UNHCR szerint ebben az évben a Görögországba érkezett vagy negyedmilliónyi migráns közül tízből kilenc Szíriából, Afganisztánból és Irakból származott.” A földközi-tengeri útvonalon ezzel szemben az Eritreából, Szomáliából és Szudánból származók aránya „a 119 500 Olaszországba érkező között 41 százalék, további 6 százalék pedig szíriai. Azaz ebben az évben a tengeren törvénytelenül érkezők, majd az EU-ban általában menedékben részesülők 75 százaléka ezekből az országokból származik.”

A tisztesség kedvéért, tette hozzá az *Economist*, meg kell állapítani, hogy a migráció összetett folyamat a mozgatórugók széles skálájával. Mi a helyzet azokkal, akik már korábban elmenekültek a háború és az üldöztetés elől, és Törökországban, Libanonban, Jordániában vagy akár Görögországban találtak menedékre, majd a jobb élet reményében úgy döntöttek, továbbutaznak Nyugat-Európába?

Ez volt a magyar kormány érvelésének fontos pontja: az 1951-es menekültügyi egyezmény értelmében mindenkinek joga van a biztonsághoz, de ahhoz nincs, hogy meghatározza, melyik országban szeretne élni. Az új magyar törvény lényegében kijelentette, hogy Szerbia, Macedónia, Görögország és Bulgária biztonságos országok.

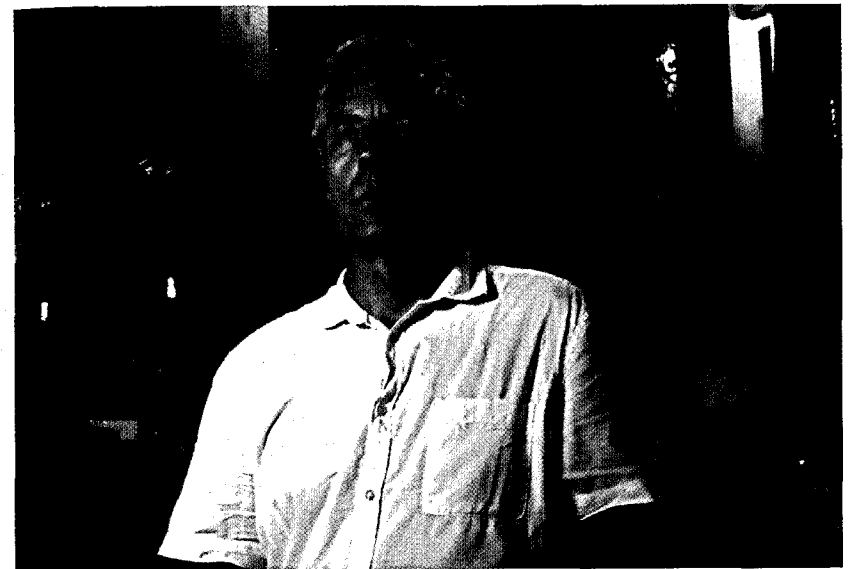
„Ha tovább boncolgatjuk a számokat, láthatjuk, hogy a Görögországba érkező migránsok legalább 81 százaléka menekültstátuszt kap, vagy valamilyen menedéket az EU-ban” – vont le a végkövetkeztetést az *Economist*.

A nyár közeledtével az érintett határokon egyre inkább elszabadultak az indulatok. Augusztus utolsó hetében 30 kilométeres sor alakult ki az osztrák–magyar határon Hegyeshalomnál, mivel az osztrák rendőrség újból bevezette a járművek ellenőrzését.

A dühös nyaralók, sokan közülük török muszlimok, akik németországi otthonaikba tértek vissza, majd megfőttek az autójukban.

Délen egyre nőtt a feszültség a menekültek és az őket őrizni hivatott rendőrök között. Még mindig nem volt elég nagyméretű sátor, túl kevés volt a vécé, a busz és a víz. Az UNHCR akkor már hónapok óta próbált nyomást gyakorolni a magyar kormányra, hogy hadd biztosítsák őket a sátrakat. A kormány visszautasította a felajánlást. Ha megengedték volna, hogy az UNHCR felállítsa a sátrait, az olyan lett volna, mintha szívesen fogadnák a menekülteket.

2015. augusztus utolsó hetében a magyar honvédelmi miniszter, Hende Csaba bejelentette, hogy elkészült a kerítés, mégpedig két nappal a tervezett előtt. Optimistának hangzott. Valóban létezett egy pengésdrót akadály a 175 kilométer hosszú magyar–szerb határ mentén. Az országos rendőrfőkapitány, a kellemes modorú Papp Károly, három-ezerrel több rendőrt irányított a kerítés őrzésére, ezen felül kutyás rendőröket és helikoptereket. Az építményt azonban addigra már több helyen is tépett takaródarabkákká, hálósák- és ruhafoszlányok díszítették, amelyeket a kerítésen átjutó menekültek hagytak hátra. Csakhogy ez a kerítésmászás fölösleges volt, hiszen még mindig léteztek nyitott átkelési pontok. Hogy hol, arról a barátok, a családtagok vagy az embercsempészek értesítették az átjönni készülőket. (Mivel sok menekültnek nem voltak dokumentumai, ezért aligha mehettek a hivatalos közúti vagy vasúti átkelőkhöz.) Semmi szükség nem volt megkockáztatni a kerítésen való átkelést, mert bőven akadtak olyan szakaszok a Tiszán vagy a holtágain, illetve a Röske és Kelebia közti vasútvonalon, ahol nem tudták megépíteni a kerítést. Noha a kerítés hathetes befejezése logisztikai bravúr volt, a honvédelmi miniszter szeptember elején mégis lemondott, lemondása a válság egyetlen politikai veszteségének tekinthető.

A szerző a Keleti pályaudvaron

2015. augusztus 31-e hétfői napra esett. Miközben Angela Merkel beszédet tartott a berlini sajtókonferencián, én Budapest felé tartottam több mint egy hét után, hogy lássam az ottani helyzetet.

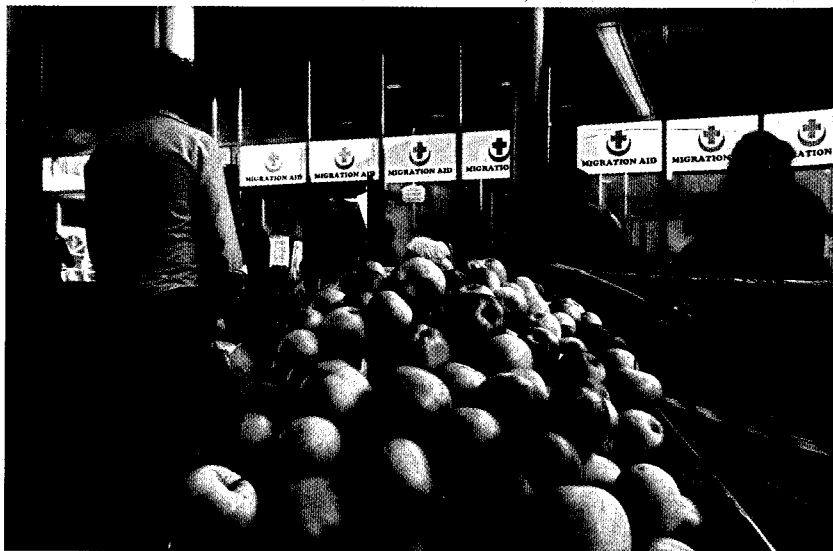
A Keleti pályaudvar mindhárom bejáratánál hatalmas menekülttömeg gyűlt össze. Odaérkezésünkkor a rendőrök félreálltak egy rövid időre, hogy néhány száz embert felengedjenek az Ausztria és Németország felé tartó vonatokra. Aztán megint nem engedték tovább a menekültnek tűnő embereket.

Kint a Thököly útnál lefényképeztem egy férfit, aki csöndben imádkozott egy kék sátor melletti füves területen. Fekete mellényt viselt, és sárga törülközőt terített a földre imaszőnyegnek. Amikor letérdelt, hogy aztán leboruljon, oldalra pillantott, meglátta a kamerámat, és megmerevedett. Szégyelltem magam, amiért betolakodtam a hit bensőséges magányába.

Egy élénk rózsaszín pólós szíri kislány integetett két magyar rendőrnek. Mindkettő tetovált volt, és kopaszra borotvált. Az egyiknek ellágyult amúgy kemény arckifejezése, és rámosolygott a kislányra, a másik ábrázatára a nemtetszés ült ki. Operatőrök vegyültek a sokadalomba. Magyarország, választott hazám, 1989 óta először ismét a világ híreinek középpontjába került.

Újságíróként a rendelkezésünkre álló technikai eszközökkel közelebb vittük hallgatóinkat és nézőinket a téren zajló eseményekhez. Egy 3G MiFi boxszal az egyik kezemben, egy lappal és egy mikrofonnal a másikban, rádióriportot készítettem, miközben az állomás felé haladtam a főúton. Egy emelvényről közvetítettem, és óránkénti helyzetképet adtam. Az egyik élő televízióközvetítés során egy férfi mögém lépett, magyarul káromkodott, és kiabált a kamerába. Megragadtam a vállát, kilöktem a képből, majd tovább válaszoltam a kérdésekre. A rendőrök – némelyek rohamfelszerelésben, némelyek anélkül – sorfalat álltak. Aztán széteszlottak, majd újrarendeződtek. Mindenütt önkéntesek szaladgáltak, ételt, telefontöltőket és adományokat osztottak.

A mályvaszínű sapkát viselő rendőrök még a menekülteknél is fiatalabbnak tűntek. Sokan zöld arcmaszokban és kék gumikesztyűben voltak, mint a sebészek a műtőben. A kormánypárti média csak úgy ontotta a menekültektől elkapható fertőző betegségek hírét, a HIV-től a hepatitiszig. Az együttérzőbb vagy könnyebb kommunikációban reménykedő rendőrök a táskájukban tartották a maszkokat. Az állomás oldalbejárata fölött egy sárgás szakállú, idős férfi hatalmas, kőből faragott arca meredt csodálkozva lefelé. Duna Apó maga, a fején szürke galambbal.

A Migration Aid a Keletinél

Rendőrök a pályaudvaron

A pályaudvar előtti lépcsőkön fehér pólós, sötét napszemüveges rendőrök és rendőrnők strázsáltak, megpróbálva távol tartani a tömeget. A lábuknál egy háromgyerekes család aludt barna pokrócon. Az apuka vagy az embercsempészekkel szeretett volna a telefonján beszélni vagy a Szíriában maradt családtagjaival. Néhány menekültnek sikerült megszereznie egy hangosbeszélőt. Időnként ötven-száz fős csoportok skandáltak a tömegben: „Szabadság!”, „Németország!” vagy „Angela”. Férfiak egy csoportja kartonból afgán zászlót fabrikált, és büszkén hordták körbe a fekete-piros-zöld trikolt. Mint a világ szegényebb részén mindeközül, ők is a márkás ruhák hamisított változatait hordták. Az afgán zászló egyik végét hordozó fiatal srác kék-fehér pólóján egy tornacipő fölött a Converse felirat szerepelt a Converse helyett. A rohamrendőrök sötétkék, erősen párnázott egyenruhájukban a sisakjukat szorongatták, és idegesen babrálták paprikaspray-jüket. Amúgy pókerarccal álldogáltak,

és igyekeztek elrejtetni az érzelmeiket. Mintha a magasságuk alapján választották volna ki őket. Mellettük a menekültek csenevésznek és védtelennek látszottak.

Az ilyen szokatlan jelenetek gyorsan mindennapossá váltak. A II. János Pál pápáról elnevezett közeli parkban egy tizenhét év körüli zaklatott fiúval futottam össze, aki elvesztette útítársát: tizenhárom éves öccsét. Mindketten telefonon tartották a kapcsolatot az anyjukkal, de nem tudták kibogozni, ki merre jár.

A telefonban a háttérből folyton egy szót lehetett hallani, amit ő nem értett: Nyugati. Kinyitottam a térképet, és elmagyaráztam neki, hogy az öccse egy másik pályaudvaron van. Ellenőrizték az anyjukon keresztül, hogy valóban így van-e, és igencsak megkönnyebbült a fiú, amikor a térképpel felfegyverkezve elindult az öccséért.

Aztán sárga alapon rózsaszín báránycsizmát viselő kislánnyal bújóscajtam egy biciklitartó mögött.

A budapesti dráma kibontakozása közben a BBC szobákat bérelt egy Nefelejcs utcai modern hotelben, nem messze a Keleti pályaudvartól. Az volt a bázisunk. Itt tároltuk a kamerákat, feltöltöttük a telefonokat és az elemeket, és pihenhetünk is egy keveset. Az utcán találkoztam egy elkeseredett idős bajorral. Teljesen lemerült a mobilja, ráadásul leszakadt a turistacsoportjától. Már órák óta járta az állomás körüli kávézókat és éttermeket, üres dugalj után kutatva. Elvittem a szállásunkra, bedugtam a telefonját az áramba, őt leültem az előcsarnokban, és a kezébe nyomtam egy nagy pohár sört. Mindjárt jobban érezte magát.

Amikor a menekültekkel kapcsolatos véleményéről kérdeztem, sírva fakadt.

– Annyira sajnálom őket – mondta. – Én is voltam menekült a háború után.

Szeptember 1-jén megjelent egy új magyar konzervatív napilap, a *Magyar Idők*⁴. A *Magyar Nemzet* korábbi első embere, Liszkay Gábor alapította a Fidesz-kormány szócsöveként.

2015 februárjában dühödt, nyilvános vita alakult ki a *Magyar Nemzet* tulajdonosa, Simicska Lajos és a miniszterelnök között. Simicska korábban Orbán Viktor jó barátja volt, és ő építette ki a párt mögötti pénzügyi struktúrát a szocialisták ellensúlyozására, majd háttérbeszórítására. Amikor kitört közöttük az ellenségeskedés, Orbán számára

nyilvánvalóvá vált, hogy szüksége lesz egy új zászlóshajóra a napilapok között. Liszkay Gábor erre tavasszal megvásárolta a *Napi Gazdaságot*, szeptemberben pedig megjelent a *Magyar Idők*, sötétzöld fejléccel.

Az első számban Sziijjártó Péter külügyminiszter szavait idézte a bledi konferenciáról. „Egyes európai vezetők az európai értékekkel és érdekekkel ellentétesen viselkednek” – fogalmazott a bevándorlás jelentette kihívásokkal kapcsolatban.⁵ Javasolta egy budapesti konferencia összehívását a témában, amelyre azonban nem reagált senki. Magyarországra addigra elszigetelődött a fősodortól, különösen Németországtól. Sziijjártó azt is kijelentette, hogy összehangolt lejárato kampány indult Magyarország ellen, amelyért több európai vezető, valamint a nyugati médiát tette felelőssé.

Az első hét egyik későbbi számában a *Magyar Idők* részleteket közölt a *Süddeutsche Zeitung* interjújából, melyet az Emberi Erőforrások Minisztériumának egyik államtitkárával, Pröhle Gergellyel készítettek.⁶ Pröhle korábban berlini nagykövetségként dolgozott, és galamb volt a Fidesz-kormányzat héjai közt. A németül folyékonyan beszélő politikus – Balog Zoltán minisztert kivéve – mindenkinél jobban értette a németországi helyzetet és a német kormány által képviselt álláspontot.

Még azon a héten találkoztam Pröhlével, mert Orbán nézeteinek az alternatívája után kutattam. Miközben a napfényben sütkéreztünk egy padon a frissen felújított Kossuth téren, japán és amerikai turisták sétáltak el előttünk. Sehol egy menekült, pedig a Nyugati pályaudvar tranzitónája mindössze néhány utcával arrébb esett.

Fontos, hogy megértsük a nemzeti és kulturális hátteret, mondta Pröhle, mert ezek átszínezik az átlag magyarok válsággal kapcsolatos nézeteit. Magyarország az 1920-as trianoni szerződés óta etnikailag homogén ország, miután a győztes nagyhatalmak elcsatolták a történelmi országrészek közül Erdélyt, a Bánságot, Burgenlandot, a Vajdaságot, Szlovákia és Horvátország egyes részeit és Ruténiát. A magyarok így kevés tapasztalattal rendelkeznek a más etnikumú és kultúrájú emberekkel való együttélés terén – magyarázta. Ezt én is értem, feleltem. De nem volt-e felelőtlenség a kormány részéről felkorbácsolni az emberek indulatait és felhasználni őket a saját választási céljaikra?

A *Süddeutsche Zeitung*nak adott interjúban Pröhle Gergely összehasonlította a budapesti Keleti pályaudvarnál kialakult helyzetet a ber-

lini fal 1989-es megnyitásakor kialakult zűrzavarral, az úgynevezett Schabowski-üggel⁷. [Günter Schabowski a Német Szocialista Egyeséggárt – SED – vezetője. 1989. november 9-én egy sajtókonferencián bejelentette, nyilvánvalóan szándékán kívül, Kelet-Németország határainak, ezzel együtt Kelet-Berlin átkelési pontjainak a megnyitását. A rendőrség másnapra tervezte a bejelentést, de a hír hallatán még aznap este hatalmas tömegek rohanták meg az átkelési pontokat. A zavarodott határőrök félreálltak. Még éjjel megkezdődött a berlini fal lebontása.] Kétségtelen, hogy Angela Merkel sem akart automatikus menedéket felajánlani minden szír menekült számára, folytatta Pröhle, pedig a szírek így értették az üzenetét. És a magyar rendőrség is így értelmezte a helyzetet, tette hozzá.

Nem könnyebbültek meg a magyar hatóságok, amikor Németország nyilvánvalóan hajlandónak mutatkozott a menekültek befogadására, így a Budapestre nehezedő nyomás is enyhülhetett? – kérdezte a *Süddeutsche Zeitung* riportere. „Akár ez is szerepet játszhatott” – felelte.

Magyarország „átmeneti technikai határzárát” hozott létre a Szerbiával közös határ mentén a menekültek, ugyanakkor az embercsempészek ellen, magyarázta az államtitkár. A menedékkérők továbbra is beléphettek az országba a hatályban lévő rendelkezések tiszteletben tartásával. Az ország nemzeti szuverenitásának részét képezi, hogy eldöntse, kit enged be a területére.

Miért fektet Magyarország akkora energiát abba, hogy megállítsa azokat az embereket, akik nem is akarnak Magyarországon maradni?

„Megtesszük a tőlünk telhetőt a schengeni terület külső határainak védelmében” – felelte, mégpedig azért, hogy a schengeni zónán belül fennmaradhasson a szabad utazás gyakorlata az EU állampolgárai számára. Magyarország úgy számított, hogy a területén áthaladók mindössze 4 százaléka kíván letelepedni az országban.

Magyarország a demográfiai nehézségeit családbarát politikával szeretné megoldani, nem pedig Németország példáját követni, és behívni a bevándorlókat, akiknek az integrációja mindeztidáig nem bizonyult különösebben sikeresnek.

Szeptember 1-jén kedden mintegy 2500, többségükben szíriai menekült – akiket addig Magyarországon visszatartottak – vonattal Münchenbe érkezett, ahol az ünneplő tömeg virágokkal, zászlókkal, étellel és itallal várta őket. Németországban sokaknak, csakúgy, mint a menekülteknek, ez jelentette a létező legnagyobb eufóriát. Arra a pillanatra emlékezett, amikor egy győztes focicsapat hazatér, magasra emelve a trófeát.

Másnap Angela Merkel Berlinben találkozott Mariano Rajoy spanyol miniszterelnökkel. Közös sajtóértekezletükön Angela Merkelt megkérdezték augusztus 31-i kijelentéseivel kapcsolatban.

A Németországba érkező szíriai menekültek minden valószínűség szerint megkapják a menekültstátuszt, mondta, ami aligha meglepő az országukban uralkodó helyzetben. A többi európai országnak is hasonlóan kellene cselekedniük, tette hozzá.

A budapesti Corvinus Egyetem rektora, Gálik Zoltán elmondta a *Magyar Idők*nek, hogy szerinte nem képzelhető el egy egységes európai migrációs politika, mivel minden ország a maga útját kívánja járni. Ideális esetben minden ország ugyanúgy járna el a menedékkérelmek elbírálása terén, szemben a jelenlegi gyakorlattal, melynek során a menedékkérők azt az országot választják, ahol a legvalószínűbb a kérelmük pozitív elbírálása, és ahol a legtöbb pénzt kapják a megélhetésükre.

Ugyanabban a napilapban a magyar titkosszolgálat műveleti igazgatója, Földi László megkongatta a vészharangot, mondván, a migrációs hullám veszélyt jelent Európa számára.⁸ Szerinte sokan voltak a menekültek között, akiknek valószínűleg fogalmuk sem volt, hogy Európában is vannak szegény emberek, munkanélküliek, éppen csak megélni tudó kisnyugdíjasok és egykori vállalkozók, akiknek a vállalkozása tönkrement a multinacionális cégek árnyékában. A főként Irakban kiképzett, hivatásos katonatisztek és titkos ügynökök most úgy vélik, elérkezett az idő a hadszíntérváltásra, és Európába exportálják az országaikban kialakult káoszt. A tábornokok felkészültek, pontosan tudják, hogyan fejlesszék ki az új stratégiájukat szolgáló rendszert, hogyan építsék ki a hálózatot, és hogyan tudják meg, majd használják ki az ellenségeik gyöngeségeit. A terveiket beleszőtték a migrációs hullámba, és ők tartják fenn azt, mert a terrorista cselekményeik magát az inváziót jelentik.

Vaskos összeesküvés-elmélet, amely egyre inkább beágyazódott a gondolatokba, és elterjedt a Fidesz-médiában.

Fabrice Leggeri, a Frontex feje kevésbé vészjósló véleményt fogalmazott meg. A szíriai útlevél értéke megnőtt, nyilatkozta a francia rádiónak adott interjújában, most, hogy a szíriaiak szinte automatikusan megkapják a menekültstátuszt Európában. Hamisított szíriai dokumentumok gyártásába kezdtek Törökországban, de „jelenleg nincs bizonyíték arra... hogy potenciális terroristák jutnak be Európába ily módon”.

Azt követően, hogy hétfőn rövid időre csökkent a feszültség a budapesti Keleti pályaudvaron, hamarosan újra sötétebb hangulat uralkodott, mivel a rendőrség lezárta az összes bejáratot a menekültek látszó emberek előtt. A boltosok és az embercsempészek vizsla tekintetétől kísérve, személyazonossági vizsgálatokat tartottak a közeli utcákon.

Az állomás lépcsőin egy tizenhét éves menekült srác, Mohammad Omar Heydari megmutatta nekem a Szegeden kapott, egyetlen lapból álló iratát. A Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság által kiállított papíron a fiú neve szerepelt, és a dátum, amikor Magyarországon feltartóztatták: augusztus 31. délelőtt 11:10. A dokumentumon minden magyarul volt.

„Elismerem, hogy illegálisan léptem Magyarországra Szerbiából – olvasható a papíron. – Kijelentem, hogy Magyarországon kívánok menedéért folyamodni.” Ő az „igen” rubrikát pipálta ki. Alatta a tolmács olvashatatlan aláírása. Mind a menekültek, mind a hatóságok megjátszották még a dublini fikciót. Ahhoz, hogy megkapja a huszonnégy órát, amelyre a Magyarországról nyugatra jutásra szüksége volt, Mohammadnak úgy kellett tennie, mintha Magyarországon szeretett volna maradni, a rendőrségnek és a Bevándorlási Hivatalnak pedig úgy, mint ha ők is azt akarták volna. A lap alján nyomtatott betűkkel nagyjából a következő állt: „Figyelmeztetjük, hogy önnek 24 óra áll rendelkezésére ennek a papírnak a kézhezvételétől, hogy haladéktalanul megjelenjen a Debrecen Sámsoni út 149. alatti menekülttáborban.”

A lap hátulján hét civilszervezet elérhetősége szerepelt, köztük az Amnesty Internationalé és a rendőrségi panaszirodáé.

A közelben figyeltem, ahogy egy menekült kisfiú elszabadul az anyjától és barátkozni kezd egy rendőrrel az állomás előtti lépcsőkön. Ezek normál rendőrök voltak, nem a rohamrendőrséghez tartoztak. A kisfiú a saját nyelvén, erősen gesztikulálva próbált valamit elmagyarázni. Az egyik rendőr megsimogatta a gyerek arcát, és próbálta megérteni, mit mond. A többiek is mosolyogtak, aztán zavartan elfordultak.

Még aznap világszerte elterjedt a fényképe egy három év körüli, piros pólós, sötétkék rövidnadrágos, tornacipős kisfiúnak, aki arccal a homokban feküdt holtan. A fényképet Nilufer Demir török fényképész készítette az Ali Hoca tengerparton, Bodrum mellett, Törökország nyugati partvidékén.¹⁰ Alan Kurdi és családja pár órával korábban, sötétben indultak útnak egy túlszűfolt gumicsónakban, hogy átkeljenek egy görög szigetre, a mindössze 4 kilométerre lévő Koszra. Valószínűleg már látták is a sziget fényeit.

Sok évvel ezelőtt én magam is megtettem ezt az utat Bodrumból egy kis vitorlason. A gumicsónak azonban, benne tizenkét emberrel, felborult az erős hullámmás közepette – mindössze ötszáz méterre jártak a parttól. Alan, a fivére, Ghalip, és az anyjuk, Reyhan mind megfulladtak, hiába próbálta az apa, Abdullah Kurdi megmenteni őket.

Ennek a családnak a története a következő hónapokban bejárta a világssajtót, és megmutatta, hogy mindössze egy hajszálon múlik megannyi menekült élete. Ez a család a szír–török határ melletti Kobaniból jött, sokakhoz hasonlóan, akikkel az előző héten Röszkénél találkoztam. Az eredetileg damaszkuszi kurd család 2012-ben Aleppóba költözött, aztán Kobaniba, végül 2013-ban Törökországba. 2015 elején megpróbáltak visszatérni Kobaniba, de júniusban újra elmenekültek, mert az Iszlám Állam újabb offenzívát indított a stratégiai fontos város bevételére. Miután eljutottak Törökország nyugati partvidékére, egy pakisztáni embercsempésznek fizettek az átjutásért. Kanadába szereztek volna menni, mert Abdullah nővére, Tina, Vancouverben dolgozott fodrászként. Tina beadta a családegyesítési kérelmet, de a kanadai bevándorlási hatóságok visszautasították, hiányos adatokra hivatkozva. Rendszeresen küldött öccsének pénzt, hogy legalább Európáig eljuthassanak. Abdullah visszavitte felesége és gyermekei holttestét Kobaniba, hogy eltemettesse őket. „Bárcsak én is velük haltam volna!” – mondta.

Másnap reggel nyolc óra előtt épp élő adásban közvetítettem a Keleti pályaudvar elől, amikor mozgolódást hallottam a hátam mögül. A lépcsők tetején lévő rendőrkordon váratlanul eltűnt. Kiáltások hallatszottak a tömegből. Mindenki futásnak eredt az állomás felé. Már megint eluralkodott a káosz.

A nyolcas vágányról 9:20-kor egy zöld-sárga német vonat indult Bécs–München felé. Pillanatokon belül megrohmozták, minden ülő- és állóhelyet elfoglaltak, és az ajtóknál annyian zsúfolódtak össze, hogy rémülten tekintettek körbe, mikor szállítják le őket. Minden koci büszkén hirdette 56 ülőhelyét, a négy kocsiban azonban legalább ötszáz ember tolongott. Miután a hangosbemondókon keresztül hiába próbálták az embereket leszállásra bírni, a vonat félórás késéssel, lassan kigördült az állomásról. Eufória uralkodott el a peronon maradt menekültek között. Egy vonat ugyan elment, de lesz még több is! Biztosan nem fogja Magyarország újra lezárni az utat! Sokan több száz eurós jegyet lengettek a kezükben, amiket hosszú sorban állás után most vettek Münchenig vagy tovább. Egyfajta győzelmi mámor uralkodott.

Orbán Viktor közben repülőre szállt, hogy Brüsszelbe utazzon, pont amikor az állomás újra megnyílt a menekültek előtt. Ha később ő nyitotta volna meg a bejáratokat, úgy tűnt volna, hogy engedett Brüsszel nyomásának. Így azonban inkább azt üzent: „Őket akarjátok? Tessék, itt vannak!” Brüsszelben Orbán tárgyalást folytatott több elnökkel: az Európai Bizottsággal (Jean-Claude Juncker), az Európa Tanáccsal (Donald Tusk), az Európai Parlamentével (Martin Schultz) és az Európai Néppártával (Joseph Daul). Aztán a sajtóhoz fordult.

A migránskérdés a németek problémája, nem Európáé – nyilatkozta a riportereknek, mivel a legtöbb menekült számára Németország volt a végcél. Ő azonban nem engedi ki őket regisztráció nélkül. Brüsszelbe pedig azért ment, mert szeptember 15-től kezdődően új határrendszert vezetnek be Magyarországon, mondta. A rendelkezéseket hamarosan megszavazza a magyar országgyűlés, és ezzel új lehetőségek állnak a rendőrség és a honvédség rendelkezésére a migránsok bejövételének megakadályozására. Ezeket Dublin, Schengen és a Frontex szabályainak betartásával fogják meghozni. Schengen értelmében Magyarország nem csupán joga, hanem kötelezettsége a saját és az EU külső határainak a védelme. Magyarország mostanáig megpróbált ezeknek a kívánalmaknak eleget tenni, de nem járt sikerrel. Emberek ezrei jutottak át a határon illegálisan. Ez nem mehet így tovább.

„Minden érintettet megkérdeztem ma, van-e jobb ötletük a kerítésnél. Mindannyian azt felelték, hogy nincs, de a mi megoldásunk sem tetszik nekik. Osztom a véleményüket.”

Ugyanazon a sajtókonferencián később egy német riporter megkérdezte, miben hasonlít az új kerítés a régi vasfüggönyhöz. „A mostani vasfüggöny nem ellenünk, hanem értünk van – mondta ki nyíltan. – A muszlim közösséggel való együttélésről csak nekünk van tapasztalatunk, mert nálunk voltak 150 évig.”¹¹

Aznapi reggel a *Wall Street Journal* részleteket közölt az Európai Bizottság tervéből: 160 ezer menedékkérőt készítettek elosztani az Európai Unión belül. A válság nagyságrendje és az olyan képek sugallta vészhelyzet, amely például Alan Kurdiról vagy a szerb–macedón és a szerb–magyar határon tapasztalt bibliai jelenetekről megjelent, végre mozgásba lendítették Európa lomha vezetőit. Angela Merkel és François Hollande telefonon egyeztettek, és a francia elnök lemondott arról, hogy a korábbiakhoz hasonlóan ellenezze a kötelező kvóta tervét. Orbán szerint nem esett szó konkrét számokról a tárgyalások során, és blöffnek tartotta az egész tervet.

Magyarországon közben a vonat, rajta ötszáz menedékkérővel délelőtt tíz óra után nagy nehezen kivánszorgott a Keleti pályaudvarról, de csak a 27 kilométerre lévő Bicskéig jutott, ahol rohamrendőrök sorakoztak fel a vágányok mellett. A menekülteket le akarták szállíttatni, hogy onnan a menekülttáborokba vigyék őket. A vonaton lévők azonban ellenálltak, és patthelyzet alakult ki.

– Mit gondol erről az egészből? – kérdeztem egy idős helyi asszonyt, aki a tévések között ácsorgott a sínek túloldalán.

– Nagyon sajnálom őket – felelte.

Erre azt mondtam, hogy a véleménye nem éppen jellemző mostanában.

– Azért vélekedek így, mert itt, Bicskén az orvosunk, Dr. Ossamah, szíriai, és mi nagyon szeretjük őt.

Dr. Ossamah Bourgla éppen próbált közvetíteni a rendőrség és a leszállni nem akaró férfiak, nők és gyerekek között.

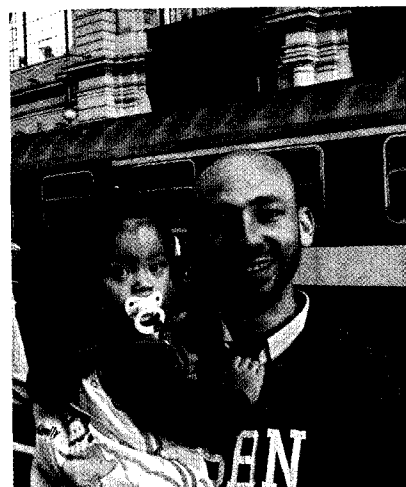
– Amit aznap éreztem – mesélte az orvos –, nem kívánnám a legádázabb ellenségemnek sem. Egy katasztrófa volt. Mindenki abban a reményben indult el a Keleti pályaudvarról, hogy végre békés helyre érkezik három-négy év borzalmas szenvedés után. Aztán 30 kilométer után mindennek vége volt, és remény nélkül maradtak, érvényes jeggyel, amit az állomáson megváltottak. Amikor egy kollégámtól értesül-

tem, hogy a vonat Bicskére, a saját városomba érkezett, lementem az állomásra, és felajánlottam a segítségemet a rendőrségnek. Kérésükre arabra fordítottam a parancsnok szavait: azt, hogy le kellene szállnia mindenkinek a vonatról. A menekültek azt szerették volna tudni, mi történik velük aztán. A rendőrség elmagyarázta, hogy buszokkal a közeli, kényelmes és biztonságos menekülttáborba szállítják őket. A menekültek ellenálltak, és ragaszkodtak hozzá, hogy a vonat menjen tovább Németországba, hiszen menetrend szerinti, németországi járatról volt szó, és nekik megvolt a jegyük rá. Borzalmas helyzet volt. Az emberek dühösek voltak, úgy érezték, átverték őket.

Aztán a rendőrséggel tárgyaló csoport megpróbált visszaszállni a vonatra, de a rendőrök az útjukat állták. A zűrzavarban egy gyermekét ölelő nő megbotlott vagy a férje meglökte, és lezuhant a sínek közé. A rendőrök próbáltak segíteni neki. A nemzetközi médiában úgy akarták eladni a jelenetet, mint a rendőri erőszak egyik példáját. A férfi sírva karolta át a szeretteit. Kovács Zoltán kormánysszóvivőnek ez lett a kedvenc példája a nyugati sajtó megátalkodottságának bizonyítására. Pedig csak azt bizonyította, hogy a hatóságok félrevezették a menekülteket, amikor elhitették velük, hogy Németországba mehetnek. Aztán jellemezte még a becsapott menekültek elkeseredettségét, valamint a magyar rendőrség nehéz helyzetét, hiszen a rendőrök kerültek a menekültek és a kormány közötti konfliktus ütközőzónájába.¹²

A vonat a menekültek ellenőrzése alá került. Egyesek éhségstrájkba kezdtek. Figyeltem, ahogy a rendőrök próbáltak a sztrájkolóknak vizet adni. Az egyik menekült megragadta az egész rekesz műanyag palackos vizet, és dühödten földhöz vágta. Étel is szerettek volna adni nekik, hasonló eredménnyel. Egyes menekültek felsorakoztak a vonat előtt, elkülönítve attól a vágánytól, ahol a tévések, újságírók és fotóriporterek álltak, és kézzel írt táblákat tartottak a magasba. „Köszönjük nektek újságírók!” – állt az egyik. „Se tábort, se vizet, se ételt, csak szabadságot!” – olvastam egy másikon. A vonat zöld testére egy férfi fehér borotvahabbal, jókora betűkkel felírta: „Se tábort, se Magyarországot”.

Másnap a helyzet a menekültek nyilvánvaló vereségével végződött. Megkíséreltek vagy százan kitörni a vonatból, amikor egy ötvenkét éves bangladesi férfi összeesett, szívrohamot kapott, és ott helyben meghalt. A többi utas elcsüggedve, szép sorban leszállt a vonatról.

Zabihullah Sharifi a kislányával

A remény felvonulása

A rohamrendőrök kíséretében felszálltak az ott várakozó buszokra, s elszállították őket a menekülttáborba.

Budapesten aztán kiderült, hogy nem mindenki mert felszállni arra a végzetes vonatra csütörtök reggel. Sokan csak álltak, csapdát sejtettek. Az afganisztáni Zabihullah Sharifi egy volt közülük. A hetes vágányon állt velem, és egy év körüli kislányát tartotta a karjában. Amikor elindultak, még tizenkét kilós volt a gyerek, de időközben lefogyott nyolc kilóra. – Ő az én szerelmem, ő az én erőm – mondta nekem.

Zabihullah már három napja várakozott az állomáson a családjával.

– Nagyon szomorúak vagyunk. Azt kérjük Magyarországtól, ne viselkedjen így velünk. Ez rosszat tesz az ország hírnevének. Németország elnöke meg akarja hívni ezeket az embereket, és ők tudják ezt. Vannak köztünk orvosok, mérnökök, tanult emberek. Kérlek, Magyarország, engedj minket tovább!

Egy kék inges, lila pulóveres férfi az aluljáróban hagyta a feleségét a csomagjaikkal, ő pedig feljött, hogy megtudja, mi a helyzet. Láta az első vonatot elmenni, aztán megpróbált jegyet venni, „de a jegypénztárt bezárták az olyanok előtt, mint mi” – mesélte. Közben hallott a Bicskén

megállított vonatról is, és megkönnyebbült, hogy ő és a családja nem voltak rajta. Azt tervezte, mielőtt kinyit a pénztár, vesz egy jegyet, felszáll egy vonatra, ami biztosan Németországba megy.

– Szeretnénk törvénytisztelők maradni! – hangsúlyozta.

Pénteken egy óra körül, miután látták, hogy a vonatút reményei szertefoszlottak, egy kb. 1200 fős tömeg elindult gyalog az autópálya mentén Bécs felé. Az öletről már legalább egy napja beszéltek a menekültek. Az erőszaktól való félelem is hozzájárulhatott a döntéshez. Elterjedt ugyanis a hír, hogy a magyar focicsapat fanatikus szurkolótábor, az ultrák, támadásra készülnek a menekültek ellen az aznap esti Magyarország–Románia meccs után.¹³

A menetelők a Duna irányába indultak el, át az Erzsébet hídon az M1-es autópálya felé. A levegőből drónok filmezték őket, illetve több százan mobiltelefonnal rögzítették a megdöbbentő látványt.¹⁴ A rendőrség próbálta védeni a menetelőket a forgalomtól, de megállítani nem akarta őket. Előző nap a rendőrség közleményt adott ki, melyben közölték, hogy igyekeznek humánus megoldásokat találni. „A rendőrség az irreguláris bevándorlással kapcsolatos rendfenntartási feladatát továbbra is higgadtan kezeli, minden körülményt kellő mértékben megfontol, jogi és szakmai szempontból egyaránt.”

Mivel én közvetítettem a Bicskén kialakult drámáról, kapcsolatban maradtam Simon Ernővel, az UNHCR szóvivőjével, aki együtt menekült a vonulókkal. Kora estére a menekültek csapata elérte a huszonhármaskilométerkőnél lévő pihenőhelyet. Az autópálya Bicskéhez közel halad el, úgyhogy én is odasiettem. Hosszú menekültsor kígyózott a leálló sávban, miközben a rendőrség a belső sávban kísérte őket; az autósok így csak a külső sávban közlekedhettek. Magyar önkéntesek a mellékutaknál hagyták a járműveiket, majd felkapaszkodtak a sztráda melletti füves emelkedőre, és ételt, vizet hordtak a vonulóknak.

Ahogy besötétedett, az egész jelenetet az újságírók vakui és a tévékamerák fényforrásai, valamint a rendőrségi autók és az arra haladó járművek reflektorai világították meg. A menekültek tömege több kilométeres szakadozott sorrá vékonyodott, mivel a kimerültebbek le-maradoztak.

Több emberrel is interjút készítettem, miközben gyalogoltak, aztán otthagytam a kollégáimat a sztráda melletti parkolóban, hogy végleg-

sítsék és továbbítsák a riportot, én pedig visszastoppoltam Budapestre. Beszédet kellett tartanom egy dunai luxushajón.

Egy szlovák rendszámú autó vett fel. A kormányznál egy nő ült, mellette tizenéves fia. Britek voltak, és meglehetősen ellenségesek a bevándorlókkal szemben. Velem kedvesen viselkedtek.

Miközben heves kirohanásban káromolták az összes menekültet, megrezdült a telefon a zsebemben. Haneen hívott, a szíriai lány, aki a családjával a barátom, Viktor lakásában húzta meg magát. Bajban volt. Néhány tömör, de rémült WhatsApp üzenetben közölte velem, mi történt. Egyedül fogott egy taxit – bár én is és Viktor is óva intettük ettől –, és kiment a repülőtér közelében lévő egyik kis szállodába, hogy találkozzon egy embercsempésszel. A férfi molesztálni kezdte, ő pedig elrohant. Ráparancsoltam, hogy azonnal menjen vissza a családjához a lakásba, aztán amilyen gyorsan csak lehet, jöjjenek ide, a huszonhármaskilométernél lévő sztrádaparkolóhoz. Felhívtam Viktort, aki a saját nevére rendelt két taxit Haneen és a családja részére. Egyre nehezebb volt a menekülteknek taxiba ülni, mert mindenki félt az embercsempészet vádjától. A taxisok elvitték őket a sztrádaparkolóba, ahol még elérték a masírozók sorát. Éjfél után nem sokkal egy százöt buszból álló konvoj érkezett, összeszedtek vagy 2500 embert az út szélén vagy a parkolóban, és elszállították őket a határhoz. De azért nem ment minden olyan simán... A menekültek először nem bíztak a kormányban. A Bicskénél történtek miatt átveréstől tartottak. Nem akartak felszállni az első buszra, csak néhányan, akik letesztelték, mi fog történni. Amikor elérték az osztrák határt, felhívták vagy sms-ben értesítették a többieket, hogy tényleg elhagyhatják az országot. Ezt követően elindulhatott a konvoj.

A végén akadt még egy bökkenő. Hajnali 3:15-kor Kovács Zoltán kormány szóvivő sms-ben kért tőlem segítséget. Felhívtam.

Az osztrákok nem akarják beengedni a menekülteket, magyarázta, a külföldi média mégis a magyarokat hibáztatja. Kérdezte tőlem, hogy a határnál vagyok-e. Én nem ott tartózkodtam, de több BBC-s kollégám igen, a túloldalon. Megadtam neki a számukat. Hamarosan tisztázódott a félreértés, és mindenki – azok is, akiket az út mellől szedtek fel, és azok is, akiket a Keleti pályaudvaron – átsétálhatott Ausztriába.

Másnap már kora reggel úton voltunk. A vonulók után maradt szemét ott kígyózott az út mellett, Budapesttől kezdődően, 30 kilométeren át.

Távolabb, a parkoló területén találtunk öt csüggedt szíriai és iraki menekültet. Előrébb jártak a főbb csoportnál, éjszaka megálltak pihenni, aztán lemaradtak a buszokról. Megkérdezték, nem vinnék-e el őket a határig. Súlyos dilemma elé kerültünk. Egészen addig Magyarországon, ha valakit – köztük a taxisofőröket is – elkaptak, hogy az osztrák határ felé szállít menekülteket, letartóztatták embercsempészetért. Akkor éjszaka azonban maga a magyar kormány tette ugyanezt, csak buszokkal. Ezek a szegény lelkek pedig lemaradtak. Vagy a kormány lett embercsempész, vagy mi is hozzájárultunk az utóbbi néhány óra segélyakciójának a véghezviteléhez. Úgy döntöttünk, segítünk a kormánynak.

Amikor a hegyeshalmi határátkelőhöz érkeztünk, a sztrádával párhuzamos régi utat választottuk. A vasútállomás mellett elhaladva láttuk, hogy a budapesti vonatról több százan szálltak le. A MÁV felengedte a menekülteket a határig közlekedő vonatokra, de a Bécsbe és általában Ausztriába tartó intercity járatokra nem. Gyorsan terjedt a hír, úgyszólván a menetrend szerint közlekedő belföldi járatok zsúfolásig megteltek boldog emberekkel, akik végre engedélyt kaptak útjuk folytatására. Lehúzódtunk egy mellékútra, hogy az utasaink is csatlakozhassanak a tömeghez. Közben a helyiek kijöttek a házaikból, és fényképeztek bennünket. Eszembe jutott az élet Kádár János Magyarországon – ilyen lehetett rendőrállamban élni.

Az egész napot a határátkelőnél töltöttük.¹⁵ Amióta Magyarország 2008. január 1-jén csatlakozott a schengeni zónához, nem voltak határellenőrzések itt, de Európa egyik igen nagy forgalmú átkelőjének rozsdás, lerobbant infrastruktúrája még a helyén állt. A vécék, az antennákkal felszerelt irodák, a duty-free boltok mind üresen tátongtak, és mindent felvert a gaz. Piros-fehér csíkos sorompók álltak dolgavégezetlenül, és étel után kutató, kóbor kutyák szaglásztek mindenfelé.

A Magyar Vöröskereszt emberei piros fényvisszaverős kabátjukban ételt, vizet és ruhát osztottak. A menekültek, mint mindenütt, itt is sokfélék voltak. Egy nő fekete fejkendőben, farmerban és elfogadható cipőben húzta a kerekas bőröndjét, mintha csak egy repülőjáratához sietett volna a reptéren. Mellette két kislány rózsaszín és piros harisnyában, az egyik jókora, mályvaszínű, hosszú farkú, rózsaszín fülű plüss-egeret szorongatott, és vidáman nevetgált. Heccelődő kamasz srácok a kezükben táskákat lóbáltak. Tini lányok szűk farmerban és pólóban a

A boldogság neve: Hegyeshalom

fiatalok magabiztosságával meredtek a kamerámba, mert tudták, hogy olyan korban nőnek fel, amikor a magunkról közvetített kép a legfontosabb. Több mankós férfi, fájdalmas arckifejezéssel, harcokban hátrahagyott, hiányzó végtagokkal menekült a háború elől. Egy csoport – öt fiatal, egy teljesen ősz, mezítláb, erősen sántító öregember és egy nő – a győzelem jelét mutatta felém, ahogy elhaladt mellettem. Szinte mindenki nevetett vagy mosolygott. Fiatal párok, akik talán útközben szerettek egymásba – mint a magyar szabadságharcosok 1956-ban a barikádokon –, félszegen fogták egymás kezét. Az elmúlt napok esőzései hatalmas pocsolókat hagytak maguk után. A bennük tükröződő menekültek mintha megduplázódtak volna. Magyarország, Szerbiához hasonlóan, Nyugat-Európa menekültvezetése lett. Oldalt, mindentől néhány méterre, turisták és üzleti úton levők hosszú sora – a világ szokásos dolgait végzők – tátott szájjal bámultak a szokatlanra.

A nagy ünneplés közepette letaglózott a szomorúság. Ezek az emberek azt ünneplik, hogy elhagyhatják az általam szeretett országot. Azt az országot, amelyik engem annak idején oly szívélyesen befogadott, és ahol otthon érzem magam. Azt kívántam, bár csak velük is olyan nagylelkű és toleráns lett volna, mint velem.

HATODIK FEJEZET

Bezárul a függöny

Szőkevény lett,
Egy gyötrő papír miatt,
Nem innen van, mert a neve nincs a listán,
Nem is onnan, mert továbbállt.

Ha a Hold lágyan elsiklik a párkánykő túloldalán,
Pedig engedélye nincs rá, miért kell Mojadónak
Vízum, hogy elhiggyék, nem a Neptunról szállt alá.

EL MOJADO – RICARDO ARJONA / graffiti
a budapesti Keleti pályaudvarnál¹

„El mojado” – azt jelenti „vizes hátú”, és azokra a emberekre mondják, akik megpróbálnak átjutni a mexikói–amerikai határon, és gyakran folyókon vagy vízelvezető csatornákon kell átúszniuk. Ehhez hasonlóan Marokkóban a szubszaharai Afrikából érkező embereket „haragának” hívják, azaz „égetteknek”, a sivatagi átkelés miatt.

Orbán Viktor döntése, miszerint átengedte a menekülteket, hatalmas politikai visszhangot keltett. De miért döntött így? Orbán szeptember 4-én, péntek este többször is megpróbált telefonon beszélni Werner Faymann-nal, de azt a választ kapta, hogy az osztrák kancellár csak szombaton reggel, kilenc után lesz elérhető. Faymann ugyanis egész péntek este Angela Merkellel egyeztetett.²

„Ebben a vészhelyzetben úgy döntöttünk, a sorompókat fel kell engedni. Nem fogjuk az embereket cserbenhagyni” – jelentette ki végül az osztrák kancellár. Azt is hozzátette, hogy nem a menekültkérdés hosszú

távú megoldásáról egyeztettek Merckellel, hanem egyszerűen az előző éjszaka kialakult drámai helyzetet kellett megoldaniuk. „A rendőrség a jelenlegi jogrendszer keretein belül fogja végezni a kötelességét, az arányosság fokozott figyelembevételével” – állt az osztrák rendőrség közleményében. „A menekültkérelmeket befogadják [további elbírálásra] – nyilatkozta az osztrák belügyminisztérium szóvivője a *Die Presse* című lapnak –, de teljes ellenőrzés nem lesz lehetséges.” A bécsi hatóságok és a nickelsdorfi határőrök felvértezték magukat a várható hatások ellen.

18 ezer menekült kelt át Ausztrián Németország felé azon a hétvégén, és közülük tízezen Münchenig utaztak.³ A vasútállomáson kitörő lelkesedéssel fogadták őket a jóakarók, tapsolva álltak a vágányok mellett. Sok menekült a német kancellár fotóját szorongatta – különös hősnő! A német szövetségi kormány azonnali, hárommilliárdos segély kiutalását jelentette be, hogy segítse az újonnan érkezők elszállásolását, és további hárommilliárdot a később felmerülő költségekre.

Am amikor Európa kapui szélesre tárultak, az osztrák kancellár arról beszélt, hogyan lehetne újra bezárni azokat. „A kancellár nem tudja megmondani, meddig fog tartani a rendkívüli helyzet, vagy, hogy hány menekült fog Ausztriába vagy azon át utazni” – fogalmazott a *Die Presse* tömören.

Az EU vezetőinek legfőbb témájává immáron a kvótarendszer vált. A kérdés az volt, hogy kötelező legyen-e, vagy önkéntes. Sokuk úgy érezte, elérkezett az idő a kötelező lépések megtételére, mert a teljes elutasítás nem lehet opció. „A kivételes idők kivételes megoldásokat kívánnak. A szokásos ügymenet most nem fogja megoldani a problémát – jelentette ki António Guterres, az UNHCR vezetője szeptember 4-én.⁴ – Európa a továbbiakban nem reagálhat úgy erre a válságra, mint eddig: elaprózott, haszonelvű megoldásokkal. Egyetlen ország sem vállalhatja magára egyedül, és egyetlen ország sem vonhatja ki magát belőle.”

Angela Merkel döntése felzúdulást váltott ki Németországban. „Egyetlen társadalom sincs, amelyik megbirkózzhatna ilyesmivel” – jelentette ki Horst Seehofer bajor miniszterelnök, a Bajor Keresztényszociális Unió (CSU) vezetője. Merkel koalíciós partnerei, a szociáldemokraták azonban azonnal a kancellárasszony védelmére siettek. Yasmin Fahimi, Németország Szociáldemokrata Pártjának (SPD) főtitkára az egyetlen helyes cselekedetnek nevezte Angela Merkel döntését.

„Erős humánúmról kellett tanúbizonyságot adnunk, hogy megmutassuk, az európai értékek nehéz időkben is érvényesek. Magyarország válságkezelése elfogadhatatlan” – nyilatkozta.⁵

A vasárnapi *Bild am Sonntag* a következő főcímmel jelent meg: „Merkel véget vet a budapesti szégyennek”⁶. Merkel döntése Németország-szerre népszerűségnek örvendett. A ZDF *Politbarometer* által megkérdezettek 66 százaléka egyetértett a Magyarországon ragadt menedékkérők befogadásával, 29 százaléka ellenezte. A megkérdezettek 62 százaléka szerint Németország meg tud birkózni a menekültek beáramlásával, 35 százaléka szerint nem.⁷

Orbán Viktor is számos interjút adott a hétvégén, többek közt a *London Times*nek, az *Associated Press*nek és az osztrák állami közszolgálati műsorszolgáltatóknak, az ORF-nek.⁸ Amikor megkérdezték tőle, parancsot adna-e a fegyveres erőknél, hogy nyissanak tüzet a menekültekre, ha szeptember 15-től életbe lépnek az új határrendészeti szabályok, Orbán *nemet* mondott, s így folytatta: Aki ennek [mármint a kerítés] ellenére át akar jutni rajta, letartóztatják, és vád alá helyezik. Nem lesz szükség fegyverhasználatra. Az európai szabályok szerint megvédjük Európát, és ezek kimondják, hogy a határokon mindössze bizonyos pontokon lehet átjutni, ellenőrzött formában és regisztráció után.

Magyarország ezennel felhagyott a több tízezer újonnan érkező regisztrálásával. S következő lépésként az új kerítés még meglévő részeinek kiküszöbölését tűzte ki, nevezetesen a Horgos és Röszke közötti vasútvonalon. Az országgyűlés szeptember 4-én rendszabálycsomagot vezetett be. Két, voltaképpen a kerítésbe beépített tranzitzónát kívántak létrehozni Röszkén és Kelebián, ahol a menekültek beadhatták menedékkérelmüket. Az új törvények szerint e zónákat területen kívülinek nyilvánították. Sok kormány próbálkozott már a játéktér növelésére a bevándorlók visszatartásában. Az Emberi Jogok Európai Bírósága számos döntésében ki is nyilvánította, köztük Franciaország ellen, hogy jogi képtelenségről van szó.⁹

A kvóta kapcsán az Európai Bizottság és Magyarország eltérő álláspontot képviselt: a Bizottság a kvótát a válság megoldására alkalmas varázsfegyvernek tekintette, míg a magyar vezetés szerint e fegyverrel az EU lábán vagy inkább fejbe lőné magát. „Amennyiben Európa külső határai nincsenek lezárva, nincs értelme kvótákról beszélni. Amint lezárjuk a külső határokat, megállítva ezzel az illegális migrációt, bármilyen

megoldásról beszélhetünk.” Orbán egy magánbeszélgetésben elárulta a kollégáimnak, hogy Magyarország nyitott az önkéntes kvótarendszer irányában. A német vezetésű, sietős európai politika azonban addigra már túlnyomórészt a kötelező megoldást helyezte előtérbe, amelyet többségi döntéssel rá akar kényszeríteni a vonakodó kelet-európaiakra. Ez elkeserítette a Fidesz vezetőségét, amely gyakran úgy érezte, hogy arrogánsan bánnak velük az európai nagyhatalmak.

Az európai kvótarendszer számai kezdtek formát önteni. Franciaországnak 24 031 embert kellett volna befogadnia, Németországnak 31 443-at, Spanyolországnak 14 931-et, Lengyelországnak 9287-et, Romániának 4646-ot, Magyarországnak 1294-et.¹⁰

Szeptember 9-én Juncker megtartotta szokásos értékelő beszédét Strasbourgban. „Nekünk, európaiaknak nem szabad elfelejtenünk, hogy Európa egy olyan kontinens, ahol szinte mindenki volt már egyszer menekült. Közös történelmünk része, hogy európaiak milliói menekültek vallási vagy politikai üldöztetés, háború, diktatúra vagy elnyomás elől” – mondta, majd számos példát sorolt fel. Hugenották menekültek Franciaországból a 17. században; zsidók és romák menekültek a náci Németországból az 1930-as és 1940-es években. Magyarok menekültek Ausztriába az 1956-os forradalom leverését követően, csehek és szlovákok az 1968-as prágai tavasz után. Megemlítette azt a húszmillió lengyelt, akik Lengyelországon kívül kénytelenek élni, majd azt a hatvanmilliót, akik a második világháború után váltak menekültté Európában. „Nekünk, európaiaknak tudnunk kellene, és soha nem szabadna elfelejtenünk, miért olyan fontos, hogy menedéket nyújtsunk és biztosítsuk a menedékhez való alapvető jogot. Mégis, törekénységünk, saját magunk által is tapasztalt gyöngeségeink ellenére ma Európa az, amelyre a száműzöttek menedékeként tekintenek. Európa ma a remény világító tornya, a stabilitás mennyországa a közel-keleti és afrikai nők és férfiak szemében. Erre büszkének kell lenni, nem pedig félni tőle.”¹¹

Amellett, hogy a Bizottság májusban 40 ezer menedékkérő áthelyezését javasolta Görögországból és Olaszországból, új ötletként fogalmazódott meg további 120 ezer ember sürgős áthelyezése Görögországból, Olaszországból, Magyarországról a tagállamok közti szolidaritás jegyében. A „húzd meg, ereszd meg” politikában ez volt az ereszd meg, a húzd meg jegyében pedig felgyorsították a menedékstátuszra nem jogosultszo-

„Angela, segíts!”

mélyek visszatoloncolási folyamatát. A biztonságos országok listájáról, ahova az embereket vissza lehetett küldeni, EU-szinten kellett meg egyezni. E listán szerepelnie kellett a Balkán összes tagállamjelöltjének.

E tanácskozáson megegyeztek még többek között arról, hogy törekedni kell a menedékkérelmi folyamatok összehangolására a tagállamok között. Közös erőfeszítéssel szükséges megerősíteni az Unió külső határait és további támogatást nyújtani a Frontexnek. Diplomáciai offenzívát kell indítani a szíriai és a líbiai válság megoldására. Létre kell hozni egy 1,8 milliárd eurós vagyongazdálkodási alapot a Száhel-övezet és a Csád-tó környéke, Észak-Afrika és az Afrika szarvának nevezett régió válságkezelésére.

A budapesti Keleti pályaudvaron táborozó menekültek száma időközben jelentősen lecsökkent, így a takarító személyzet gumitömlőkkel végre megtisztíthatta a területet. A magyar hatóságok nem próbálták meg feltartóztatni a menekülteket.

Az aluljáróban egy raszta hajú, virágos inges férfi fémhurkot forgatott a két kezében, rajta egy hálóval, amelyből csodálatos buborékok hömpölyögtek. Valaki a földre, egy hatalmas rózsaszín szívbe beleír-

ta krétával: KÖSZÖNJÜK MAGYAROK. A járdán lányok ültek keresztbe tett lábbal, kezükben ceruzával és zsírkrétával. Egy nő virágot osztogatott. Hegyekben állt a nyári piros alma, másutt pedig óriási cipőhalom. Megkérdeztem egy magas, sovány, szomorú arcú, tizenkét éves fiút, mit rajzol.

– Új zászlót a hazámnak.

Függőleges trikolor volt, felül kék, középen fehér, alul zöld. A fehér sávban három szív díszlett, mindegyikben négy csepp könny. Szégyenlősen és egyben büszkén felemelte, hogy lefényképezhessük.

Aztán gyorsan elterjedt a hír Röszkén, hogy Magyarország új bevándorlási törvényei miatt bezárulhatnak az utolsó rések a kerítésen, így sietősebbre fogták a menekülteket. Lehet, hogy a kormányzati kommentátorok kifejezték nemtetszésüket a vonulók sebessége miatt, az igazság mégis az, hogy a sebességet és a szervezettséget a magyar kormány intézkedései csak serkentették. Sietniük kellett az átutazóknak, ha nem akarták, hogy leengedjék a csapórácsot Európa kapujánál. A magyar hatóságok kifejezték nemtetszésüket a menekültek új keletű, feléjük irányuló „agresszivitása” miatt is. Persze várható volt, hogy nem fognak örülni, ha az útjukba állnak, amikor Németország nyilvánvalóvá tette, hogy minden menedékkérő tisztességes elbírálásban fog részesülni.

Szeptember első két hetében folyamatosan nőtt a menekültek száma. 12-én szombaton a rendőrség négyezer embert regisztrált, de az volt az ember érzése, mintha a hatóságok már nem tudnának vagy nem akarnának pontosan számolni.

A tizenegyedik órában végre formát öltött az az infrastruktúra, amelyre az első órától szükség lett volna. Az UNHCR is engedélyt kapott, hogy felállítson három nagy sátrat a mező mellett. Egy üvegházat raktárhelyiséggé alakítottak, több mobil vécé érkezett, így a három helyett már tizenkettő üzemelt ott, ahol nap mint nap több ezer ember érkezésével kellett számolni. A Greenpeace beüzemelt egy napenergiával működő sátrat, ahol a menekültek feltölthették a telefonjaikat. A hivatalos jótékonyági szervezetek – például a Katolikus Karitás, a Magyarországi Református Egyház, a baptista csoportok, a Máltai Szeretetszolgálat –, amelyek addig csak a hivatalos menekülttáborokban működtek, itt is megjelentek. A rendőrségnek is lett elég busza, hogy elszállítsák az embereket a regisztrációs pontra. Magyarországnak tehát végre volt egy kissé kaotikus, de aránylag jól működő menekülttábora.

A dolog ironiája az, hogy három nap múlva leállt a menekültek beáramlása.

A balkáni helyzet rendkívül ingatag volt, minden órában változott. A macedón hadsereg hiába próbált meg feltartóztatni hétezer embert, azok áttörtek a soraikon.

Magyarországon a nehezen beindult regisztrációs rendszer részben összeomlott. Még mindig működtek a rendőrség ujjlenyomat-olvasókkal felszerelt előregisztrációs központjai. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal befogadó helyein azonban (Kiskunhalason, Debrecenben, Városszabadiban és Bicskén), mintha leálltak volna. A BÁH vezetője, Végh Zsuzsanna azt nyilatkozta az állami rádióban, hogy a Magyarországra érkezők 80 százaléka szíriai, iraki és afganisztáni, és 95 százalékuk két hétnél kevesebb időt tölt az országban.

Még mindig hatalmas űr tátongott azonban a hatóságok és a menekültek közötti kommunikációban. A magyar rendőrök közül kevesen beszéltek angolul, és a menekültek angolja is gyakran igen kezdetleges volt. Ebből adódóan komikus helyzetek is előfordultak. Odajött hozzám egy szíriai férfi, és segítségért könyörgött. Mindenórás, terhes feleségét kellett eljuttatni az út túloldalán lévő orvosi sátorhoz. A közúti forgalmat biztosító egyenruhás rendőrök kordonjától azonban lehetetlenné vált ez. Elmagyaráztam a problémát egy rendőrnek, aki azonnal készen állt segíteni. A rendőrkordon szétnyílt, hogy átengedjék a férfit és a feleségét. Aztán a legnagyobb rémületemre vagy harminc további nő, gyerek és férfi indult el utánuk. A rendőr odakiabált nekem, hogy ezek meg kik. Azonnal magyarázatot követeltem a férfitől. „Ők is a családomhoz tartoznak, velünk kell jönniük” – kiabálta vissza. Lefordítottam a rendőrnek. Egy pillanatra úgy tűnt, hogy a segítőszándékom jókora kalamajkát okozott. A rendőrök félreálltak, a férfi és a nő, a harminc rokonnal együtt eljutott az orvosi sátorhoz. Vidám véget ért tehát az első BBC–ORFK közös válságkezelés.

Szeptember 8-án ugyanott megdöbrentő eset történt, mely nem éppen pozitív publicitást hozott Magyarországnak. Néhány tucat rendőrnek meg kellett állítani a több ezer menekültet, akik a mezőn próbáltak szétszéledni, mielőtt buszokkal regisztrálni vitték volna őket. Egy nagyobb csoport megelégedve a várakozást, kitört. A zűrzavar közepette filmre vették, amint egy fiatal riporternő, László Petra az N1 nevű tévécsatornától megpróbálja elgáncsolni a menekülőket, köztük Osama

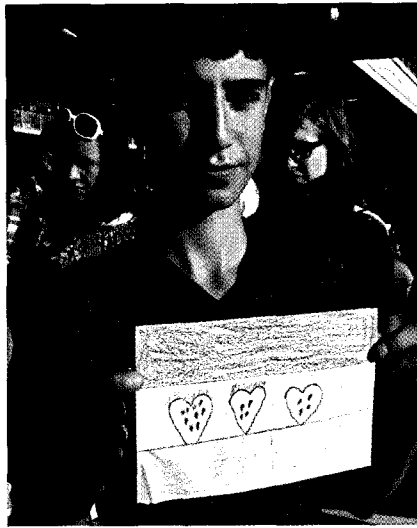

Buborékos, Keleti

Abdul Mohsent, aki a fiát és a kislányát cipelte magával. Egy német újságíró posztolta a felvételt a Twitteren, amely pillanatok alatt elterjedt a világhálón. Az N1 nyilatkozatot adott ki: „Az N1 tévé munkatársa a mai napon elfogadhatatlanul viselkedett a röszkei gyűjtőpontnál. Az operatőr munkaviszonyát, rendkívüli felmondással a mai napon megszüntettük.”¹² Néhány nappal később László Petra nyilvánosan bocsánatot kért, a baj azonban megtörtént.

„Nagyon sajnálom a történeteket és családayaként külön sajnálom, hogy a sors pont egy gyereket sodort az utamba, ezt akkor nem is észleltem. Pánikba estem, ahogy látom magam a felvételeken, mintha nem is én lennék.”¹³

Ugyanezen incidens során szemtanúja voltam, ahogy egy rendőr a menekültek után futott, elgáncsolta őket, aztán jelentős erőfeszítés árán visszavonszolta őket a kiindulópontához. Az egyik férfi, aki részben mozgáskorlátozott volt, egész végig hangosan zokogott. Három rendőr kellett ahhoz, hogy elfogják és visszavigyék. A pólóján egy segítséget

Az új szíriai zászló

kérő medve képe virított, a felirat pedig: „Live with care, save the bear!” (Élj körültekintően, mentsd meg a medvéket!)

Az önkéntesek állandóan dolgoztak. Kékesi Márk régi barna Mercedes kombija mindenfelé feltűnt, hozta az utánpótlást Szegedről. Számos országból érkeztek segítő csoportok, többek közt a No Borders (Le a Határokkal) aktivistái. Egy fehér furgon oldalán kék transzparens volt, rajta pillangók rajzottak a magasban, a kerítés fölött: „Ain't no European border high enough – no papers, no fear.” (Egyetlen európai határ sem elég magas – se papír, se félelem.) És mindenütt gyerekek.

Szeptember elején a helyi média közölt egy felvételt, amelyen az MTVA vezetői azt az instrukciót adják a stábnak, hogy ne mutassanak gyerekeket. A gyerekek túl erős együttérzést váltanak ki a nézőkből. Nehéz volt nem filmezni őket, amikor annyira sok gyerek volt!¹⁴

A Szegedi Megyei Bíróságon további rendelkezésig felfüggesztettek minden büntetőeljárást, hogy felkészüljenek a büntetőügyek áradatára. Bárki ellen, aki csak egy ujjal is érintette a kerítést, eljárást lehetett indítani, hiszen az illetéktelen határátlépést jogi vétség helyett bűncselekménnyé nyilvánították. A kerítést számos ponton megmagasították. A rendőrség mellé 3800 katonát rendelték ki a határőrizetre, és mind gyakrabban tűntek fel a helikopterek is.

Szeptember 14-e hétfői napra esett. Néztem, amint emberek a büntetés-végrehajtás világoskék pólóiban létrán állva készítik a kerítés új szakaszát a vasúti sínek mentén. Aznap majd tízezer menekült lépett be Magyarországra területére, többségük a vasútvonal mentén.

Még szürkületben hirtelen megjelent egy rozsdás, piros vasúti kocsi a síneken, egy dízelmozdony toltá oda Röszkéről. Megdöböntő volt vonatot látni ott, ahol addig mindig csak emberek bukkantak fel. Oldalán, alján és tetején pengésdrót tekergett, mint valami groteszk dekoráció. A vonat begördült a helyére a vakufények villogásában, és eltorlaszolta az egyetlen megmaradt rést a kerítésen. Az új vasfüggöny ezennel elkészült. Harminc méterrel arrébb, szinte végszóra odarepült egy galamb a drótra, majd megpihent. Csak a sziluettje látszott a derengő fényben. Már csak egy zenekar hiányzott, és Leonard Cohen rekedtes hangja:¹⁵

Like bird on the wire / Mint madár a dróton

Like a drunk in a midnight choir / Mint részeg az éjféli karban

I have tried in my way to be free / A magam módján kipróbáltam, hogy legyek szabad

Szeptember 16-án Boris Kalnoky, a *Die Welt*-nél dolgozó egyik kollégám, interjút közölt Orbán Viktorral. Arra a kérdésre, hogy elégedett-e a kerítéssel, a miniszterelnök azt felelte: „Az elégedettség (satisfaction) a Rolling Stonesnak való. Ki az az ostoba, hogy elégedettségét fejezze ki, amikor számtalan migráns érkezik, és az embernek az a hálátlan feladat jut, hogy megállítsa őket?”¹⁶

Szegeden pedig megindult annak a mintegy kétszáz letartóztatottnak a pere, akik illetéktelenül lépték át a határt. Elmentem a bíróságra a huszonegy éves szír fiúval, az aleppói Ahmeddel, aki korábban a Mamoun Természettudományi és Műszaki Egyetemen tanult. Teljesen le volt taglózva. „Én tisztetem a magyar törvényt. Nem tudtam, hogy tilos átmenni a kerítésen.” Aztán az iraki Aywa Taleb Suadi következett. „Láttunk egy lyukat a kerítésen, és átmásztunk rajta. Összesen nyolcan voltunk a csoportban.” A bírót nem győzte meg az érvelés. Amennyiben Magyarország vette a fáradságot, és épített egy kerítést, mondta kellő iróniával, nyilvánvalóan nem azért tette, hogy az emberek átmásszanak rajta.

A vádlottak közül néhányan felfedtek bizonyos dolgokat a háttérüket illetően. Aywa az öccsével utazott. A szüleiktől kaptak pénzt az útra. „Három bátyámat megölte az Iszlám Állam Irakban. Egyet elraboltak.” Ezen a ponton sírva fakadt. A kihallgatás mintegy másfél óráig tartott, és tolmács is segített. Gyakorlatilag az összes ítélet előre tudható volt, állította egy szegedi jogász barátom: kitoloncolás, és az elítéltek egy vagy két éven át nem léphetnek Magyarország területére.

Mialatt Magyarország betapasztotta az utolsó lyukat is a kerítésen, a balkáni útvonal teljes hosszán káosz lett úrrá. Az osztrák–magyar határon, Nickelsdorfnál az osztrák vasúttársaság törölt minden Bécs felé tartó vonatot. Biztonsági okokra hivatkoztak, mondván, túl sok a menekült. Néhány menekültekkel zsúfolt osztrák vonat továbbra is közlekedett Németország felé, de a Salzburg–München járatokat felfüggesztették. Egyetlen vonat sem ment át az osztrák–magyar határon. Az UNHCR a Szerbiában és Macedóniában ragadt 65 ezer ember sürgős megsegítéséről rendelkezett.

Amikor Magyarország végleg lezárta a kerítést Röszkénél, a nagy kérdés az lett, hogyan reagálnak a menekültek. Két lehetőség volt valószínűsíthető. Vagy áttörnek a sok helyütt még mindig gyenge szerkezeten, vagy a jövőben elkerülik ezt a határszakaszt, és új útvonalat keresnek.

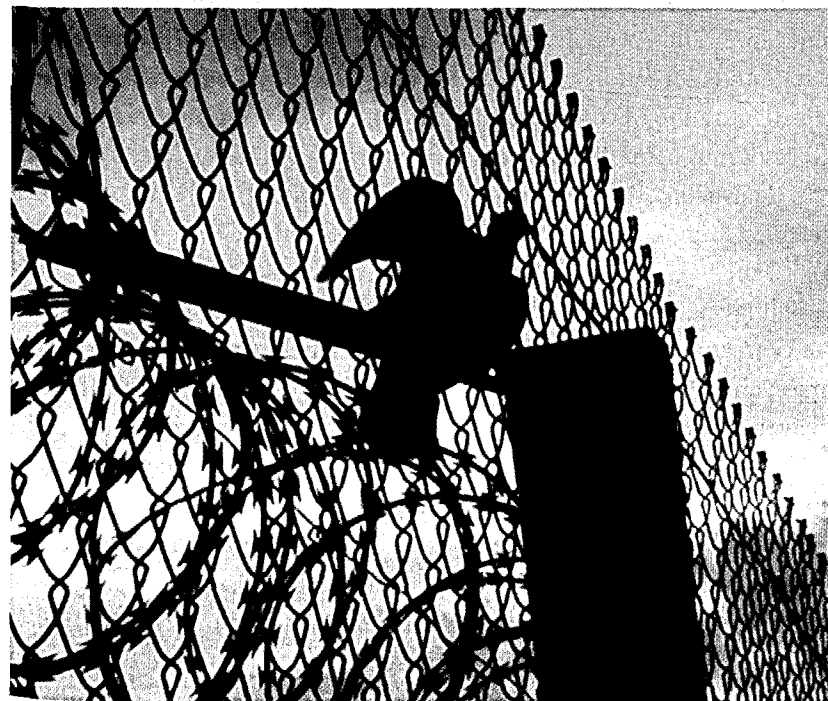
A legrosszabb incidens a kerítés lezárását követő napon a röszkei régi határátkelőnél történt, ahol egy több száz menekültből álló csoport verődött össze. A magyar oldalon egy busznyi rohamrendőr érkezett, köztük terrorelhárító kommandósok. Az UNHCR felajánlott ugyan arabul beszélő tolmácsi segítséget, a hivatalos magyar szervek azonban visszautasították ezt.

Délutánra pattanásig feszült a helyzet. „Nyissátok ki a kerítést, nyissátok ki az ajtókat!” – kántálták a menekültek. „Senki nem okoz kárt ennek az országnak, senki nem okoz kárt a rendőröknek – próbálta megszólítani angolul a zárt rendben felsorakozott rendőröket a szíriai Ahmed Hamed hangosbeszélővel a kezében. – Meg kell értenetek ezt. Kérünk benneteket, engedjétek át minket!” Kérte, hogy délután kettő óráig nyissák ki a kapukat, különben a tömeg a saját kezébe veszi az irányítást.

A menekültek autógumikat gyújtottak fel, s dobálni kezdték a védőkorlát mögötti rendőröket. A rendőrség paprikaspray-vel viszonozta a támadást. Pánik tört ki, néhányan megsérültek. Ám a hátráló tömeg

továbbra is dobálta a rendőröket. A rendőrség erre vízágyút vetett be. Pár fiatal próbált ellenállni. Ahmed Hamed az egyik társa nyakában ülve győzködte a többieket, hogy ne dobálják a rendőrséget. Ekkor egy menekültcsoportnak sikerült erővel kinyitnia a kaput.

„Egy szíriai férfit figyeltem, akinek a nyakában egy láthatóan beteg gyerek volt. Követtem a férfit egészen addig, ahol a rendőrség állt. Könnyörgött a rendőröknek, hogy lássák el a gyermeket, mert orvosi segítségre van szüksége” – mesélte Warren Richardson ausztrál fényképész.¹⁷ (Warren hozzám hasonlóan már hetek óta a határnál tartózkodott, de míg én minden éjjel egy szegedi szálloda kényelmét élveztem, ő gyakran töltötte az éjszakát a határnál, sokszor egy elhagyatott őrtoronyban, hogy az első fénynél elkapja a legjobb pillanatokat.) A rendőrök elvetették a gyermeket, aztán a pajzsokból álló fal újra bezárult. A gyerek apja könnyörgött, hogy őt is engedjék át, hogy a gyerekkel maradhasson. „Ember vagyok. Maradjunk emberek itt is! Hagyják abba! Szíriából jöttem, egy háború sújtotta országból. Miért viselkedik mindenki így?”

Mint egy madár a dróton...

Warren szerint ekkor a TEK kommandósai rátámadtak a tömegre, pajzsként használva fel a normál rendőröket.

– Hirtelen TEK egyenruhásokat láttam, amint a határ felé futnak. Néhány másodperc alatt alakult ki az egész, pont ott, ahol mi voltunk. Elszabadult a pokol. A mögöttünk lévő rendőrök csak nyomtak bennünket és nyomtak. Megragadták az embereket, préselték őket visszafelé. Mindössze arra emlékszem, hogy lenéztem, és láttam a szíriai kislányt, ahogy sír, kiabál. Megpróbáltam megfogni, és már majdnem sikerült, amikor egy kéz nyakon ragadott... A testem bal oldalán fájdalmat éreztem, mert egy rendőr gumibottal oldalba vágott. – Warrent a földre taszították. – Amikor megfordultam, és mondtam a rendőrnek, hogy „Én nem jelentek fenyegetést. Újságíró vagyok.” A rendőr megtorpant, felnézett, és meglátta a társát, aki mögém került, és fejbe rúgott.

A rendőrök aztán megpróbálták eltörni a kameráját, majd visszahúzták a határ magyar oldalára.

– A rendőrök támadása jól koordinált volt. Amikor áthúztak a magyar oldalra, alaposan megnéztem, mi folyik. A magyar vámhivatal tetején egy fényképész állt. Az épület egyik magasabb szintjén egy TEK egyenruhás is feltűnt. Két rendőrt is láttam itt. Felfigyeltem rá, hogy a TEK-eseknél fejhallgató adó-vevő volt. Láttam egy hatvanasnak kinéző szíriai férfit. Görcsösen rángani kezdett, mint akinek szívrohama van. Azonnal letettem a felvevőmet, és megkezdtem a szívmasszázszt és a mesterséges lélegeztetést. Egy TEK-es odaszólt, hogy húzzak onnan a f...ba. – Warren a férfi mellett maradt, és próbált segíteni neki. – Habzott a szája. Tudtam, hogy nagy a baj. Egy rendőr megint rám szólt, hogy húzzak a f...ba.

Warrent végül előállították, és elvitték kihallgatni a szegedi rendőrsre, ahonnan később elengedték. Szijjártó Péter külügyminiszter kritikával illette, hogy a saját területükről Magyarországra engedtek áttörni egy konfliktust. Az Átlátszó nevű oknyomozó portál idézett egy meg nem nevezett rendőrpáncsnokot, aki dicsérte a normál rendőrség magatartását a nap folyamán, de kritikát fogalmazott meg a magyar biztonsági erők különböző ágaival szemben a rosszul tervezett akció kapcsán, illetve a terrorelhárító erőkkal kapcsolatban, melyek fellépése csak fokozta a helyzetet. A másik hiba az volt, hogy egyetlen magyar rendőrtisztet sem delegáltak a szerbekhez, hogy koordinálják a műveleteket.¹⁸

Véget ért az első csata a menekültek és a rendőrök között. Tizenegy menekültet tartóztattak le. A hírek szerint húsz rendőr, bizonytalan számú menekült, önkéntes és újságíró sérült meg. Tizenkét hónappal később, 2016 novemberében Ahmed Hamedet, a hangosbeszélős férfit, bűnösnek találták terrorizmus vádjában, és tíz év börtönre ítélték. 2017 áprilisában a Fellebbviteli Bíróság eltörölte ezt az ítéletet, és új tárgyalást írt ki, amely 2017 októberében vette kezdetét. A magyar kormány megpróbált befolyást gyakorolni a végső ítéletre azzal, hogy folyamatosan terroristának nevezte Ahmedet a médiában. Mindeközben a kormány szóvivői „Soros civil szervezeteit” vádolták azzal, hogy megpróbálják befolyásolni a bíróságot. Ez idő alatt a vádlott a feleségétől, a gyermekeitől és idős szüleitől elválasztva, rácsok mögött ült.¹⁹

Röszkén és Kelebián tranzitzőnákat létesítettek. A BÁH hivatalnokai elmondták az UNHCR-nek, hogy ezek mindegyike napi száz menedékkérelmet tud elbírálni. A Németországba igyekvők azonban nem ezek felé vették az irányt, hanem Szerbiából Horvátország felé. Onnan buszokkal és vonattal szállították őket a magyar–horvát határig, ahol még nem készült el a kerítés.

A röszkei mező szellemjárta vidékké változott. A hatalmas sátrakat szétszedték, közmunkások és önkéntesek próbálták összegyűjteni a szemét nagyját. A gabonamezők, ahol elegendő vécé hiányában annyi ember végezte a szükségét, elpusztultak. A szegény sorsú magyaroknak jó napjuk volt. Figyeltem, amint egy idősebb magyar férfi megérkezett a biciklijével, aztán átkutatta a menekültek által hátrahagyott ruhahalmokat, sátrakat és matracokat, és feltornyozta a csomagtartóján a kincseket.

Diplomáciai fronton az Európai Bizottság tovább erőltette a kvótakérdést. Májusban a Bizottság kétszázezer nyilvánvalóan nemzetközi védelemre szoruló közel-keleti, észak-afrikai és északkelet-afrikai letelepítését javasolta. Júliusban a Bizottság elfogadta a javaslatot, de hangsúlyozta, hogy csakis védelemre szorulókról lehet szó, nem pedig gazdasági migránsokról.

2015. szeptember 22-én az Európai Tanács minősített többséggel elfogadta Juncker 120 ezer migráns áthelyezését előirányozó tervét.

Magyarország, Szlovákia és a Cseh Köztársaság a kvótarendszer ellen szavazott. Lengyelország nem csatlakozott a Visegrádi négyekhez (V4) – Magyarország, Szlovákia, a Cseh Köztársaság és Lengyelország –, és mellette szavazott. Finnország tartózkodott.²⁰

„Amíg én vagyok a miniszterelnök, szlovák területen nem fognak kötelező kvótákat bevezetni” – jelentette ki dacosan Robert Fico szlovák miniszterelnök.²¹ Magyarország és Szlovákia felkészültek, hogy pert indítsanak az Európai Bíróságon.

Másnap Brüsszelben az EU vezetői vésztanácskozásra gyűltek össze. Az ülésen egymilliárd dollárt ajánlottak fel a World Food Programme²² és az UNHCR számára. A legtöbb segítséget a balkáni országoknak ítélték meg. Forrásokat különítettek el „a külső határoknál kialakult drámai helyzet megoldására és a határellenőrzés megerősítésére” a Frontex, az EASO és az Europol számára.

„Mindannyian elkötelezték magukat az irányban, hogy menedéket kell nyújtanunk” – nyilatkozta Merkel, és hozzátette, hogy a kerítésépítés nem képezi semmiféle általa elképzelhető megoldás részét.

„...ha a kerítés nem tetszik, akkor képesek vagyunk arra is, hogy átengedjük a migránsokat Ausztria és Németország irányába” – felelte Orbán Viktor.²³

A csúcstalálkozón az EU vezetői november végére szabtak maguknak határidőt, hogy hotspotokat hozzanak létre Görögországban és Olaszországban.²⁴ E táborokban a menedékkérőket regisztrálnák és ujjlenyomatot vennének tőlük. Onnan aztán a menedékre jogosultakat, a kvótarendszernek megfelelően, áttelepítenék a számukra kijelölt országba. Azokat pedig, akiknek a menedékkérelmét visszautasították, hazaküldnék. Az első hotspot már létezett a szicíliai Cataniában. További négy létrehozásáról döntöttek Olaszországban, Görögországba pedig egyet-egyet terveztek öt szigetre és egyet Pireusz kikötőjébe.

Röske bezárása után a magyar–horvát határnál fekvő Beremendre tettem át a székhelyemet. Minden nap buszokkal hozták ide a menekülteket, akik szépen besétáltak Magyarországra a hivatalos átkelőn. A magyar oldalon hosszú sorban álltak a kék buszok, és elszállították az érkezőket a vasútállomásra. Onnan vagy egyenesen az osztrák határhoz

vittek mindenkit, vagy a zákány–gyékényesi vasútállomáshoz, ahonnan menekültvonatok indultak a határhoz.

Beremend mellett néztem, ahogy a katonák és a közmunkások további pengésdrót-gurigákat tekertek le. A táj lágyabb volt errefelé, mint a röskei és a mórashalmi síkság, kevesebb erdővel, hullámszó, de már learatott búzamezőkkel, elszórt akácokkal. A szeptemberi nap melegen sütött, a katonák káromkodtak, amikor csupasz karjukat időnként felsértette a pengésdrót.

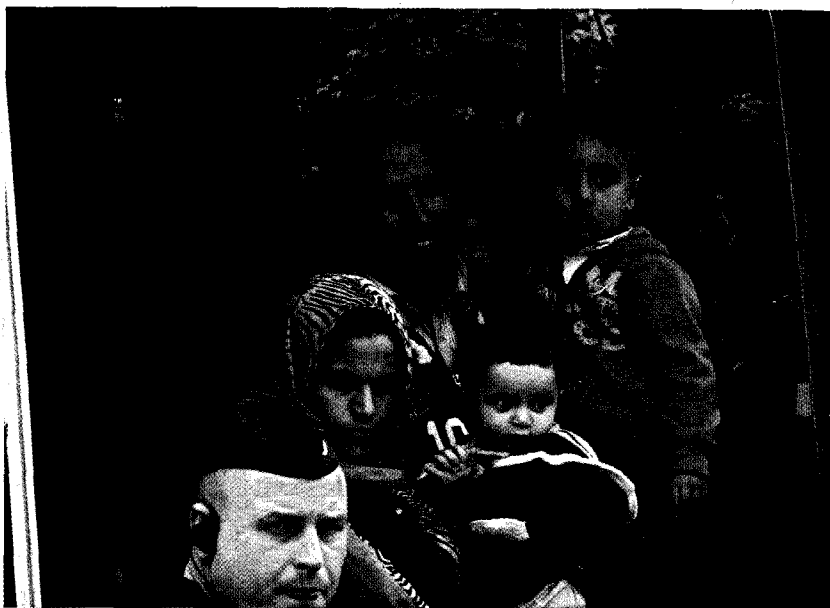
Magyarboly mellett ráakadtunk egy ugyanolyan vasúti kocsira, mint amilyennel eltorlaszolták a röskei kerítés sínekre eső szakaszát. Itt is hasonló szerep várt rá, már fel is szerelték pengésdróttal. A vasútvonal mentén jókora, gyönyörű, fehér csigaházakat találtunk, tökéletes spirállal, de már rég elhagyták őket egykori tulajdonosaik. Hogy eltöltsük valamivel a napfényes délutánt, kidíszítettük a pengésdrótot a csigaházakkal. Egy helyi bakter megígérte, hogy értesít, ha bármi jelét látja, hogy elmozdítják onnan a kocsit.

Barna szemű szíriai gyerekek érkeztek busszal a családjakkal a magyarbolyi vasútállomásra. Félénken integettek az ablakból, mert útjuk során szövetségeseiknek látták a riportereket. Kis csoportokban engedték fel őket a vonatra, miközben egyenruhás, gépfegyveres katonák mellett kellett elhaladniuk. Mire kellett a gépfegyverek? Nem láttak ezek a kölykök elég puskát és egyenruhát a saját hazájukban?

Egyik vasárnap reggel megkérdeztem a beremendi papot, filmezhetnék-e a templomon belül, és beszélhetnék-e az istentisztelet után a helyiekkel. Kurta nemmel felelt. A beremendi határban egy jókora mész-kösziklán fekete tábla hirdeti: „A beremendi lakosok emlékére, akiket otthonaikból kitelepítettek a Hortobágyra 1950. június 23-án.” Ennek a közösségnek igazán tudnia kellene, milyen érzés menekülni lenni.

A beremendi határátkelőnél világosbarna, nehéz gépfegyverekkel felszerelt Humvee-k parkoltak. A helyiek körében népszerű volt a rendőrségi és katonai jelenlét. „Köszönjük a védelmünkért hozott áldozatot!” – olvastam egy nagy, kézzel írt táblán.

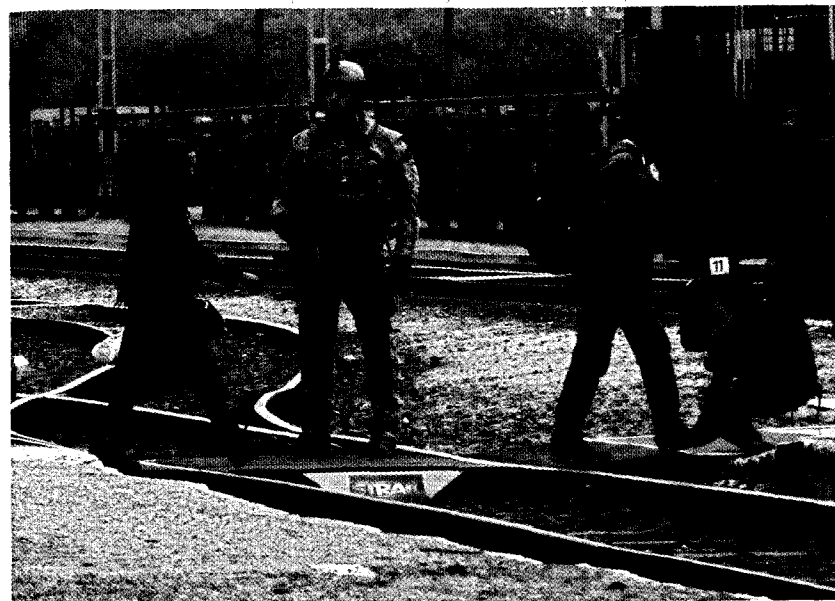
Áthajtottunk Zákány–Gyékényesre, hogy ott is lássuk a mozgásban lévő menekülteket. Rendszertelen időközönként vonattal érkeztek Szerbiából Botovo faluba. Amint az éjjeli vonat kiontotta magából az utasait, a horvát rendőrség és a mentők villogó kék fénnel mutatták az utat Magyarország felé: végig a legelőig, aztán a sínek mentén, végül

Menekült család Magyarbolyon

Gyerekek Magyarbolyon

Katona és menekült Magyarbolyon

Magyarbolyon, pályaudvar

a nyílt mezőre, a határvédő kerítésen lévő részhez. A menekülteknek a magyar oldalon tíz percük maradt felszállni a vonatra. Gyékényés határán egy óriásplakát díszelgett, még a bevándorlásról és terrorizmusról szóló tavaszi nemzeti konzultáció idejéből maradt ott. „Az emberek döntöttek, az országot meg kell védeni.”

Visszamentünk Magyarbolyba. Délután lesétáltam a határhoz, Illocskába. Egy öregember után bandukoltam, aki kockás inget viselt és a biciklijét tolta. Kezében jókora rúd volt. A közeli diófákhoz tart, magyarázta. Megkérdeztem, mi a véleménye a menekültekről.

– Azok az emberek háború elől menekülnek. Üdvözölni kéne őket és vendégül látni, amíg újra biztonságban haza nem térhetnek – mondta a hetvenhárom éves Mihajlovics István. Büszkén mesélte, hogy ő maga hideg kútvízzel kínálta őket a forró napokon, amikor áthaladtak Illocskán. Még a szilvapálinkájából is kínálhatta őket, de azt legnagyobb bánatára visszautasították.

Mihajlovics István, Illocska

HETEDIK FEJEZET

Három vad határ

Nincs engedély az átkelésre,
A remény nyomai elenyésznek,
A vágyban telt napok bánattá szelídülnek.
Ne várj rám
A bú másik börtönében.

NESE YASIN, ciprusi török költő¹

Hitvesem s barátom,
csak messze vagy. Túl három vad határon.
S már őszül is. Az ősz is itt felejt még?

RADNÓTI MIKLÓS²

2015. szeptember 30-án orosz katonai gépek szálltak fel a Földközi-tenger keleti partján fekvő khmeimimi légibázisról, Latakiától délkeletre. Célpontként az Iszlám Állam lázadóit és a Bassár el-Assad elnökhöz hű erővel szemben harcoló Szabad Szíriai Hadsereg lázadóit jelölték meg. A hír rosszul érintette a szíriai menekülteket, akik éppen a horvát Botovóból próbáltak átjutni Magyarországra.

– Az amerikaiak, a britek, a franciák, a jordánok és a szaúdiak mindannyian minket bombáznak, és azt állítják, hogy segíteni akarnak nekünk – panaszkolt egy férfi, miközben mögöttem siettem, és próbáltam lépést tartani vele. – Most már az oroszok is bombáznak, és ők is azt mondják, hogy ez nekünk lesz jó!

2015-ben ádáz harcok dúltak Szíriában, és az Iszlám Állam erői jelentős sikereket értek el. Januárban a kurd Pesmerga harcosainak sike-

rült az Iszlám Állam csapatait kiszorítaniuk a szír–török határnál lévő Kobaníból. A röszkei gabonaföldön, a tábortűz körül ülő kurd gyerekek énekeltek egy dalt Kobanî hőseiről. Az apjuk otthon harcolt. Az USA hadserege a konfliktus során először nyújtott közvetlen támogatást a földi erőknél.

Májusban az Iszlám Állam csapatai bevették Palmüra ősi városát, és felrobbantottak számos csodálatos épületet, majd kivégezték Kháled Assaad nyolcvanegy esztendőes régészt, aki 1963 óta gondozta a város műkincseit. Az Iszlám Állam érkezése előtt ő segített áttelepíteni a műtárgyakat Damaszkuszba. „Módszeres hadjárataikkal szeretnének viszszafordítani minket az őskorba, de nem fog nekik sikerülni” – mondta a régész veje, Khalil Hariri.³

Am az Iszlám Állam nem pusztított el mindent. A kisebb műtárgyakat, amelyek Mohamed próféta születése előtt több száz évre datálhatók, eladták a feketepiacon. A legnagyobb kereslet Nyugat-Európa és az Egyesült Államok részéről mutatkozott irántuk. Először Törökországba szállították a műkincseket, tudtam meg a román titkosszolgálatnál dolgozó egyik forrásomtól, aztán hajóval a romániai Constantába vagy a bulgáriai Várnába, majd taxival át egész Románián és Magyarországon keresztül Ausztriáig. Cserébe fegyvereket juttattak az Iszlám Államnak. „Reménykedjünk benne, hogy mostanában nem lesz háború Horvátországban – mondta a korábbi horvát elnök, Stipe Mesić –, mert az összes fegyverünket eladtuk az irakiaknak.” Zágráb repülőteréről Herkules csapatszállító gépek szálltak fel Bagdad felé. A balkáni háborúból visszamaradt több tízezer Kalasnyikovot szállították az iraki hadseregnek, feltételezhetően amerikai közvetítéssel. Ahogy az Iszlám Állam erői mind több győzelmet arattak, a fegyverek is az ő kezükbe kerültek. A valaha a kelet-szlavóniai vagy a krajnai csatákban szolgáló fegyverek most a kobanî, moszuli vagy szindzsári pesmégákra céloztak.⁴

Minden egyes menekült, akivel találkoztam, elmondta, miért hagyta el a hazáját. Sok szíriai az Iszlám Állam miatt menekült el, de legalább annyian Asszad elnök brutalitásai elől. Barack Obama és David Cameron retorikája ellenére – akik ördögi figurának festették le, aki nem lehet része semmiféle politikai megoldásnak – Európa nem mindegyik részén tekintették Asszadot véreskezű diktátornak, aki leverte a békés forradalomnak induló eseményeket. Magyarországon is talán

több együttérzéssel viseltettek volna a szíriaiak iránt, ha meglátták volna bennük az 1956-os magyar forradalmárokkal való párhuzamot.

2015 elejére kétszázezer szíriait öltek meg a négyéves polgárháború során. 3,2 millióan elmenekültek, ebből 1,2 millióan Törökországba, hasonló számban Jordániába és 620 ezren Libanonba.⁵ 7,6 millió embert az országon belül telepítettek át. A háború előtt Szíria lakossága 23 millió volt más konfliktusok, különösen Irak menekültjeivel együtt. A főváros, Damaszkusz lakossága 1,7 millió volt, nagyjából annyi, mint Budapesté. A legnépesebb várost, Aleppót, a háború előtt 2,1 millióan lakták.

2015-ben újabb százezren haltak meg. A szíriai kormányerők még mindig jelentős területekkel bírtak a Földközi-tenger partvidékén és libanoni határ mentén. A Szabad Szíriai Hadsereg, amelyet leghatékonyabban az Al-Nuszra Front vezetett, az ország északnyugati része fölött rendelkezett.⁶ Az Iszlám Állam erői hatalmas területekkel bírtak az ország belsejében. A kurd milícia a török határ menti északi részeket mondhatta magáénak, amelyet a jövő Kurdisztánjának képzeltek. Az Egyesült Államok katonai és diplomáciai támogatása miatt a kurdok úgy érezték, hogy évszázadok óta nem voltak ilyen közel egy önálló állam megalakításához. A törökök heves nemtetszése jelentette a legnagyobb veszélyt a terv szempontjából.

Június volt az év legvéresebb hónapja, amikor több mint 11 ezren haltak meg. Júliusban a szíriai menekültek száma meghaladta a 4 milliót, ebből 1,8 millió Törökországban élt.⁷

Az októberi orosz bombázások révén a szír erők, amelyeket a libanoni és iráni Hezbollah harcosai is támogattak, jelentősen előrenyomultak. 2015 szeptemberéig a szíriai lakosság felének el kellett menekülnie az otthonából.

A röszkei zárlat utáni első öt napban harmincezer menekült vágott át Szerbián Horvátország felé, hiába kérte Ranko Ostojić horvát belügyminiszter, hogy maradjanak a szerbiai, macedóniai és görögországi menekültközpontokban. A horvátok lezártak hat Szerbiával közös közúti határátkelőt, és megpróbálták egy vasúti és közúti folyosót létesíteni az országon át Szlovénia felé. A szlovén kormány azt állította, hogy ez úgy-

Idős asszony Zákányban

ben semmiféle kommunikáció nem történt, és hangosan tiltakoztak.⁸ Időközben sokan megtalálták az utat Horvátországból Magyarországra, Beremendnél, és nyugatabbra, a Dráva folyó menti Gyékényesnél. Szeptember 15. és október 16. között Magyarország beengedte őket, noha közben keményen dolgoztak a horvát határ mentén létesítendő kerítésen.

Horvátország bumeráng alakú, vagy mintha Szűz Mária ölelné magához a kis Jézust, Boszniát. A felül lévő karja Magyarország alatt pihen.

A menekültek most ezen a határszakaszon át áramlottak befelé. Horvátországot mindez készületlenül érte, vagy titkon azt remélték a politikusai, hogy a menekültek áttörik Magyarország védvonalát. Esetleg néhány hónappal a választások előtt nem is akartak a kérdéssel foglalkozni.

Egyik első intézkedésként utasították a hadsereget, hogy építsenek menekülttábort Valkóapátinál (Opatovac). Az első nap háromezren érkeztek, a másodikon tizenegyezren, oda, ahol mindössze hétszáz ágy volt.⁹

A Balkánon addigra úgy állt a helyzet, hogy szíriainak lenni aranyat ért, mert minden más nemzet gyanút keltett. Az afgánok, sőt az észak-afrikaiak is megpróbálták szíriaiként eladni magukat, ami fölöttébb dü-

Menekült nő és rendőr

hítette az igazi szíriaiakat. Ez volt a menekültek közötti feszültség fő oka. Rendszeressé váltak az összetűzések.

A krízis új gócpontja a Duna és a Dráva folyó menti síkságon alakult ki, közel Eszékhez és Vukovárhoz, ahonnan a balkáni háborúk idején sok menekült jött át Magyarországra. Akkoriban a kiskunhalasi, debreceni, bicskei és nyírbátori menekülttáborok falait vegyesen díszítették az arab és szerb-horvát graffitik.

2015 szeptemberében a Zoran Milanović vezette horvát kormánynak két választása volt. Vagy északra, Magyarországra engedi át a menekülteket, vagy nyugatra, Szlovéniába. Először Magyarországot választották.

„Ahelyett, hogy komolyan gondoskodnának a menekültekről, egyenesen Magyarországra küldik őket. Milyen európai szolidaritás ez?” – kérdezte Szijjártó Péter magyar külügyminiszter.

„Az Önök határát csak emberéletek árán lehet lezárni – felelte elszántan a horvát miniszterelnök. – Horvátország nem kiabál, nem épít kerítéseket, nem küldi a katonáit a határhoz. Csak a munkáját végzi” – jelentett ki Milanović.¹⁰

Vonat Zákánynál

Szeptember második felében 86 ezer menekült lépett be az országba. Horvátország erre lezárt a Szerbiával közös nyolc határátkelőjéből hatot. Sokan a valkóapáti menekülttábor melletti mezőkön aludtak, mielőtt vonattal vagy busszal tovább nem mentek a magyar határhoz, Beremendhez és Zákányhoz. A káoszban többen gyalog indultak útnak, át a kukorica- és napraforgóföldeken, valamint az Ilok környéki borvidék szőlőültetvényein, ahonnan egykoron a fehérbort küldték II. Erzsébet angol királynő 1953-as koronázására.

Röszke lezárása után szinte pontosan ugyanannyi (napi hatezer) menekült lépett be Magyarország területére, mint korábban, csak most nem Szerbián, hanem Horvátországon keresztül. Most már azonban a magyar hatóságok szervezettebben működtek. Kék városi buszok egész flottája állt sorban, hogy elvigyék a menekülteket a közeli vasútállomásokhoz és a hegyeshalmi osztrák határhoz.

Magyarország a Horvátország felőli határt is egykönnyen lezárhatta volna, de habozni látszott. Orbán állandó tárgyalásban állt a szlovák, cseh és lengyel vezetőkkel, és úgy tűnt, hogy nem fog egyedül lépni. Új konszenzus volt kialakulóban a V4-ek között. Úgy látszott, Orbán

a vezetője lehet azoknak az európaiaknak, akiket megrémiszt a menekültáradat és Brüsszel „örültsége”.

Október 7-én Angela Merkel és François Hollande francia elnök együttesen szólaltak fel az Európai Parlamentben. Ez volt a két ország első közös fellépése azóta, hogy Helmut Kohl és François Mitterand együtt köszöntötték Kelet- és Nyugat-Európa újraegyesítését 1989 decemberében.¹¹

Merkel szerint az egyéni nemzeti erőfeszítések nem jelentenek megoldást a menekültválságra. Beismerte, hogy a dublini eljárás idejétmúlt, és kijelentette, hogy a kvóták jelentik az előremutató utat, a menekültek igazságosabb elosztását Európában.

Egy aznap nyilvánosságra hozott felmérés a Cseh Köztársaságban kimutatta, hogy a megkérdezettek fele ellenezte még a háborús övezetből menekülő emberek befogadását is.¹² 40 százalékuk támogatta, hogy addig biztosítsák számukra a menedéket, amíg a háborúk véget nem érnek. Mindössze 4 százalékuk ajánlott volna fel állandó letelepedést. 49 százalékban még a közeli Ukrajnából való menekültek befogadását is ellenezték.

Egyre nyilvánvalóbbá vált az európai politikusok számára, hogy szükség van Törökország aktív részvételére a menekültáradat megállításában. Jean-Claude Juncker találkozott Erdoğan török elnökkel, és körvonalazódni látszott egy közös terv: Törökországnak drámaian kellene csökkentenie a görög szigetekre érkező hajók számát; cserébe sokkal több pénzt kapna a területére érkező menekültek ellátására, az Európai Unió pedig, az UNHCR közvetítésével, megszervezné több tízezer menekült közvetlen áthelyezését Törökországból az EU-ba¹³. Csakis így lehetett a több százezer életet veszélybe sodró embercsempészeket kiiktatni a folyamatból.

Az ötlet azon az igazságos és humanitárius elven nyugodott, hogy az úton lévők valódi menekültek, és megérdemlik Európa segítségét az 1951-es menekültügyi egyezmény értelmében.

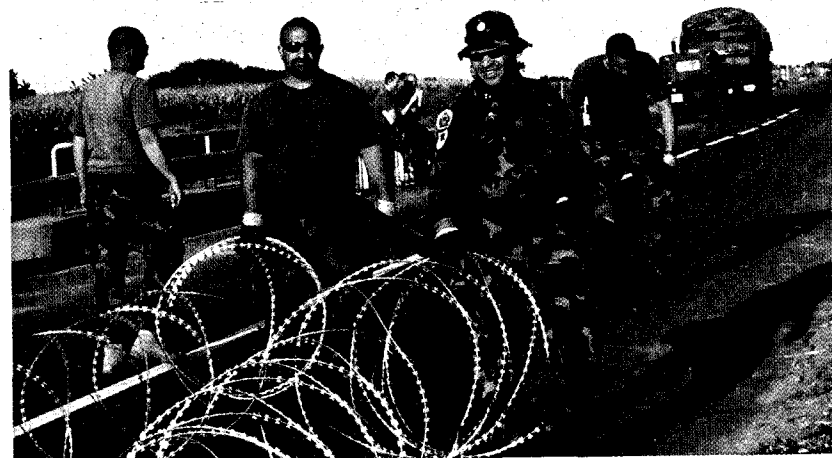
A szegedi bíróságon két külön tárgyalótermet jelöltek ki a „menekült-pereknek”, egyet a Széchenyi téri 19. századi Habsburg-sárga főépü-

Kerítés a horvát határnál

letben, a másikat egy modernebben, amelyet sebtében alakítottak át tárgyalóteremmé. Az ítélet mindenütt ugyanaz volt: bűnös, kitoloncolás. Mindössze az változott, hogy a bűnösök meddig nem léphetnek be Magyarország területére. Még októberben az Európai Bizottság azzal támadta Magyarországot, hogy megsértette a 2013-as EU-direktívát a menedékeljárásalkapcsolatban. Matthias Ruete, a Migrációügyi és Uniók Belügyi Főigazgatóság főigazgatója levélben megvádolta a kormányt, hogy kriminalizálja a határon átlépőket; nem informálja őket megfelelően a saját nyelvükön az ellenük felhozott vádakról, nem tartja tiszteletben a jogaikat az eljárás gyorsasága miatt, és nem gondoskodik megfelelőképpen a gyerekekről.¹⁴ Azért is kritizálta Magyarországot, mert nem engedett emberjogi szervezeteket a tranzitónákba.

– Annak a személynek, aki menedéért szeretne folyamodni, bejelentést kell biztosítani az adott ország területére, és garantálni számára a tisztességes és jogszerű menekültügyi eljárást – magyarázta nekem Simon Ernő, az UNHCR magyarországi irodájának a szóvivője. – Most azt látjuk, hogy mindazokat, akik Szerbiából érkeznek és Magyarországon folyamodnak menedéért, kivétel nélkül elutasítják, mindössze azon az alapon, hogy „biztonságos” harmadik országból, Szerbiá-

Kerítés a horvát határnál

Magyar honvédség – horvát határ

ezért nem javasoljuk, hogy más országok Szerbiába, Macedóniába vagy akár Görögországba küldjék vissza a menedékkérőket. Tehát az eljárás szembemegy a hivatalos álláspontunkkal.

Az egyik tárgyalás után szemtanúja voltam egy hétköznapi megszégyenítésnek. Három tagbaszakadt rendőr végigvezetett egy sárga inges fiatalembert a bűnösség kimondását követően Szeged főutcáján. Biztonságos távoból követtem és fényképeztem őket. A férfi keze hátra volt bilincselve, kínlódva tudta csak a cipőt a lábán tartani, mert a fűzőt kivették belőle. Hosszú, szőke hajú lányok álldogáltak az utcán, mint a pityangok az őszi napfényben; fiatal srácok tolták a biciklijüket; szülők sétáltatták a gyerekeiket – mindenki élte az életét, miközben a sárga inges fiatalembert a Bevándorlási Hivatal központi – szintén sárga – épületébe vezették, amelyen ott lobogott az Európai Unió kék zászlaja.

Samer Kayssoun régiségkereskedő volt, eredetileg Homsból, Szíria harmadik legnagyobb városából. Libanonban élt két évet, aztán Törökországban pár hónapot, végül nekivágott Európának. Most pedig bíróság elé került tizenhét éves unokaöccsével. Vád: a kerítésen való illegális átjutás.

„Törökországban biztonságban voltunk – mesélte a bírónak –, de nem kaptunk munkaengedélyt. Tíz családtagomat hagytam hátra, amikor elindultam Európába. Tíz nap alatt értünk Szerbiába. Görögországban embercsempészek segítettek, akik aztán elhoztak minket a szerb-magyar határig. Megmutatták az utat, csak hogy ott volt a kerítés.”

Samer, az unokaöccse és még néhányan átmásztak a kerítésen vagy fölötté, aztán a rendőrök keresésére indultak. Az embercsempészek mondták nekik, hogy a magyar rendőrök segítenek eljutni Ausztriába. Ehelyett azonnal letartóztatták és bíróság elé állították őket. Samer különösen nézett ki a bíróságon jókora kabátjában, amelynek a kapucniját műszőr szegélyezte, és fűző nélküli cipőjében, nehogy felakassza magát a cellájában.

Meghallgattam az elkerülhetetlen ítéletet, majd az ebédszünetben elbeszélgettem a bíróval. Megkérdeztem tőle, nem zavarja-e, hogy az ímént hozott ítéletet nem lehet végrehajtani. Szerbia – a magyar kerítés elleni tiltakozásul – felfüggesztette a két ország közötti egyezményt, amely alapján napi hatvan személyt lehetett mindkét fél részéről kitoloncolni. Ennek eredményeként nem lehetett kiutasítani azt a hatszáz

embert, akit elfogtak, bíróság elé állítottak, és Szegeden elítéltek. Vagy Kiskunhalasra kerültek, vagy az ország bármely más börtönébe. A váci börtönben történt óvatos érdeklődésem után megtudtam, hogy harminc menekült várja ott a kitoloncolását. Kollégám, Boris Kálnoky, még szeptember elején megkérdezte a miniszterelnököt, vajon van-e hely a több száz, sőt több ezer menekült számára a már amúgy is túlszűfolt börtönökben. Orbán biztosította, hogy van.

Samert és az unokaöccsét elvezették a rendőrségi cellába. Kísértük őket a bíróság folyosóján, és addig filmeztünk, ameddig csak lehetett. Feltételeztem, hogy heteket, hónapokat fognak börtönben tölteni. Néhány hónappal később megtudtam, hogy mindössze egyetlen éjszakát voltak fogságban, majd kiengedték őket egy nyílt táborba. Samer felhívta egy bécsi barátját, aki azonnal elindult értük kocsival Magyarországra. Harminchat órával a szegedi bírósági megaláztatás után egy kiváló bécsi szálloda forró zuhanya alatt állt. Ilyen furcsa ellentmondások voltak a magyar igazságszolgáltatásban. Mintha egy jól megrendezett színházi előadás lett volna, amely a magyar publikum számára a biztonság, a menekültek számára a veszély illúzióját kelti.

2015 október végére a magyar bíróságok 300 millió forintot, azaz egymillió eurót költöttek csak tolmácsokra. Nem volt nehéz ennyit összehozni, amikor 20 ezer forintos órabérért dolgoztak. A jogászok 15 ezer forintot kaptak a háromórás tárgyalásra vagy az eset előkészítésére. Egyes szegedi jogászok nem voltak hajlandók részt venni ebben az egyértelműen politikai színjátékban.

* * *

Németországban egyre erősödött az ellentét Hans Seehofer bajor CSU miniszterelnök és Merkel kancellár között. Seehofer azt szerette volna, ha Merkel beleegyezik egy felső határba a beengedhető menekültek számát illetően. „Konkrét önvédelmi lépéseket kell tenni, azaz határt kell szabni a bevándorlásnak, és például vissza kell fordítani az embereket az osztrák határon” – mondta Seehofer a *Bild Zeitung*nak.¹⁵ Merkel ezt visszautasította. „Az önvédelem kifejezés azt jelzi, hogy egy politikus valami olyasmit szeretne tenni, ami nem egészen jogszerű, de ő szükségesnek véli” – kommentálta a *Süddeutsche Zeitung*.¹⁶ A CSU

Samert elítélik

ifjúsági szárnya azt javasolta, hogy évi 250 ezerben maximalizálják a menekültek számát. Az Alternative für Deutschland büntetőfeljelentést tett Merkel ellen embercsempészet vádjával.

„Ha Bajorország elkezd visszafordítani az embereket a határon, nyilvánvaló, hogy Ausztria is ugyanezt fogja tenni a magyar határon – nyilatkozta Stephen Dunnwald a Bajor Menekültügyi Tanácstól. – Magyarország pedig máris ezt teszi Szerbiával. Ez egy láncreakció, és az, amit mi Schengennek hívunk, nagyon gyorsan szét fog esni.”

Orbán Viktor részt vett a CSU bajorországi konferenciáján a banzi apátság épületében 2015. szeptember 23-án. Bajorország határait, sugallta a beszédében, Magyarország védelmezi.¹⁷ Kijelentette, ő a bajor miniszterelnök egyik határerődítményének a kapitánya. Tulajdonképpen a magyar történelem hőseihez hasonlította önmagát, Dobó Istvánhoz, aki megvédte Eger várát a töröktől, és Zrínyi Miklóshoz, Szigetvár védőjéhez.

„A magyar történelemszemlélet fősodra szerint Magyarország a keresztény Európa bástyája. Ez az oszmán török uralom konzervatív, katolikus és Habsburg-párti megközelítése – magyarázta nekem Pap Norbert

pécsi egyetemi oktató. A népszerű magyar regény, az *Egri csillagok* is ezt a narratívát támasztja alá. Van azonban egy kevésbé népszerű koncepció is a magyar múlttal kapcsolatban, mutatott rá Pap Norbert: – E nézet szerint a magyarok Ázsiából származnak. Hasonlítunk a törökökre, és muszlim testvérországokkal rendelkezünk. A nemzeti törekvéseinket muszlim partnerekkel, barátokkal vagy testvérekkel valósíthatjuk meg. Nyitottak vagyunk a Keletre.”¹⁸

Orbán, mint a kuruc hagyományt őrző protestáns, időnként gesztust gyakorolt a muszlim világ felé, például 2015 júniusában: „Ez egy nyílt és barátságos ország, ahol barátságos emberek élnek – mondta a miniszterelnök a Union of Arab Banks éves találkozáján a budapesti Hilton Szállóban. – Szeretném biztosítani Önöket arról, hogy itt mindenkit tisztelettel fogadnak, köztük az az iszlám világból érkezetteket is, és az iszlámot, a muszlimok, arabok civilizációs gyökereit is rendkívül nagyra értékelik. Az iszlám egy nagy lelki és szellemi építmény, amely nélkül a világnak azon a részén sem béke, sem boldogság, sem kiegyensúlyozott emberi élet nem jöhetne létre. Ezért számunkra az iszlám világból érkezett emberek nem fenyegetést jelentenek, hanem egy magas civilizáció képviselőiként üdvözljük őket. És nem szégyellünk időnként tanulni sem tőlük.”¹⁹

A turizmusszektor 8-10 százalékkal nő évente, folytatta Orbán, s alig találni olyan szállodát Budapesten, amelyben nincs arab tőke.

„Miközben az Orbán-kormányban nincs ideje a szegény, üldözött migránsokra, bármit megtesz, hogy idevonzza a gazdag külföldieket – kommentálta Sarkadisz a 444.hu weboldalon. – A kormány nem gyűlöli a migránsokat, csak lenézi a szegényeket.”

Németországban teljes volt a zűrzavar, és mintha minden közvélemény-kutatás ellentmondott volna az előzőnek. A *Bild Zeitung* szerint olvasói 90 százaléka Seehofer nézetét támogatta, azaz, hogy „ennél többet nem bírunk”, szemben azzal, amit Merkel mantrázott: „menni fog”. A Forsa ügynökség a *Der Spiegel* megrendelésére készített felmérése szerint a megkérdezettek 44 százaléka segített aktívan a menekülteknek az előző évben vagy önkéntesként, vagy adománnyal.²⁰

2015 októberében a Madridban összeült Európai Néppárti kongresszuson azt mondta: „Mindenkinek, aki Európába érkezik, joga van ahhoz, hogy emberi lényként kezeljük.” Kijelentette: „Nem azért hoztuk

létre az Alapvető Jogok Kartáját, hogy a máshonnan érkezőkkel embertelenül bánjunk. Igazságosan el kell osztanunk egymás között a terhet és a feladatokat, és mindenkinek a képessége és a lehetőségei szerint kell közreműködnie. Európában mindig is így volt, és ez a siker receptje. Ezért nem fogom feladni a harcot, hogy a talán évtizedek óta legnagyobb kihíváson is szolidaritást vállalva úrrá legyünk.”²¹

„Manapság Európa gazdag és gyöngé. Ez a legveszélyesebb kombináció” – mondta Orbán egy beszédében. Nem szabadna olyan ígéreteket tennünk a menekülteknek, amelyeket nem tudunk betartani, tanácsolta Merkelnek. Ha ennyi muszlimot beengedünk, „alapvetően megváltozik az európai társadalom. És nem erre kaptunk felhatalmazást.”

Manfred Weber, az Európai Parlament EPP csoportjának elnöke inkább Merkel, semmint Orbán felé húzott. „Ha az olyan elkeserítően szegény országok, mint Jordánia és Libanon annyi szíriainak ajánlanak fel menedéket, akkor Európának is képesnek kell lennie erre. Ez az elsődleges feladatunk, segítséget ajánlani.” Abban azonban egyetértett Orbánnal, hogy „vissza kell adnunk az államoknak a hatalmat, hogy felügyeljék Európa külső határait”. Ez azonban nem azt jelenti, hogy még több határt és kerítést kell emelni Európán belül, tette hozzá.²²

Október 15-én Lázár János miniszter bejelentette, hogy a horvát határon elkészült a kerítés. Orbán Viktor pedig azt, hogy a határ akár egy órán belül lezárható.

Október 16-án reggel Beremenden végignéztam, ahogy helyi hölgyek rövid szoknyában és magas sarkú cipőben teát szolgálnak fel a menekülteket szállító buszsofőröknek. Az utolsó néhány csoport menekültnek megengedték, hogy húszasával keljenek át a határon. Aztán éjfélkor a magas acélkapu döngve becsukódott. A horvát belügyminiszter közölte, hogy a migránsokat ettől kezdve Szlovénia felé irányítják.

Mivel több tennivaló számomra nem akadt, átmentem a szlovéniai Lendvára (Lendava), hogy az érkező menekültekről tudósítsak.

Időközben Angela Merkel tárgyalásokat folytatott Erdoğan török elnökkel és Davutoglu miniszterelnökkel Törökországban. „Olyan körülményeket szeretnénk teremteni, amelyben a menekültek közelebb

maradhatnak az otthonukhoz – mondta Davutoglu Merkel kancellárnak.²³ – Elsődleges fontosságúnak tartjuk az illegális bevándorlás megakadályozását, és a határainkat átlépő emberek számának a csökkentését. E tekintetben rendkívül gyümölcsöző tárgyalásokat folytattunk az EU-val.” Az egyezmény hatmilliárd eurót eredményezett Törökország számára, pont annyit, amennyit a német szövetségi kormány a nyár elején biztosított a 16 német tartomány számára a menekültek integrációjára. Bár Merkel nem volt hajlandó kikötni a hazájába maximálisan befogadható menekültek számát, erősen szorgalmazta, hogy a török kormány csökkentse az elindulók számát. Abban is megegyeztek Európa vezetői, hogy így vagy úgy, de a számoknak csökkenniük kell.

A lendvai sáttortábor üres volt, amikor estefelé először arra jártam. Egyetlen éjszaka alatt azonban kis közel-keleti helyszínné változott, tele gyerekekkel. A legtöbben Szíriából, Irakból és Afganisztánból érkeztek. Mialatt felállítottuk a kameráinkat a kora reggeli élő közvetítésre, sokan félénken körénk gyűltek. Kölcsönadtuk nekik a mobiltelefonjainkat, hadd létesítsenek kapcsolatot elveszített családtagjaikkal vagy más ismerőseikkel. A horvátországi Valkóapátiban a férfiakat külön buszokra szállították fel, elválasztva őket a nőktől és a gyerekektől. Most mindenki próbálta megtalálni elveszett családtagjait, a sárban és esőben. Sokakat elkeserített a horvát bánásmód.

Egy férfi a terhes feleségét és három gyermekét kutatta. „Miért nem maradt a közelükben?” – kérdezte valaki. A rendőrség elválasztotta őket, mesélte a férfi. Delshan elkeseredetten kereste idős édesapját. Egy apa a kisfiát próbálta vigasztalni, hogy „majd holnap” megint együtt lehetnek az édesanyjával. Mindig csak „majd holnap”! Próbálták megérteni, hogy Szlovénia, Horvátország és Szerbia külön országok, más-más hívószámmal és SIM kártyával. Kimerültek a horvát földeken átvezető 60 kilométeres túrától. A kora reggeli hidegben folyni kezdett az orrom. Egy kisfiú észrevette, és odaadta papír zsebkendő csomagját. Először haboztam, de aztán elvettem az öt zsebkendőből egyet. Világi javai 20 százalékát. Ilyen az iszlám vendégszeretet. A közeli harangtoronyban hetet ütött az óra.

Egyik este felhívott egy ausztriai segélyszervezet munkatársa. Az afgán Hasszán biztonságban elérte az ausztriai falut, Neudorf-t (Lajtaszentmíklós), és most az anyját, a nagynénjét és a húgait kereste. Az egyik

kolléganőmnek, Orsinak küldött képet a nőkről, Orsi pedig visszament a lendvai táborba, hogy megkeresse őket. Mindössze egy keresztnévet tudott és egy fényképet mutogatott. A menekültek egyik csoportjától ment a másikig, de senki nem ismerte fel a nőket. A táborokban gyorsan váltották egymást az emberek, mivel a hatékonyan működő szlovén hatóságok az osztrák határhoz, Šentilj–Spielfeldhez szállították a menekülteket. Orsi már csaknem feladta, amikor futó léptek zajára figyelt fel. Izgatott emberek egy fehér sátor mellett álló női csoportosuláshoz húzták, majd körbeadták a telefonját. Hasszán plédbe burkolózó anyja megölelte Orsit. A hideg szlovén éjszakában boldogság áradt szét. Orsi készített egy fotót a családról, és elküldte Hasszánnak. Aztán egy pillanatra mindenki elszomorodott, mert kiderült, hogy Sediqe, Hasszan tizenöt éves húga még mindig nem került elő.

Végignéztünk egy hirtelen verbuválódott csapatok közötti focimeccset. Kapuk helyett az autógumik is megtették. Próbáltam megfejtetni, hogy Afganisztán és Szíria játszott-e egymás ellen vagy egyes csapatok alakultak. Aznap délután sok gól született. Egy pillanatra az egész menekültválság olyan volt nekem, mint egy focimeccs. Európa Gazdag Nemzetei–A Föld Szerencsétlenjei 2 : 3. De vajon meddig tart majd ez a meccs? Vajon játszhatnak-e ők egyszer a mi csapatunkban, vagy mi az övékben? Ki a bíró? És mit jelent majd a győzelem akármelyik oldalon?

Találkoztam Elyassinnal, aki a sátra előtt az eget bámulta. Állítása szerint mindössze tizenöt éves volt, de sokkal többnek nézett ki. Tolmács segítségével elmesélte a történetét. Hazarai afgán, a süita kisebbségből. Családja az ő születése előtt elmenekült az üldöztetés elől Iránba. Tizennégy évesen már egy gyárban dolgozott. Pár hónap elteltével forradalmi gárdisták összeszedték a hozzá hasonló fiatalokat, és közölték velük, hogy Szíriába küldik őket harcolni az Asszad elnök melletti iráni egységekbe. Ha nem hajlandóak erre, akkor az egész családjukat visszatoloncolják Afganisztánba. Egyhavi kemény katonai kiképzés után Elyassint a frontra küldték ágyúútöltelékeknek. A fiúkat minden reggel beinjekciózták heroinnal, majd kizavarták a lövészárokbá. Öntudatlanul harcoltak. Három hónapnyi pokol után hazamehettek pár napra. Elyassin ekkor Törökországba menekült, aztán elindult az Európa felé vezető hosszú úton. Most a szlovéniai napsütésben ücsörgött, és próbálta felidézni, milyen lehet gyereknek lenni. Még csak tizenöt volt, de már nem tudott mosolyogni.

Gyerekek gyűltek a kameránk köré, nevetgéltek, és a jótekonysági szervezetektől kapott almát majszolták. Boldogok voltak, végre biztonságban érezhették magukat. A szlovén rendőrség és hadsereg figyelő tekintete mellett. A Vöröskereszt dolgozói és az ADRA nevű humanitárius szervezet önkéntesei meleg ételt osztottak. Senki nem viselt arcmaszkot. A katonáknál nem volt fegyver. Nézttem, ahogy egy rózsaszín nadrágos, zöld csíkos pólós, gumicsizmás kislány fel-alá járkál egy macival a kezében, és az előző esti zuhéból maradt tócsákban gyönyörködik a képmásában. Egy katonai teherautó platójából ételt pakoltak le.

A szlovén–horvát határon lévő Bapska (Bábfalva) táborában német, osztrák, argentin és svájci önkéntesekkel találkoztunk. Akárcsak korábban Magyarországon, itt is megjelentek a No Borders aktivistái: zöldsetget metéltek, és hasznossá tették magukat a nagyon is 21. századi frontvonalon. Egy hatalmas üstben rotyogott az étel az újonnan érkezőknek. „Mi úgy gondoljuk, hogy minden határ nevetséges. Káposztalevest készítünk. Soha nem tudjuk, hány ember érkezik majd, úgyhogy csak főzzük a meleg ételt, hogy aztán kioszthassuk.”

Szlovénia úgy állt a menekültválsághoz, hogy annyi embert enged be, amennyit képes regisztrálni és elszállásolni. Emiatt aztán gyakran hatalmas sorok alakultak ki a horvát határon. Miközben a balkáni útvonalon számos ország erőfeszítéseket tett az újonnan érkezők elszállásolására, az indulni készülőkkel kevésbé törődtek. A legnagyobb nehézségeket az eső okozta, alaposan eláztatta a menekülteket, a segélyszervezetek alkalmazottait, a rendőröket és a katonákat egyaránt. A gyatra fénymásolt papírlapok, amelyeket a menekültek lobogtattak a törökországi, görögországi vagy szerbiai regisztráció részleteivel, mely szerint valahol, valaki hivatalosan is elismerte a létezésüket, elvesztek, gyakran beletaposták a sárba. A sötétben az emberek elkeveredtek egymástól a buszok és vonatok kavalkádjában. Az egyes országok rendőrei és katonái abbéli igyekezetükben, hogy rendet teremtsenek, gyakran szétválasztották a nőket és a férfiakat.

– Nem volt étel, nem volt mit inni, nem voltak takarók, se Vöröskereszt, csak eső – idézte fel Mohammed Skerek szíriai menekült a horvát–szlovén határon töltött két napot.

Autóval mindössze egy óra az út Lendvától az osztrák határig. A szokásos vasúti utasforgalmat ideiglenesen leállították, hogy a vonatok

a menekülteket szállítsák. A hatóságok eltökélten törekedtek a helyzet kézben tartására.

„Szlovénia tranzitország. Még inkább összpontosítani fogunk a biztonságra és a rendre, hogy az országunk normálisan működhessen” – mondta Miro Cerar miniszterelnök.²⁴ Felkészültek azonban arra is, hogy Ausztria és Németország esetleg egy nap nemet mond. „Amennyiben a célországok szigorúbb rendelkezéseket hoznak, Szlovénia is azt fogja tenni.” Az út menti országok mindegyike rettegett attól a naptól, amikor a fönti országok határai bezárulnak, és szeretnék volna elkerülni, hogy náluk gyűljön fel az emberi nyomorúság. Közelgett a tél. Mi történik, ha továbbra is ennyien jönnek az esőben és a hóban? Szeptember 5-től október 15-ig 409 ezer menekült érkezett Ausztriából Németországba.²⁵

Mi minden nap elmentünk Šentiljbe, hogy lássuk, amint a menekültek elérik a „Nyugatot”. A Šentilj és Spielfeld közötti határátkelőnél, az osztrák oldalon felállítottak két hatalmas, összesen kétezer férőhelyes, fűtött sátrat. Újságíróként, mint minden országban, Szlovéniában is beengedtek bennünket a táborokba, hogy lássuk a körülményeket. A gondos előkészületek ellenére a szlovének is küzdöttek a hatalmas számban érkező – akkor éppen napi nyolcezer – menekült elhelyezésével. Hosszú sorok alakultak ki az ausztriai átkelőnél. Akkor léphettek át, ha az osztrák hatóságok kijelentették, hogy készen állnak a következő százötven ember fogadására. Végre valahára az európai határ mindkét oldalán hajlandóak voltak a felek egyeztetni egymással. A horvát–szlovén határ már másként működött, mert a horvátok vagy nem tudták, vagy nem akarták megmondani a szlovéneknek, mikor érkezik a következő busz vagy vonat. Ennek eredményeképpen néhány vonatot megállítottak. A horvátok egyik napról a másikra újabb határátkelőket nyitottak meg, emiatt a szlovének nem tudták tartani az ütemet. Szlovénia és Ausztria egyaránt tagjai a schengeni övezetnek, így Šentiljben normál esetben nincs is határellenőrzés.

Október 20-án éjfélkor a reflektorok fényében álltunk, berregett a generátor, és figyeltük, ahogy vagy kétezer menekült kel át Šentiljből Spielfeldbe. A két napja zuhogó eső végre elállt, de a nyomai még látszottak a menekülteken. Az emberiség lerongyolódott tömege várakozott ott színes nejlonokba burkolva, kezükben kis csomagokkal. Sokan már napok óta nem aludtak. Az osztrák rendőrség ötvenfős csoportokban engedte

át őket regisztrációra, mihelyt találtak tolmácsot. „Fárszi” – hallatszott a hangosbemondóban, és újabb ötven ember vánszorgott előre. A kisebb gyerekek közül sokan a szüleik karjában aludtak.

A huszonhárom éves szíriai Safaa az anyjával és az öccsével utazott. A lány már egyszer eljutott Németországba az apjával, de aztán visszatért Törökországba, hogy az anyját és az öccsét is magával vigye. Ők nem táborban éltek, hanem egy házban, mesélte, mégis meggyőzte a családját, hogy mindannyian menjenek Németországba. Az utolsó néhány nap halálos volt, mesélte. A legrosszabb dolgokat Macedóniában éltek át.

– A macedón rendőrség borzalmasan bánt velünk. Azt mondták, dögljünk meg – mesélte. – Maradj ott, ahol vagy, és döglj meg!

Horvátországban és Szlovéniában már jobb volt.

– ...mert a hatóságok együttműködtek velünk, bár néha nem volt elég takaró. Annyira hideg volt! Soha nem láttunk még ilyen időjárást, ilyen esőt, ködöt, ilyen halálosan rosszat!

Megkérdeztem tőle, hogy az időjárás és a viszontagságok miatt bánja-e, hogy útnak indultak.

– Dehogyan – nevetett. – Annyira szeretném már látni az apámat!

– El tudod képzelni, hogy egyszer visszatérsz Szíriába?

Erre már elcsöndesedett, alig hallhatóan válaszolt. Mintha a generátorok felerősödtek volna. Az emberek dzseki-jének a surrogása, lépteik zaja, gyerekek és felnőttek köhögése hallatszott.

– Soha. Elvesztettem a bátyámat ott. – Alig tudott beszélni a fájdalomtól. – Új életet szeretnék kezdeni. Olyan életet, amelyet megérdemlünk.

A határ túloldalán az osztrákok egyre szervezettebbek voltak, hivatalos és önkéntes szinten egyaránt. A rendőrök közé Dolmetscher (tolmács) feliratú kabátot viselő férfiak és nők vegyültek. A hangszórókból informálták az embereket arabul, fárszi és pastu nyelven. Buszok várakoztak, hogy a legközelebbi, salzburgi menekülttáborba vigyék a menekülteket. Az volt a kívülről benyomása, hogy rákényszerítik az osztrák rendet egy kimerült, összevissza tömegre. Mindenkit regisztráltak, volt, akit Törökország óta először. Az elsődleges szempont mégis az emberség volt. Segítséget kérő menekültként bántak mindenkivel, akinek joga van ott lenni.

Petra Leschantz arabul jól beszélő salzburgi jogász szervezett egy önkéntes csoportot Border Crossing Spielfeld néven.²⁶ Spielfeldben találkoztam vele október 21-én.

– Annyi megálló, annyi gyűjtőpont van az út során – magyarázta. – Igaz, sokan elveszítik egymást, de aztán újra egymásra találhatnak. A Vöröskereszt is sokat segít ebben.

Az elkövetkező hónapok során a Border Crossing Spielfeld lett az egyik legmotiváltabb, legjobban szervezett csoport. Átsegítették az embereket Ausztriába, nyomon követték őket az országon belül vagy a Németország felé vezető úton, és küzdöttek a bíróságokon, amikor Ausztria elkezdte visszaküldeni a menekülteket Szlovéniába és Horvátországba. Ez azonban akkor még a jövő zenéje volt.

„A szőlőszüreten már régen túl vagyunk – írtam egy riportomban –, de a balkáni hírforrások, melyeket a menekültek használnak, hogy megtudják, merre mehetnek, mit várhatnak, sőt hogy ki bombázza otthon a városukat, csak úgy forrnak a jó és rossz hírektől. Rájöttek, hogy Európa mégsem akar több migránst befogadni. Őrült rohanásban vannak, mielőtt felhúzzák a csapóhidakat Európa összes várkapuja előtt. Mielőtt megjelennek az íjások a lőrészekben.”

Ideje volt visszatérnem Magyarországra. Augusztus 21-e óta szinte egyszer sem aludtam otthon. Mielőtt távoztam volna Szlovéniából, Somogyvári Gergő barátom és munkatársam, aki dokumentumfilmeket készít, megkért, hogy vegyünk fel egy rövid videóüzenetet egy barát-nőjének, Sarah-nak, aki a párizsi *Le Monde* egyik újságírójához, Danielhez készült feleségül menni. Hírközlő stílusban vettük fel, a maribori rendőrség előtt, majd elküldtük a boldog párnak. A felvételt lejátszották az esküvőjükön is.

Október 25-én Brüsszelben a „balkáni útvonal” országainak vezetői találkoztak más érintett országok vezetőivel.²⁷ A találkozón Ausztria, Bulgária, Horvátország, Németország, Görögország, Magyarország, Románia és Szlovénia képviseltették magukat. Egy tizenhét pontos intézkedési tervet dolgoztak ki, menekülttáborok létrehozásáról döntöttek a Balkán több pontján, amelyeket az UNHCR volt hivatott működtetni. A gyűlés estéjén Bojko Boriszov bolgár miniszterelnök bejelentette, hogy Bulgária, Románia és Szerbia lezárják a határaikat, amennyiben Németország és Ausztria is ezt teszik. 2015. október 29-én az osztrák belügyminiszter bejelentette, hogy kerítést építenek Spielfeldnél a határ mindkét oldalán, hogy jobban ellenőrizhessék az országba belépőket.²⁸

2015. november 13. péntekre esett. Este kilenc óra negyvenkor Daniel, az esküvői videó vőlegénye, második emeleti párizsi lakásának az ablakában állt.²⁹ Az ablakból a Bataclan koncertterem hátsó részére lehet rálátni. Egyszer csak észrevette, hogy a vészkijáratokon kiabáló emberek özönlének kifelé. Azt hitte, verekedés tört ki. Újságírói ösztöneire hallgatva azonnal filmezni kezdett a mobiltelefonjával. Aztán lövöldözést hallott bentről. Kint az utcán volt, aki továbbfutott, volt, aki öszserogyott. Láta, hogy emberek sietnek a földön fekvők segítségére. Lekiabált az ablakból: „Mi történt?”, de senki nem válaszolt. Felhívta a *Le Monde*-ot, ahol elmondták neki, hogy a Bataclant fegyveresek kerítették hatalmukba.

– Akkor jöttem rá, hogy ez nem csak egy kis csetepaté, hanem valami borzalmas dolog. Lementem kinyitni a bejárati ajtót, hogy bemenekülhessenek az emberek. De senki nem akart megállni, csak futottak tovább.

Mintha abbamaradt volna a lövöldözés. Több ember is feküdt az utcán. A legközelebbi, egy piros pólós férfi arccal lefelé hevert és nyögött. Egy feketeruhás odament hozzá, aztán Daniellel próbálták behúzni a háztömb menedékebe. Amikor bent voltak, Daniel visszament, hogy bezárja az ajtót. Addigra az utca kiürült.

– Aztán mintha valami petárda robbant volna fel a karomban. Nem hallottam a lövést. Ráeszméltem, hogy eltaláltak. Valaki rám lőtt, de nem láttam őket. Szörnyű fájdalmat éreztem, és dőlt a karomból a vér.

Amikor Daniel később visszaemlékezett a történetekre, rájött, hogy akárki lőtt is rá, annak a Bataclanból kellett kijönnie: megláthatta, hogy két férfi segít egy sebesültnek, és meg akarta ölni mindhármut. A golyó Daniel bal felkarját találta el, majd a ház kapucsengőjébe fúródott. A fekete ruhás férfi eltűnt. Az egyik szomszéd besegítette a lakásába Danielt és a piros pólóst, akinek a lábát érte lövés. Felhívtak egy orvost, hogy mit csináljanak, amíg kiér a mentő.

– Nagyon hosszú ideig tartott. A rendőrség eltorlaszolta az utat. Borzalmasan éreztem magam, amiért Párizs központjában elvérzek, és senki sem tud segíteni. – A szomszédos szobában egy kisgyerek átaludta az egész drámát. A szomszédok megpróbálták Danielt és a piros pólós amerikai Matthew-t ellátni.

A Bataclanba három felfegyverzett férfi hatolt be kilenc harminckor a bár két oldalán, és véletlenszerűen lövöldözni kezdtek a mintegy 1500

fiatalból álló tömegre, akik a kaliforniai The Eagles of Death Metal együttes koncertjére érkeztek. A piros és fekete pólós férfak a színpadtól balra eső vészkijáraton menekültek ki a helyiségből. Az egyik rajongó által készített videón látszik, ahogy a gitáros Eden Galindo egyszer csak abbahagyja a zenélést, mert a tömegben fegyverropogás hallatszik. A koncertet az erkélyről néző szemtanú szerint az embereket úgy letartolták a golyók, mint a szél a búzát. 89-en haltak meg, és több száz megsebesült. A mézárálást végrehajtó három fegyveres száz túszt ejtett. Éjfél után nem sokkal a francia terrorelhárítók megrohamozták a helyszínt, mire a támadók felrobbantották magukat.

A Bataclan elleni támadás egyike volt az aznap éjjelre tervezett párizsi támadássorozatnak. 21:16-kor kezdődött, amikor egy öngyilkos merénylő felrobbantotta magát a francia–német futballmérkőzés helyszínül szolgáló stadion előtt – a merénylőt nem engedték be a stadionba, így önmagán kívül „csak” egy embert ölt meg. Az eredeti terv szerint a zsúfolásig megtelt stadionban tette volna ugyanezt, melynek hatására az emberek fejvesztett menekülésbe kezdtek volna a kijáratok felé, ahol két másik öngyilkos merénylő várt rájuk.

Ez idő tájt három további terrorista tüzet nyitott három különböző belvárosi kávézóban. Azon az éjszakán mintegy 130-an haltak meg Párizsban, és 368-an megsebesültek. Ez volt a legtöbb emberáldozatot követelő támadássorozat Franciaországban a második világháború óta.

Mind a kilenc elkövető harcolt Szíriában.³⁰ A csoport vezetője minden valószínűség szerint a huszonnyolc éves, belgiumi születésű Abdelhamid Abaaoud volt, akinek az apja Marokkóból emigrált Franciaországba 1975-ben. Háromszor volt börtönben erőszakos bűncselekmény miatt. A huszonhét éves Saleh Abdeslam szintén Belgiumban született, marokkói szülőtől, akik az 1960-as években érkeztek Franciaországba. A két férfi barátságot kötött, először talán éppen a börtönben találkoztak, és mindketten Brüsszel túlnyomórészt bevándorlók által lakott Molenbeek negyedében éltek. Abdeslam egy bárt üzemeltetett Les Béguines néven, és tudvalevőleg szerette a drogokat, a motorokat és a lányokat. Omar Ismail Mostefai huszonkilenc éves francia állampolgár volt, akinek a szülei Algériából érkeztek. Egyike volt annak a három fegyveresnek a Bataclanban, akik felrobbantották magukat a terrorelhárítók megérkezését követően. A Bataclan második támadója a francia illető-

ségű Samy Amimour volt. 2014 júniusában az apja ellátogatott Szíriába, és megpróbálta meggyőzni a fiát, hogy hagyja ott az Iszlám Államot, és térjen haza – de hiába. A harmadik bataclani támadó Foued Mohamed-Aggad szintén Franciaországban született, marokkói szülőtől. A rendőrök a támadás helyszínén találtak egy 1990-es születésű, Ahmad Al-Mohammed névre kiállított útlevelet. A görög hatóságok megerősítették, hogy regisztráltak egy ilyen nevű férfit, aki 198 társával október 3-án érkezett gumicsónakon.³¹ Christine Taubira francia igazságügy-miniszter szerint a dokumentum vagy hamis volt, vagy eredeti, de hamis névre kiállítva.

Az Iszlám Állam szíriai hódítása során útlevelek kiállítására alkalmas legitim felszerelést szerzett. A törökországi embercsempészek – a viteldíj részeként – elvették a menekültek útleveleit, és sokat közülük áruba bocsátottak, különösen augusztus óta, amikor is a német kormány bejelentette, hogy a szíriaiak nagy valószínűséggel menedéket kapnak Németországban. Törökországban kétezer dollárra rúgott egy szíriai útlevél ára.

Még a párizsi támadások előtt több ország hírszerzése is kapott egy listát ötezer eredeti, üres szíriai és tízezer iraki útlevél sorszámaival, amelyek akkor tűntek el, amikor az Iszlám Állam elfoglalta azokat a városokat, ahol az útleveleket őrizték.³² (A szíriai Raqqa és Dajr ez-Zaur tartományokból, valamint az iraki Anbar, Ninive és Tikrit tartományokból.) Egy balkáni forrásom azt állította, hogy Asszad elnök titkosszolgálatja szorosan együttműködik a német hírszerzéssel az Európába beutazó vagy onnan kiutazó, az Iszlám Államhoz köthető személyekkel kapcsolatban.

November 20-án a *New York Times* közölte a 130 párizsi áldozat némelyikének személyes adatait.³³ Köztük volt Kheireddine Sahbi algériai hegedűművész, aki még csak egy éve tartózkodott Franciaországban, és népzene tudományt tanult a Sorbonne-on, és a huszonkilenc éves marokkói Amine Ibnolmobarak. Az áldozatok többsége fiatal francia férfi és nő volt. Antoine Leiris felesége, Helene, sminkművész volt, volt egy tizenhét hónapos kisfiúk, Melvil. Antoine nyílt levelet írt felesége gyilkosainak a Facebookon:

„Péntek este egy kivételes személyiséget fosztottatok meg az életétől. Életem szerelmét, a kisfiam édesanyját, de én nem foglak gyűlölni benneteket. Nem tudom, kik vagytok, és nem is akarom tudni – a lelketek halott. Ha az az isten, akinek a nevében vakon öldököltök, tényleg az ő

képmására teremtett bennünket, minden egyes golyó a feleségem testében egy golyó az ő szívében is.

Ezért nem adom meg nektek azt az örömet, hogy gyűlöljelek benneteket.

Nyilvánvaló, hogy ezt akarjátok, de ha dühvel válaszolnék, én is ugyanannak az ostobaságnak lennék az áldozata, mint ami miatt ti olyanná váltatok, amilyenek vagytok.

Azt akarjátok, hogy féljek? Hogy gyanakodva méregessem a többi embert? Áldozom fel a szabadságomat a biztonságomért? Veszítettetek.

Ugyanaz a játékos. Ugyanabban a játékban. Láttam őt ma reggel, végre, napokig tartó várakozás után. Épp olyan gyönyörű volt, mint péntek este, amikor elindult otthonról. Olyan gyönyörű, mint tizenkét évvel ezelőtt, amikor örülten beleszerettem. Természetesen felemészt a gyász – ezt az apró győzelmet megadom nektek. De nem fogok sokáig gyászolni.

Tudom, hogy minden nap ott lesz velünk, és hogy újra megtaláljuk egymást a szabad lelkek paradicsomában, ahová benneteket sohasem fognak beengedni. Ketten maradtunk, a kisfiam és én, de erősebbek vagyunk a világ minden hadseregénél.

Nem vesztegetek rátok több időt – vissza kell mennem Melvilhez, most ébred a délutáni szunyókálásából. Csak 17 hónapos. Megeszi az uzsonnáját, mint mindig, aztán játszani fogunk, mint mindig, és ez a kisfiú minden egyes nap szálkaként fogja szűrni a szemeteket, mert szabad lesz, és boldog. Mert ő sem fog gyűlölni benneteket.”³⁴

NYOLCADIK FEJEZET

Lelkek raktára

Szülészorvos vagyok, és pont azért tudom, milyen nehéz, milyen kimerítő, milyen drága és milyen hosszadalmas is tud lenni egy szülés. Ezért önt el a düh azt látva, hogy a háborúban és a tengereken mennyi élet megy veszendőbe a szemünk láttára.

JANNISZ MUZALASZ, görög bevándorlásügyi miniszter

Alacsonyan úszik a félhold a Balkán hegyei felett, bevilágítja a Dragomán nevű bolgár várostól nyugatra fekvő tájat. A főútról meredek hegyi ösvények vezetnek fel a hegygerincekre: a túloldal már Szerbia. Egyre sötétebb van, a kertekben a szőlőtövek között varázslatos fényben ragyognak a sárgára, kékre, fehérre festett méhkasok.

Alig akad olyan ablak, amelyből fény szűrődne ki. A házakban szinte már csak az öregek laknak, akik spórolnak az árammal. A gyerekeik vagy beköltöztek a városba, vagy már Nyugat-Európában élnek. Nyáron visszatérnek, látogatóba: ilyenkor a kertekben süll a hús, és a domboldal csendjét vidám hangok verik fel. Lent az úton gyér a forgalom. Az út mellett ki tudom venni egy benzinkút körvonalait, távolabb a völgyben pedig a határállomás fényeit. Ez itt a trákiai síkság egyik sarka, innen a bolgár főváros alig 45 kilométer.

JANNISZ MUZALASZ, görög bevándorlásügyi miniszter

A hegyi ösvények szinte mindegyikét vastagon borítja az avar, de végre megtaláljuk azt, amelyiket kerestük. Ez a fenyőfák között kanyarog felfelé. Teledobálták szeméttel. Nehéz megérteni, hogy a mene-

kültek vajon miért hajigálják el azt a keveset is, amijük van: Rengeteg a csokipapír és az üres cigarettás doboz. Onnan is tudni, hogy az előtünk járók nem helyiek voltak, hogy sok az eldobott mobiltelefon-kártya, hátoldalán arab vagy perzsa felirattal. A magasra nőtt fűben találok egy gondosan darabjaira vágott, cirill betűs iratot. A török határtól nem messze fekvő Elhovóban október 30-án állították ki a bolgár hatóságok egy bizonyos Waliullah Mohamed Hasim nevére. Született 1997. január 1-jén. A dátumot talán egy unott tolmács találhatta ki, vagy az illető nem tudta pontosan, mikor is született. De az biztos, hogy vagy átlépte a török határnál épített kerítést, vagy megkerülte, majd 18 nap alatt átszelte Bulgáriát.

Keréknyomokat is látok a sárban: világos, hogy az embercsempészek itt szoktak leparkolni a kocsijukkal.

Ismét itt állok a nyugat-balkáni menekültútvonalon – vagy inkább annak a keleti elágazásán. Törökország szárazföldi határán keresztül ez vezet át Bulgáriába, majd tovább Szerbiába, hogy aztán Belgrádban összeérjen a görög–macedón határtól idáig futó nyugati elágazással. A menekültek sokszor választják Görögország helyett Bulgáriát. Ennek több oka is lehet. Egyik ok, hogy nem akarnak tengerbe fulladni. A hírekben sokszor hallani az Égei-tengeren bekövetkezett tragédiákról. Csak 2015-ben 805 ember halt meg, miközben a török partról indulva túlzsúfolt gumicsónakokban megpróbálták átevezni az öt legközelebb fekvő görög sziget egyikére.¹ A másik ok a pénz. A Bulgárián keresztül vezető út sokkal olcsóbb. Ez azt is jelenti, hogy erre felé kevesebb a szíriai menekült, viszont sok az afgán. A bolgár embercsempészek úgy hívják őket: tálibok. Ez különösen nagy sértésnek számít, hiszen a szerencsétlenek pont a talibán elől menekülnek.

A határ szerb oldalán, Dimitrovgrádban a rendőrök reggel 6-kor éppen cigarettaszünetet tartottak, amikor elértem a menekülttábor. A menekülteket ide gyűjtik, azt követően, hogy átkelnek a hegyeken.

Ali Khán a két barátjával együtt fél órával előttem érkezett a táborba. 25 nappal ezelőtt indultak Afganisztánból. Úgy értek el Bulgáriába, hogy átúszták a török–görög–bolgár határon fekvő tavat. Szerintem ez nem tó, hanem folyó: a Marica vagy az Arda. Szófiában az utcán aludtak, de a rendőrök elkapták őket. Elszedték az 500 eurójukat, a mobiltelefonjukat és az óráikat. Aztán az embercsempészek idáig hozták őket.

Eltévedtek, de szerencsére találtak egy falubelit, „egy jó embert”, és így megtalálták a határ túloldalára vezető hegyi ösvényt. A szerb oldalon, egy fenyőerdőnél taxi várta őket. Fizettek a taxisnak, hogy elvigye őket az alig 3 kilométerre lévő menekülttáborba.

Ali Khánéknak most az a tervük, hogy regisztráltatják magukat, ujjlenyomatot adnak, aztán a szerb hatóságok által a menekültek rendelkezésére bocsátott buszok egyikével elutaznak Belgrádba vagy Sidbe, a horvát határ közelébe. Kapnak egy iratot arról, hogy joguk van 72 órán át Szerbiában maradni – ezalatt vagy menedéket kérnek, vagy elhagyják az országot. Szinte mindenki az utóbbit választja. Legtöbbjük mindössze három vagy négy órát tölt el Dimitrovgrádban. A buszjegy Belgrádig fejenként 25 euróba kerül.

Az UNHCR egyik helyi alkalmazottja, Zeljko Vošić elmondja, hogy a bolgár rendőrség durvaságára sokan panaszkodnak. Októberben a szerb emberjogi csoportok jelentést adtak ki, amelyben leírták, hogy a bolgár rendőrség milyen erőszakos a menekülőkkel szemben.

– Először valószínűleg Németországba megyünk – magyarázza Ali Khán. – Majd meglátjuk, befogadnak-e, vagy kitoloncolnak bennünket. Ez csak rajtuk múlik. Amikor gyerekek voltunk, már háború volt, aztán egyik háború követte a másikat. Először Pakisztánba menekültünk a háború elől, majd visszamentünk Afganisztánba.

Ali Kandahárban diszpécserként dolgozott, kerozint szállítottak a NATO-erőknek az ottani reptérre. A NATO-csapatok a 2001-es amerikai invázió után jelentek meg Afganisztánban.

– A lázadók [a tálibok] állandóan fenyegetőztek. Ha nem segíték nekik, megölnek engem és a családomat is. A teherautókat akarták, amikkel dolgoztam. Muszáj volt lelépnem.

Sok afgánnal találkoztam már, de velük ellentétben Ali Khán dicséri a nyugatiakat, nem szidja őket.

– Újjáépítik az iskoláinkat, felvirágoztatják az üzletet. De ami a legjobban tetszik nekem az az, hogy támogatják a kultúránkat. Azelőtt csak a fiúk járhattak iskolába, a lányok nem. A nyugatiak ezen is változtattak. Gyerekkoromban olvastam egy könyvet, abban állt az a mondat, hogy „adj nekem egy jó anyát, és én adok neked egy jó nemzetet”. Azt hiszem, Shakespeare-től van.

Téved, a mondatot Napóleonnak tulajdonítják.²

– A tálibok ismét visszajutnak a hatalomba, így megint gond lesz. Eljön onnan mindenki, aki tud. Főleg a fiatalok. A kormány képtelen megvédeni bennünket. Ez nagyon szomorú. Sajnálom, hogy el kellett jönnöm, de a legfontosabb az, hogy éljünk. Az embernek élnie kell.

– Mit gondolsz, hazatérsz még valaha? – kérdeztem.

– Szerintem igen, amint az ország biztonságossá válik. Amint a gyerekeimet nyugodtan elküldhetem az iskolába. Vagy a húgaim úgy tanulhatnak, hogy nem kell rettegniük attól, hogy emiatt megölik őket, vagy savat öntenek az arcukba. Mert a vallásos fundamentalisták ezt csinálták azokkal a lányokkal, akik iskolába mentek reggelente. Így aztán a húgaim otthon maradtak. A szüleim tanították őket arra, amit tudtak, de hát ez nem volt igazi oktatás. Otthagytam a szüleimet meg a testvéreimet Kandahárban. Ha a tálibok megtudják, hogy meglógtam, a családomon állhatnak bosszút.

Miközben a bolgár rendőrökkel bűjőcskázott Szófiában, hallott pár hírfoszlányt a párizsi terrortámadásokról.

– Nagyon sajnálom a történeteket. Csináltam is egy szelfit, mögöttem a francia zászlóval. Szomorú az egész, és bárhol megtörténhet. Mi más mondhatnék? Mindenkinek azt üzenem, hogy a terroristáknak nincs vallásuk. A muzulmánok a békét szeretik, a szent könyvünk is erről szól. A békéről. A valódi iszlám azt tanítja, hogy az életet tisztelni kell. Ha megölsz egy embert, az egész emberiséget ölöd meg, ha megmentesz egy embert, az egész emberiséget mented meg. Én modern muzulmán vagyok, és a szent könyvet követem, nem azt, amit az imámok vagy a tálibok, vagy az öregek mondanak. A családomban ez volt a szokás. Kövesd a szent könyvet, mert ami abban áll, az a helyes. Szerintem igaz, hogy a támadók közül pár a migránsokkal jött. Mi is eljutottunk idáig, és senki sem kutatott át bennünket. Egyszer sem. Azt is megérttem, hogy az emberek félnek attól, hogy ennyi menekült lepi el az országukat. A menekültek között sok az írástudatlan, sok a tanulatlan, más a kultúrájuk, bekerülnek egy új környezetbe, hát persze, hogy felfordulás lehet a vége. Ezt jól tudjuk. Mégis hálás vagyok az európai közösségnek azért, hogy ennyi menekültet befogad. Az emberek nem azért hagyják ott az otthonukat és a hazájukat, mert éppen ahhoz van kedvük, hogy Európában éljenek, hanem mert muszáj. Persze vannak olyanok is, akik csak azért lépnek le, mert Európában akarnak élni, és jól

élni. Mindenki megérdemli, hogy jól éljen. Nem mondhatod azt, hogy „európai vagyok, tehát jogom van ahhoz, hogy jól éljek, te meg nem vagy európai, tehát neked nincs jogod ehhez”. A jó élethez mindenkinek joga van. Szerintem vallástól függetlenül segítenünk kell egymásnak, de közben tisztelnünk is kell a vallást. Mindannyian emberek vagyunk, testvérek. Jónak kell lennünk egymáshoz.

Míg mi a bolgár–szerb határon csevegünk, a távoli Párizs Saint-Denis kerületében a huszonnyolc éves Abdelhamid Abaaoud egy lakásban ül, és több mint száz kommandóssal néz farkasszemet. A rendőrség a 2015. november 13-i terrortámadás óta nem télenkedett. Miután fülest kaptak, körülvették azt a házat, ahol Abdelhamid Abaaoud az unokahúgával, Hasna Ait Boulahcennel és másokkal együtt bujkált.³

Abaaoud családja eredetileg marokkói, az ország délnyugati részéből, a Sous (Szusz) folyó termékeny völgyéből származik. Ez a folyó átfolyik a Magas-Atlasz és az Anti-Atlasz hegység között, és Agadir közelében ömlik az Atlanti-óceánba. A régiónak volt egy híres szülötte, Mohammed Awzal. Az 1749-ben elhunyt szufi költő írta *A könnyek óceánját*.⁴

Ahol csak uralomra jut az Iszlám Állam, az első dolga az, hogy kiküldi a harcosait megkeresni azokat a muzulmánokat, akik nem értenek egyet az ideológiájukkal. Különösen a szufikra utaznak. Itt, Európában azt gondoljuk, hogy az Iszlám Állam harcol a Nyugat ellen. Tényleg harcol, de számára a lényeg nem ez, hanem a leszámolás a belső ellenzékkel.

A rendőrök megrohamozták a lakást, közben ötezer golyót lőttek ki. Abaaoudék a derekukra erősítettek egy-egy robbanószerkezetet, és felrobbantották magukat, ő és az unokahúga meghalt a robbanásban. A rendőrség nyolc embert letartóztatott, köztük Jawad Bendaoud-t, a lakás tulajdonosát is. Utóbbi elmondta a riportereknek, hogy egy barátjának tett szívességet azzal, hogy kiadta a lakást két belgának. Mondta nekik, hogy az ágyakon nincs matrac, de azt válaszolták, nem baj, csak legyen víz és egy hely, ahol imádkozhatnak.

A párizsi terrortámadásokat az Iszlám Állam vállalta magára. Szerintük ez volt a bosszú azért, hogy a franciák bombázták Szíriát és Irakot.

Német önkéntes Dimitrovgrádban

Dimitrovgrádban véget ért a cigarettaszünet, a rendőrség újra megkezdte a regisztrációs munkát. Az egyik újonnan érkező, akit regisztráltak, Erdhad Tanha Szadat volt, egy rádiós újságíró a kelet-afganisztáni Dzsálálábádból. Ez a város azon a főúton fekszik, amely Kabulból vezet a pakisztáni határ felé, a Khyber-hágóhoz. Miközben a többi afgán a táliboktól szenvedett, Dzsálálábád és a környező falvak mindinkább az Iszlám Állam célpontjaivá váltak. 2015 áprilisában 35 ember meghalt, több mint száz pedig megsebesült, amikor egy merénylet felrobbantotta magát a város egyik bankja előtt, ahol az emberek épp sorban álltak a fizetésükért. A véres tettet még a tálibok is elítélték.

– A Da'esh [azaz az Iszlám Állam] emberei odajöttek hozzám, és azt mondták, hagyjam ott a rádiót, és dolgozzak inkább nekik. Ezek rossz emberek. Imádnak gyilkolni. Nem akarnak békét, sem Afganisztánban, sem másutt. Nangahár tartományban naponta ölnek meg tíz-tizenöt-husz embert. Európába akarok menni. Németországban az afgánokat tárt karokkal fogadják. Ott béke van, és jó emberek, és jó kormány.

Németekkel először Dimitrovgrádban találkozott, és igen jó benyomást tettek rá.

Jazidi gyerekek Dimitrovgrádban

Martin önkéntes; otthon van egy mozgó péksége, a helyi piacokon adja el a termékeit.

– Kötelességemnek éreztem, hogy itt legyek. Otthon biztonságban élek, és van elég időm, itt pedig szenvednek az emberek. Nem volt más választásom. Ide húzott a szívem, segíteni akartam.

Amikor véget ért a munkanap, és az UNHCR meg a szerb Vöröskereszt szedte a sátorfáját, Martin és a többi önkéntes ott maradt, és egész éjjel meleg ételt, forró teát osztott az olyan újonnan érkezőknek, mint Ali Khán és Erdhad Tanha Szadat. Martin egy hónappal korábban a horvát–szerb határnál segített.

– Kész katasztrófa volt. Naponta kétezer embernek főztünk, aztán jött a Vöröskereszt, és azt mondta: „OK, mostantól átvesszük”. Két óra hosszat dolgoztak, majd elmentek, de a csoportunknak többé nem engedték, hogy folytassuk a munkát. Így átjöttünk ide.

Martin keserűen bírálja az összes hivatalos segélyszervezetet. Szerinte túl közel állnak a kormányhoz. Miközben beszélgetünk, elkerekedik mellettünk egy idősebb helyi férfi piros sapkában. Megáll, és bámulja az

újonnan érkezettek. Látszik rajta, hogy tart tőlük, de ellenségességet nem látok a szemében. A helyi lakosságra általában ez a jellemző.

Wiebke is német önkéntes, éppen ruhát oszt egy piros teherautóból. A ruhákat a hatalmas presevoi raktárból hozta ide. Presevo a macedón határ közelében fekszik, itt van a legnagyobb szerb menekülttábor. A lány alig bír a tömeggel, annyian jönnek oda, hogy válogassanak a rengeteg nadrág, dzseki és cipő közül. Próbálgatják a méreteket. Sokan mezítláb érkeztek, a fagytól ki is sebesedett a lábuk. Ócska cipőiket elhagyták valahol útközben. Wiebke nem bírja a konzervatívokat, de Angela Merkel menekültpolitikájával rokonszenvez. Az igaz, hogy Németországban a közvélemény egy része a menekültek ellen fordult, de azért összességében a szolidaritás továbbra is erős. Jelenleg Dimitrovgrádban két önkéntescsoport is dolgozik, egy német és egy cseh. Eleinte a legtöbb önkéntes az úgynevezett vadtáborokban tevékenykedett. Mára szervezettebben megy a dolog, és a hatóságoknál is regisztráltatniuk kell magukat. Ez néha feszültséget okoz, mert az önkéntesek munkanapja általában jóval hosszabb, mint amit a hatóságok megengednek. Wiebke azt mondja:

– Szerintem mindenkinek joga van ott élni, ahol akar. A problémákat mi okozzuk, nem ők. Németország például nagy fegyverexportőr. Emiatt is élünk olyan jól, miközben körülöttünk szegény a világ.

– És Párizs? – kérdezem.

– Most megint azt mondják, hogy minden arab terrorista. Százezer menekült között talán van egyetlenegy. Én úgy látom, hogy a terrorizmus és a menekültek között semmilyen kapcsolat nincs.

A legtöbb önkéntes fiatal német nő. Csinosak, mosolygósak, éjjel-nappal dolgoznak, osztják a teát és a meleg ételt. Itt a legtöbb menekült afgán. Főleg tizenhét-huszonöt éves fiatal emberek. A nők azt állítják, hogy zaklatást itt még soha nem tapasztaltak.

Megérkezik egy szerb busz, a rendszáma alapján a közeli Zaječarból. A sofőr túráztatja a motort, ezzel is sürgetve a menekülteket, hogy szálljanak fel. Az iraki Szindzsárból jött jazidi család egyik tagja fotókat mutatgat nekem a mobilján a városról az Iszlám Állam támadása után – romos házak és utcák. Bulgárián át jöttek, az út nem volt leányálmom. Otthon át ültek egy rendőrségi fogdába a határ közelében, aztán az embercsempészek tizenhét embert zsúfoltak össze egyetlen apró szobában.

Szófiában Filip Gunev belügyminiszter-helyettes megerősítette azt, amit a határnál néhány menekült nekem is elmondott.

– Afganisztánból és Irakból olyan jelentéseket kapunk, amelyek szerint lassan kaotikussá válik a helyzet. Afganisztánban sokan érzik úgy, hogy most vagy soha: most kell elindulniuk Nyugat-Európa felé, utána már késő lesz. Naponta ezrek utaznak Kabulba útlevéért, és aztán indulnak nyugat felé. Néhányan levelet hamisítanak, amelyben a tálibok fenyegetik őket, így bizonyítva, hogy tálib uralom alatt álló tartományból jönnek, azaz jár nekik valamifajta nemzetközi védelem. Irakban a helyzet kicsit más. Az Iszlám Állam tavalyi offenzívája nyomán mintegy hárommillió ember kényszerült elhagyni a lakóhelyét. Ezek közül a belső menekültek közül nagyon sokan érzik úgy, hogy itt az idő, az egyedülálló lehetőség arra, hogy emigráljanak Nyugat-Európába. A török légitársaságok sűrítették járataikat Irak és Törökország között. Ez is az oka annak, hogy a menekültek között egyre több az iraki és az afgán.

Amikor Bulgáriáról és a bolgár hatóságok bánásmódjáról kérdezem, Gunev visszahúzódik.

– Szeptemberben új helyzet állt elő, a menekülttáboraink kiürültek. Augusztus óta csökken a menekültek száma, két év óta először. Világos, hogy az emberek elindultak Nyugat-Európa felé. Elértük azt a pontot, hogy nehéz rábírnunk bárkit is a maradásra. Pedig nemzetközi védelmet ígérünk, és ujjlenyomatot veszünk tőlük. Szerintem a frontországok közül Bulgária az egyetlen, amely mindenkitől ujjlenyomatot vesz és mindenkit regisztrál. A tömeg egyébként regisztrálatlanul hömpölyög át a Nyugat-Balkánon.

Meg lenne lepve, ha hallaná tőlem, hogy a szerb rendőrség Dimitrovgrádban nagyon is buzgó az ujjlenyomatvétel terén. És szerintem a görögök is igyekeznek. Ezt az is bizonyítja, hogy a párizsi terrortámadások egyik gyanúsítottjától október 7-én vettek ujjlenyomatot Lérosz szigetén. Gunev tagadta, hogy a bolgár hatóságok durván bánnának a menekültekkel, bár azt elismerte, hogy lehettek egyedi esetek, amikor a bolgár rendőrség korrupt módon vagy erőszakosan járt el.

– A bolgár határőrök tanfolyamokon vesznek részt, amelyek anyagát az EU hagyja jóvá. Az viszont igaz, hogy az elmúlt másfél évben – más országokhoz hasonlóan – be kellett vetnünk azokat a rendőröket is, akik

nem voltak még megfelelően kiképezve a feladatra. Szerte az országban tartóztattunk le migránsokat, 2015-ben tízszer annyit, mint az azt megelőző évben. 30 ezren nyújtottak be menedékkérelmet. Volt olyan rendőrünk, aki napokon át húszórás szolgálatban dolgozott. Az is gond volt, hogy a migránsok úgy rohantak át az országon, hogy arra sem maradt idejük, hogy jelentsék, ha helytelenül bántak velük. De még ha jelentették is, nem kívántak Bulgáriában tartózkodni hónapokig, hogy tanúskodjanak a bíróságon az érintett hatóságok ellen. Négy rendőrt így is letartóztattunk zsarolásért, őket bíróság elé állítjuk: egy dolog a túlzott erő bevetése egy bizonyos helyzetben, a lopás vádjá viszont már komoly dolog. A rendőreinket nem arra kell tanítanunk, hogy lopjanak! Egy haláleset történt: október 13-án egy afgán migráns megpróbálta elkerülni a letartóztatást, és egy lepattanó golyó eltalálta. Baleset történt. És sajnos az összes tanú rögtön elhagyta az országot.

Az egyik kapcsolatom, Nikolaj, aki nemrég még a DANS, a bolgár nemzetbiztonság tagja volt, a következőket mondja a hivatali zsarolás vádjára:

– Az én tapasztalatom az, hogy ezeket az embereket a török biztonsági erők már egyszer kifosztották. Én 200 menekültet kérdeztem ki, és 99 százalékuk semmilyen papírral nem rendelkezett. A legtöbben már a pénzük nagy részét átadták a török maffiának vagy a török rendőröknek. Ötven ember közül csak egynél volt 5000 eurónál nagyobb összeg, a legtöbbjük már az utolsó 500 euróját költötte, mert Törökországban a rendőrség mindent elvett tőlük. Ott mindent a maffia irányít. A maffia fizeti azokat is, akik az embercsempész-útvonalakat felügyelik.

Nikolaj bírálta a nyugati hírszerző szolgálatokat, főleg azért, mert képtelenek voltak megelőzni a párizsi terrortámadásokat.

– A török hatóságok szerint ők már korábban tájékoztatták a franciákat arról, hogy a főkolompos, Abdelhamid Abaaoud már nincs Szíriában. Az igaz, hogy korábban, de nem a terrortámadások előtt – hanem azok után! Vannak adataink, rengeteg adat, de ez olyan, mint egy szénakazal, amelyben egy tűt keresünk. És kevés a tapasztalt nyomozó, aki az adatokat elemezni képes, és megtalálná azt a nagy terrorista sejtet, amelyről ma már tudjuk, hogy több mint 20 tagja volt.

– Vajon az Iszlám Állam felhasználta-e a menekülthullámot arra, hogy az embereit bejuttassa Európába? – kérdeztem. – Vagy a hagro-

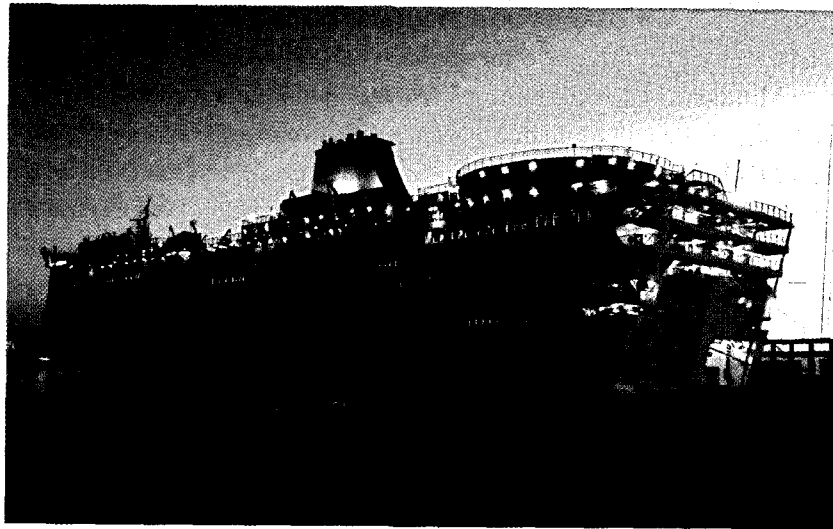
mányos módszert követte, azaz mindenkit kerülő úton, több útlevéllel is felszerelve juttatott el a célországba?

– Mindkettő igaz. Csak most könnyebb elrejteni a terroristákat, kihasználva a menekülthullámot. A hamis útlevelek gyártása és a plasztikai műtétek egyszerű műveletek. Szóval nem az emberek bejuttatása okoz nekik gondot, hanem a pénzé. Egy ilyen akció előkészítéséhez és végrehajtásához nagyon sok pénz kell.⁵ Az Iszlám Állam részben a menekültek útját használja fel arra, hogy a szükséges anyagiakat behozza Európába – a Western Unionon keresztül továbbított kis összegű tranzakciókat például nem lehet észlelni az Európa és a Közel-Kelet közötti hasonló ügyletek pusztá száma miatt. A franciák dicsekednek azzal, hogy 2015-ben négy támadást akadályoztak meg. Az ötödik viszont megtörtént, ami azt jelenti, hogy a hibaarányuk 20 százalékos. Ez elég vacak eredmény. Szerintem mindkét problémát – a menekült- és a terrorproblémát is – a forrásuknál kell megoldani, másként lehetetlen. A világ harminc országa támogatja az Iszlám Államot, köztük az egyik legfontosabb szövetségeseink, Szaúd-Arábia. A menekültek kezelésére is lett volna jobb módszer. Ha le lehetett volna lassítani a hullámot, és négy vagy öt ponton beeresztve őket, akkor mindenkit regisztrálni lehetett volna, és mindenkit megfelelő módon át lehetett volna világítani. Az egyes országok nem működtek együtt, inkább egymást hibáztatták. Eközben a gonosz szándékokkal érkezők könnyen átcsúszhattak a hálón.

* * *

2015. december közepén most először elutaztam Görögországba, hogy tudósítsak a menekülthelyzetről. Nem a szigetekre vagy a Macedóniával közös határra, hanem Athénbe, illetve Pireuszba, ahol a szigetekről érkező nagy személyhajók kikötnek.

Katasztrofális hírek jöttek északról. November 23-án a macedón külügyminiszter, Nikola Poposki bejelentette: csakis szíriai, iraki és afgán menekülteket fognak beengedni az országba.⁶ Néhány nappal később a macedón hadsereg megkezdte az első kerítés építését a fő közúti határátkelő, Gyevgyelija közelében. A görög oldalon, Idoméninél rekedt menekültek közül páran úgy tiltakoztak a kerítés ellen, hogy összevarták az ajkukat. A macedón lépés válasz volt arra, hogy hasonló tartalmú rendeleteket korábban az osztrák, szlovén, horvát és szerb kormányok is

Komp a szigetekről

Pireusznál ér partot

Menekült anyja és fia Pireuszon

hoztak. A dominóeffektus nyomán Idoméninél, azaz a határ görög oldalán kezdtek feltorlódni a menekültek.

Idoméni a Vardar folyó termékeny völgyében fekszik, a Görögországból induló utazók és hódítók már ősidők óta erre vonulnak észak felé. A völgy annyira szűk, hogy a vasútvonal és az út alig férnek el

egymás mellett. A folyó mentén két nagyobb város is található, Velesz és a macedón főváros, Szkopje. A Vardar Szaloniki városától nyugatra ömlik az Égei-tengerbe.

A tél eleji napfényben fürdő Athént most lepusztultabbnak láttam, mint valaha. Sok üzlet kirakata be volt deszkázva, a falakon mindenütt grafittik. A város nagy terein, főleg az Omonián és Viktórián menekültek aludtak a földön.

A Nemzetközi Valutaalap (IMF) és az Európai Bizottság (EC) követelésére Alexisz Ciprasz kormánya vonakodva bár, de megszorításokat rendelt el. Persze a görögök szinte minden nap tüntettek azok ellen.

Aznap, hogy megérkeztem, Euklid Cakalotosz görög pénzügyminiszter bejelentette, hogy elfogadta azokat a reformlépéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy Görögország megkapja a pénzügyi mentőövet, azaz a majdnem egymilliárd euró következő részletét.

Az állami tulajdonban lévő vagyonelemeket eladják, és a pénz egy új privatizációs alapba kerül, ami majd bevételeket hoz a költségvetésnek. A pénzt arra használják fel, hogy csökkentsék az adósságot és ösztönözzék a beruházásokat. A reformok különösen az állami erőműveket és az állami tulajdonban lévő villamos hálózatot érintik.

Kivillamosoztam a Palaio Faliro negyedbe. A taekwondo stadion már látott jobb napokat is. 2004-ben adták át, néhány nappal az olimpia megnyitója előtt. Először kézilabda-mérkőzéseknek lett a helyszíne, majd itt folytak a taekwondo küzdelmek. A *Guardian* egyik 2014. augusztusi száma képekkel is illusztrálta, hogy tíz évvel az olimpia után milyen elhagyatottak, lerobbantak és romosak a helyszínek.⁷ A stadionba azonban most ismét élet költözött. Menekülteket hoztak ide buszokkal a görög-macedón határról, csak az elmúlt 24 óra alatt 2500-at. Eközben naponta két vagy három hajó érkezett Pireuszba a görög szigetekről, egyenként akár 700 menekülttel a fedélzetén. A balkáni országok kormányainak az a döntése, hogy korlátozzák a menekülthullámot, azzal a hatással járt, hogy egyszerre Athén lett a balkáni útvonal egyik legszűkebb keresztmetszete. Ahogy a görög bevándorlásügyi miniszter költőien mondta: Görögország fővárosa a „lelkek raktárává” vált.⁸

A görögök – eléggé megkésve – megpróbálták elhelyezni a határról visszafordított ezreket. Az egyik ilyen „raktár” lett a stadion, a másik a régi athéni nemzetközi repülőtér, az Elliniko – jelenleg egy omladozó, szélfúttá épületegyüttes valahol a világ végén.

A menekültek galambokat etetnek Athénban

Riportereket nem engedtek be a stadionba, de egy iráni menekült a mobiljával felvette nekem, milyenek állapotok uralkodnak bent: túlszűfolt folyosók, kosz és mocskok a mosdókban, túl kevés matrac és pokróc.

A főkapunál a menekültek naponta tiltakoztak. Táblákat tartottak a magasba: „Segítség, szenvedünk itt! Lassan meghalunk, kell egy megoldás!, vagy Nyissátok ki a határt, mi is emberek vagyunk!”

Jön az ételosztás. Az emberek hosszú, rendezett sorban állnak a repülőtér betonján. Zömmel férfiak, de nőket és apró gyerekeket is látni.

A tábort nem zárták be. Aki akart, elmehetett, és a legtöbben ezt is tették. Összepakolták a hátizsákjukat, fekete műanyag zacskókba annyi adományozott ruhát gyömöszöltek, amennyit csak bírtak, és elindultak a városközpont irányába. Egy kék sapkát és dzsekit viselő nő mosolyogva járta az épületeket, kezében jegyzetömbbel, és kérdezgette az embereket. Mi, riporterek odakint filmeztünk, vagy egyik interjút készítettük a másik után, aztán beültünk a szemközti kávézóba, hogy összedobjuk az anyagot, és elküldjük a szerkesztőségünkbe. Napközben kellemes meleg volt, noha éjjelre eléggé lehűlt. Fiúk heverésztek a fűben, fejüket a UNHCR-től kapott sötétkék hálósákon pihentetve. Beszélgetésbe

elegyedtek, vagy a mobiljukat vizslatták. Indulnának észak felé, de Macedónia az új rendeleteivel kemény diónak ígérkezett.

Madzsid harmincnyolc éves. Feleségével és két gyerekével kelt útnak Iránból. Sírhatnékja támadt, amikor Idomériben a görög katonák buszra parancsolták őket. Irány az onnan 600 kilométerre fekvő Athén! De szégyellte volna a sírást a családjá előtt. Csak egy éjszakát töltöttek a stadionban, ahol négyüknek két pokróc jutott. A görög bevándorlásügyi miniszter szerint bármi jobb annál, mint a szántóföldön aludni. A már Görögországban lévők vagy az újonnan érkezők (átlagban napi 3800 fő) választhatnak. Vagy menedékjogot kérnek, vagy elfogadják a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) ajánlatát, és kapnak egy csak haza szóló repülőjegyet.⁹ Találkoztam egy másik iránival, aki úgy döntött, hogy feladja és hazamegy.

– Eljöttem Iránból, mert ott sem gondolkodni, sem mozogni nem lehet szabadon – meséli a harminckét éves – És elegendő volt a korrupcióból. A képességeid nem számítanak, csak a kapcsolatok. No meg a pénz. Csak szívtuk a füvet otthon, és nem csináltunk semmit. Az ember teljesen passzívvá válik. Jobb életre vágytam. Tehát irány Svédország. Vettem egy Teherán–Isztambul repülőjegyet. Nekünk nem kell vízum Törökországba. Négy napot töltöttem el Isztambulban, aztán az embercsempészekkel leutaztam Izmir közelébe. Reggel hatkor szálltunk csónakba Leszbosz székvárosa, Mitilíni felé. Az út Teherántól Athénig egy hónapon át tartott, és eddig 3000 eurómba került.

Hamed elmondja, hogy nincs kedve hazatérni, de még kevesebb kedve lenne átverekednie magát a szögesdrót kerítésén, amely a macedón határ egyre hosszabb szakaszát zárja le az újra és újra próbálkozó menekültek előtt. Már járt az iráni követségen, hogy megkapja az új útlevelét. Ott látta, hogy több mint ezer ember áll sorba ugyanilyen okból. Megkérdezem tőle, hogy otthon nem kap-e büntetést amiatt, hogy disszidálni próbált. Hamed már gondolt erre.

– Amint megérkezünk, behívják kihallgatásra, ami három vagy négy órán át is tarthat. Lesznek kérdéseik. Például hol vesztettem el az útlevelemet. Ha az embernek nincs priusza, akkor elengedik. Az iráni kormány nem akar kegyetlennek tűnni az emberek szemében.

A járata aznap este 9 óra 20-kor indult. Már szeretne volna látni a családját, ugyanakkor rossz kedve volt amiatt, hogy nem sikerült a dolog, és olyan sok pénzt vesztegetett el semmire.

Egy volt szállodában vagyunk, amit görög anarchisták elfoglaltak abból a célból, hogy menekülteket szállásoljanak el benne. A felső emeletek tele vannak alvó emberekkel. Egy-egy szobában több matracot is elhelyeztek. Van itt étel, víz, tisztálkodási lehetőség és orvosi ügyelet – minden ingyen. Az anarchisták az újságírókat nem nézik jó szemmel, de egyelőre maradhatunk. Most a földszinti társalgóban beszélgetünk.

Hasszán huszonnyolc éves. A tolmács fordítja, hogy ha hazamenne Iránba, szerencsés esetben életfogytiglanit kapna. Ha nincs ilyen szerencséje, felakasztják. Azelőtt a PAVA nevű általános biztonsági és hírszerző rendőrségnél dolgozott, aztán a legutóbbi időig fontos emberek testőre volt. Mivel államtitkokat tud, sosem hinnék el neki, hogy külföldön nem fecsegett ki semmit. Megkínóznák, és valószínűleg megölnék. Abból, ahogy beszél, és ahogy a többi iráni félve sandít rá, azt a következtetést vonom le, hogy igazat mond. Folytatja a történetét:

– Azt mondtam, ki akarok utazni Irakba. Megkaptam az útlevelet, elrepültem Irakba, onnan pedig tovább Törökországba. Mivel tartottam attól, hogy elveszik vagy elveszítem a papírjaimat, mindent ott hagytam egy embercsempésznél Isztambulban. Azt reméltem, ha be tudom bizonyítani, ki vagyok, valahol csak kapok politikai menedéket. Mivel iráni állampolgárként nem léphettem át a határt, azt terveztem, majd veszek hamis iraki vagy szíriai papírokat Athénban. Egy rendőr papírokat vásárol, hogy átverje a többi rendőrt! De hát a balkáni menekültút vonal már csak ilyen.

A Viktória tér már elég régóta az ideig-óráig itt élő menekültek központja. A téren van metróállomás is, és a metróval el lehet jutni a kikötőbe, Pireuszba. Minden oldalon kávéházak és vendéglők sorakoznak, a mellékutcákban rengeteg a pénzváltó, a kis utazási iroda (ahonnan az embercsempészek dolgoznak) és a mobiltelefonokat árusító bolt. A téren lévő olcsó szállodákban húsz vagy harminc euróért már kapható szoba, feltéve, hogy a tulajdonosnak még nincs elege a rengeteg menekültből. A téren görög és külföldi jótékonyági szervezetek üttettek tanyát. Különösen aktív a holland Tengeri Mentőszolgálat. A menekültek nagyobb csoportokban állodogálnak a téren – külön az afgánok, külön a pakisztániak, az irániak és a marokkóiak. A gyerekek száraz kenyérrel etetik a galambokat, néhány kissrác egy leeresztett focilabdát kerget. A kimerült emberek a mobiljukat bámulják, vagy el-elűnnek a mellékutcákban, hogy ismét tárgyaljanak a csempészekkel. Középkorú

Arian és Babr Athénban

Menekült a görög fővárosban

görög férfiak sétálgatnak a téren körbe-körbe, néhányuk alibiként kutyát sétáltat. Nyilván fiatal menekült férfiakat és fiúkat próbálnak felszedni.

A felcsípett fiúk, ha szerencsések, kapnak tíz eurót a szexért. A szomszédos parkban ketten beállnak egy fa mögé, és kész. Jobb esetben irány az egyik lepukkant szálloda.

A tér közepén áll Thészeusz mozgalmas bronzszobra, amelyet a német Johannes Pfuhl készített 1906-ban, s Hippodameia esküvőjének egyik jelenetét ábrázolja (Thészeusz megmenti Hippodameiát).¹⁰ Az Eurütosz nevű dühös szemű kentaur az egyik karját a szerencsétlen Hippodameia derekára fonja, a másik kezében pedig egy nagy követ fog: mozdulatából nyilvánvaló, hogy Thészeusz fejét kívánja beverni vele. Thészeusz tört tart a kezében, amely már-már eléri a részeg kentaur nyakát. A menyegző egy másik vendége, egy fiatal lány, ájultan és félmegtelenül hever a földön.

A görög mítosz szerint a félig ló, félig ember kentaurokat Peirithoosz hívta meg a Hippodameiával tartandó esküvőjére. A kentaurok túl sokat ittak, és megpróbálták elrabolni a jelenlévő lányokat, ide érte a menyasszonyt is, Thészeusz és társai pedig a nők védelmére keltek.¹¹ E ponton ért véget a kentaurok és az emberek ősi barátsága. Homérosz is említi a történetet, elrettentő céllal: ez történik, ha valaki túl sokat iszik. A Viktória téren álló Thészeusz-szobor furcsán békésnek tűnik

a menekülttömeg közepén. A főalakok feje, térde és keble fehér a galambok ürülékétől.

Nem messze egy padon ül Human, a felesége, Naghmeh, és hatéves kisfiuk, Arian. Teheránból érkeztek. Mohamedánnak születtek, de aztán áttértek, és ma már keresztények. Iránban sok keresztény van, magyarázta Human. Általában nem üldözik őket, ha befogják a szájukat, és nem próbálnak téríteni. De az áttérést a rezsim nem tolerálja.

Humannak grafikusként, Naghmehnek programozóként jó munkája volt, nagy és kényelmes lakásukban Ariannak saját szobája lehetett, tele játékkal. Aztán Naghmeh apja megtudta, hogy a lánya áttért. Fontos szerepet töltött be a Forradalmi Őrségben, és éktelen haragra gerjedt amiatt, hogy a saját lánya így „elárulta” őt. Egyszer eltörte Human ujjait. Otthon megbeszélték a dolgot, és még a kis Arian is egyetértett, hogy legjobb, ha elhagyják az országot, annak ellenére, hogy tudták, mennyi veszély leselkedik rájuk útközben. Egy évvel korábban már elkezdtek a papírmunkát. Menedékjogot kértek az Egyesült Államokban, bár tudták, hogy a folyamat három évig is eltarthat, és a siker így sem garantált.

– Szóval három héttel ezelőtt elindultunk Törökországon át. Az átkelés az Égei-tengeren különösen félelmetes volt. Arian eleinte énekelt,

Tariq és Ahmed

végül sírt, mint mindenki más a csónakban. 52 ember volt a fedélzeten, Mire megláttuk Leszbosz partjait, a csónak megtelt vízzel. Mindent megpróbáltam a gyerekemért, mentőmellényt adtam rá, de semmit sem tehettem. Csak Isten segítségével reménykedhettem.

Mitilíni közelében értek partra. Több önkéntes is várta őket, néhányan Manchesterből érkeztek oda. Az önkéntesek begázoltak a vízbe, hogy segítsenek a menekülteknek. Néhány nap múlva mindenkit regisztráltak, őket is. A valódi nevüket és nemzetiségüket diktálták be. Aztán folytathatták az útjukat a szárazföld felé. Human nem akart a stadionba költözni, inkább kivett egy szobát a tér közelében napi 35 euróért. Eddig az út a repülőjegyekkel és az embercsempészeknek fizetett összegekkel együtt 10 ezer dollárjukba került. Humannak mindössze 500 dollárja maradt, így muszáj átköltözniük a menekülttáborba. Miközben beszélgettünk, Arian derűsen mosolygott, Teheránból hozott mackóját magához szorítva.

– Hogy hívják? – kérdeztem.

– Babr – felelte.

– Az mit jelent?

– Tigris.

Human már-már arra gondolt, hogy szerez pénzt valahonnan, és megint fizet az embercsempészeknek. Mivel grafikusként az irathamisítás sem tűnt lehetetlennek, gondolt arra is, hogy új szíriai vagy iraki papírokat készít – végül visszarettent. Ha egyedül lenne, megtenné, de a felesége és a gyereke testi épsége fontosabb. Macedóniában vagy Szerbiában börtönbe is kerülhetnek, vagy még rosszabb is történhet. Görög kollégám felhívta a menekülttábort Eleonaszbán, ahol legalább voltak családi konténerek. Szerencsére az egyik ilyen konténer éppen ma kiürült az amúgy túlszűfolt táborban. Fizettük a taxijukat Eleonaszig.

A harminchét éves Tariq is szeretett volna menekültstátuszt kapni valahol Európában, de az ő esetében ez már nehezebbnek tűnt. A jóképű, bajszos-szakállas férfinak jó munkája volt, gépészmérnökként dolgozott Marokkóban. Különösen a vízvezeték-rendszerekhez és a szivattyúkhoz értett. Nem messze a tértől egy bárban ültünk és teáztunk. Elmondta, hogy néhány éve még egy nagy multinak dolgozott több afrikai országban, és havonta több ezer eurót keresett. Azért jött el Marokkóból, mert ott nincs valódi demokrácia, a véleménynyilvánítás

nem szabad. Azt is elmesélte, hogy csodálja Európát, és egy ideig, talán néhány évig itt szeretne élni. Marokkóban csak a szabadságát tölténé.

A Facebookon talált egy oldalt, ahol embercsempészek hirdettek utakat Európába. Felhívta a megadott számot. Aztán vett egy repülőjegyet Isztambulba. A csempészek másokkal együtt őt is felvették a repülőtéren, és elvitték egy biztonságos szállásra. Egyetlen éjszakát töltöttek el ott, aztán egy teherautó nyolcukat elszállította Izmirbe. A tengerpart közeli kis ligetben várták a csónakot, amelyen majd átszelik a tengert. Két órán át vártak a kormányosra, míg az végre megérkezett. Elindultak, de alig telt el egy óra, mikor a 15 lóerős motor bedöglött. Három és fél órán át hánykolódtak, míg végül integettek egy török halászhajónak, amely visszavontatta őket a szárazföldre. A következő csónakkal sem jártak jobban, az is lerobbant, mindössze 200 méterre a török parttól. Visszautaztak az isztambuli biztonságos szállásra. Három nappal később megint kivitték őket a tengerpartra, és egy hatvan csónakból álló konvojval ezúttal elérték Lesbosz szigetét. Útközben követték a jó tanácsot, amely így hangzott: útleveleket széttépni és a tengerbe dobni. Három napot töltöttek a szigeten, ahol regisztrálták őket és ujjlenyomatot vettek tőlük. Tariq a valódi nevét adta meg. Aztán 45 eurót adott a tizenhét órányi komputért, aminek a végén kikötöttek Pireuszban. Ott kifizette a buszt, amely a kikötőből egyenesen Idoménibe vitte, a görög-macedón határra, ahol összeállt négy marokkói férfival és egy lánnyal. Egy helyi taxisofőr útba igazította őket, hogyan keljenek át a határon, hol nincsenek őrök.

– Este hatkor léptük át a határt. Nem volt kerítés, nem volt ott semmi. A másik oldalon megkerestük a vasútvonalat, mert ha az úton vagy annak közelében megyünk, a rendőrség kiszúrhat bennünket. Reggel négyig gyalogoltunk, akkor megálltunk egy rövid pihenőre. Egy-két órát aludtunk, aztán gyalogoltunk tovább. Reggel nyolc körül két férfi lépett ki a fák mögül. Khakiszínű ruhát viseltek, az egyikük vállán puská volt. Megállítottak bennünket. Azt mondták, rendőrök, de én nem hittem el a meséjüket. Először 100 eurót követeltek azért, hogy továbbengedjenek. Végül megelégedtek volna 25 euróval, de nem fizettünk. Azt mondtuk, hogy az embercsempészek már mindent elszedtek tőlünk. Mentünk tovább, és elértük a vasútállomást. Körülötte az erdőben sokan rejtőzködtek, várták a vonatot, amire felkapaszkodhatnak. Ekkor hirtelen ott termett a hadsereg, harminc katona. Egy csomó pakisztánit

elvittek, bennünket viszont nem találtak meg. Követtük tovább a vasútvonalat, gyalogoltunk egész éjjel. Átkeltünk a hegyen. A következő állomáson jegyet akartunk váltani, de a kasszában ülő eladó megkérdezte, honnan jöttünk. Amikor bevallottuk, hogy Marokkóból, nem adott jegyet. Így is felszálltunk a vonatra, de a következő állomáson egy rendőr leszállított bennünket. Így jutottunk el Veleszbe. Átmentünk a Vardar hídján. Egyik társammal betértünk egy benzinkúti boltba élelmet venni, a többiek azonban folytatták az útjukat. Ketten maradtunk. Egy kis erdőben ismét megállított bennünket pár fegyveres. Ránk fogták a fegyvereiket, és a maradék pénzünk nagy részét elvették. A mobiltelefonom szerencsére megmaradt. Végül elértük a macedón fővárost, Szkopjét, és éppen fel akartunk szállni a vonatra, hogy elinduljunk a szerb határ felé, amikor elkaptak bennünket a rendőrök. Visszaszállítottak Gyevgyelijába. A macedón hadsereg elvitt bennünket egy másik helyre, körülbelül egy kilométerre a Görögországba vezető fő közúti határátkelőtől. Akkor már sok marokkói és pakisztáni volt ott. Le kellett fekdünnünk a földre, az egyenruhások pedig vaskábelekkel nekünk estek. Aztán kettesével át kellett mennünk a kerítésen, miközben megint ütöttek bennünket. Ezúttal rúgtak is, és ököllel is kaptunk. Első macedóniai látogatásom hat napig tartott. A fáradalmaimat az egyre nagyobbra duzzadó idoméni táborban pihentem ki. Ott egy reggel, úgy hat óra körül a görög rendőrség durván felébresztett bennünket. Fel kellett szállnunk egy buszra, és irány vissza Athénba.

Tariq most a következő kísérletét tervezgeti. Megbeszéltük, hogy néhány nap múlva ismét találkozunk, és megiszunk egy sört. Így is lett.

– Szombat este van. Ha otthon lennél, mit csinálnál? – kérdeztem.

– Nagyjából ugyanezt. Söröznék, talán később diszkóba mennék – felelte mosolyogva.

– És ha feladnád, és visszamennél Marokkóba? Esetleg az IOM segítségével?

– Eszemben sincs. Már elköltöttem 3000 eurót, és megtettem több mint a fele utat Németországig. Mindössze 470 euróm maradt, de egy Svédországban élő barátom küldött pénzt. Csak az a bökkenő, hogy nincsenek rendes papírjaim, és ezek nélkül sem a Western Union, sem a MoneyGram nem ad ki semmit. Keresek valakit, akinek van útlevele, így ő már felvehetné a pénzt... igaz, akkor részesedést is kér belőle. A barátomat pedig meg kell kérnem, hogy változtassa meg a címzettet. Most találnom

kell valakit, aki elvisz bennünket Nyugat-Európába. Azt mondják, 1500 euróért Macedónián és Szerbián át Ausztriába juttatnak négy embert, autóval. Már van egy embercsempészem, akiben talán meg lehet bízni. Abban maradtunk, hogy a pénzt betesszük egy kóddal nyitható érték-megőrzőbe. Ha biztonságosan eljutunk Ausztriába, onnan felhívjuk az emberünket, és megadjuk neki a kódot, ő pedig hozzájut a pénzéhez.

– Kik ezek az embercsempészek?

– Általában maffiózók Egyiptomból, Algériából vagy Szíriából. A rendőroket lefizetik. Ha odaérünk egy határhoz, előtte kiszállunk. Az autó utasok nélkül megy át. Mi átgyalogolunk a zöldhatáron, a kocsi pedig a túloldalon egy előre megbeszélt helyen vár bennünket.

Hirtelen felvidul az arca. Jó hírt kapott a mobilján: egy marokkói barátja üzeni, hogy eljutott Szerbiáig, miután fizetett ugyanennek az embercsempésznek. Ha az illető megbízhatónak bizonyul, és Svédországból is megjön a pénz, Tariq nemsokára útnak indulhat megint.

2015. december 14-én az Európai Unió bejelentette: új határ- és parti őrséget hoz létre, a Frontex jóval erősebb változatát.¹² Saját 1500 fős személyzete lesz. Idáig a Frontex fő gyengéje az volt, hogy teljesen ki volt téve a tagállamok szeszélyének, amelyek gyakran túl kevés rendőrt bocsátottak a rendelkezésére. A Frontex most azért lobbizott, hogy rendkívüli körülmények között átvehesse a határvédelmet. De a görögöknek ez túl sok lett volna.

December 15-én interjút készítettem a görög bevándorlásügyi miniszterrel, Jannis Muzalasszal. Ilyen miniszterrel ritkán találkozok az ember. Muzalasz kerek szemüveget visel, kissé borotvátlan, kopott dzseki van rajta – nyakkendőt talán még nem hordott soha. Úgy néz ki, mint egy Szajna-parti művész vagy egy cseh ellenzéki.

Kezdetként óvatosan üdvözölte az új, erős nemzetközi határőrséget.

– Meg kell engednünk a Frontexnek, hogy lecsíphessen a szuverenitásunkból. De nem túl sokat – mondta.

Az EU azzal vádolja Görögországot, hogy bár július 20. és november 30. között félmillió menekült haladt át a területén, ebből mindössze 121 ezret sikerült regisztrálnia, illetve tőlük ujjlenyomatot vennie.

– Ezért a felelősség részben Európáé. Nem szállítottak elég ujjlenyomatvevő berendezést, bár folyamatosan kértük. Amint elkezdtek a gépek szállítását, úgy vált a mi munkánk is egyre hatékonyabbá. Egy-egy gép naponta csak száz ember ujjlenyomatát képes rögzíteni, és az első

félévben mindössze tíz ilyen gépünk volt. Most már ötven van... csak-hogy százat kértünk. A görög hatóságok azonosították azt a két terroristát is, akik menekültnek adták ki magukat, aztán részt vettek a párizsi terrortámadásokban.

Rátértünk a jövő feladataira, a stadionban és a használaton kívüli repülőtérén elszállásoltak sorsára, továbbá a macedón határnál rekedt menekültekre.

– Húszezer embert magánszállásokon helyezünk el, vagy üres lakásokban, vagy családoknál. A valódi menekülteket szét kell osztani az európai országok között, a gazdasági menekülteknek pedig vissza kell térniük oda, ahonnan jöttek: vagy önként visszamennek, vagy kitoloncoljuk őket. A stadion és a repülőtér ideiglenes megoldás. Egyszerűen nem szerettük volna, ha az emberek Athén utcáin alszanak. Politikánk középpontjában az áll, hogy az áradatot a török partoknál kell megállítani. Európának most az áttelepítési programra kell összpontosítania. Ez annyit jelent, hogy a menekülteket közvetlenül Törökországból, Libanonból és Jordániából kell áttelepíteni Európába. Így nem válhatnak az embercsempészek áldozatává, és nem fulladhatnak bele a tengerbe. És egyben véget vetünk annak a helyzetnek is, hogy Európa képtelen irányítani a migránsok özönét. Van olyan európai vezető, aki Görögországot nyitott parknak hívja, mintha bárki szabadon ki-be járhatna a határainkon. Ugyanakkor a szárazföldi határunk Törökországgal, az Evrosz folyó mentén, jól őrzött. Onnan nem is jön be senki, csak a tengeren át. Az ENSZ szabályai és a genfi konvenció alapján, illetve az európai és a görög törvények szerint a tengeri határon semmi más kötelezettségünk nincs, csaka tengerenlévők életének megmentése. Nem lökdössük vissza az embereket Törökországba, és nem süllyesztjük el a menekültek csónakjait.

Olvastam Muzalasz életrajzát, tudtam, hogy szülészorvos volt.

– Hogyan érzi? Most egy új Európát segít a világra, vagy inkább a temetésén vesz részt? – kérdeztem tőle.

– Szülészorvos vagyok, és pont azért tudom, milyen nehéz, milyen kiemelő, milyen drága és hosszadalmas is tud lenni egy szülés. Ezért önt el a düh azt látva, hogy a háborúban és a tengereken mennyi élet megy veszendőbe a szemünk láttára. És az is dühít, hogy ebben a válságban gyermekek ezrei veszítik el a gyerekkorukat. Ez tényleg tragikus. A történelem tanúi vagyunk. Senki sem tudhatja, mi lesz a vége.

KILENCEDIK FEJEZET

Szilveszter van

Ha lehetséges, orvos szeretnék lenni. A nővérem egyszer azt mondta, hogy az anyánk nem halt volna meg, ha megfelelő kezelést kap. Életemben nagyon sokat szenvedtem. Szeretném mások szenvedését enyhíteni.

ERIC OZEME, menekült
a Kongói Demokratikus Köztársaságból

2015 szilvesztere van. A kölni pályaudvar előtt már folyik a hagyományos buli. Csakhogy ez alkalommal több száz észak-afrikai és közel-keleti férfi is ott van a tömegben. Néhányuk a Facebookról tudta meg, hová kell mennie. Sokan kifejezetten azért jöttek ide, hogy megtámadják és kirabolják a nőket. A jelenség már az „arab tavasz” idején sem volt ismeretlen. A kairói Tahrír téren sok helyi és külföldi nő szenvedett el zaklatást. (Az araboknál a tömeges szexuális zaklatás jelensége a „taharrus dzsamaj”).¹

A kölni ünneplők között akadtak olyanok, akik már menekültstátusszal rendelkeztek Németországban vagy Belgiumban. Más városokból is sokan utaztak ide, például Brüsszelből és Aachenből. Akadtak olyanok, akik csak pár hete éltek Németországban, és ideiglenes menedékszállásokon laktak a városban vagy annak közelében. A pályaudvar előtt már órák óta ittak az emberek. Közeledett az éjfél, megkezdődött a szervezett támadás a nők ellen. Petárdákat dobáltak a tömegbe. Pánik tört ki. Mintegy háromszáz rendőr volt készenlétben, de a zűrzavar elterelte a figyelmüket...

A fiatal férfiak csoportokat alkotnak, és a káoszt kihasználva körülveszik a kiszemelt nőket. Tapogatják őket, és közben ellopják a tárcájukat meg a mobiljukat. Az áldozatok leginkább németek, de vannak itt nők más európai országokból is, sőt menekültek is Afganisztánból és Szíriából. Az elkövetők „főként észak-afrikai vagy közel-keleti kinézésű férfiak”, de van köztük pár német is. Néhány szíriai férfi, amikor látja, mi történik, megpróbál a nők védelmére kelni. A rendőrség szinte tehetetlen. A rá következő napokban és hetekben 1092 feljelentés érkezik, ebből 446 szexuális zaklatás, három esetben pedig nemi erőszak miatt.² Eleinte a rendőrség és a komoly média óvakodik attól, hogy az elkövetőket etnikai szempontok szerint azonosítsa. Az interneten viszont gyorsan terjed a hír. Egyre több jelentés fut be arról, hogy a férfiak zöme bizony nagyon úgy festett, mintha bevándorló lenne.

Köln polgármestere, Henriette Reker csak akkor jön rá, mennyire komoly a helyzet, amikor január 5-én este Angela Merkel felhívja. A szilveszteri események Kölnben – és nemcsak ott, hanem enyhébb mértékben még nyolc másik német városban is – több kárt okoznak a menekültek iránti *willkommenskultur*nak, mint előtte bármi. Németország azon dicséretes szándéka, hogy biztonságos menedéket nyújtson, hatalmas pofont kap.³ Angela Merkel „nyitott ajtók politikáját” előtte is sokan bírálták nemcsak odahaza, hanem szerte Európában és az Egyesült Államokban, de most a kritikus hangok felerősödnek. Kárörvendve mutogatnak a németekre, mintha azt mondanák: „most aztán megkapták, amit megérdemeltek”. Olyat is lehetett olvasni, hogy „aki ilyen »állatokat« fogad be, az sült bolond.”

Még azoknak is át kellett gondolniuk mindent, akik eddig óvatosan üdvözölték a menekülteket, és bíztak abban, hogy Németország és az EU majd képes lesz integrálni az újonnan jötteket.

Észak-Rajna-Vesztfália hatóságai független vizsgálatot rendeltek el. A jelentést 2017. április 7-én adták közre, a következők álltak benne: „A 2015–2016. évi szilveszteri támadások nagy része megelőzhető lett volna, ha a rendőrség már az első kihágások alkalmával határozottan beavatkozik. A rendőrségnek azonban nem volt rálátása az eseményekre, és a szükséges létszámú erő sem állt rendelkezésre.”⁴

A jelentésben idéznek egy szakértőt. Szerinte a rendőri közbelépés hiánya hógolyóhatást váltott ki: a csak úgy odavetődött férfiak is azt lát-

ták, hogy mindent meg lehet úszni. Egyre élesebb bírálat érte a rendőrséget, egyrészt azért, mert már szilveszter előtt úgy döntött, hogy az egész országban csökkenti a jelenlétét, másrészt pedig azért, mert az eseményeket hamis és félrevezető módon kommunikálta.

A jelentés ugyanakkor alig világít rá arra, hogy az elkövetők mennyire voltak szervezettek és mik voltak az indítékaik. Rudolf Egg szerint, aki pszichológusként több mint ezer támadást tanulmányozott, a szervezettség nem volt bizonyítható. Ő is a rendőrök tétlenségét hibáztatta: ezért gondolhatták úgy a férfiak, hogy a zaklatások büntetlenül megúszhatóak. Tizenhat hónappal az események után is csak öten maradtak letartóztatásban. Mindössze egy elkövetőt ítélték el: a huszonhat éves algériai Hasszán T. egy évet kapott. A német *willkommenskultur* sebet kapott ugyan, de túlélte.

Savigny-sur-Orge francia kisváros 23 ezer lakossal, Párizstól 19 kilométerrel délre. Valaha egy várból és néhány házból állt, de a 19. század végén elérte a vasútvonal, és rövidesen a francia főváros elővárosává vált. Itt lakik Eric Ozeme kongói menekült, akivel 2015 nyarán találkoztam Ásotthalomnál. A Gare d'Austerlitz nevű párizsi pályaudvaron szálltam fel a vonatra, és Eric a kisváros vasútállomásán várt rám.

Ugyanazt a szürke pulóvert viselte, amiben nyolc hónappal ezelőtt átlépte a szerb határt. Az arca most kisimultabb. Szeretett Franciaországban lenni. Séta közben elmesélte, hogy a franciák rendesek vele. Ő és többen mások a francia Vöröskeresztől kaptak lakást egy lakótelepi ház harmadik emeletén. Van egy hálószoba, egy nappali konyhával és egy fürdőszoba – a kis lakás szinte üres, de tiszta és barátságos. Az egyik emeletes ágy felső szintje az övé. Négy lakótársa is afrikai. Alig van holmijuk, úgyhogy bőven akad hely.

Az első rövid beszélgetésünket még Magyarországon, egy út szélén vettem fel. Akkor elmondta, hogy a nagyjából harmincfős, főként kongóiakból álló csoport Athénból gyalogolt odáig. De Eric most elmesélhette nekem a teljes élettörténetét.

Kinshasa közelében, Matitában született 1995 októberében. Apját nem ismerte, mert ő már a születése előtt meghalt. Anyja kiskereskedő volt, kávé és maniókagyođeret árult Kinshasa utcáin. Aztán amikor

Eric hétéves lett, anyja ágynak esett, és rövidesen meghalt. A kisfiú egyedül maradt a nővérével és a bátyjával. Három éven át iskolába járt, aztán tizenegy éves korában kimaradt, mert neki is dolgoznia kellett, hogy éhen ne haljon. Kinshasa Ngaba nevű elővárosában laktak. Eric csecsebecskéket vásárolt, azokat árulta az utcán. Tizenhat éves volt, amikor 2011 februárjának egyik reggelén a rendőrök betörték a házukba. A barátját, Jean-Luc-öt letartóztatták azzal a váddal, hogy meg akarta ölni Joseph Kabila elnököt, Ericet pedig bűnrészességgel vádolták. Megnéztem az akkori helyi lapokat, de a korrupt elnököt 2011-ben senki sem akarta megölni. Sőt az év decemberében további négy évre újraválasztották. Érdekes, hogy kétezer olyan helyről, ahol a rivális állt jobban, nem érkeztek be a szavazócédulák.

Kongó ásványi kincsek tekintetében a világ egyik leggazdagabb országa. Csak az aranykivitel több milliárd dollárt hoz évente. Chile után a második legnagyobb rézkitermelő, de bőven akad itt még kobalt, mangán és gyémánt is. A nagyhatalmaknak és az afrikai szomszédoknak mindig is fájt a foguk erre a gazdagságra.

Egy kisebb modern autóhoz 12 kiló réz kell, a drágábbakhoz 25 kiló. Mivel a réz nagyon jól vezeti az áramot és a hőt, használják fékekhez, elektromos berendezésekhez, sebességváltókhoz és fűtőrendszerekhez.⁵ Amikor 2015 nyarán Eric átgyalogolt Magyarországon, elhaladt olyan üzemek mellett, amelyek évi félmillió Mercedes, Suzuki és Opel gépkocsit állítanak elő. Mindegyikbe beépítenek több száz méternyi rézhuzalt, amely végső soron valószínűleg kongói eredetű. A nyersanyagéhség áll Afrika kíméletlen kizsákmányolása mögött, meg persze az, hogy a helyi elit szinte mindent magának akar. Ezért indult el Eric is Európa felé; ugyanúgy, mint azok a milliók, akik az elmúlt évtizedekben elhagyták a fekete kontinenst.

Sok helyütt – Magyarországon és Romániában, Boszniában és Bulgáriában, Franciaországban és Spanyolországban – voltam a tanúja annak, ahogy Európa régebbi vándorai, a cigányok húzzák a taligájukat, amelyen egyre nő az ócskavashalom. Leginkább a réz a kelendő, utána jön az alumínium és csak végül a vas. A taligák végső célja általában a városszéli hulladékgyűjtő telep. Itt nem is kilóra, hanem grammra fizetnek.

Európa útjait csillogó autók és nyikorgó taligák járják. Hogy ki a gazdag és ki a szegény, azt a réz helye határozza meg. Vajon miért? Bele-

nézünk a réztükrünkbe, nézegetjük eltorzított arcunkat, és keressük a kérdésre a választ.

A szülők nélkül felnőtt srácot és a barátját valószínűleg halálra ítélik egy olyan bűnért, amit nem követtek el. De Ericnek szerencséje volt: egy őr megszánta. Miközben a ngabai rendőrség dohos pincéjében várt kétségbeesetten a sorára, az őr éjszaka megkérdezte: „Nincs valamilyen pénzes ismerődöd?” 2011. február 28-a volt. Eric bátyjának volt egy barátja, akihez fordulhatott: egy emberjogi aktivista.

A helyi bankjegyek egyik oldalát a nemzeti állat, az okapi képe díszíti, a mások oldalán pedig ott látható a manioka, amit Eric anyja valaha az utcán árult. A lényeg az, hogy egy halom kongói frank gazdát cserélt, és a barát segítségével Eric kiszabadult.

Először a Masina nevű városrészben bujkált, aztán beszállt egy pirogba, és átkelt a folyón a szemközi Brazzaville-be. Kongó tulajdonképpen két ország: az egyik a Kongói Demokratikus Köztársaság (DRC), amelynek Kinshasa a fővárosa, a másik pedig a sokkal kisebb Kongói Köztársaság, amelynek a fővárosa Brazzaville. Utóbbi lakossága 1,8 millió, míg Kinshasáé 12 millió.⁶ A Kongó folyó két partjáról két főváros gyanakodva méregeti egymást. A világon nincs még két főváros, amelyek ilyen közel lennének egymáshoz. Némelyeknek ez jól is jön: ha menekülni kell, csak áteveznek a túlpartra.

Eric három hónapig Jean-Luc családjánál lakott. Jean-Luc-ről azóta sem lehetett hallani, szinte biztos, hogy a rendőrség megölte. Májusban Ericet felhívta az a barát, aki kihozta őt a börtönből. Elmondta, hogy a rendőrség továbbra is figyel a ngabai házúkat, a nővérét pedig letartóztatták. A bátyja, Patric átszökött Angolába. A barát közölte azt is, hogy tud hamis papírokat szerezni, amelyekkel Eric eljuthat Törökországba. Eric visszavezett Kinshasába, és még aznap felszállt egy Marokkóba tartó gépre. Az útlevelében a saját fényképe volt beragasztva, de más névre volt kiállítva. Marokkóban átszállt egy másik járatra, irány Isztambul. 200 dollár lapult a zsebében, Isztambulban nem ismert senkit, és nem volt hová mennie.

Az isztambuli repülőtéren összehaverkodott egy szenegálival, aki elvitte a hatalmas Aksaray negyedbe. Eric itt töltötte az első pár napot. Egy szobában aludt két tucat afrikaival.

Aksaray törökül fehér palotát jelent: Anatólia belsejében van egy hasonló nevű város, a negyedet az onnan ideérkezők nevezték el, II. Meh-

med szultán hívta be őket a város benépesítése céljából azt követően, hogy a törökök 1453-ban meghódították azt.⁷

Ma Aksaray rossz hírű negyed. A 2000-es évek elején, a második csecsen háború idején már jártam itt: megpróbáltam beszélni azokkal a csecsenekkel, akik errefelé kószáltak akkoriban, de aztán valaki szólt, hogy ha kedves az életem, jobb, ha nem teszek fel kérdéseket.

Eric úgy élt meg az Aksaray negyedben, hogy PET-palackokat gyűjtött a szemetesekből, és eladta azokat újrahasznosításra. Ebből futotta lakbérre és ennivalóra, és végül elég pénzt kuporgatott össze, hogy megvegye a buszjegyet Konyába, ahol a török hatóságok szerint beköltözhet egy táborba – mivel kiskorú volt, egyedül tilos lett volna Isztambulban élnie. Az egyetlen hivatalos irata egy papírlap volt, amit az ankarai UNHCR-iroda állított ki 2011-ben.

„Mindenkinek, akit illet: ezennel igazoljuk, hogy a fent nevezett személyt az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa menekültnek ismeri el. Mint menekült a Menekültügyi Főbiztos védelme alatt áll, és különösen védendő a visszatoloncolástól abba az országba, ahol az életét vagy a szabadságát fenyegetnék. Ha segít a fent nevezettnek, azt nagyon megköszönnénk.”

Utóbbit úgy értelmeztem, hogy nekem szól, ezért meghívtam Ericet ebédre. Evés közben folytathatta a meséjét.

2015 során a Törökországba érkező szíriaiak és irakiak egy része is ebben a negyedben kötött ki. A negyed korábban a Kelet-Európából és a volt Szovjetunióból Törökországba jött-csempészett prostituáltak elosztóhelye is volt, ezért azóta már fejlett hálózat működik itt az emberek illegális továbbítására Nyugat-Európa felé. Ebből sokan gyorsan meggazdagodtak.

Ha egy menekült Törökországban akar maradni, és pénze is van, viszonylag könnyű az integrálódás, és a hely üzleti szempontból sem rossz. A szíriaiak 2011 és 2016 között négyezer új céget alapítottak itt. A *Financial Times* egyik 2016. októberi számában olvasható egy cikk Remo Fouadról: az ötvenéves férfinak valaha cukrászdája volt Aleppóban, néhány éve nyitott egy kis boltot Isztambulban, amit azóta is egyre bővít.⁸

– A törökök nem szerették a feketéket, mert féltették a lányaikat tőlünk – folytatta Eric. – A szíriaiakkal és a kurdokkal is sokszor meggyűlt a bajunk. A brazzaville-i barátomat agyonlőtték. Aksaray kemény hely. Ha egy rendőr azt látja, hogy egy török ver egy feketét, félrenéz. Viszont ha a feketét bűnösnek vélik, agyonlövik. Törökországban a fekete élete fátkát sem ér. Félelmetes volt ott élni.

2013 októberében, a 18. születésnapja után Eric átköltözött a város Kadiköy negyedébe, egy menekültközpontba. 2015 tavaszára megunta, hogy nem jut egyről kettőre. Már hétéves kora óta élt az utcán.

– Láttam szíriaiakat, amint hátizsákkal a hátukon vonulnak valamerre Isztambul utcáin. Akkorra már a palackgyűjtésből összejött 400 euróm. A szíriaiak azt mondták, hogy mennek a tengerpartra, és onnan Európába. Csatlakoztam hozzájuk. Mások ezért 1000 eurót fizettek, de én egy szíriaival mentem, aki 300 euróért elvitt. Csónakkal átkeltünk Kosz szigetére. Jöttek a görög rendőrök, és elvittek egy központba, ahol megkaptam a menekültpapíromat. Kosz szigeten egy hónapot töltöttem, mivel nem volt pénzem. Aztán egy másik szíriai adott 50 eurót, ebből felszállhattam egy hajóra Pireusz felé. Athénben azt ettem, amit a piacon záraskor eldobáltak az árusok: zöldségen és gyümölcsön éltem. Aztán összeálltam pár afrikaival, és elindultunk észak felé. 550 kilométert gyalogoltunk a görög–macedón határig, utána meg Macedónián át félig gyalog, és Szerbián át vonattal meg busszal, jegy nélkül. Aztán jött Szabadka, és végül Magyarország.

Annak idején láttam, ahogy a csoportot feltették Ásotthalomnál egy rendőrségi buszra, és elvitték őket a röszei hangárba, ahol ujjlenyomatot vettek tőlük és regisztrálták őket. Másnap indulhattak tovább a bicskei menekülttáborba.

Eric Párizsban az ágyán ülve megmutatta a magyar személyazonossági okmányát. Igazolványszám 135836, kiállítva 2015. július 1-jén, érvényes 2015. október 14-ig – a 21. születésnapjáig. De nem maradt sokáig Bicskén, csak egy hónapot, amíg ki nem találta, mit tegyen ezután. Pár társával együtt felszállt egy Budapest felé tartó vonatra, itt pedig egy Münchenbe tartóra. A rendőrök ott álldogáltak, de éppen nem néztek oda. Ez augusztus elején történhetett, mert a budapesti pályaudvart a hónap végén lezárták a menekültek elől. Csodák csodája, senki sem kérte a nem létező jegyüket sem ezen a vonaton, sem a München–Köln vonalon. Kölnben összeállt néhány menekülttel, és autóval elutaztak Párizsba, ahová 2015 októberében érkeztek meg.

Úgy látszik, Eric nyertes típus, függetlenül attól, milyen lapokat kapott az osztásnál. Általában komoly arcot vág, de könnyen el is mosolyodik. Beszélgetőtársában bizalmat kelt, s egész lényét nyugalom lengi körül. Az állomás melletti bisztróban „algériai módra” ette a kebabot,

miközben én csak egy gyümölcslevet ittam. A menekültstátusz iránti kérelmét Franciaországban elutasították, de emiatt nem látszott idegesnek. Pedig a dublini egyezmény alapján visszatoloncolás vár rá Magyarországra. Megmutatott egy levelet, amely szerint február 19-én jelentkeznie kell az Essonne megyei prefektúrán, hogy visszatoloncolják Magyarországra – az első EU-országba, ahol regisztrálták –, ahol „az Ön menekültstátusz iránti kérelmét majd elbírálják”.

A megjelölt napon holmiját kis hátizsákjába gyömöszölte, és engedelmesen jelentkezett a prefektúrán. Ott kapott egy papírt, amely szerint egyelőre nem utazhat be Magyarországra, mert „nincs repülőjára”. Ez furcsa magyarázatnak tűnt, hiszen én éppen akkor érkeztem meg az egyik Budapest–Párizs-járatral, melyből négy megy naponta. Talán a franciák nem akarták visszaküldeni...?

A német és svéd bírák nyilvánosan kijelentették, hogy a menedékkérőket nem lehet visszaküldeni Magyarországra, mert ott nem várható, hogy igazságos módon intéznék az ügyüket.

A legvalószínűbb magyarázat ez esetben az, hogy a magyar hatóságok nem voltak hajlandók visszafogadni. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal szerint 2016 első három hónapjában 133 személyt küldtek vissza a dublini egyezmény alapján, leginkább Németországból.⁹ A BÁH azt nem akarta megmondani, hogy ebből hányat nem fogadtak vissza. Magyarország ellenségesen viszonyul a menedékkérőkhöz, de ez most éppen a menedékkérőknek kedvez.

Eric kapott egy új, áprilisi időpontot – ekkor kell legközelebb jelentkeznie a prefektúrán. Közben segítetttem neki találni egy jó emberjogi ügyvédet. Elfogadták a fellebbezését, azaz Franciaországban maradhat. Amikor ezt pont egy hónappal később telefonon elűjságolta, lehetett halani a hangján, hogy szinte repes a boldogságtól. A terveiről kérdeztem.

– Visszaszeretnék menni az iskolába, hogy rendesen megtanuljak írni-olvasni – mondta büszkén. Csak most jöttem rá, hogy majdnem írástudatlan.

– És azután?

– Ha lehetséges, orvos szeretnék lenni. A nővérem egyszer azt mondta, hogy az anyánk nem halt volna meg, ha megfelelő kezelést kap. Életemben nagyon sokat szenvedtem. Szeretném mások szenvedését enyhíteni.

Amikor Ásotthalomnál találkoztam a kis csoporttal az út mentén, volt ott egy másik férfi is, Issa. A harminchat éves sportoktató és dzsúdóedző egykor Kinshasában élt. 2010-ben sok más sportolóval együtt belépett Kabila elnök PPRD (A Nép Pártja az Újjáépítésért és Demokráciáért) pártjába. Innen 2011-ban ki is lépett, mert a kormányellenes tüntetések erőszakos szétverése nem volt az ínyére.¹⁰

– Közvetlenül a 2011. novemberi választások előtt részt vettem egy Kabila-ellenes tüntetésen. Vonultam a tömeggel, énekeltünk. Aztán láttam, ahogy jönnek a rendőrség dzsipjei. Először azt gondoltam, a tüntetés biztosítására érkeztek, de tévedtem. A rendőrök ránk vetették magukat. A földre kerültem, aztán odarángattak az egyik kocsinhoz. Bevittek az őrre, és bezártak egy koromsötét föld alatti cellába. Vízet meg élelmet nem kaptam, véce nem volt. Megkínóztak és megvertek.

A választások után Joseph Kabila győztesnek nyilvánította magát, miközben riválisa, Étienne Tshisekedi megvádolta azzal, hogy meghamisította az eredményeket. Az ország püspökei szintén elítélték a választásokat, amelyeket szerintük csalás, hazugságok és terror jellemzett.¹¹ Issa 2015 januárjában újra részt vett egy Kabila-ellenes tüntetésen: a rendőrség ezúttal tüzet is nyitott az emberekre. Sokan meghaltak vagy megsebesültek. Utána a rendőrök eljöttek érte a lakására. Issa nem volt otthon, mire megfenyegették az édesapját és Issa feleségét, Fatoumát is. A nő nem volt hajlandó válaszolni, mire földre teperték és megerőszakolták. Issa átevezett a folyón, és túlparti Brazzaville-ben keresett menedéket. Rövidesen Fatouma is csatlakozott hozzá. Első fiúkat, aki ötéves volt, Kinshasában hagyták a rokonoknál. 2015 áprilisáig bujkáltak, aztán felültek egy Isztambulba tartó gépre.

Ásotthalom után Issát és Fatoumát a magyar rendőrség regisztrálta, aztán folytathatták az útjukat Budapestre. Sikerült a Keleti pályaudvaron felszállniuk egy Ausztria felé tartó vonatra. Többször is elkapták és leszállították őket azért, mert jegy nélkül utaztak, de végül egy hónap múlva már Brüsszelben voltak. Az első pár héten az utcán aludtak, de aztán egy belga pár megszajnálta őket, és kaptak egy szobát tőlük a lakásukban addig, amíg megszerzik a menekültstátuszt. Egy idő után rájöttek, hogy Franciaországban jobb az esélyeik. Pár hónap telt el. A Franciaország déli tengerpartján fekvő Béziers tábora fogadta be őket. 2016 januárjában Carcassonne kórházában megszületett a kislányuk, Taslimah. Teljesen egészséges, pedig állapotos édesanyja sok traumát élt át út közben.

Béziers polgármestere a bevándorlásellenes Nemzeti Front tagja. De még nagyobb gondot jelentett az, hogy 2017 elején a menekültstátusz iránti kérelmüket a francia bevándorlási és integrációs hivatal (OFII) elutasította. Átmentek Montpellier-be, és beköltöztek egy zsúfolt menekültközpontba, egy volt szállodába. Jelenleg a család helyzete bizonytalan. Fellebbeztek a határozat ellen, és várják a francia Nemzeti Menekültügyi Bíróság (CNDA) döntését. Amint Taslimah 18 hónapos lesz, a francia menekültügyi rendelet értelmében már nem jár többé sem az ingyen babatápszer, sem az ingyen pelenka.¹²

A David Cameron vezette konzervatív brit kormányhoz hasonlóan a francia szocialista kormány is azt a véleményt osztja, hogy a menekültek jöhetnek Európába, de nem így, pánikszzerűen rohanva, hanem közvetlenül a Törökországban, Libanonban és Jordániában lévő menekülttáborokból. Nyújtsanak be kérelmet az ottani európai követségekre, a kérelmüket alaposan megvizsgálják, és ha ezen a szűrőn sikeresen átmennek, akkor jöhetnek, és új hazájukban megkapnak minden segítséget a beilleszkedésükhöz.

Az egyik ilyen sikeres kérelmező volt Amena Abomosa szír középiskolai tanárnő. Történetét 2015 októberében írta meg az *Associated Press* két újságírója, Angela Charlton és Mirko Krivokapic. A tanárnő és családja 2012-ben Szíriából Jordániába menekült, miután a férjét, Abdult a házuk előtt megölték. Abdul nem vett részt a harcokban egyik oldalon sem, mindössze segíteni próbált egy sebesült gyereken.¹³

Mivel Amena, az anyja, Hanna, a két tizenéves lánya, Isra és Reemaz, s a tizenkét éves Mohamed menekültvízummal rendelkeztek, gond nélkül megérkezhetek a párizsi Charles de Gaulle repülőtérre. Innen Párizs egyik elővárosába, Créteil-be irányították őket, ahol két hetet töltöttek a tranzitközpontban. Ezután Bretagne egyik kisvárosa következett.

„Csinálnom kellett valamit. Felelősséget éreztem a családomért – mondta Amena az AP újságíróinak. – Fontos dolgokra van szükségük: ennivalóra, lakásra, rendes életre.”

A hasán mély sebhelyek éktelenkednek: egy nap szíriai katonák törttek be az otthonába, és az ajtó üvegének a szilánkjai megsebesítették. Elmondta, hogy szeretne visszatérni Szíriába, de majd csak akkor, ha az biztonságossá válik.

2016 első hónapjaiban Svédország, Dánia és Ausztria is bevezette a határellenőrzést.¹⁴ Németország ugyanakkor hallani sem akart erről. A német kormány úgy döntött, hogy befogadja a menekülteket, és hatalmas összegeket fordított lakhatásuk biztosítására és ellátásukra. A kezdeti kiadások nagy része a 12 milliárd eurós német költségvetési többletből származott.¹⁵

Wolfgang Schäuble pénzügyminiszter javaslata, hogy az üzemanyagokra vessenek ki adót, és abból fedezzék a menekültek elhelyezésének és integrációjának a költségeit, kevés támogatóra talált. A miniszternek csalódnia kellett.¹⁶

„Most szerencsések vagyunk, hogy van költségvetési többletünk és nem kell plusz adókat kivetnünk. De Németország egymaga képtelen kezelni a helyzetet, ez egyértelmű.”

A Német Gazdaságkutató Intézet (IW) tanulmánya szerint 2016-ban és 2017-ben 50 milliárd euróra lenne szükség ahhoz, hogy az országba özőnlő menekülteknek lakhatást, ellátást és oktatást biztosítsanak. Ezek a költségek évente egy főre vetítve 12 ezer euróra rúgnak, plusz 3300 euro kell a nyelvtanulási és az integrációs költségekre. Tehát a német adófizetők számára minden egyes menekült 15 ezer euróba kerül évente.¹⁷

Az IW kutatói szerint a saját lakhatási és fenntartási költségeit 2016-ban nagyjából 99 ezer, 2017-ben 276 ezer ember lesz képes fedezni. Azonban az ő nyelvtanulási és integrációs költségeikre továbbra is az államnak kell pénzt folyósítania. Másrészt ők is elkezdnek adózni és társadalombiztosítási hozzájárulást fizetni.

„Ha minden jól megy, az érkezése utáni első évben a menekültek tíz százaléka talál majd magának munkát – mondta a német Szövetségi Munkaügyi Ügynökség (BA) igazgatója a *Süddeutsche Zeitung* című lapnak. – Az érkezés utáni első öt évben ez az arány már 50 százalék, az érkezés utáni első tizenöt évben pedig már 70 százalék.”

A kölni pályaudvaron vettem egy gyerekkönyvet.¹⁸ A könyv két nyelvű, német és arab, és igaz történetet ír le. Hasszánról szól, aki alig várja, hogy orvos apukája ismét munkába állhasson. Hasszán egy német kisvárosba érkezett a szüleivel, a nővérével, Rahaffal, és két húgával, Amallal és Hajával. A könyvből kiderül, hogy a repülőgépek hogyan bombázták le a kisfiú szülővárosát, Homsot Szíriában, és a család hogyan jutott el kalandos utakon Európába. Beszámol a hol baráti, hol ellenséges

fogadtatásról is, amivel Németországban találkoztak. Például egyszer jegy nélkül szállnak fel a vonatra. „No money? – kérdezi a kalauz angolul. – Syria?” Az apa bólint. A kalauz ráteszi a kezét az apa vállára, és mosolyog. „Good luck!”, ezzel megy tovább. Az apa vár egy kicsit, aztán mosolyogva a gyerekeihez fordul. „Hát, ebben az országban ilyenek az emberek. – Még hozzátesszi: – Minden rendben lesz, meglátjátok.”

2016. március 7-én a brüsszeli Egmont-palotában megkezdődött az EU-török csúcstalálkozó, ahol a résztvevők kidolgozták a balkáni útvonal lezárására irányuló akcióterv végső részleteit.¹⁹ Az elvi megállapodásra március 18-án az EU mind a 28 miniszterelnöke rábólintott. A másfél év alatt, azaz amióta a menekültözön megindult, ez volt az első igazán fontos nemzetközi egyezmény, ami alkalmasnak bizonyulhatott arra, hogy az Égei-tengeren át érkező menekültek áradatát lefékezze, vagy akár le is állítsa. Mind az egyezmény szövegezői, mind az egymás után megszólaló politikusok azt sulykolták, „le kell rombolni az embercsempészek üzleti modelljét”.

Az egyezménynek négy fő pontja volt. Minden új „szabálytalan migránst”, aki Törökországból tengeri úton eljut a görög szigetekre, vissza kellene irányítani Törökországba. Az EU minden Törökországba visszáírányított menekült után befogadna egy szíriait. Törökország ígéretet tesz arra, hogy megakadályozza olyan új útvonalak létrejöttét, amelyen át a „szabálytalan migránsok” Törökországból kiindulva elérhetnék Európát. Amint a „szabálytalan migráció” megszűnik, megkezdí működését az Önkéntes Humanitárius Befogadási Rendszer.

Cserébe gyorsan liberalizálnák a folyamatot, amelynek keretében török állampolgárok vízumot kaphatnak az EU-országokba, ami annyit jelentene, hogy 2016. június végére a török állampolgároknak már egyáltalán nem is kellene vízum. Felgyorsítanák annak a 3 milliárd eurónak a folyósítását, amit az EU Törökországnak ígért azért, mert ellátja a már ott lévő 2,7 millió menekültet, és Törökország 2018 végéig további 3 milliárd eurót kap. Az EU arra is ígéretet tett, hogy „új életet önt” Törökország 1963 óta húzódó csatlakozási tárgyalásainak a folyamatába. Törökország és az EU abban is megállapodott, hogy a humanitárius

körülmények Szírián belüli javítása érdekében ezentúl szorosabban működnek együtt. A megállapodás március 20-án, szombaton éjfélkor lépett volna életbe.²⁰

A megállapodást mégsem lehetett kötelező érvényűnek tekinteni, mert, ahogy az EU egyik jogásza két hónappal később rámutatott, valójában soha nem lépett érvénybe: a dokumentumot egyik vezető sem írta alá, és az EU hivatalos közlönyében sem jelent meg. Inkább csak „sajtóközlemény” volt, mondta a meg nem nevezett jogász az Európai Parlament Polgárjogi Bizottsága EP-képviselőinek. Ha így nézzük, akkor az egész világot bejáró fotó, ami Donald Tuskot ábrázolja, jobbán Ahmet Davutoğluval és a balján a dokumentumot lobogtató Jean-Claude Junckerrel, szinte szándékosan félrevezető. Látjuk a három sötét öltönyös férfi tripla kézfogását. A sárga nyakkendőt viselő Davutoğlu arcán széles vigyor, a sötétkék nyakkendő Tusk ajkán mosoly bujkál, miközben a piros nyakkendő Juncker arca komoly, ami nála ritka jelenségnek számít.²¹

Az akcióterv legellentmondásosabb és a legnehezebben teljesíthető része a menekültek visszairányítása a görög szigetekről a török szárazföldre.²² A dokumentum szerint, „akik nem jogosultak nemzetközi védelemre, azokat azonnal vissza kell irányítani Törökországba”.

Jól látható, hogy ezzel két gond van. Először is az a szó, hogy „jogosult”, másodszor pedig az, hogy „azonnal”. Az újonnan érkezők mindig azt állítják, hogy ők bizony jogosultak védelemre. Ha pedig a görög menekültügyi hatóságok ezt nem fogadják el, akkor ez utóbbi döntés ellen a nemzetközi és EU-törvények szerint a menedékkérő fellebbezhet. A szöveget emberjogi oldalról bírálókat a megállapodás megfogalmazói így próbálták nyugtatgatni: „Lesznek egyéni interjúk, egyénre szabott felmérések, és lesz fellebbezési jog is. Sem egyforma elbírálás, sem automatikus visszairányítás Törökországba nem lesz.” Persze ha ez igaz, a visszairányítást, ráadásul „azonnal”, nehéz lesz megvalósítani. Az eredeti felmérés és az ezt elkerülhetetlenül követő fellebbezési eljárás bizony időbe telik majd.

A terv szerint Görögország a kérelmeket két okból utasíthatja el. Akkor, ha Törökországban az illető a menekültstátuszt már megkapta, illetve ott úgymond „elegendő védelmet” biztosítanak neki. Vagy akkor, ha az illető Törökországban ugyan nem kapta meg a védelmet,

de úgy ítélt meg, hogy Törökország képes garantálni az illető védelemhez való tényleges hozzájutását.

A megállapodáshoz több záradékot is csatoltak. Az egyik, hogy lehetséges ok az elfogadásra az, ha a menekült a sebezhetőek valamelyik kategóriájába tartozik, vagy ha már élnek rokonai Európában, és nyilatkozik arról, hogy család-újraegyesítést szeretne. A másik, hogy minden elutasítás megfellebbezhető. A fellebbezésük eredményére váró elutasítottakat zárt befogadóközpontokban kell elszállásolni a görög szigeten. Azokat, akiknek a kérelmét még nem bírálták el, nyitott táborokban szállásolandók el, szintén a szigetek.

A Frontex a visszairányítás tervének végrehajtásához nyolc, egyenként 300-400 férőhelyes hajót bocsát rendelkezésre. A kérelmek feldolgozásához a 200 görög menekültügyi alkalmazottat kiegészítik 400 menekültügyi szakértővel, akik a többi EU-államból érkeznek majd.

Az EU országai 1500 rendőrt bocsátanak a program rendelkezésére, ezek fizetését és megszervezését a Frontex biztosítja. A görög szigetekre konténereket szállítanak, amelyek 20 ezer ember elszállásolására lesznek elegendők. Ezzel a meglévő hatezer férőhely több mint háromszorosára nő. Ezen felül a következő fél évben Görögország a program végrehajtásához 280 millió eurót kap az EU-tól. A görög bevándorlási mechanizmus teljesen átalakul. A szigetek kialakított „vészhelyzeti központok” többé nem az újonnan érkezők regisztrálására és szűrésére összpontosítanak majd – amit az emberek szárazföldre történő gyors átszállítása követ, ahogyan eddig –, hanem a Törökországba való visszairányításra.

Az akcióterv megvalósítása beindult ugyan, de elég nyögvenyelősen. A megállapodás napján nagyjából hétezer menedékkérő tartózkodott a görög szigeten, és 36 ezer a szárazföldön. A török kormány már jó előre bejelentette: ők a megállapodást úgy értelmezik, hogy ezeket az embereket nem kell visszavenniük. Az nem róluk szól, hanem azokról, akik Törökországból a jövőben érkeznek Görögországba. A török EU-ügyi miniszter, Volkan Bozokir a következőket mondta az Anadolu hírügynökségnek: „A jövőben menekültek tízezreit irányítják vissza Törökországba, de nem millióit.”²³

Bojko Boriszov bolgár miniszterelnök rögtön a falra festette az ördögöt: amint a tengeri útvonal lezárul, menekültek százezrei rohamozzák meg országa félkész kerítését a bolgár-török határon. Kérte, hadd

csatlakozzon a megállapodáshoz Bulgária is.²⁴ Egy Törökországgal határos EU-ország képviselőjeként Boriszov a gyors vízumliberalizációt is ellenezte. A 2004 óta EU-tag Ciprus pedig az ellen tiltakozott, hogy felgyorsítsák a Törökország EU-csatlakozásával kapcsolatos tárgyalásokat. Szerinte először a sziget 1984-es török inváziója nyomán kialakult megosztottság problémáját kellene megoldani. A tervvel kapcsolatban Bulgáriával és Ciprussal együtt összesen öt országnak voltak komoly aggályai. A magyar kormány csak akkor lett volna hajlandó elfogadni a Törökországgal kötendő megállapodást, ha nem lenne több áttelepítés. Az áttelepítés az EU-nak azt a tervét takarta, hogy a jelenleg Görögországban és Olaszországban lévő menedékkérőket egy EU-kvótarendszer alapján áttelepítik más EU-országokba.

Magyarország hozzáállása kiváltotta a Matteo Renzi vezette olasz kormány dühét.²⁵ Az Európai Bizottság még az előző szeptemberben azt javasolta, hogy Magyarország fogadjon be 1294 menekültet Olaszországból és Görögországból, de a magyar kormány ezt visszautasította. Emiatt aztán az olasz közvélemény és az olasz politikusok vagy dühöngtek, vagy gúnyolták a magyar döntést.

Franciaország és Spanyolország amiatt aggódott, hogy a terv sértethné a menekültek emberi jogait. José Manuel García-Margallo spanyol külügyminiszter szerint a terv „ellenkezik a nemzetközi joggal, a genfi konvencióval és az európai egyezményekkel”. Több ország kifejezte azt a nézetét, hogy az EU jobb esetben megvesztegeti Törökországot annak érdekében, hogy az tartsa a menekülteket a saját területén, amit aztán rossz esetben Törökország arra használhat fel, hogy bármikor revolverzeshesse vele az Uniót.

„Úgy vélem, meg tudunk állapodni Törökországgal, de mindig is azt hangoztattam, hogy nem szabad kitenni magunkat Törökország kénye-kedvének” – nyilatkozta Sebastian Kurz osztrák külügyminiszter.²⁶

Az olyan emberjogi csoportok, mint az Amnesty International vagy a Human Rights Watch (HRW) a francia és spanyol kormányéhoz hasonlóan vagy annál is keményebben bírálta a tervet.²⁷ Azt kérdezték: hogy lehet menekülteket visszairányítani egy olyan országba, amely nem tartja tiszteletben a genfi konvenciót? Szerintük már a terv sarokköve is alapjaiban hibás, hiszen Törökországot „biztonságos harmadik országnak” tekinti.

Az EB foggal-körömmel védte a tervet, főleg olyan módon, hogy több háttérmagyarázatot adott hozzá. Donald Tusk hivatala például a következő kommentárt fűzte a tervhez: „Az a javaslat, amely szerint minden Törökországba visszairányított menekült után egy szíriai menekültet telepítünk át, csak „ideiglenes és rendkívüli” megoldást jelent. A Törökországba visszairányított menekültek pedig a nemzetközi normák alapján részesülnek védelemben.” Más szavakkal: az Európai Unió azt szeretné, ha a legtöbb menedékkérő Törökországban maradna.²⁸

Az éles bírálatok közepette a török vezetők meglepően derűsek maradtak. Ahmet Davutoğlu török miniszterelnök a jó fej politikust játszotta. Arca a sajtófotókon csak úgy ragyog a boldogságtól. Eközben Törökország mindenható köztársasági elnöke, Recep Tayyip Erdoğan Ankarából üzent a világnak: „Némelyik EU-ország kormányával ellentétben Törökország nem lesz képmutató, és nem zárja le a határát, amikor humanitárius katasztrófa fenyeget.” A magyar–török kapcsolatokat tekintve a mondat nem sok jót ígért.

„Mostantól a bombák elől menekülő emberekkel szemben a nyitott ajtók politikája lesz érvényben” – mondta Erdoğan.²⁹

Adódott két másik komplikáció is. 2016. március 13-án autóbomba robbant Ankarában. Sokan meghaltak, zömében rendőrök.

Ugyanezen a napon tartományi választásokat tartottak Németországban, és Angela Merkel CDU-vezette kormánykoalíciója három helyen is vereséget szenvedett.³⁰ A választók döntését sokan tekintették úgy, mint egyfajta választ Merkel menekültbarát politikájára. Baden-Württemberg, amely korábban a CDU egyik bástyájának számított, most a szintén menekültbarát Zöldek kezébe került. A CDU a második helyre csúszott vissza. Azelőtt a szocdemek voltak a harmadik legnagyobb párt, de ők most visszaszorultak, a helyüket a voksok 15 százalékaival a jobboldali populista menekültellenes Alternatíva Németországért (AfD) vette át. A CDU-tól egyébként éppen az AfD csábította el a legtöbb szavazót.³¹

„Menekültkérdésben az álláspontunk világos: egyet sem akarunk belőlük” – mondta az AfD helyettes vezetője, Alexander Gauland.

Az ország keleti részén, Sachsen-Anhalt tartományban a CDU maradt ugyan a vezető párt, de az AfD lett a második a voksok majdnem 25 százalékával. Az AfD Rajna-vidék-Pfalzban is jól szerepelt, de jóval a CDU és a szocdemek mögött maradt.

Végül is a választásokon Merkel pofonokat kapott ugyan, de nem győzték le, és továbbra is ellenállt a nyomásnak. Pedig a saját pártjában és a szövetséges bajor CSU-ban is egyre többen követelték tőle, hogy Németország korlátozza végre a befogadandó menekültek számát.

Az volt az álláspontja, hogy egy ilyen korlátozás nem lenne más, csak rövidtávú álmegoldás. A menekültek számát csak „összehangolt európai megközelítés” csökkenthetné, és a most elfogadott akcióterv éppen erre hasonlít. Az AfD-ről az volt a véleménye, hogy „egy olyan párt, amely... nem kínál megfelelő megoldásokat a problémákra, és nem tud mást, csak megosztani és az előítéleteket szítani.”

A következő hónapokban kevés menedékkérőt irányítottak vissza Törökországba. Az EU–török megállapodás hatása inkább lélektani volt. Némileg visszariasztotta az útra készülődőket, különösen Szíriában. Kormányának túlélése érdekében Merkelnek azonban a jövőben igen-csak arra van szüksége, hogy az országába érkező menedékkérők száma csökkenjen.

Ha korlátozások bevezetésére nem hajlandó, és ha más európai államok nem is értenek egyet Németország politikájával, Merkel legalább Törökországra számíthat...

TIZEDIK FEJEZET

A négy szél utcája

Igen, Európának keresztény gyökerei vannak, és e gyökerek öntözgetése a kereszténység felelőssége. Csakhogy ezt a feladatot a szolgálat szellemében kell elvégeznünk, akárcsak a lábmosást.

FERENC PÁPA¹

Éppen akkor, amikor Brüsszelben 2016. március 18-án bejelentették a megállapodást Törökországgal, a belga főváros forgalmas utcáitól mindössze 5 kilométerre a rendőrség elfogta a huszonhat éves Salah Abdeslamot a Quatre-Vents nevű utcában, amit kissé szabadon úgy fordíthatnánk le magyarra, hogy a „négy szél utcája”.

Milyen találó név! 2016 tavaszán az Európai Uniót valóban négy szél rázta: a klímaváltozás, a migráció, a terrorizmus és a populizmus. Alapítása óta először komoly szakértők fejezték ki kételyeiket. Vajon túlélheti-e az Unió a súlyos próbatételeket?

Abdeslamot az buktatta le, hogy egyrészt gyanúsán sok pizzát rendelt, másrészt három nappal korábban Brüsszel Forest negyedében megtalálták az ujjlenyomatát egy poháron. Amikor az állig felfegyverzett rendőrök kikísérték a házból, kapucnis fehér dzseki volt rajta, és lőtt sebe miatt sántikált. A 2015. novemberi párizsi terrortámadás tíz elkövetője közül egyedül őt sikerült élve elkapni.

Abdeslam mindkettőt túlélte: a terrortámadásokat és a letartóztatását is. A londoni *Independent* cikke szerint ez nem lehetett véletlen.

Az első közlemény, amelyben az Iszlám Állam magára vállalta a felelősséget a párizsi támadásokért, egy robbanást is említ a francia főváros 18. kerületében. Csakhogy ott semmi ilyesmi nem történt. Egy francia

rendőrségi forrás az *Independent* újságírójának, John Litchfieldnek elmondta, hogy Abdeslam a 18. kerületből telefonált két barátjának Brüsszelbe, kérve őket, hogy miután kirakják a bátyját, Ibrahimot, jöjjenek el érte, és mentse ki a francia fővárosból. Ibrahim robbanóövet erősített a testére, és a Comptoir Voltaire kávéház előtt felrobbantotta magát.² A robbanásban egy ártatlan ember is megsebesült. A cikk szerint Abdeslam nemcsak a belga rendőrségtől tartott, hanem attól is, hogy az Iszlám Állam megöli, büntetésből azért, mert nem végezte el a rábízott feladatot. Egy belga internetes oldal szerint négy nappal a november 13-i terrortámadások után egy barátjának azt mondta, hogy az Iszlám Állam túl messzire ment, és már sajnálja, hogy részt vett az akcióban. Európában ő volt a legkeresettebb személy négy hónapon át. Abdeslam a párizsi terrortámadások előtt pár héttel még vidáman ivott és cigarettázott egy, a belga főváros Molenbeek negyedében lévő bárban, amit a bátyjával együtt vezetett. Mindez ritkán vall vallásos fundamentalistára.

Olaszországnak az EU–török megállapodással kapcsolatos legerősebb félelme az volt, hogy ha egyszer az Égei-tengeren át túl nehéz lesz az átkelés, akkor a menekültek Lampedusa szigetén és Szicília sziklákkal csipkézett partjain át zúdulnak rá Európára. Bár nehezen elképzelhető, hogy egy életét féltő damaszkuszi szír, aki 2015-ben Törökországon és Görögországon át emigrált, 2016-ban már Líbiát és Olaszországot választaná... Ha az embernek van választása, akkor arra menekül, amerre tud, és olyan embercsempészt szemel ki, akiről azt gondolja, hogy el tudja őt juttatni a kitűzött célra.

Az Észak-Afrikából tengeri úton Olaszországba tartó menekültek főként eritreaiak. Utánuk következnek az olyan fekete-afrikai országok, mint Mali, Niger, Szenegál és Nigéria. Azok az afrikaiak, akikkel a balkáni útvonalon találkoztam – mint a kongói Eric vagy a nigériai Kingsley –, a török légitársaságok járatbőségét használták ki, no meg Törökország laza vízumpolitikáját. Így könnyen elérték Isztambult, hogy aztán a szárazföldön folytassák az útjukat.

Ahhoz, hogy Líbiába jusson, egy fekete-afrikainak át kell kelnie a rendkívül veszélyes Szaharán. Sokan meghalnak útközben – valószínűleg több százan évente.³ Líbiába érve kíméletlen embercsempészek markába kerülnek egy olyan országban, amelyet felfegyverzett bandák szaggattak részekre. Aztán következnek az ócska hajók és gumicsónakok meg a

Földközi-tenger viharai. Egy-egy lélekvesztőbe akár 150 férfit, nőt és gyereket is bezsúfolnak. A legtöbben a líbiai Sabratahban szállnak vízre, hogy azután olasz földön, Lampedusa szigetén kössenek ki. A távolság 190 kilométer. Tisztában vannak a rájuk leselkedő veszélyekkel, mégis útra kelnek – ez is mutatja, mennyire kétségbeesettek.

2016 áprilisában mindössze három nap alatt hatezer menekült tette meg ezt az utat. Összehasonlításképpen: ez idő alatt a török partoktól mindössze 174-en keltek át a görög szigetekre.

Matteo Renzi olasz miniszterelnök megpróbálta nyugtatgatni a népet, mondván, hogy a menekültek növekvő száma ideiglenes jelenség: „Ez nem invázió. A hajók száma csak párral több, mint tavaly.”⁴

Egyre sürgetőbbé vált, hogy az EU, valamint az észak- és fekete-afrikai országok megállapodást kössenek, s megpróbálják az embereket otthon tartani.

Noha a líbiai partok közelében több haditengerészeti őrhajó cirkált, s a líbiai parti őrséget is jobban felkészítették és felszerelték, az anarchiába süllyedt Líbiában nem volt olyan kormány, amellyel a török modellt követve megállapodást lehetett volna kötni. (A török parti vizek ellenőrzéséből a NATO is kivette a részét – utóbbi azzal magyarázható, hogy Törökország maga is NATO-tag.) Líbiában az IOM becslései szerint egymillió nem líbiai állampolgár él.⁵ Egy részük menekült, a többiek külföldi munkavállalók. Ha még a mostaninál is bizonytalanabbá válik Líbia politikai és gazdasági helyzete, az emberek növekvő számban fognak átmenekülni Olaszországba.

Eközben az olasz kormány utasította a helyi hatóságokat, hogy oldják meg még 15 ezer fő elszállásolását. Az olaszok persze aggódtak, és nem csak a délen kialakult helyzet miatt. Az északi, Ausztriával közös határuk felett is gyülekeztek a viharfelhők. Az egyre inkább menekültellenes bécsi kormány azzal fenyegetőzött, hogy lezárja a két ország közötti legfőbb átjárót, a Brenner-hágót, és bevezeti a határellenőrzést. Németország, Dánia és Norvégia ideiglenesen szintén visszaállította a határellenőrzést. A rég elfeledettnek vélt nemzetállami törésvonalak az egész schengeni övezetben megjelentek. Matteo Renzi így intette Bécsre: „Ha a szabályokat felrúgják, mi sem tehetünk úgy, mintha mi sem történt volna.”⁶

* * *

Boross Zoltán rögtön megismert, amint energikusan beviharzott a Határőrség folyosójára.

– Mi már találkoztunk! – kiáltotta oda nekem.

A makacs rendőrnek gránitkemény az arca, de barna szeme meglepő sebezhetőségről árulkodik. Ajka felett csinos kis bajuszt visel. A névgyénén ez áll: *NNI Illegális Migráció Elleni Osztály*.

– Illegális migráció, nem „szabálytalan migráció” – morogja a bajusza alatt.

Az állami hivatalnokok bikfanyelvét keveri egy munkáját imádó profi szenvedélyes szavaival. Boross a késő kádári évek jellegzetes, rendparti terméke az 1980-as évek magyar államszocializmusának egyre puhuló végéről. Határőrként kezdte még 1993-ban, de soha nem néz vissza. Szavaiból ítélve a rosszfűkat és a rosszlányokat mániákusan, de legalábbis szenvedélyesen utálja.

– Hát igen, az embercsempészek. Jönnek mindenféle formában és méretben. Régebben csak férfiakról volt szó, de aztán megjelentek a nőknél is. Azelőtt általában mind tanulatlan volt, maximum általános iskolai végzettséggel, most egyre több közöttük a magasan kvalifikált, sőt diplomás.

A főszervezők otthon maradnak, ők fölözik le annak a 8000 eurónak a javát, amit egy személy azért fizet, hogy eljusson Európába. A logisztikai hálózatuk befonja egész Törökországot, a Balkánt és Kelet-Európát, és persze a célországokat is. A hálózat sejtekből áll, és hogy kisebb legyen a lebukás veszélye, a sejtek tagjai gyakran nem ismerik a többi sejt tagjait. A fizetéshez három utat használnak: az átutalást, ami lehet Western Union, MoneyGram vagy más legális átutalási rendszer; a hawala-rendszer, amikor a menekültet hitelben utaztatja az embercsempész, aki kap valamilyen garanciát arra, hogy a végén hozzájut a pénzéhez egy bizonyos jelszóvédett helyen; a harmadik út a készpénz – a rendőrség ezt tudja a legkevésbé nyomon követni.

Néhány napja egy huszonkilenc éves afgánt vettek őrizetbe egy budapesti bárban. Állítólag köze volt ahhoz a nyolc afgánhoz, akiket egy teherautóban találtak az M1-esen.

– Tipikus eset. Az afgán embercsempész Magyarországon élt, valószínűleg illegálisan. A migránsok a bicskei táborban kapcsolatba léptek egy magyar nővel, aki megszervezte az útjukat. Az afgán a magyar nővel

dolgozott. Egyikük sem volt főszervező: ha követnénk a láncot, az elvezetne egészen Afganisztánig. Ők csak két láncszem voltak, valahol a lánc vége felé. A nemzetközi együttműködés az egyes rendőrségek között jó, de lehetne jobb is. Magyar összekötő tisztek dolgoznak Törökországban. Tavaly pontos adatokat kaptunk a török oldalról. Jó az együttműködés a szerb rendőrséggel is 2009 óta, amikor a magyar-szerb határon 19 koszovói fulladt bele a Dunába. Akkor az egész érintett embercsempész-hálózatot sikerült felgöngyölíteni. Most a magyar nyomozók azon dolgoznak, hogy a macedónokkal is javuljon az együttműködés. Az illegális migrációval a Nemzeti Nyomozó Iroda (NNI) hat osztályán összesen 110-en foglalkoznak. A szerb határon felhúzott kerítésre egyre több kamerát szerelünk. Ez persze nem csodarendszer, de idejében figyelmeztet, ha baj van. A fő kérdés az, hogy a kamerákból kapott információkra mi milyen gyorsan tudunk reagálni.

Mind Röszkén, mind a nyugaton fekvő Bácsszentgyörgyön azt mesélték nekem a helyiek, hogy a határőrség megvesztegethető. Az embercsempészeket észre sem akarják venni.

– Ön elhiszi ezeket a mendemondákat?

– Ez jó kérdés. A határőrök megvesztegetésére mindig is voltak kísérletek. Ha valami konkrétumot találunk, igyekszünk a dolog végére járni, és leállítjuk a korrupciót. A dolog nem tipikus, és ha valakit valaha tetten értünk, az már nem tagja a rendőrségnek. A legkeményebb időszakunk 2015. augusztus végére, szeptember elejére esett. A nagy profit nemcsak a nagy embercsempészbándákat vonzotta ide, hanem az amatőröket is. Röszkén az utóbbiak személyenként 150 eurót kértek Budapestig, 300-at Bécsig. Járműveikbe pakolták őket, és néha naponta háromszor is fordultak. Az ország minden tájáról érkeztek a magánvállalkozók. Volt olyan nap, hogy négyszer is kivonultunk, összesen 36 bandát fülelve le. Nagyot kaszáltunk.

– Eddig mennyire volt sikeres a kerítés?

– Visszatartó hatása van. Ami az elmúlt hónapot illeti, az illegális határátlépők száma naponta 100 körül volt. Ez már jó eredménynek számít. Az év első négy hónapjában körülbelül 11 ezer olyat kaptunk el, aki átmászott vagy átvágta magát a kerítésen. Néhányukat a szegedi bíróságon elítélték, de a legtöbbjük nyitott táborokba került, ahonnan szép nyugodtan folytatták az útjukat Ausztria felé.

– Magyarország tulajdonképpen mennyi energiát fordít annak a megakadályozására, hogy a menekültek elmenjenek nyugat, azaz Ausztria felé? – faggatom tovább.

– Tudjuk, hogy minden ország nagyobb figyelmet szentel a határon belépőkre, mint a kilépőkre – ismeri el.

Az irodájában nagy színes térkép lóg a falon: Közép-Európa és a Balkán. Magyarország narancsszínű, Szerbia, Ausztria és Ukrajna zöld, Horvátország lila, Románia sárga, Olaszország piros. Fekete filctollal jelölték rajta a főbb embercsempész-útvonalakat. Némelyiket vastagabban a többinél. A pókháló közepén helyezkedik el Budapest, ahonnan hat vonal indul minden irányba.

Miközben sétálunk lefelé a lépcsőn a kijárat irányába, Romániáról kérdezem.

– Az a benyomásunk, a románok nem árulják el nekünk, hogy pontosan hányan haladnak keresztül a területükön – válaszol óvatosan. – Hamar be szeretnének lépni a schengeni országok közé, és ez nehezebben menne, ha Romániának olyan híre kelne, hogy íme, még egy nyitott kapu, amin át az illegális bevándorlók ki-be járhatnak... Persze a magyar nyomozók megkérdezték a szlovák és lengyel kollégákat, hogy a határaikon érzékeltek-e növekedést. Gyanítom, hogy Görögországból van egy új útvonal Bulgárián és Románián át Ukrajnába, és onnan vagy a rövidebb, de hegyekkel tűzdelt úton át Szlovákiába – a szlovák határ kemény dió, tele van kamerákkal, a szlovákok büszkéek is rá –, vagy a hosszabb úton, de sokkal könnyebben átjárható határon keresztül Lengyelországba.

Kiértünk az épületből, és Boross, ahogy egy igazi civil ruhás detektívhez illik, rágyújtott egy cigarettára. Hozzá hasonlóan más nyomozók is ott álldogáltak a föld alatti garázs bejárata körül, pőfékelve.

– Figyelje az oroszokat is! – szólalt meg Boross. – Dicsekedtek nekem a határvédelmükkel, hogy milyen jó a védelmük az EU-országok felé. Megkérdeztem őket: és Afganisztán? Azzal mi a helyzet? Mindjárt csendben maradtak.

Afganisztán hat országgal határos, határai hossza 5529 kilométer. A leghosszabb szakasz Pakisztánnal közös, a Hindukus hegygerincein át húzódik 2430 kilométeren keresztül. A legtöbb menekült, akivel beszéltem, a 936 kilométer hosszú afgán–iráni határon kelt át. Azok az

afgánok, akik Oroszországon át kívánnak menekülni Európa felé, választhatnak: Afganisztánnak van egy 1206 kilométer hosszú határa Tádzsikisztánnal, egy 744 kilométer hosszú Türkmenisztánnal és egy 137 kilométeres Üzbegisztánnal.

Kíváncsi voltam, ő hogy látja.

– Ön már sok kegyetlenséget tapasztalt. Tudja, hogy az embercsempészek hogyan bánnak azokkal, akiktől oly sok pénzt vasálnak be. Ön szerint mik a migránsok? Bűnözők vagy áldozatok?

– Én tanúknak tekintem őket. Sajnos a legtöbbször dajkameséket adnak elő nekünk. Azt hiszik, ha elmondják az igazat, később nem kapnak segítséget az embercsempész-hálózatoktól, és nem tudnak továbbmenni. Így inkább csak azokat hallgatjuk ki, akiket az embercsempészek átvettek vagy bántottak.

– A magyar rendőrség akciói nem taszítanak-e még több embert az embercsempészek karjaiba? Nem lenne-e hatásosabb a bűnözők elleni küzdelem, ha a migránsokat egyszerűen békén hagynák, vagy biztosítanának nekik közlekedési eszközöket, amikkel továbbmehetnének? – kérdezem.

– Az igazság most is a kettő között van – válaszolja őszintén.

Április közepén 1,2 milliárd katolikus vallási vezetője, Ferenc pápa, 250 millió ortodox keresztény vallási vezetője, Bartolomeosz pátriárka és II. Hieronimusz görög pátriárka ellátogattak Lesbosz szigetére.⁷ A pápát 2013-ban választották meg, és első útja Lampedusa szigetére vezetett. Azóta is gyakran emlékezett meg a menekültekről, mindig rokonszenvet mutatva irányukban. Az argentin születésű vallási vezető jezsuita szerzetesként évekig dolgozott Buenos Aires szegénynegyedeiben. Lesboszra bármely más görög szigetnél több menekült érkezett, 2015-ben 850 ezren – tízszer annyian, mint amennyi a sziget állandó lakossága. Mielőtt a segélyszervezetek és az önkéntesek felbukkantak és berendezkedtek volna, a partra érkező holtfáradt nincsteleneket főként a helyi lakosság mentette ki és gondoskodott róluk.⁸

„A távol eső görög szigetekeken nagymamák dúdolták álomba a síró csecsemőket. Hónapokon át tanítók, nyugdíjasok és diákok adtak élel-

met, lakást, ruhát és jó szót a menekülteknek, akik életük kockáztatásával menekültek a háború és a terror elől”, olvasom a petíciót, amelyet egy egyetemi csoport fogalmazott meg. A petíció a görög szigetek lakosságát terjeszti fel a Nobel-békedíjra azért a munkáért, amit a menekültekért végeztek.⁹

Az EU–török megállapodást követően a menekültek helyzete sokat romlott a szigeten. A fő segítség-szervezetek – mint a Nemzetközi Mentőbizottság, a Norvég Menekülttanács vagy az Oxfam – úgy döntöttek, hogy inkább elhagyják Lesboszt, nehogy a tömeges kitoloncolás politikájával őket is összefüggésbe hozzák. A Moriában lévő tábort – ami azelőtt nyitott táborként működött, ahol a menekültek kipihenheték a tengeri út fáradalmait és felkészülhettek a továbbutazásra – zárttá nyilvánították. Moria háromezer „élíteltet” befogadó börtönné vált. Lakóin bánat és elkeseredés lett úrrá. A tábort a pápa látogatása előtt szépen kitakarították. A falakat fehérre meszelték, a zuhanyzókat megjavították, mindenki tiszta ruhát kapott.

A vallási vezetők öt órát töltöttek a szigeten, körbejárták a tábort, és beszélgetésbe elegyedtek a menekültekkel. Imát mondtak az út közben elhunytakért, aztán a pápa három családot, összesen 12 szíriait – köztük hat gyereket – elvitt magával a Vatikánba. A szíriaiakat kitoloncolás fenyegette, pedig még azelőtt érkeztek a szigetre, hogy a megállapodás életbe lépett volna. Olaszországban a Szent Egyed közösség vette a gondjaiba őket.

A látogatás után a francia katolikus folyóirat, a *La Croix* egyik riportere feltette a kérdést: „Európa jelenleg képes-e ennyi menekült befogadására?”¹⁰

„Jogos és felelősségteljes kérdés, mert nem lehet esztelenül kitárni a kapukat – válaszolta a pápa. – De az alapvető kérdés az, hogy miért van manapság ilyen sok menekült. [...] Az eredendő probléma a Közel-Keleten és Afrikában zajló háborúk, valamint az afrikai földrész fejletlensége, ami éhezéshez vezet. Ha háborúk dúlnak, annak az az oka, hogy vannak fegyvergyárak – ezek létét lehet igazolni azzal, hogy védekező célzatúak –, de főképpen az, hogy vannak fegyverkereskedők. Ha nagy a munkanélküliség, annak az oka a beruházások hiánya, amelyek munkahelyeket teremthetnének, melyekre Afrika nagyon rászorul. Ez általánosabban megfogalmazva felveti azt a kérdést, hogy miért olyan a vi-

lággazdaság rendszere, amilyen. Miért sülyedtünk bele a pénz bálványozásába? A bolygó gazdag, ám a gazdagság egy kisebbség kezében összpontosul. De térjünk vissza a menekültek kérdéséhez. Befogadásuk legrosszabb formája az, ha »menekültnegyedeket« hozunk létre. Inkább integrálni kell őket. Brüsszelben a terroristák belgák voltak, migránsok gyermekei, de egy menekültnegyedben nőttek fel. Londonban az új – muszlim hitű – polgármester egy székesegyházban tette le az esküjét, és minden bizonnyal találkozni fog a királynővel. Ez is jelzi, mennyire fontos Európa számára az, hogy integrációs képességét újra felfedezze. [...] Azért vagyok itt, hogy elmondjam: nem vagytok egyedül. [...] A saját nehézségeik ellenére a görög emberek nagyszerűen viselkedtek. Igen, oly sok még a teendő, de adjunk hálát az Úrnak, hogy szenvedéseink közepette soha nem hagy bennünket egyedül. Reméljük, hogy ezeket a tragikus és tényleg elkeserítő jeleneteket látva a világ reagál majd, méghozzá a mi emberi közösségünkhöz méltó módon.”

A pápa elutazott a szigetről, és az ott maradtak ezek számára továbbra sem volt sok remény. A menedékkérők hetekig-hónapokig vártak arra, hogy a máltai székhelyű Európai Menekültügyi Támogatási Hivatal (EASO) tisztviselője leüljön velük beszélni, aki aztán sem azt nem kérdezte meg tőlük, mi a helyzet a hazájukban, sem azt, egyáltalán miért menekültek el onnan. A tisztviselőt most már csak az érdekelte, mi a helyzet Törökországban.¹¹ Ha elviselhető – és biztosan az, hiszen az EU szerint Törökország már biztonságos ország –, akkor a menedékkérő visszairányítható oda. Ez ellen csak egy apelláta volt: a kimerítő fellebbezési eljárás. A 2016. március 20. és a 2017. március 20. közötti évben a görög szigetekről mindössze 916 főt irányítottak vissza Törökországba. A fellebbezés lehetősége áldás és átok is volt egyben. Egy, a Moria táborban várakozó menekült még az EU területén volt, és körömszakadtáig ott is akart maradni. Ugyanakkor a helyzete sem stabilnak, sem kellemesnek nem volt mondható.

Az EU–török megállapodás másik bírálója nem más, mint Soros György. A magyar születésű pénzember a *New York Review of Books* című magazin egyik 2016. áprilisi cikkében a megállapodás négy fő hibáját sorolta

fel. Először is, szerinte a terv nem közös európai, hanem azt a németek erőltették rá az EU-ra. Másodszor alulfinanszírozott. Harmadszor olyan kvótákat erőltet rá az EU-tagországokra, amelyeket azok egy része el-lenez, rákényszerítve a menekülteket arra, hogy ott éljenek, ahol egy-általán nem szeretnének. És végül Görögországból menekült-gyűjtő-helyet csinál. Soros szerint a megállapodás mindezek ellenére életképes lehet, ha elég pénzt ölnek bele, méghozzá egyszerre és célzottan – nem úgy, ahogy az Unió képzei, azaz kevés pénzzel és azt is csak csepegtetve.

„Egy hatékony menedéknyújtó rendszer legtöbb építőköve már a helyén van; ami hiányzik, az az átfogó és koherens politika – teszi hoz-zá. – A legfontosabb az, hogy a menekültek és az őket befogadó köz-el-keleti országok elegendő pénzt kapjanak ahhoz, hogy a menekültek élhetőbb életet éljenek, azaz dolgozhassanak és a gyerekeiket iskoláztat-hassák. Ilyen módon a menekültáramlást olyan szinten lehetne tartani, amit Európa képes felszívni. El kell érni, hogy az Európába tartó mene-kültek éves száma 300 ezer és 500 ezer között mozogjon. Ezek a mene-kültek meghívásra érkeznének Európába, nem úgy, mint most, amikor a csekélyke pénzük az embercsempészeket gazdagítja. Ez az éves szám elég nagy ahhoz, hogy az emberek érezhessék: ha a szükség úgy hozza, menedéket találhatnak Európában. Ugyanakkor nem túl magas, azaz az európai kormányok el tudják majd fogadni még a mostani kedvezőtlen politikai légkörben is. Más területeken is meg tudjuk teremteni a keres-let és a kínálat egyensúlyát: igazítani tudjuk az iskolák befogadóképes-ségét a diákok számához, vagy a kezdő orvosok számát a kórházak igényeihez. Ebben az esetben, ha az emberek mindenképpen egy bizonyos célországba szeretnének menni, akkor tovább kell várniuk azoknál, akik a nekik kijelölt célországot hajlandók elfogadni. A menedékkérőknek ott kell várakozniuk, ahol éppen vannak. Ez a megoldás sokkal olcsóbb és sokkal kevésbé lenne fájdalmas, mint a mostani káosz, amelyben a fő áldozat maga a migráns. Akik előrefurakodnak, azok elveszítik a helyü-ket és visszakerülnek a sor végére.”

Soros úgy számolja, hogy a sikerhez évi 30 milliárd euróra lenne szükség, és azt javasolja, hogy az összeget a pénzpiacokról teremtsék elő, most először kihasználva azt a tényt, hogy az Európai Unió hitelezői be-sorolása AAA. Az összegnek elégnek kell lennie ahhoz, hogy segítsen Törökországnak és a frontállamoknak javítani a menekültügyi infra-

struktúrájukat, hogy finanszírozzon egy hatékony európai menekült-ügyi ügynökséget és egy külső határokat védő biztonsági erőt, s a mene-kültek befogadására és integrációjára közös normákat valósítson meg az egész Unióban. Az összeg magasnak tűnhet, de annál mindenképpen ol-csóbb, mint ha hagyjuk, hogy a schengeni szabadkereskedelmi rendszer összeomoljon. Utóbbi költsége, ha az elveszített GDP-t tekintjük – a Bertelsmann Alapítvány és a francia kormány szerint –, az évi 100 milli-árd eurót is meghaladná.

Mazen Damaszkuszából jött. Egy sátorból, UNHCR-pokrócokból és ágakból eszkábált alkalmatosságban lakik Horgosnál, pár méterre a ma-gyar határtól. Családja néhány méterre innen, a pár ezer magyar rendőr és katoná által védett kerítés túloldalán van. Mazen elmondja, hogy a tizenöt és a húszéves lányával tizenöt nappal korábban érte el Szerbiát Bulgáriából, s két napja érkezett Horgosra. A felesége és a két fia már kilenc hónapja laknak a németországbeli Hannoverben. Megkérdezem, miért jött pont ehhez a határhoz.

– Ahogy tudja, az illegális határátlépés tilos, és az embercsempészek-nek sem szabad fizetni. Ezért a törvényes utat választottam. A lányaimat el akarom juttatni az édesanyjukhoz. Más módon nem lehet.

Így csatlakozott a menekültek egyre növekvő sorához, megpróbálva le-gális úton bejutni Magyarországra a röszkei és kelebiai tranzitzőnák-on át.

Mazen Szíriában mérnök-informatikusként dolgozott, de szerinte az élet Damaszkuszban túl veszélyessé vált.

– Szíria darabokra hullott. Nekünk már nincs is országunk. Tele let-tünk örültekkel: Asszad, az ő biztonsági rendőrsége meg az Iszlám Ál-lam. Kész katasztrófa. Családfőként úgy gondoltam, hogy a lányaimat biztonságban kell tudnom. – Elkomorodik, és most úgy beszél hozzám, mint férfi a férfihez: – Azt mégsem játszhatom el, hogy én vagyok az anyjuk. A feleségem kérelmezni akarja a német hatóságoknál a család újraegyesítését, hogy a lányok megkaphassák a német vízumukat, de ez évekbe telhet.

A táborban hatvanan-hetvenen lehetnek. A tranzitzőna épületeinek tetején magyar rendőrök és katonák sétálgatnak fel-alá. Néha a szemük-

höz emelik a távcsöveget, úgy figyelik a tábor lakóit. A szerb rendőrség nem ennyire hatékony és nincs ilyen jól felszerelve. Horgosig elég sokat kellett gyalogni a szerb oldalon. Ha a rendőrök ott vannak, akkor néha megtiltják, hogy a menekültek elhagyják a tábort és átmenjenek a faluba élelmet vagy cigarettát venni. A legrosszabb a bizonytalanság, itt a röszkei és a tompai zónában is. Senki sem tudja, mikor engedik be Magyarországra. Elvileg a legsebezhetőbbeknek elsőbbségük lenne, de ez odavezethet, hogy a családokat szétszakítják. Így a menekültek inkább tovább várnak, csak hogy a család együtt maradjon. Jelenleg a Horgos–Röszke tranzitzónába napi húsz-harminc főt engednek be, ugyanannyit, mint Tompánál. A regisztrációt követően a családok továbbmehetnek a nyitott táborokba, Bicske vagy Vámoszabadi felé. Az egyedülálló férfiakat általában sokkal tovább tartják a zónában, akár 30 napon át is. Mindkettőben ötvenen férnek el, kis konténerekben, de a zónákban legtöbbször csak néhány tucat ember tartózkodik. A magyar oldalról könnyű átnézni a szögesdróton, és látni a bentlakók életét. Minden csigalassúsággal folyik. Nagyon kevés a magyar menekültügyi tisztviselő, és mintha még ők is szándékosan lassítanák a munkát. A különféle törvényekben és jogi záradékokban ott szerepel a kifejezés, hogy „gyorsított eljárás”, de úgy látszik, ennek nincs sok fogatja.

Míg én a menekültekkel beszélgettem Horgosnál, addig az UNHCR, a szerb Menekültügyi Tanács és az Orvosok Határok Nélkül képviselői járták a tábort, ételt osztva, illetve orvosi segítséget nyújtva. Néhány menekült gumikesztyűt kért tőlük, hogy összeszedhessék a szemetet.

Goran Makić az Orvosok Határok Nélkül szervezetében dolgozik.

– Orvosi alapellátást nyújtunk, különösen a legkiszolgáltatottabbaknak, azaz a terhes anyáknak, a kisgyerekeknek, a családosoknak. Vannak régóta fennálló krónikus betegségek, mint a cukorbetegség. Vannak olyan emberek, akiket a háború traumatizált, míg mások olyan mindennapos nyavalyákkal küszködnek, mint a nem megfelelő lábbeli miatt feltört láb vagy a hiányos étrendből eredő gyomorpanaszok. A személyes higiénia hiányát csak ritkán tapasztaljuk. Az Orvosok Határok Nélkül ellátja azt a 150 migránst is, akik éjszaka érkeznek vagy busszal az innen 20 kilométerre lévő Szabadka buszpályaudvarára, vagy gyalog a mezőkön át. Most sokkal kevesebben vannak, mint az elmúlt év szeptemberében–októberében: akkor ezer ember élt itt

Horgoson a kerítésnél, 2016. április

Orvosok Horgoson

a táborban. A fő gond az, hogy a magyar hatóságok kevés embert engednek át. Azok a legelesettebbek – főleg az egyedül utazó fiatal férfiak –, akik bejutottak ugyan, de elutasították a kérelmüket. Néhányan a tábortól távolabb megpróbálták átmászni a kerítésen, de őket gyakran elkapták és visszatoloncolták. Páran visszamentek Belgrádba, miután rájöttek, hogy embercsempészek nélkül nem mennek semmire sem. A Magyarország által befogadott kevés szerencsésen kívül a kerítés mindenkit az embercsempészek karjaiba taszít. Az új útvonalakat nehéz felkutatni, de nem titok, hogy most az emberek Bulgárián át jönnek. A szerbiai táborokban – Sidben, Adaševciben, Principovacban, Preševóban – most is sokan vannak. Néhányan közülük, ahogy ők is itt, a legális utat választják, hogy bejussanak Magyarországra. Az emberek kimerültek. Már 24 fok van. Ha megint jön a hőség, ezeken az ideiglenes szállásokon elviselhetetlen lesz a helyzet. A hőség után jön a lehűlés, a szél és az eső.

Az év eleje és április vége között 3500 ember lépett be Magyarországra a tranzitzőnákön át legálisan.

Reggel 10 körül hirtelen zajt hallottam a kerítés felől, onnan, ahol a tranzitzőna acél forgókeresztje volt. Mazen fülét megütötte, hogy va-

Két fiatal iráni: Said és Fatima

Várákozva Horgoson, 2016. április

laki a nevét kiáltja. Gyorsan odahívta a lányait, felkapott néhány szatyrot, és mindhárman futni kezdtek. A forgókereszt nyögve-nyikorogva elfordult, a rendőrségi rádiótelefonok megreccscentek, és Mazen a két lányával eltűnt az egyes számú konténerben. Röske a naponta beengedett tizenöt főből hármat éppen most fogadott be.

Az autópálya első benzinkútja a határ szerb oldalán. A védőtető alatt két fiatal iráni várákozik, Said és Fatima. Fogják egymás kezét. Megállok velük beszélgetni. Elmondják, hogy áttértek, és most már keresztények. Meshedből jöttek, a nő huszonhat, a férfi harmincéves. Körülbelül egy hónapot töltöttek Törökországban. Eredetileg át akartak kelni a görög szigetekre, de az EU–török megállapodás miatt ez a terv kútba esett. Így gyalog keltek útra, és négy nap múlva átlépték a török–bolgár határt. Szemérmesen mosolyognak, úgy mondják, hogy még nem házasok. És elégük van a tonhalból. A horgosi tábor ételmezését az UNHCR vállalta magára, és hogy a muszlimoknak ne kelljen disznóhúst adniuk, rengeteg tonhalkonzervet rendeltek. A tonhalat vagy hidegen kellett megenni, egyenesen a konzervdobozból, vagy ha az ember ezt megunt, akkor fűrt egy lyukat a homokos talajba, tüzet rakott és összeeszká-

bált kis fémnyársakon megsütötte a halat. Pont a homokos talaja miatt olyan jól terem az édesburgonya a közeli Ásotthalmon, amely Magyarország „édesburgonya-fővárosa”. Odaadtam a fiatal irániaknak a sajtos szendvicseimet, amelyeket aznap reggel készítettem el Budapesten a házilag sült kenyereinkből. Ez lett volna az ebédem. Akkor se örültek volna jobban, ha egy köteg eurót adtam volna nekik.

Mekka után Meshed a legfontosabb muzulmán zarándokhely, évi húszmillió látogatóval.¹² A síuták a nyolcadik imám, Reza sírját keresik fel itt. A becslések szerint hárommillió afgán menekült él Iránban, közülük 300 ezer az afgán határ közeli Meshedben. A város az ékszer-iről is nevezetes, különösen a türkizből készületekről. A meshedi turkbáf szőnyegek igen értékesek: a különleges török csomózási technikát – mellyel e mesterművek készülnek – a tabrizi bevándorlók honosították meg a 19. században.

* * *

Visszamentem Szegedre, hogy dolgozzak egy másik migrációs történeten. Ezúttal olyan magyarokról akartam írni, akik Nyugat-Európába, főként Angliába vándoroltak ki. A lehető legkonzervatívabb becslések szerint is az elmúlt pár évben 250 ezer – főként fiatal – magyar hagyta el az országot. Néhány elemző szerint a számuk inkább kétszer ennyi.

Kulcov Ilona egy olyan ügynökségnél dolgozik, amely magyarok számára szervez angliai munkát. Két irodájuk van, egy Szabadkán és egy Szegeden. Ilona gyakran lép kapcsolatba azokkal, akik már kint vannak: szeretné tudni, hogyan élnek.

– Magyarországról most kevesebben mennek külföldre dolgozni, ugyanakkor a Vajdaságból egyre több magyar megy el – mondja. – Szerintem ez a növekvő idegengyűlölet miatt van így. Az anyaországbeliek és a vajdasági magyarok között sok a különbség. A Vajdaságban, főként a két nagyvárosban, Szabadkán és Újvidéken, számos nemzetiség él együtt: a szerbek mellett magyarok, németek, horvátok, zsidók, romák és románok, továbbá szerb és roma menekültek Krajnából, Koszovóból. A legtöbb pék koszovói albán. Ha egy szabadkai magyar kimegy Angliába, multikulturális társadalomba kerül, ilyen szempontból otthon érezheti magát. A magyarországi magyarokat azonban, akik addig homogén tár-

Sokat kell várakozni Horgosnál

sadalomban éltek, inkább megrázza a dolog, és nehezebben is illeszkednek be. A gyerekeik iskolatársai otthon magyar gyerekek voltak, Angliában viszont sok az olyan gyerek, akiknek a szülei Ázsiából, Afrikából vagy a Karibi-szigetekről vándoroltak be. Ez sok magyar szülőt sokkol.

A Brit Nemzetközösségből érkezett bevándorlók közül sokan szavaztak a Brexitre, azaz arra, hogy Nagy-Britannia lépjen ki az EU-ból. Ennek az volt az egyik oka, hogy elégük volt a „rasszista” kelet-európaiakból, akik nem akarták, hogy a gyerekeik az iskolában az ő gyerekeik mellett üljenek.

A *Heti Válasz* címlapján ott virít a magyar nemzetgazdasági miniszter fényképe.¹³ Varga Mihály egy növekvő gondra, a sok ágazatot sújtó munkaerőhiányra figyelmeztet, mely főleg az informatika területén és a vendéglátásban tapasztalható. A székesfehérvári Videoton gyárban elmondták nekem, hogy csak a számítástechnikai ágazatból 43 ezer dolgozó hiányzik. A gyár Ukrajnában és egy meg nem nevezett délkelet-ázsiai országban próbál munkaerőt toborozni, de eddig hiába. A munkaerőhiány már-már a termelés rovására megy.

Egy másik történet a migráció kérdését – illetve a háttérben meghúzódó globalizációs nyomást – sajátos perspektívába helyezi. Magyar-

ország havonta több ezer tonna használt ruhát hoz be Angliából. Ezeket turkálókban árusítják szerte az országban. A legszegényebb kelet-magyarországi faluban is van ilyen bolt, még ott is, ahol már nincs se posta, se iskola, se rendőrség. Eleinte a ruhák főleg olyan jótékonyági szervezetektől származtak, mint az Oxfam. Az üzletág egyre jobban terjedt Kelet-Európában. A legfőbb importőr Lengyelország és Ukrajna lett, Magyarország pedig szorosan követte őket. Brit statisztikák szerint Nagy-Britannia 2013-ban 351 ezer tonna használt ruhát exportált 166 milliárd font értékben. A fő célországok: Lengyelország, Ghána, Pakisztán és Ukrajna; Magyarország a tiszteletre méltó nyolcadik helyen állt.¹⁴

Székesfehérváron, a város szélén ellátogattam az ország legnagyobb szortírozó raktárába. Ide naponta több száz tonna ruhát hoznak kamionokkal. A kamion a raktárhoz tolat, a bálákat a futószalagokra gurítják, ahol átválogatják az árut. Különösen sok nő dolgozik itt – nekik az ilyesmihez jobb a szemük. A legjobb áru Budapestre kerül, a trendi second hand boltokba, a „még jó” megy a falvakba és a legszegényebb vidéki városokba. A legkelendőbb ruhákat a kelet-európaiak viszik el, ami marad, azt újrabálázzák, és mehet a fejlődő országokba, például Pakisztánba vagy Nyugat-Afrikába. Naponta több száz tonna áru ömlik be a raktárba, és ennek csak tört része nem talál gazdára. Azt, ami senkinek sem kell, átveszi a beremendi cementművek.

A menekülteket kék BKV buszok szállították a vasútállomásokra, ahol rendőrök és fegyveres katonák sora vigyázott a rendre. Ha az utasok kinéztek a buszok ablakán, láthatták a cementművek füstökádó kéményeit is. Sem ők, sem a jóakaratóan adományozó angol háziasszonyok, sem a jótékonyági boltok eladói nem sejtették, hogy a ruhák egy része, illetve ami abból megmaradt, épp Beremenden száll fel az égbe.

Meglátogattam a magyar menekülttáborokat is Bicskén és Vámoszabadiban, és el is jutottam a főkapukig. Magyarországon ugyanis, nem úgy, mint Szerbiában vagy Bulgáriában, az újságírókat nem engedik be.

A bicskei táborba vezető úton van egy Tesco áruház, annak az előcsarnokában pedig egy Western Union kirendeltség. Az ablak előtt kígyózó sor: félve körbepillantgató afgánok szeretnének pénzt felvenni. A kiren-

deltség dolgozói magyar férfiak. Látszik rajtuk, hogy már elégük van, tessék-lássék módon adják át a pénzt a kedves ügyfélnek. Ha egy név el van ütve, megtagadják a pénz kiadását. A magyar vásárlók és a biztonsági őrök gyanakodva figyelik a jelenetet. Két helyi tizenéves megpróbál egy törött képernyőjű laptopot eladni az afgánoknak, de nem járnak sikerrel.

Győrben kerestem a helyi úgynevezett polgárőröket. Szerettem volna elkísérni őket, de megtudtam, hogy csak ritkán járőröznek. Több önjelölt polgárőrrel leültem egy kávéra az óváros egyik sétálóutcájában. Elmondták, hogy azért járőröznek, hogy elijesszék a menekülteket, akik így majd visszatérnek a táborba. Nem akarnak ők bántani senkit. Persze azt szeretnék, ha a tábort mielőbb bezárnák. Szerintük Orbán kesztyűs kézzel bánik a menekültekkel, és különben is, összevissza beszél. Némelyikük a menekülteket „féregnek” titulálja. Szerintük a határőröknek tüzet kellene nyitniuk mindazokra, akik megpróbálnak átjutni a szerb határ mentén felhúzott kerítésen. „Ettől kijózanodnának.”

2016 májusában az Európai Bizottság nyilvánosságra hozta az európai menekültügyi politika átalakítására vonatkozó javaslatait.¹⁵ Ezek sarokköve a közös felelősségvállalás, amint azt az összes olyan egyezmény tartalmazza, amit az EU-tagországok a belépésükkor aláírtak. A 28 EU-tagország mindegyike felkérést kap arra, hogy egy, a lakosság száma és az ország nemzeti jövedelme alapján kiszámított kvóta szerint menekülteket vegyen át. A befogadandó menekültek pontos számát az Európai Menekültügyi Támogatási Hivatal máltai központjában egy számológép dobja ki. Annak biztosítására, hogy a menedékkérő ott is maradjon, ahová küldik, a lakást, az oktatást, a jóléti és a többi szociális és integrációs szolgáltatást csak az őt befogadó országban kaphatja meg. Ez utóbbi feltételt azért vették bele a javaslatba, mert korábban egyes tagországok – különösen a kelet-európaiak – ellenezték a kvótarendszert, azzal érvelve, hogy a menedékkérőt az akarata ellenére lehetetlen ott tartani abban az országban, ahová küldik. Ha egy ország nem venné át a kvótának megfelelő számú menedékkérőt, azt megtehetné, viszont ez esetben szolidaritási adót kell fizetnie, ami 250 ezer euró személyenként. Például ha Lengyelország nem fogadná be a kvótája szerinti 6200

menekültet, akkor a fizetendő adója 1,5 milliárd euróra rúgna. Ugyanez Magyarország esetében 300 millió euró lenne.

A terv bejelentésének napján a V4, azaz a Cseh Köztársaság, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia külügyminiszterei éppen Prágában tanácskoztak. A csúcsértekezleten a külügyminiszterek azonnal hangot adtak felháborodásuknak.

„Ez zsarolás. A kvóta koncepciója nem más, mint zsákutca. Meg szeretném kérni a Bizottságot arra, hogy ebbe a zsákutcába többé ne szaladjon bele” – közölte Szijjártó Péter.

A lengyel Witold Waszczykowski azt mondta, hogy úgy érzi magát, mintha áprilisi tréfa áldozata lenne.

„Kellemetlen meglepetés ért – nyilatkozta a cseh Zaorálek. – A Bizottság egy olyan javaslathoz tért vissza, amelyben nincs egyetértés. Nem szabadna olyasvalamit javasolnia, ami csak megoszt bennünket.”¹⁶

A kelet-európai vezetők túlbecsülték súlyukat az új Európában. Látva, hogy egyik ország a másik után újra bevezeti a határellenőrzést, és – a makacs Németország kivételével – elkezd maximalizálni a menekültek számát, a kelet-európai kormányok meggyőzték saját magukat arról, hogy immár felülkerekedtek a vitában. Az igazság azonban az, hogy amikor vonakodva bár, de változtattak a politikájukon, a tagországok mindössze azt ismerték be, hogy a nagylelkűségnek is vannak határai – amely határok szoros korrelációban állnak a választási eredményekkel. Ugyanakkor ez nem jelentette azt, hogy a budapesti, pozsonyi, prágai vagy varsói menekültellenes kormányok demográfiai, biztonsági vagy kulturális érveit elfogadták volna. A V4 kisebbségben maradt a véleményével: a többség a legjobb esetben szűkeblűnek, a legrosszabban rasszistának tartotta azt.

„Vagy együtt nézünk szembe ezzel a kihívással, vagy feladjuk, és egyáltalán nem nézünk vele szemben, ami mindenkire nézve komoly következményekkel jár majd” – mondta Timmermans, az Európai Bizottság alelnöke.¹⁷

Az érvényben lévő dublini eljárások alapján a menekülteknek továbbra is abban az EU-tagországban kell menedéket kérniük, ahová először érkeztek meg, vagy abban az országban, ahol jelenleg élnek.

„Ha egy ország több mint 150 százalékkal túllépi a lakosságszám és a nemzeti jövedelem alapján kiszámított kvótáját, azaz évente ennyi-

vel több menedékkérőt fogad be, akkor életbe lép egy olyan rendszer, amely újra szétosztja a menedékkérőket az EU-tagállamok között” – magyarázta Timmermans.

A fenti javaslat mellett voltak kevésbé vitatott javaslatok is. Ilyen volt az Unió ujjenyomat-adatbázisának (EURODAC) a kiszélesítése. Az Európai Menekültügyi Támogatási Hivatal bővítése is napirendre került, hogy egy új uniós menekültügyi rendszer „idegközpontja” legyen, amelyben ötszáz menekültügyi szakértő állna rendelkezésre, akik bármikor a jövőbeli frontvonalakhoz vezényelhetők. Végül azok az országok – például Németország, Ausztria, Svédország, Dánia és Norvégia –, amelyek az érkezők számának kordában tartása végett ideiglenes határellenőrzést vezettek be, engedélyt kapnának arra, hogy a határellenőrzést további fél éven át fenntartsák.

„Az EU számára a legészszerűbb cselekvési irány az lenne, ha ezt az alkalmat arra használná fel, hogy a menekültválságra tartósabb megoldásokat találjon – írta az Európai Bizottság alelnöke. – Az EU-nak ahhoz, hogy a jövőbeli új érkezőket kezelni tudja, meg kell erősítenie a külső határait. Rendszabályokat kell bevezetnie arra nézve, miként lehet a menedékkérőket szétosztani a tagországok között. És ha meg akarja állítani a migránsok növekvő rohamát a Földközi-tengeren át Olaszország felé, szorosabbá kell fűznie a kapcsolatait az észak-afrikai országokkal, erősítve a biztonságukat és segítve a gazdaságuk fejlődését.”

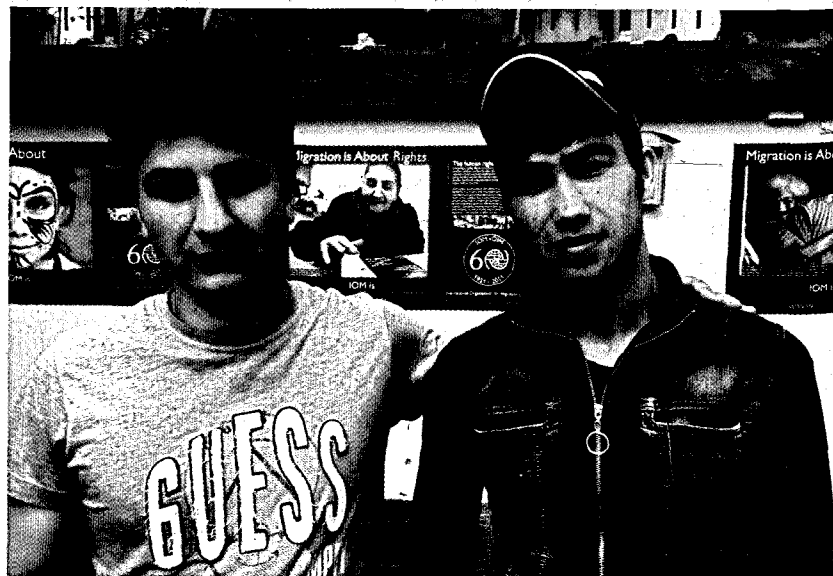
Május vége felé hírt hallottam Vladóról. Ezzel a Bulgáriában működő embercsempésszel már régen szerettem volna találkozni. Hosszadalmas tárgyalásokat folytattam a kapcsolataim egész hálózatával, végig a Duna mentén. Ugyanebben az időben folyamatosan jöttek a hírek az önjelölt bolgár polgárőrökről, akik a törvény nevében lépnek fel, elkapják és kezelésbe veszik a menekülteket, vagy azokat, akik megpróbálnak Törökország felől belépni az országba, illetve Szerbián át megkísérlik elhagyni azt.

A szófiai szállodám ablaka az oroszlanos hídra nézett: Vladóval a hotelban találkoztam. Körülöttünk menekültek áldogáltak kis csoportokban, Afganisztánból, Pakisztánból, Iránból, a Közel-Keletről és afrikai országokból érkeztek. Bámulták a mobiljuk képernyőjét, vagy csak

egykedvűen bámultak a semmibe. Nyugat-Európába egyre nehezebben lehetett bejutni, és nagyon is tudatában voltak annak, hogy később még nehezebb lesz. Kínózta őket a gondolat, hogy lemaradtak, ez a hajó már elment. De még mindig maradt egy reményük: az olyanok, mint Vlado.

A szállótól néhány utcányira beültünk egy csendes bárba, oda, ahol egy kicsit több a turista: így talán kisebb feltűnést keltünk. Fiatalabb, mint vártam, úgy huszonnyolc lehet. Nem úgy festett, mint egy bűnözői hálózat tagja, inkább úgy, mint egy celeb. És az önbizalma is ennek megfelelő volt. Elmesélte, hogy az ügyfeleit a török határ közelében veszi fel, különösen a legkeletibb részen, Burgasz alatt, ahol a kerítés még nincs teljesen kész. Eljuttatja őket Burgaszba, aztán Burgaszból Szófiába.

Megkérdezem, hogy ha úgyis az ország északnyugati része a cél, miért nem kerülnek el a fővárost, és maradnak közel a Dunához. Megrázza a fejét. Elmagyarázza, hogy Szófiában van a központjuk, éppen ezért a bolgár rendőrséggel itt a legjobb a kapcsolatuk. 2015-ben, mondja Vlado, 200 ezer eurót keresett három hónap alatt. A szervezete naponta 60-80 menekültet szállított a török határtól Bulgárián át a szerb határig. A pénz fele arra ment el, hogy fizette a közvetítőket, a sofőrjeit és a rendőröket. A pénz másik fele nála landolt. Azt tudtam, hogy 2015-

Afgánok Szófiában

ben a bolgár hatóságoknál 30 ezer menekült regisztráltatta magát. Most megkérdeztem tőle: szerint valójában hányan mehettek át az országon? Vlado elmondta, hogy van még öt vagy hat embercsempészbanda, bár az övé a legnagyobb. Elővettünk egy üres borítékot, és azon jegyzetelve számolni kezdtünk. Szerinte a hivatalos számnál kétszer-négyszer többen vághattak keresztül az országon. Tehát 2015-ben az áthaladó menekültek száma 60 ezer és 120 ezer között lehetett.

– A határ túloldalán ki veszi fel a menekülteket? – kérdeztem.

– Abban a megtiszteltetésben van részünk, hogy vannak szerb kapcsolataink, akik ezt a feladatot elvégzik.

Mielőtt felálltunk volna az asztaltól, átadtam neki a térképemet, amely Északnyugat-Bulgáriát ábrázolta. Gondosan tanulmányozta, aztán rárajzolt három kis x-et a szerb határ mentén ott, ahol ő és az emberei általában a menekülteket átviszik.

– Úgysem talál sz ott semmit! Mi profik vagyunk – fűzte hozzá nevetve.

Elautóztam a Duna partán fekvő, valaha gazdag Vidinbe. Noha egykori fénye megkopott, azért a folyó menti városokra jellemző báját még őrizte. Vidinből a Duna egyik mellékfolyója, a Timok mentén haladtam tovább. Itt egy rövid szakaszon ez a folyó a szerb-bolgár határ. Vladónak igaza volt – napraforgóföldeket találtunk, mást semmit. Volt egy vad birsalmafa, apró, kemény, de sokat ígérő gyümölcsökkel, és egy szederfa, amelynek érett termését imádják a madarak és a gyerekek. Egy tisztáson, közel ahhoz a helyhez, amit Vlado x-szel jelölt, tűzrakóhelyre bukkantunk, körülötte eldobott kekszes zacskók, popsitörők és cigarettacsikkek – itt nyilván egy csoport várta a hajnalt, hogy elinduljon a szőlőskertek felé, amelyeken túl már Szerbia húzódik.

Egyszer kora reggel Vidinben kocogtam a folyóparton, és összebarátkoztam Szamettel, a helyi imámmal, aki éppen a mecset szép kis kertjében ápolt a rózsáit. A mecset 1801-ben épült, amikor Bulgária még csak egy rózsabokor volt az Oszmán Birodalom túlbujánczó kertjében. A minaret csúcsát nem a szokásos félhold díszíti, hanem egy szív – ez az egyetlen ilyen mecset a muszlim világban. Szamet elmagyarázta, hogy

az építész így akart emléket állítani a szüleinek. A szív nagy megtiszteltetést jelent. Milyen érdekes, gondoltam. Ezt a szót (megtiszteltetés) már Vlado is használta.

Feleresztettük a drónunkat, hogy filmezze le a folyó ezüstös szalagját, a várost és a szerb határig húzódó mezőket. Az imámnak nagyon tetszett a dolog: így látja egy madár – majdnem azt írtam, hogy így látja Isten – a mecsetet és a rózsakertet, az ő kis paradicsomi sarkát. Szamet kért egy másolatot a felvételtől, amit később el is küldtünk neki.

Szófiába visszatérve találkoztam Filip Gunev belügyminiszter-helyetessel. Ő megerősítette mindazt, amit Vlado elmesélt, ide értve a rendőrök korrumpálhatóságát is. Sőt a dolog nemcsak a közrendőrökre igaz, hanem magasabb rangúakra is. Elmondta, hogy nemrég elcsíptek egy tisztet, akinek ötezer euró lapult a zsebében. A rendőrségnél rendszerezik a hazugságvizsgáló-készülékeket, annak ellenére, hogy a rendőrök szakszervezete ezt hevesen ellenzi. Később a szállodámban megnéztem, mit találok az interneten a készülékről. Richard Helms, a CIA volt igazgatója a következőket mondta: „Rájöttünk, hogy vannak olyan kelet-európaiak, akik a készüléket bármikor be tudják csapni. Az amerikaiak ebben nem annyira jók, mert belénk azt nevelik, hogy mindig igazat kell mondani.”¹⁸

Ez rossz hír lehet a bolgár hatóságoknak.

Amikor az évente Bulgárián áthaladók számára terelődik a szó, Filip Gunev nem tűnik túl idegesnek. Jobb a helyzet, mint tavaly, állítja. Most nem lehet több napi 50-100 főnél. Ugyanezt a számot említette azon a videokonferencián is, amit a balkáni útvonal mentén fekvő országok belügyminiszterei tartanak heti rendszerességgel. Ez alkalommal a többi belügyminiszter és képviselőik is nyugodtnak tűntek. Csak a magyarok gondolták azt, hogy ezt a számot nullára lehet, illetve kellene csökkenteni.

– Görögország szárazföldi határainak a hossza Bulgária, Macedónia és Albánia felé 1000 kilométer. Ezen felül a közös bolgár-török határ 300 kilométer hosszú. Nem csoda, ha sokan átjutnak. A határok tökéletes lezárása lehetetlen. Nem hiszem, hogy valaki ezt tényleg megpró-

bálná. Még a magyarok is rájöttek arra, hogy a kerítésépítés nem oldja meg a problémát. A dolgokat kordában lehet tartani, de a kerítés ehhez csak az egyik eszköz. Arra viszont jó, hogy ne kelljen rengeteg rendőrt odavezényelni a határ őrizetére.

Filip Gunev hozzáteszi: a belügyminiszterek heti videokonferenciája és a Frontex szerint Ausztriát naponta 200-400 menekült éri el. Ezeknek nagyjából a fele jön a balkáni útvonalon át, a többi Olaszország felől érkezik. A fenti számból körülbelül ötvenen haladhatnak keresztül Bulgárián Törökország felől, és még százan vagy többen Szerbián át Görögország felől. Ez tizedannyi, mint az előző évben.

– A számok további csökkentése nem reális, mivel a szervezett bűnözés jelentős hálózatokat épített ki. Eddig körülbelül 140 kilométer hosszan emeltünk kerítést a határon. Ez segített abban, hogy csökkentsük a rendőreink számát, akiket az ország minden részéből kellett idevezényelnünk, hogy támogassák a török határt védő határőröket. A migráns átvághatja, átmászhat rajta vagy alagutat áshat alatta.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Jó emberek és rosszak

„Honnan tudjam, hogy jó ember vagy-e, vagy rossz?”, kérdezte a katona. „Türelmes leszek, és bebizonyítom, hogy jó ember vagyok”, mondtam neki. Sok szerencsét kívánt.

FAJSZÁL, afgán menekült a horgosi táborban

2016. június 23., csütörtök. A britek arra szavaztak, hogy Nagy-Britannia lépjen ki az Európai Unióból. Péntek hajnalban, magyar idő szerint 4:30-kor már világos volt az eredmény.

Orbán Viktor a Kossuth Rádióban fél nyolckor tartja a szokásos heti értékelőjét, és bár korán szokott kelni, most nem sok ideje maradt feldolgozni a sokkoló hírt. Úgy tűnt, tényleg megrázta az eredmény. Néhány nappal korábban egész oldalas politikai hirdetés jelent meg a *Daily Mail* című lapban: ebben Orbán arra kéri a briteket, ne lépjenek ki az EU-ból. Azt írta: „A döntés az Önöké, de szeretném, ha tudnák, hogy Magyarország büszke arra, hogy az Európai Unió tagjaként Önök mellett állhat”.¹

A szöveg négyoszlopos sötétkék háttér előtt csupa fehér nagybetűből áll, s így hasonlít a *KEEP CALM* sorozathoz, amelynek a tagjait annak idején láthattuk bögréken, levelezőlapokon vagy trikókra nyomva szerte Európában. A sötétkék négyoszlop mögött ott a szélben lobogó magyar zászló; fent a kék ég, rajta nagy, de barátságos felhőkkel. Ám Orbán szavai, akárcsak sok más mérsékelt európai vezetőé, süket fülekre találtak. 17,4 millió brit szavazott a távozásra. Magyarország, miként a többi kelet-európai ország, azt akarta, hogy a britek maradjanak az Unióban, hiszen Nagy-Britannia szükséges ellensúlyt képezett, és még arra is képesnek tűnt, hogy megghiúsítsa a francia, belga, német, olasz és

skandináv vezetők föderalista álmait. A kelet-európaiaknak tetszett az a csalafinta mód, ahogy a britek a saját szuverenitásukat védik, és az is, ahogy „a brüsszeli bürokraták” uniformizálási mániáját gúnyolják. Anglia nélkül Magyarország sokkal magányosabban ül majd az EU hosszú asztalánál, és még közelebb kerül az asztal végéhez.

„A kulcskérdés... a bevándorlás” – tette hozzá.² A magyar miniszterelnök azt próbálta megmagyarázni a rádióban, mi is történt Angliában, és miért. Azt nem említette meg, hogy ha Angliában kiejtik a „bevándorló” szót, akkor manapság egy angol leginkább a kelet-európaiakra gondol...

David Cameron januárban ellátogatott Magyarországra.³ Cameron még az utolsó pillanatban el akarta érni az uniós tagállamoknál, hogy a bevándorlók száma Nagy-Britanniába az akkori több mint 300 ezer-ről 100 ezer alá csökkenjen évente. Szerinte ennek az a módja, ha csökkentik vagy megszüntetik a szociális juttatásokat, amelyekhez most a kelet-európaiaknak, így a magyaroknak is joguk van. Néhány brit bulvárlap azzal vádolta meg a kelet-európaiakat, hogy csak azért özönlének a szigetországba, hogy becsapják az államot. Persze ez ostobaság. Nagy-Britanniában lengyelek, litvánok, magyarok és románok százazrei dolgoznak keményen, gyakran minimálbérért, s a képességeikhez és a végzettségükhöz méltatlan munkakörökben. Sok magyar túlszűfolt és ócska szállásokon lakik csak azért, hogy otthon vissza tudja fizetni az egyre halmozódó adósságát, hiszen nagy hiteleket vett fel igen igazságtalan feltételek mellett olyan bankoktól, amelyek tisztességtelenül járnak el velük szemben. Persze amíg dolgoznak, addig fizetik az adókat és a szociális járulékokat a brit államnak, és nem is keveset. Csakhogy a brit Konzervatív Párt az EU-ellenes Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja (UKIP) kottájából játszott, ami végül azzal az eredménnyel járt, hogy a UKIP, bár nem nyerte meg a választásokat, képes volt a briteket elrángatni európai édesanyjuk mellől.

Angliát sokk érte, ami felerősödve áthullámozott az egész kontinensen. Legjobban az ukránokat és a balkániakat sajnáltam. Kelet-Ukrajna kietlen ipari csatateréin a fiatalok már alig várták, hogy a házuk előtt végre ott lobogjon az Európai Unió kék zászlaja. A keményfejú nacionalisták Szerbiában, Boszniában, Macedóniában ugrásra készen várják, hogy új konfliktusokat robbanthassanak ki; a normálisabb em-

berek eddig úgy csitítgatták őket, hogy rámutattak: van remény, hogy egyszer, talán már 2020-ban ők is az Unió tagjai legyenek. Az Európai Unió bővítésének reménye most, hogy az egyik tagja a kilépésre szavazott, talán végleg szertefoszlott. Talán Horvátország lesz az utolsó ország, amely csatlakozhat. Fekete nap volt ez azon fiatal emberek számára, akik már kezdték érezni, hogy ők nemcsak egy nemzet vagy más csoportosulás tagjai, hanem egyben európaiak is.

Geert Wilders nem értett egyet velem. Azon az ominózus pénteken a Holland Szabadságpárt (PVV) vezetője remek hangulatban volt. A budapesti Gellért Szálló halljában találkoztunk.

– Mostantól Anglia ismét a maga ura. Gratulálok a brit embereknek: remekül választottak – mondta.

Leültünk a szépen berendezett, ódon hangulatú kávézóban. A pincérnők tanakodtak, vajon ki lehet ez a jóképű, vicces frizurájú fiatal ember (Wilders), aki mögött ott állnak a testőrei. Wilders elmesélte: magánlátogatáson van Budapesten, ugyanis a felesége magyar. Megvetően nézte, ahogy a kis digitális kamerám alá tálcákból és kistányérokba állványt eszközölök. Teljesen felkészületlenül jöttem a találkozónkra, és úgy gondoltam, a kistányérok jobban megfelelnek a célnak, mint a szálló remek sajtos pogácsái.

Wilders azt jósolta, a következő kilépő Hollandia lesz, feltéve, ha a PVV nyeri a 2017. elejére kitűzött választásokat. Ha így történik, egy éven belül népszavazás dönt majd. Bár a holland törvények szerint az eredmény semmire sem kötelezi a kormányt, Wilders szerint a törvényhozók nem tudnak majd ellenállni a népakaratnak. A következő dominó Franciaország lesz, ha Marine Le Pen és pártja, a Nemzeti Front nyeri a választásokat.

– Megreformálni az Európai Uniót túl késő. Az EU vége csak idő kérdése, és már nincs is olyan messze... Az Unió többé-kevésbé már most is halott. Csak egy csomó politikus nem tud hozzászólni a gondolathoz... Nem mi, elszakadáspártiak öltük meg, hanem ők maguk: egy gazdasági projektből politikait faragtak, figyelmen kívül hagyva az emberek akarátát.

– Mit mond azoknak, köztük nekem is, akik attól tartunk, hogy az Unió nélkül konfliktusok törnek ki Európában?

– Azt mondom: ne féljete! A múltban sem azért törtek ki a háborúk, mert nem volt egy politikai tömbünk. Az 1930-as években az történt,

hogy egyes országokban megszűnt a demokrácia, a veszélyt pedig nem kezelték. Én éppen az ellenkezőjét hiszem: egy demokráciának nemzetállamra van szüksége. A demokrácia azt jelenti, hogy van egy nemzetállamunk, egy identitásunk, hogy mind odaállhatunk a nemzeti zászló alá, hogy van nemzeti szuverenitásunk, és vannak nemzeti döntéseink. És ha egyszer az összes európai ország ilyen lesz, akkor előnyükre válik, ha együttműködnek egymással a szabad kereskedelem terén, a gazdaság terén, a terrorizmus elleni harcban... Az a gond, hogy nem egy Thatcher a vezetőnk, hanem egy Cameron, egy Merkel és egy Rutte. Olyan emberek a vezetőink, akik nem küzdenek az országukért, inkább elkótyavegyélik a szuverén jogainkat, minden nappal egyre többet.

A határ magyar oldalán van Röske, a szerb oldalon pedig ott a szedett-vedett horgosi menekülttábor. A bejáratot nem találtam meg egykönnyen. A menet a következő: először a régi úton átkelsz a határon, aztán Horgoson bemész a fenyőkkel körülvett földszintes rendőrségi épületbe, ahol a barátságos szerb rendőrök és rendőrnők ellenőrzik, hogy a szerb belügyminisztérium jóváhagyta-e a látogatásodat. Aztán egy nagy hurokban áthaladsz a falun a Belgrád–Budapest autópályáig, és azon elmész majdnem a határátkelőig. Ott – egy cseppet szabálytalanul – megfordulsz, megpróbálva kikerülni a piros-fehérre festett elválasztó beton-tömböt, és visszaindulsz Belgrád irányába. Mielőtt elérnéd az első hidat az autópálya felett, lefordulsz jobbra, és a kerítésen hagyott résen áthaladva rátérsz egy aszfaltozatlan útra, amely a határ felé visz. A jobb oldaladon egy sor kamion, amely épp elhagyja Magyarországot. A bal oldaladon almáskertek húzódnak, meg egy kukoricás, de a töveken – bár a kukorica még nem érett meg – már egyetlen cső kukorica sincs: megették az éhes emberek, akik távoli háborús övezetekből, vagy az éhezés, vagy a politikai üldöztetés elől menekültek. Előtted egy sor színes sátor, ágakból és pokrócokból összetákolat lakhelyek. Afgánok, irániak és afrikaiak laknak itt, de a lakók folyton cserélődnek. Akik arabul beszélnek, nem ide jönnek, hanem inkább az innen 30 kilométerre nyugatra fekvő illegális kelebiai táborba – amely ugyanúgy, mint a horgosi, szedett-vedett, és közvetlenül a magyar határkerítés mentén épült.

Megszólítottam egy férfit, akiről kiderült, hogy Afganisztánból érkezett.

– A nevem Rohullah Hasszán, Kabulból jöttem. Menekült vagyok, egy illegális táborban lakom Szerbiában.

Rohullah a feleségével és négy gyerekével utazott Iránon, Törökországon és Bulgárián keresztül. Elmeséli, hogy eddig minden határt illegálisan lépett át. Hálás Magyarországnak, hogy végre legálisan is beléphet oda a családjával – bár az eljárás nagyon sokáig elhúzódhat. A röszkei tranzitónában ötven sötétkékre festett faház áll, tetejükön szögesdrót. Ezen a szakaszon ez a határzár. A különbség az, hogy a tranzitóna keleti végén van egy acél forgókereszt, amelyről eszembe jut az átkelőhely Izrael és a Gázai-övezet között. Naponta egyszer, reggel tíz óra körül, tizenöt menedékkérő – csupa család, plusz egy egyedülálló férfi – átmehet a forgókereszten. Az egyik faházban aztán regisztrálják a menekültstátusz iránti kérelmüket. Utána a családokat továbbküldik a menekülttáborokba, Bicskére vagy Vámoszabadiba, az egyedülálló férfiak a faházakban maradnak, általában egy hónapig. Ezalatt a hatóságok eldöntik, továbbutazhat-e az, aki egyedül érkezett.

Gyerekek Kelebiánál

Határvadászok

Akik elég kitartóak, mint például Rohullah Hasszán és a családja, a végén elnyerik jutalmukat. Ha kell, hosszú időn át várnak, míg egyre előrébb jutnak a hosszú listán, és végül megnyílik a kapu. Előttük százezrek taposták ki ezt az utat: először menekültstátuszért folyamodnak egy olyan országban, ahol nem szeretnének élni, és amely akkor sem akarná befogadni őket, ha ott akarnának maradni, aztán szép csendben átlopakodnak a határon Ausztriába, és onnan tovább Nyugat felé. Mielőtt a kerítések még átjárhatatlanabbá és a közeg még ellenségesebbé válna.

Amikor ott jártam, körülbelül hétszázan éltek a horgosi táborban. Július 4-e óta emelkedett a számuk, mert akkor új magyar törvény lépett életbe, amely megengedi, hogy azonnal kitoloncolják azt a menekültet, akit a kerítés 8 kilométeres körzetében találnak.⁴ De a táborban többen elmondták, hogy bizony a körzeten túl elkapott menekülteket is simán kitoloncolják. Egy eritreai azt hallotta más afrikaiaktól, hogy őket Budapesten szedték össze, aztán lehozták ide, és átrakták őket a kerítésen túlra. Éjszaka, amikor senki sem látta.

A magyar rendőrség fellépése és reagálása változó. Gyerekes családok elleni rendőri erőszakról nem hallottam. Más a helyzet az egye-

dülálló férfiak elleni erőszakkal, persze ezt nagyon nehéz bizonyítani. Az Orvosok Határok nélkül és a Jezsuita Menekült Szolgálat (JRS) tanúkat hallgatott meg, és fényképezte a sérüléseket. Különösen gyakoriak voltak a valószínűleg gumibottól származó véraláfutások és a kutyaharapások, pedig a kutyákat csak szájkosárral szabadna bevetni.⁵ Akkoriban a Balkán-félszigeten a Frontex ötvenegy embere teljesített szolgálatot „rugalmas” küldetés keretében, köztük három osztrák rendőr a magyar–szerb határon. A Frontex-rendőröknek az volt a parancsuk, hogy szigorúan tartsák tiszteletben a menekültek jogait.

„Nincs megbízatásunk arra, hogy felügyeljük az egyes országok határhoz tartozó munkáját. Amennyiben a Frontex egyik kivezényelt rendőre menedékkérővel találkozik, akkor az a feladata, hogy ezt jelentse a helyi rendőri hatóságok felé” – mondta Izabella Cooper, a Frontex szóvivője Varsóban.⁶

A horgosi táborban mindenféle hírek keringtek a magyar rendőri erőszakról. Egy fiatal férfi szerint ő nem akart ellenállni a letartóztatásának, ezért lefeküdt a földre, mire a rendőrök rugdosni kezdték. Majd miközben lökdösték kifelé a kerítés egyik kapuján át, paprikaspray-t fújtak a szemébe, hogy örökre megtanulja: a kerítésen átmászni tilos. Egyre több ilyen feljelentés érkezett; a Magyar Helsinki Bizottság, a Human Rights Watch, az Orvosok Határok Nélkül és a jezsuiták is elkezdett tanúkat keresni, a jegyzőkönyveiket orvosi leletekkel és fényképekkel támasztva alá. A magyar rendőrség tagadott, visszautasítva a túlzott erő alkalmazásának összes vádját.⁷

Momcilo Djurdjevic, az Orvosok Határok Nélkül egyik doktora szerint a magyar rendőrség túlzott erőt alkalmazott azok ellen, akik illegálisan jöttek át a kerítésen.

– Sok esetben voltunk tanúi olyan szándékosan okozott sérülésnek, amely túlzott erő alkalmazásához köthető. Egyes menekültek tanúvallomásából tudjuk, hogy a magyar rendőrség ilyen vagy olyan módon bántalmazta őket. És nem csak a magyar rendőrség. Más határokról és más körzetekből is kaptunk jelentéseket arról, hogy a helyi hatóságok bántalmazzák a menekülteket. Sebeket, vágásokat, kutyaharapásokat, gumibottól származó véraláfutásokat láttak a testükön. Azt hangsúlyoznám, hogy a cselekményeket mi magunk soha nem láttuk. Csak a tanúk mesélték, illetve az orvosi leleteket láttuk.

Momcilo Djurdjevic, az Orvosok Határok nélkül egyik orvosa

Dr. Djurdjevic munkája főleg az orvosi alapellátásból áll.

– Itt a horgosi táborban a problémákat főként azok a körülmények okozzák, amik között az emberek nap, mint nap élnek: rossz higiénés viszonyok, hiányos étrend, túl sok napsütés, a tiszta vízhez való korlátozott hozzáférés. Amint látja, a talaj leginkább száraz és homokos, és néha akkora a forróság, mintha Afrikában lennénk. Mindez együtt elősegíti a légzőszervi fertőzések, a hasmenés és a bőrbetegségek kialakulását. Persze aki gyalog jön idáig Macedóniából, annak a lába vagy a teste tele lehet mindenféle sérüléssel. Már kimerülten érkeznek a táborba, ahol a higiénia foka és a lakhatás minősége tényleg gyenge. Mindez együtt még rosszabbá teszi az állapotukat.

Már majdnem egy éve dolgozik a menekültekkel, és a tapasztaltak alapján úgy véli, hogy a helyzet miatt a hatóságokat kell hibáztatni. Két hete még csak kétszázan voltak a táborban. Most – a magyar rendőrség fellépése és a 8 kilométeres szabály okán – Horgos ismét szűk keresztmetszetté vált.

– Mi lenne a megoldás, ha valaki odafent meghallgatná a panaszait? – kérdezem.

– Szükség lenne valamilyen egységes stratégiára az egyes országok között. Kellene egy megállapodás arról, hogy a táborokban milyen legyen az életminőség, és milyen tájékoztatás járjon a lakóknak. Mert rossz a mentális helyzet, az emberek nagyon feszültek. Aggódnak. Nem tudják, mikor mehetnek el innen, mi fog történni velük, megnyílik-e a határ, vagy sem. Mivel egyre több a kitoloncolás, sok rémhír terjeng, mindenki egyre idegesebb és növekszik az elkeseredettség.

– Mit mondana azoknak az európaiaknak, különösen azoknak a magyaroknak, akik szerint a legtöbb ideérkező nem is igazi menekült, hanem valójában gazdasági menekült?

– Nagyon nehéz bizonyítani azt, hogy valaki gazdasági menekült-e. Én orvosként azt látom, hogy főleg családok jönnek hozzám, nagyon fiatalok és idősebb emberek, krónikus betegségekkel. És a betegeim többsége a háború dúlta területekről érkezik.

– Majdnem egy éve, 2015 szeptembere óta dolgozik a menekültekkel. Mi változott?

– A fő változás az elmúlt év szeptembere óta a menekültek száma. Egyre kevesebben jönnek, ám legyengültebb állapotban érkeznek. Korábban a többség egy-két nap alatt átvágott Szerbián, mert buszokkal szállították őket. Most sok menekült már egy hónapja itt van, vagy még régebb óta, így még ha egészségesen érkezik is, jó eséllyel megbetegszik. Tehát a számuk csökkent, de sokkal esendőbbek.

A magyarok részéről az egyik áldás a tiszta víz szolgáltatása. Ez a szerbiai Horgoson csapdába került menekültek számára komoly segítséget jelent, különösen a rekkenő, néha 37 fokos júliusi hőségben. A vezeték a magyar tranzitóna egyik kék faházából indul, a két csap viszont már a szerb oldalon van. Egész nap nők és gyerekek járnak a csapokhoz, ahol megtöltik friss vízzel a táljaikat és a palackjaikat. A férfiak és nők haját mosni járnak oda, a gyerekek játszani. A két csap jogilag magyar terület, ahogy a fehér oszlopokon olvasható is. Az első két méter a táboron belül magyar terület. Az 1951-es genfi konvenció alapján, ha valaki menekültstátuszért akarna folyamodni, akkor csak oda kellene állnia a csapok mellé a pocsolyába, és át kellene kiabálnia a másik oldalra, közölve, hogy menedéket kér.

A faházak tetejéről rendőrök és katonák figyelnek. Ez iszonyú unalmas szolgálat lehet, különösen július 4. után, amikortól már kevés me-

nekült érkezik. A 175 kilométer hosszú kerítésen éjjelente csak pár tucat ember próbált átjutni. Velük szemben sokszor akár 10 ezer rendőr és katona is felsorakozott – egy egész hadsereg. Miközben a magyar oldalon az volt a benyomásom, hogy az egész vidéket mozgósították az illegális migráció elleni harcra, a szerbeknél a rendőrség csak egyszerűen járőrözött, és akkor is olyan régi Lada Nivákban, mint amilyeneket Toroczkai László „mezőőrei” használnak Ásotthalmon. A szerb rendőrök talán nyugodt életet kívántak maguknak, és valószínűleg nem kaptak elég üzemanyagpénzt ahhoz, hogy a menekülteket hajkurásszák.

A horgosi táborban néhány menekült tonhalat sütött a tűzön, mások azt a kukoricát pattogtatták, amit vagy a horgosi boltban vásároltak, vagy a szomszédos földekről szereztek. Sok helyen rotyogott a teavíz a megfeketedett konzervdobozokban vagy a zománcbögrékben. Mindenhol szívesen látott vendég voltam. Meghívtak a „társalgójukba”, ami egy nyitott terület a sátrak között, ahová gyékényeket és pokrócokat terítettek le. A társalgó fölé a közeli akácfákról levágott ágakra árnyat adó vászondarabokat feszítettek ki. Mielőtt ide belépett volna, mindenki gondosan levette a cipőjét, aztán töröklésben leült. Néhányan úgy ütötték el az időt, hogy rádiót vagy mobiltelefont tartottak a fülükhöz: zenét hallgattak. Sokuknak volt indiai gyártmányú napelemes töltője, ami úgy néz ki, mint egy nagy tojásfőző vagy egy kis dob. Ezzel fel lehet tölteni a mobilt vagy a zseblámpát, hogy este legyen mivel világítani.

– Biztonságosabb területek kellenének, több étel és több mosdó – mondja.

Volt, hogy a szerb rendőrség az útjukat állta, és nem mehetek be piacra a 3-4 kilométerre lévő Horgosra. A menekültek messziről jöttek, és most úgy érezték, csapdába estek két ország között.

Elindultam megnézni a közeli, sűrű nádassal körülölelt tavat, amelybe három nappal az ideérkezésem előtt egy hét-nyolc éves afgán kislány belefutott. A tragédia ellenére most is gyerekek játszottak a tónál. A partja iszaptól csúszós, felnőtt sehol. Megmutatták a halott gyerek anyját, aki éppen elment előttem, miközben egy UNHCR tisztviselővel beszélgetett.⁸

Az ENSZ-nek ez az ügynöksége megpróbálta a helyi hatóságokat rávenni arra, hogy a kislányt a falu temetőjébe temethessék el. Az anya viszont szerette volna magával vinni Magyarországra a kis testet, amely mindeközben a szabadkai halottasházban feküdt.

A tizenhét éves szomáliai Heydels Mohamed

A tizenhét éves szomáliai Heydels Mohamed a fehérre meszelt határkőn ül. Tiszta, fehér trikó van rajta, göndör haját felül sárgára festette. Beszédbe elegyedünk. Öt napja van itt. Türelmetlen, ahogy bármely tizenéves is az lenne a helyében.

– A nevem ott van a listán, elvileg beléphetnék Magyarországra, de mivel egyedülálló férfi vagyok, egyre hátrébb kerülök a sorban – magyarázza. – Nem tudom, mit tegyek. Nem akarok illegálisan átmenni, mert ha átmászom, a magyar katonák megvernek. Jön a paprikaspray, úgyhogy ez veszélyes. Az apám meghalt Szomáliában. Anyám és a két testvérem még mindig ott élnek. Túl sok a gond: az al-Shabaabbal, az al-Kaidával, a kormánnyal. Ha dolgozol a kormánynak, az al-Shabaab megöl. Ha belépsz az al-Shabaabba, a kormány öl meg.

Ahogy Kongó, Szomália is 1960-ban vált függetlenné – abban az évben születtem. Azóta az országot felváltva sújtja az aszály, a polgárháború, a külföldi invázió és a radikális iszlamista csoportok fellépése.⁹

A határkerítéshez közelebb fekvő nyílt területen, egy másik sátor előtt találkoztam a tizennyolc éves afganisztáni Fajszállal. A szüleivel, négy lánytestvérével és egy másik kétgyerekes házaspárral érkezett. Már tizenöt napja rostokolnak a horgosi táborban.

A szíriai Fajszál és családja

– Csak nagy nehezen értünk ide Görögországból. Macedónián nehéz átjönni, annyi ott a rendőr. Négyszer vagy ötször is próbálkoztunk, de mindig elkaptak bennünket és visszatoloncoltak Görögországba. Hatodszorra sikerült. Egy embercsempész Belgrádban azt mondta, el tud vinni bennünket Magyarországra illegálisan, de az apám ezt nem akarta. Türelmesnek kell lennünk. Ma angolul átszóltam egy magyar katonának a kerítésen át. „Miért nem engeded meg a menekülteknek, hogy átmenjenek?” Erre azt felelte, hogy az Európai Unió, Németország és más országok megkérték őket arra, hogy zárják le a határt. Mondtam neki, hogy mindenütt vannak jó emberek és rossz emberek. „Honnan tudjam, hogy jó ember vagy-e, vagy rossz?”, kérdezte a katona. „Türelmes leszek, és bebizonyítom, hogy jó ember vagyok”, mondtam neki. Sok szerencsét kívánt.

Előző nap tűz ütött ki a táborban, amely már-már elharapózott, de a menekültek elkezdték ágakkal csapkodni, és maguk eloltották. Lehet, hogy baleset volt, de az is lehet, hogy szándékos gyújtogatás. A száraz fű könnyen lángra kap. Itt és a kelebiai táborban nem hivatalos listákat készítettek a menekültek által választott vezetők. Ezeket átadták vagy e-mailben megküldték a magyar bevándorlásügyi hatóságoknak.

Főzés Horgoson

Utóbbiak nem voltak hajlandók közvetlen kapcsolatba lépni szerb partnereikkel – még egy példa arra, hogy a politika miként avatkozik közbe, nem hagyva, hogy a hétköznapi emberek szép csendben megoldják a problémáikat.

Horgosról Szabadkára vitt az utam, majd onnan a Duna közeli Zomborra. Kaptam egy fülest, hogy nemrég, egy szombat este, tizennyolc, menekültekkel teli taxi hajtott konvojban a magyar határhoz, és valahogy át is jutottak. Ez felkeltette a kíváncsiságomat. A segítség-szervezők dolgozói elmondták, hogy az embercsempészek nagyon aktívak a horgosi táborban, de bárkit kérdeztem, ezt mindenki cáfolta. Azt ugyan elárulták, hogy gyakran találkoztak embercsempészekkel, de az utakat Belgrádból szervezik. Úgy véltem, az a logikus, ha a túlságosan is ismert Horgos–Röszke, Kelebia–Tomba átkelőket elkerülik, és ott próbálják átvinni az embereket, ahol kevesebb rendőr figyel a másik rendőrt, és ahová újságírók ritkán vetődnek.

Zomborban nyílt titok volt, hogy a menekülteket innen csempészik át Magyarországra. Azt is rebesgették, hogy a szervezett bűnözői csoportok néhány helyi vezetője, akiket a rendőrség persze ismer, csak

nem mer hozzájuk nyúlni, abbahagyta a kábítószerüzletet, és helyette embercsempészettel kezdett foglalkozni, mert az utóbbi jövedelmezőbb. Az egyik útvonal egy kis szerb faluból, Rastinából (Haraszi, Hadikfalva) indul, és egy magyar faluban, Bács-szentgyörgyön ér véget. A forrásom azt is elmondta, hogy az üzletben mind a szerb, mind a magyar rendőrség benne van.

A nyílegyenes út bal oldalán a nap már kezd lemenni. A földeken magasra nőtt a kukorica és a napraforgó, a búzát azonban már learatták. Igyekszem, szeretnék még sötétedés előtt Rastinába érni. Ez sikerül is. Férfiak ücsörögnek a kocsmá előtt, és érdeklődéssel figyelik az autómát. Az út végén, ahonnan egy ösvény vezet a magyar kerítésig, egy szerb rendőrautó parkol. Befordulok jobbra a Radomir Putnik utcába. Az utca egyszer csak egy kis domb lábánál véget ér. A domb tetején régi őrtorony áll, nyilván még a hidegháború idején húzták fel.

Putnik tábornok volt a szerb vezérkari főnök az első világháborúban, és az azt megelőző balkáni háborúkban is.¹⁰ 1916 telén kétségbeesésében ő adott parancsot a szerb hadseregnek a végső visszavonulásra Montenegró és Albánia hegyei közé. A tábornok akkor már súlyos beteg volt és teljesen kimerült. Hordszékből vitték át a veszélyes hágókon. Túlélte az utat, de a következő évben Franciaországban meghalt.

A dombról a balzsamos nyári estében remek kilátás nyílik a kerítésre, amely az alacsony dombok vonulatát követve eltűnik a látóhatáron. A határ közelében két ember a zsíros fekete földbe ültet valamit. A kékre, zöldre és barnára festett méhkasok sora szinte a kerítést érinti. Jól látni a magyar rendőröket, akik a határzár másik oldalán párosával járőröznek. Odaát van egy katonai sátor is. A szerb oldalon áll egy romos ház beomlott tetővel. A magyar szántóföldeken túl jól kivehető a sárgára festett bacs-szentgyörgyi katolikus templom.

Aznap éjjel Zomborban aludtam, és másnap Bezdánánál keltem át a határon, hogy közelebből is lássam a magyar oldalt. A határon való átkelés eseménytelenül zajlott. Az útról tisztán látszott a kerítés. A magyar oldalon komoly katonai készülődést figyeltem meg. Amint átkeltem a határon, katonák ugráltak le egy teherautó platójáról: megjött a váltás, az éjszakai őrző mehet haza. Egy ideig északra tartottam, aztán jobbra fordultam Csátaljánál, hogy megcsodáljam az általános iskola első emeleti falát, amelyre 1930-ban ífj. Éber Sándor festett freskót.¹¹

A kép egy fehér ruhás fiatalembert ábrázol; bal keze éppen csak hozzáér a hullámozó magyar zászlóhoz, amelyet egy modern uniformisba bújtatott katona tart, miközben a jobbával megáld egy csoport gyereket és az édesanyákat. A legelöl álló gyerek Magyarország címerét emeli a magasba, a főalak felé. A háttérben egy ősi fa nyújtogatja terebélyes ágait, és látni egy kéttornyú templomot is. Jobbra egy férfi, feje körül glória. Nyilván ő Szent István, az államalapító király.

A falu honlapja szerint Bácskának ez a területe sokat szenvedett a háborúktól és a betegségektől az 1541 és 1686 közötti másfél évszázadban, a török uralom idején.¹² A 18. században Mária Terézia svábokat telepített ide, hogy a lakosságot ismét felduzzassza. A svábok Ulmból érkeztek hosszú fahajókon, a Dunán át. A falu háborús emlékművén 86 nevet olvashatunk: ők az első világháborúban estek el. További 138 név a második világháborús elesetteknek állít emléket. 1941-ben hat zsidó élt itt: őket 20 ezer környékbeli zsidóval együtt 1944 júniusában deportálták és Auschwitzban legyilkolták. 1947-ben szinte a falu egész lakosságát kitelepítették. A több mint ezer sváb Németországba távozhatott. A helyükre bukovinai székelyek és a Felvidékről kitelepített magyarok érkeztek.¹³

Bácsszentgyörgy szélén megtaláltam azt az utat, amelyet kerestem: ez vezet a szerb Rastinába. A kerítésen túl jól látszik a domb és az őrtorony, amelynek a tövében előző este álltam. Az út a kerítésnél véget ért, és láttam, amint egy csoport terepszínű egyenruhába öltözött katona gyanakodva figyel a közeledésemet.

Az út melletti régi kőkereszt a szenvedő Krisztust ábrázolja, a lábánál Szűz Máriával. Mögötte, a kerítéstől egészen a templomig húzódó földeken az embermagasságú napraforgók mintha imádkozó hívek lettek volna.

A katonák parancsnoka udvariasan távozásra szólított fel, mondván, ez művelési terület. Megkérdeztem, fényképezhetek-e. Igen, de csak visszafelé, Magyarország irányába. No igen, a kőkeresztet szabadon lefényképezhetem, ha akarom. Ebből nem esztek. Nem siettem. Megpróbáltam szóba elegyedni vele, és ő meg is enyhült valamelyest. Apró, fényes tollú gyurgyalag repdesett ide-oda a fejünk felett. Az út magyar oldalán meredek homokfal magasodott, tele kis mélyedésekkel, a madárka azok egyikeben tünedezett el. A parancsnok elárulta, hogy ez az egyik szórakozása:

nézi, amint a madárkák átkelnek azon a határon, amelynek az őrizetére őt kirendelték.

Emlékeztem Orbán Viktor egyik megjegyzésére: engedély nélkül még egy madár sem léphet be Magyarországra.

A vegyesboltban vettem egy üveg vizet, és közben beszédbe elegyedtem a bolt tulajdonosával. Elmondta, hogy minden nap lehet látni olyan menekülteket a falu utcáin, akik valahogy átjöttek a kerítésen. Azt is megsúgta, hogy a bizniszben helyiek is benne vannak. Lekicsinylően szólt a muszlimokról, és általában az iszlámról.

A templom előtti táblán Szent Domonkos legendája volt olvasható. E szerint egy eretnek tűzpróbára hívta ki: mindketten leírták a hitüket egy papírlapra, majd bedobták azt a tűzbe. Az eretnek papírja azonnal hamuvá lett, de Szent Domonkosé ép maradt. Még egyszer megismélték a próbát, de az eredmény akkor sem változott.

A vegyesbolt előtt állt Sipos Rudolf rendőr – helyesebben egy kartonfigura, kezében röplapokkal, amelyek fő üzenete: Álljatok be rendőrnek!

Szabadkára visszatérve vettem öt pár cipőt Fajszálnak és a testvéreinek. A méreteket ráírták a jegyzetfüzetem borítójára. Afganisztán messze van; az ő cipőjük elkopott a hosszú út során. Vásároltam füzeteket és filctollakat is, meg kávé, teát és datolyát. A család nagyon örült. Már azt gondolták, nem látnak többé. A cipők nem voltak drágák, és többé-kevésbé a méreteket is eltaláltam. Ideje volt, hogy valaki emberséggel forduljon e szegény vándorok felé.

Szinte rögtön azután, hogy elértem a tábort, befutott a szerb Vöröskereszt egyik Mitsubishi terepjárója, kenyérrel megrakva. Rögtön hosszú sor kígyózott. Távolabb egy nő botorkált a tranzitzőna felé. Sárga-fehér ruhában volt, fején lila sál, lábán rózsaszínű műanyag papucs. Leült az acél forgókereszt elé a földre, és hangos zokogásban tört ki. Asszonyok gyűltek köré, próbálták nyugtatgatni. Úgy tűnt, a nő idegei felmondták a szolgálatot. Nemsokára megérkezett a tábor „parancsnoka”, egy fiatal, kellemes arcú afgán orvos. Neki végül sikerült lecsillapítania. Bár még sírdogált, az asszonyok vissza tudták vezetni őt a sátrába.

Szabur, afganisztáni újságíró Horgosnál

A huszonöt éves Szabur Nadem rádiós és tévés újságíró volt az afganisztáni Ghur tartományban, és egyben a helyi könyvtár titkára is. Számára az volt az utolsó csepp a pohárban, amikor mind a tálibok, mind a helyi kormányhivatalok kezdtek telefonálgatni neki azzal, hogy ha kedves az élete, olyan cikkeket írjon rólunk, amelyek jó színben tüntetik fel őket. Azt mondta nekik: „Ezt nem tehetem. Mint újságíró, nem állhatok egyik oldalra sem”. Az anyját és a nővérét átköltöztette Heratba, aztán elindult Európa felé. Pár barátja már megtette az utat, tőlük hallotta, hogy ott biztonságban élhet. Február 28-án, azaz pár nappal az EU–török megállapodás életbe lépése előtt, egy kis gumicsónakban átkelt az Égei-tengeren Leszbosz szigetére. Athénben 2500 eurót fizetett az embercsempészeknek, hogy elvigyék Szerbiáig.

– Látni sem bírom őket, de nélkülük nem mennénk semmire – fűzte hozzá.

Az út sokkal nehezebb volt, mint gondolta. Egyszer felhívta az édesanyját, és megkérdezte tőle, visszamenjen-e. Az anyja sírt a telefonban, és könyörgött neki, ne tegye, mert otthon biztosan megölik.

Most az embercsempész megint telefonálgat, egy olyan célországot ajánlva neki, ahová Szabur a leginkább menne: Angliát, Olaszországot,

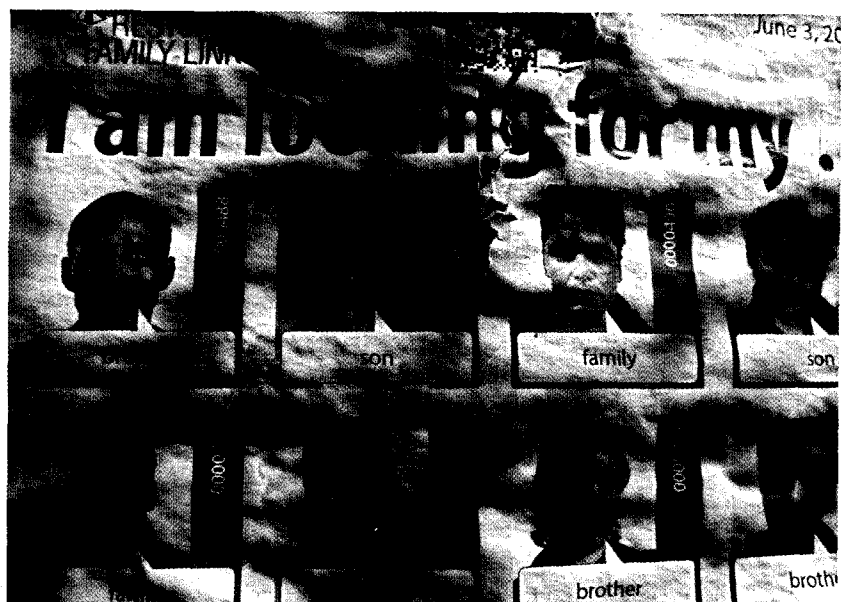
Svájcon, Dánián és Norvégián át. De ez az út 2500 euróba kerülne, miközben Németországba már 1500 euróból is el tudna jutni Horgosról. Szabur egyelőre megpróbálná végigjárni a legális utat: beáll a várakozók hosszú sorába. Ha egyszer eljut Budapestig, onnantól könnyű dolga lesz: egyszerűen felszáll a vonatra.

A horgosi táborból nézve a sötétkék tranzitzőna a hátsó részét mutatja. Az egyik táblán a magyar Vöröskereszt sárguló hirdetményei. *Keresem a... testvéremet, fiamat, családomat, anyámat, férjemet.* Mind a 16 fénykép mellett van egy szám, de név nincs. A Nyugat-Európába vezető hosszú úton ennyi ember veszett vagy tévedt el, esetleg szakadt le a többiektől.¹⁴

* * *

2016. július 15-én pénteken Erdoğan Marmarisban nyaralt a családjával. Körülbelül reggel fél hatkor megszólalt a telefonja. A sógora volt az Isztambulból. A hangja zaklatottnak tűnt. A Boszporusz hídjait tankok zárták le. Miért? Mi a helyzet? Hadgyakorlat van?¹⁵

Erdoğan felhívta a hírszerzés főnökét, csak ellenőrzésképpen. Nem felelt. Aztán tárcsázta a hadsereg vezérkari főnökét. Az sem felelt. Most már tényleg elfogta az idegesség. Aznap este puccsistákkal rokonszenvező katonák érkeztek helikopterekkel a szálloda fölé, majd köteleken elkezdték a leereszkedést. De addigra Erdoğan már nem tartózkodott a szállodában, hanem az elnöki gépen ült. Megparancsolta a pilótájának, hogy vigye Ankarába. A pilóta azonban meggyőzte: inkább repüljenek Isztambulba. Erdoğan sokáig a város polgármestere volt, és Isztambulban talán lojálisabbak hozzá, mint a fővárosban. Erdoğan megfogadta a tanácsot. Már repültek Isztambul felé, amikor a puccsisták egyik F–16-os vadászgépe felszállt a fővárostól északnyugatra fekvő Akinci betonjáról, és üldözőbe vette az elnöki gépet. De bárki volt is a pilóta, nem tüzelt. Erdoğan megmenekült, hogy aztán élőben jelentkezhessen a CNN Türk csatornán – a FaceTime appon keresztül, a megdőbbsen riporter mobilján –, hogy elmondja a nemzetnek, még mindig ő az elnök. Felkérte a lojális híveket arra, hogy a törvényesen megválasztott kormány védelmében gyűljenek össze a helyi mecsetekben. A hadsereg először habozott, aztán az elnök mellé állt. Hajnali

Eltűnt személyek, plakát Horgoson

Horgosi cipők

háromkor Erdoğan újra a kezében tartotta a gyeplőt. Megkezdődhetett a tömeges megtorlás mindazok ellen, akik botor módon meg szeretnék volna buktatni.

Isztambul és Ankara repülőtereit péntek estétől vasárnap kora reggelig lezárták. Szombat este értem Szófiába, aztán egy kis BBC csapattal repültem tovább az egyik legelső járatral. Erdoğan épp hogy megúsza, hogy megbuktassák tizenhárom éve keményen kormányzó rendszerét, és őt magát megöljék. Még a törökországi liberális barátaim is – akik egyébként folyton bírálják Erdoğant – fellelegeztek. Szerintük ugyanis ha a puccs sikerrel jár, polgárháború törhetett volna ki.

A puccs előtt a puccsisták kódolt üzeneteket küldözgettek egymásnak. A WhatsApp csoportjuk üzeneteit megfejtették, és ezek negyvenoldalas átirata egy héttel később meg is jelent. Ebből egyértelmű, milyen közel álltak a céljuk eléréséhez, és milyen kíméletlenül jártak el. Két hétig maradtam Törökországban, részben Ankarában, de főként Isztambulban, riportokat készítve arról, hogy Erdoğan Igazság és Fejlődés nevű pártjának (AKP) a támogatói mennyire boldogok és mennyire fel vannak háborodva. Egyes európai és észak-amerikai kormányok elég sokára küldték el jókívánságaikat Erdoğannak azért, hogy csodával határos módon túlélte a puccsot. Viszont a megtorláshullámot annál gyorsabban elítélték.

Sokan rögtön feltették a kérdést: az elvetélt puccs hogyan hat majd a Szíriában és Irakban zajló eseményekre? És a kurd kérdésre? Hiszen Törökországban jelentős kurd kisebbség él, és rengeteg kurd óhajtana egy – Törökország, Irak, Szíria és Irán egyes részeit magába foglaló – független Kurdisztánt. És ami e könyv szempontjából a legfontosabb: mi lesz a puccs hatása az EU–török megállapodásra? Az Európába tartó menekültek özönét sikerül-e lelassítani?

A húszéves Milat Afganisztánból jött. Már majdnem fél éve rostokol Isztambulban: nem tud tovább menni az EU–török megállapodás miatt. Mint a legtöbb hozzá hasonló afgán, ő is a nagyváros Zeytinburnu negyedében él, míg a szíriaiak és a többi náció tagjai inkább Aksarayban rendezkednek be. Zeytinburnu – azaz „az olajfák foka” – meredeken emelkedik ki a tengerből. Főutcája tele van üzletekkel, bankokkal és éttermekkel. Lejjebb, a most készülő repülőtéri autópálya körül megannyi új épület magasodik.

Magyar rendőrök a tranzitóna tetején

Ezen túl fekszik a magas nyárfákkal teli park, amelyet hétvégeken ellep a tömeg. Amikor Milatnak elfogyott a pénze, lejött a dombról, és beköltözött a parkba. Az ominózus péntek estén, miközben vadászgépek húztak el a park felett, Milat és afgán barátai egy felüljáró alatt kerestek menedéket. Az a rémhír terjengett, hogy kijárási tilalmat rendelnek el, és hogy sok külföldit kitoloncolnak.

Milat egyik barátja a közelben ül a fűvön, és figyeli a beszélgetésünket. Elmeséli, ő attól fél, hogy a háború, amely elől elmenekült, ide is követni fogja. Amikor hallották, hogy a puccs kudarcot vallott, mindannyian megkönnyebbültek. Hálásak Törökországnak, és személyesen Erdoğannak azért, hogy „elviselik” a jelenlétüket. Ugyanakkor kiábrándító, hogy a nem szíriai menekültek továbbra is illegálisan tartózkodnak Törökországban, láthatatlanok, és hivatalosan senki sem ismeri el őket. Az „első osztályú” menekültek a szírek. Aki nem az, az a második helyre szorul vissza.

Mohamed tizenkilenc éves, Pandzsir tartományból érkezett. Ő is bekapcsolódik a beszélgetésbe, és buzgón helyesel.

– Nagyon sok probléma van nálunk Afganisztánban, ezért is vagyunk itt. Senki sem törődik velünk, sem a kormány, sem az ENSZ.

Volt egy család, az is itt élt a felüljáró alatt, és az egyik családtag nagyon megbetegedett. Senki sem tudott segíteni. Ha nincs laccímkarttyád, az orvosok nem kezelnek. Végül egy másik afgán bevitte őt a kórházba.

Az a legvalószínűbb, hogy az idegen a saját zsebéből fizetett a kezelésért. Hasonlóképpen, laccímkarttya nélkül munkát sem kapnak.

– Miért nem szeditek a sátorfátokat, és mentek tovább Európába? – érdeklődöm.

Magam mögött szinte hallottam Orbán Viktor hangját, amint éppen átkokat szór a fejemre.

– A tengeri útvonal le van zárva. A bolgár határig könnyen el lehet jutni. A török rendőrség továbbenged. De mi már tudjuk, hogy a bolgár rendőrök ott várnak. Elkapnak és visszatoloncolnak. Akár háromszor, négyszer, ötször is. És minden alkalommal megvernek. Persze lehet, hogy hatodszorra átjutunk. Az összes pénzünket odaadjuk az embercsempészeknek, akik szintén rosszul bánnak velünk. Aztán jön a többi ország, a rendőrök ott is elkapnak, megvernek. Ezt az utat csak a legbátrabbak merik választani. Mi inkább itt várunk, remélve, hogy Európa ismét megnyitja a határait.

– Átléptük a határt, és öt napon át bujkáltunk – meséli a Kabulból érkezett Musztafa. Ő már kétszer elérte Bulgáriát. – Aztán a rendőrök elkaptak bennünket. Durván ütlegettek, egy hónapon át ültünk a börtönben. Volt, hogy enni sem kaptunk. Bulgáriából elegem van, soha többé nem megyek oda. Nem akarok meghalni. Inkább itt maradok Isztambulban, és várok, amíg Európa újra megnyitja a kapuit.

Nem volt szívem megmondani neki, hogy erre aztán várhat.

A Márvány-tenger partján vagyunk, hétvége a parkban. Számos lehorogonyzott teherhajó ringatózik a vízen: arra várnak, hogy megkezdhesék útjukat a Boszporuszon át a Fekete-tenger felé. A sziklákról merész fiatalok ugrálnak a vízbe, talán edzik magukat arra az időre, amikor ők is útra kelnek a Balkán hegyein át Európába. Itt is, ott is sötét bőrű férfiak üldögélnek, tüzet raknak, hogy megsüssék a magukkal hozott húst. Még gyakorlatlan vagyok, képtelen vagyok megmondani, hogy helyi törökök-e vagy afgánok. Álmosító a délután, a tüzekből füst száll fel. A park egyik szegletében két férfi birkózik, körülöttük bábmészakodók gyűrűje. Egy kislány jön szembe háromkerekű biciklijén, egy sor rózsaszínű léggömböt húz maga után, amelyek együtt olyanok, mint a vattacukor.

Egy olyan tízéves fiúcska hosszú, szépen vasalt, szürke tunikában közeledik a tömegén át. Junusznak hívják, arcán a legártatlanabb gyermeki mosoly. Kezében zöld műanyag tál, ruhával letakarva. Pitát árul, darabja egy török líra. Ő könnyen felismeri az afgánokat. Egyik csoporttól megy a másikhoz, árulja az ételt, amit éjszakánként süt az édesanyja. Megkérdezem, elvinne-e a családjához. Igen, de csak akkor, ha már eladta az összes pitát, és még csak az imént kezdte.

Felmegyünk a Zeytinburnu negyedbe, egy másik családhoz. Mohamed Zaman egy kétszobás lakásban lakik a menyével, annak két fiával, továbbá négy unokaöccsével.

– Az iráni–török határon elszakadtam a feleségtől és négy fiamtól, amikor az iráni rendőrség tüzet nyitott ránk. A család egyik felének sikerült átkelnie a határon, és eljutottak Münchenig. Engem és a többieket visszaküldtek. Ekkor visszatértünk Afganisztánba. Most megint megpróbáljuk elérni Németországot... de az EU–török megállapodás ezt nem engedi. Elfogyott a pénz, és a lakás tulajdonosa azzal fenyeget, hogy utcára tesz bennünket. Már az összes afganisztáni rokontól kértem pénzt. Otthon rendőr voltam, a tálibok ezért üldöznék. A feleségem beteg, kórházban van Münchenben. A gyerekeknek ugyan van hol lakniuk, de a feleségem betegre aggódja magát. Úgy érezzük, mintha a berlini fal még mindig állna, és elválasztaná a családjunkat.

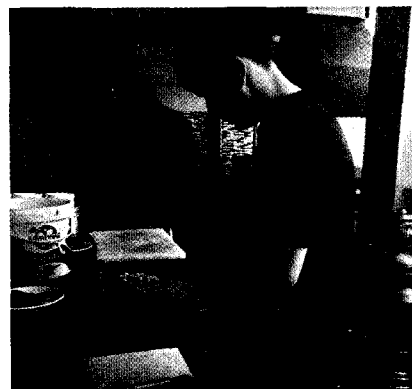
Megkérdeztem tőle, mi a véleménye a németországi támadásokról. Afgánok is voltak az elkövetők között.

– Mindenhol vannak jó és rossz emberek. Akik ilyesmire vetemednek, azokban nincs semmi emberség, semmi együttérzés. Nagy gondot okoznak az olyanoknak, mint mi. A menekülteknek. De talán nem is afgánok voltak. Sok pakisztáni és iráni afgánként regisztráltatja magát, mert úgy könnyebben lehet menekültstátuszt kérni. Hamis papírokhoz nagyon olcsón hozzá lehet jutni Afganisztánban, és sajnos a németek ezeket nem ellenőrzik olyan alaposan, ahogy kellene. Régen, fiatalkoromban, brit, német és amerikai turisták látogatták az országunkat. Tetszett nekik, hogy annyira vendégszeretők vagyunk. Mi nem vagyunk rossz emberek. De a politika mindent tönkretett.

A huszonhat esztendősen Mudzsib nemrég nősült, és egy afgán étteremben dolgozik a Zeytinburnu negyedben. Nem menekültként jött, hanem dolgozni. Az éttermet a felesége nagybátyja vezeti. Mudzsib azt

tervezi, Törökországban marad, és ott neveli fel a gyerekeit. Rákérdeztem az afgán zászlókra, amiket a sikertelen puccs után a tömeg lengetett az Erdoğant támogató demonstrációkon.

– A török elnök népszerű az afgánok körében, két okból. Először is, Afganisztánban sok az üzbég és a türkmén, akik a törökhöz hasonló nyelven beszélnek. Másodszor, sokan jó muszlimnak tartják, hiszen folyton hangoztatja, mennyire szolidáris a többi muszlimmal. Azt mondják, ő a legjobb, sőt az egyetlen jó muszlim vezető a világon.

Mudzsib még Isztambulban

A kis Junusz az isztambuli Zeytinburnu negyedben

TIZENKETTEDIK FEJEZET

A nők Adaševciből

Azok, akiknek csak gazdasági gondjaik vannak, már nem indulnak el. Csak azok mozdulnak, akik politikai vagy biztonsági problémák elől menekülnek: nekik nincs választásuk. Senki sem akarja ok nélkül szedni a sátorfáját és elhagyni a hazáját.

ALI SZADAT, afgán menekült

Ez a válság az emberségünk szakítópróbája – vagy engedünk a gyanakvásunknak és a félelmeinknek és falakat húzunk fel, vagy a másik emberben saját magunkat látjuk viszont.

BARACK OBAMA, ENSZ-csúcs a menekültkérdésről,
2016. szeptember¹

Az adaševci menekülttábor a Belgrád–Zágráb autópálya egyik pihenőjénél található, a horvát határ közelében. Az autópálya másik oldalán, egy Mol-benzinkút logója alatt a következő felirat olvasható: Preševo 480 km. A szerbiai menekültek nagy része Macedóniából érkezett, és Preševo közelében lépte át a határt. A felirat emlékezteti őket, milyen hosszú utat tettek meg, és milyen messzire kell még eljutniuk. Azonban most megrekedtek Szerbiában, ahol körülbelül tízezer menekült él tizenhárom táborban, illetve a szabad ég alatt.²

Az adaševci tábor központi épületeként szolgáló egykori motel előtt menedékkérők, nők és férfiak ögyelegnek az esővel fenyegető sötétszürke, felhős égbolt alatt. Az alig száz méterre levő benzinkútnál az autósok tankolnak, majd kávéjuk mellé finom péksüteményt fogyasztanak. Az ő útjuk sokkal egyszerűbb, és a vége is egyértelműen látszik.

Adaševci tábor 2.

A menekültek közül csak keveseknek van annyi pénze, hogy bármit is vásároljon a büfében.

Katan Irakból jött. A jazidi származású asszony a főépület mögött, egy hatalmas fehér ENSZ-sátorban lakik három gyermekével. Beteg, asztmás és magas vérnyomás kínozza. Elmondja, hogy Németországba tartanak, a férje már ott van. Más jazidi nőktől kapott segítséget, hogy eljusson ideig. Milyen nehéz lehetett ennek a beteg asszonynak megtenni a hosszú utat a török–bolgár határon át, ráadásul úgy, hogy megpróbálta elkerülni a török meg a bolgár rendőrséget és a bolgár migránsellenes csoportokat!

Megkérdeztem, lefényképezhetem-e, de ő félénken nemet mondott. Szégyellte a külsejét: a ráncokat, amiket a gondok véstek az arcára és a jótekonysági szervezetektől kapott ócska ruháit. – Inkább csak a gyermekeimet fényképezze le, engem ne. – Így a gyerekek elhelyezkedtek a zöld fémkorlátos emeletes ágyon a szürke takarók között, hogy megörökíthessem őket. Egyik fiú sem mosolygott. Reménytelenül, nagy barna szemekkel meredtek a kamerába. A jobb oldalon ülő fiú játékautót szorongatott. A kislányon szürke, csíkos pulcsi volt, melyen sok-sok csil-

lag a 32-es számot rajzolta ki, piros nadrágja felett foltos, fehér szoknyát viselt. A sátor bejáratánál beálltak még egy képre, épp amikor ismét rákezdedt az eső. Sok más gyerek is csatlakozott hozzájuk, így a furcsa idegen látogatása egyre szórakoztatóbbnak tűnt; többüknek is mosolyra húzódott a szája. A háttérből az édesanyák és a nővéreik figyelték őket ásványvizes palackkal vagy mobiltelefonnal a kezükben.

A főépület étkezdéjében bábeli zűrzavar: az emberek arabul, perzsa és még ki tudja hány nyelven beszélgettek egymással. Sokan tárgyalták az előző nap nagy eseményét: egy huszonegy éves afgán öngyilkosságot követett el: az autópálya túloldalán elterülő ligetben akasztotta fel magát. Az afgánok szerint a fiatalember hónapok óta várt, hogy legálisan beléphessen az egyik magyarországi tranzitónába.

Az étkezde falán rengeteg hirdetmény és a nemzetiség szerinti névlista. Összesen húsz lapon sorakoznak egymás után a nevek. Mindegyik mellett fel van tüntetve az illető nemzetisége, anyanyelve és a vele utazó gyermekek száma. Egy lapon huszonöt név szerepel, tehát összesen ötszáz felnőtt, továbbá a gyerekek – ez Adaševci jelenlegi lakossága. Most látom először a saját szememmel, hányan várákznak arra, hogy beléphessenek valamelyik magyarországi tranzitónába. Legtovább az egyedülálló férfiaknak kell várákzniuk, akár sok-sok hónapon át, s a legrövidebb ideig a legvédtelenebb nőknek és gyerekeknek – legalábbis elvileg. De ez nem mindig van így. A listák számárfülesek, a nevek némelyike szinte alig olvasható. Néhol a nemzetiséget meg az anyanyelvet kihúzták, vagy az eredeti fölé új felirat került. A listák egy olyan menetszlopokra emlékeztettek, amelyben az emberek egymást félrelökve igyekeznek előretolakodni. Egy fiatal szomáliai férfi megengedi, hogy lefotózzam a papírlapok előtt. Aztán ujjával végigfutja a listát, mindhiába. Az ő neve nem szerepel egyiken sem.

Azt hallottam, hogy a balkáni útvonalon sok nő és gyermek utazik egyedül, meg akartam tudni ennek az okát.

Zahra Huszaini a húszas évei végén jár. Erős, méltósággal lépkedő, határozott asszony az afganisztáni hazara törzsből.³ A szülei Iránba menekültek, ő már ott született, és ott is ment férjhez, egy afgánhoz. A férje később otthagya, és egy másik nővel Európába ment. A férfi családja azt követelte, hogy Zahra a gyerekeivel költözzön hozzájuk. Az asszony ezt visszautasította, pénzt kért kölcsön a szüleitől, és a ti-

Gyerekek és szülők Adaševciben

zenhárom éves lányával meg a négyéves fiával elindult Európába. Miközben a volt szálloda egyik elég kényelmes emeleti szobájában beszélgetünk, a kisfia és én ide-oda gurítjuk a labdát a padlón.

– Amikor elindultunk, még egyedül voltunk, de útközben jó emberekkel találkoztunk – meséli Zahra. – Törökország és Görögország között kiestünk a csónakból, de kimentettek bennünket, és visszavittek a partra. Másodszorra már sikerült az átkelés. – Négy hónapot töltöttek Görögországban, aztán kaptak pénzt a szüleitől, és elindultak észak felé.

Az út legrosszabb része az volt, amikor Görögországból át kellett kelniük Macedóniába. 16 órán át gyalogoltak vagy futottak az erdőben úgy, hogy az őket kísérő afgán embercsempészek veréssel fenyegetőztek,

Listák, Adaševci

ha nem szedik a lábukat gyorsabban. A lánya megbetegedett, ő maga majdnem elájult az éhségtől. Az őrült rohanásban mindenüket hátrahagyták a vasúti síneken. Utána már semmijük sem maradt, csak az a ruha, ami rajtuk volt.

Zahráék – noha erről nemigen kívánt beszélni – szexuális erőszakot is elszenvedtek. Elmesélte azt is, hogy Szerbia felé menet két egyedülálló férfi csatlakozott hozzájuk. Eleinte kedvesek és segítőkészek voltak, de aztán egyre durvábban viselkedtek. Azt követelték tőle, hazudja azt a hatóságoknak, hogy a rokonai. Zahra ezt visszautasította, de valahogy elérték, hogy a nevük az övé mellé kerüljön a listára. Zahra ezt elárulta a szerb hatóságoknak. A szerbek azt felelték, nem tehetnek semmit, majd mondja el a magyar hatóságoknak a tranzitjónában. Erre a két afgán fenyegetőzni kezdett, hogy bántani fogják őket, ha beszélni mernek. Megütötték és húzták az asszony haját. Zahra kétségbe volt esve.

Mivel az egyedülálló férfiaknak rendkívül hosszú ideig kellett várniuk, hogy beléphessenek a magyarországi tranzitjónába, igyekeztek szép szóval vagy erőszakkal rábírní a nőket, hogy tegyenek úgy, mint-

ha a családtagjaik lennének – így igyekezve lecsökkenteni a várakozási időt. Sok Zahráéhoz hasonló történet keringett.⁴ A magyar kerítés felszította az indulatokat Észak-Szerbiában: a menekültek egymással harcoltak, hogy előrébb kerüljenek a listán.

Az afgán Ali Szadat megerősítette Zahra állításait. Tőle az iránt érdeklődtem, hogy az emberek miért nem utaznak az embercsempészekkel Horvátországon át, hiszen a tábor a horvát határhoz közelebb van, mint a magyarhoz.

Ali erre azt felelte, hogy ez igaz, és néhányan ezt is teszik. Csak-hogy a határokat egyre nehezebb átlépni:

– Nem a kerítésekkel van gond, hanem a kutyákkal, illetve a rendőrséggel, amely a menekültekre ereszti a kutyáit. – Ali szerint ebből a szempontból a bolgár és a magyar rendőrség a legrosszabb.

A férfi beszél arabul, oroszul, angolul, perzsa, urdu, hindi és pastu nyelven. Néhány nyelvet útközben tanult meg.

– A menekültek útvonala egyetlen nagy egyetem! – mondja nevetve.

Mivel ilyen sok nyelven beszél, a táborban nemcsak a Szerb Menekültügyi Biztosság (KIM) tartotta nagy becsben, hanem a civil és a jótékonyági szervezetek is.⁵ Vidám ember volt rengeteg energiával, így a többi menekült körében is népszerűnek számított.

Ali a négy lánytestvérével együtt érkezett Görögországból Albánián és Koszovón át. Az általam megismert emberek közül ők voltak az elsők, akik ezen az útvonalon jöttek. Ali elmesélte, hogy amikor elérték az albán hegyeket, már sajnálta, hogy egyáltalán elindultak. 15 fős gyalogos csoportjukat senki sem kísérte, így a mobiltelefonjuk térképén próbáltak tájékozódni. Mások, akik az albán útvonalat választották, nem voltak ilyen szerencsések: néhányukat elkapták, és akár fél évet is börtönben töltöttek.

– Miért volt annyi terhes asszony közöttetek?

– Sokan az indulás előtt szándékosan teherbe estek, mert úgy gondolták, a családnak nagyobb az esélye Európában maradni, ha a gyerekek ott születnek. De az út a tervezettnél hosszabbra nyúlt, és emiatt sok nő útközben szülte meg gyermekét, gyakran igen rossz körülmények között.

– Néhány ország megnyitotta a kapuit a menekültek előtt, mire sokan elindultak – folytatja Ali. – Aztán menet közben az ajtók be-

Plakát Szabadkán

zárultak. Ez nem volt igazságos! Az otthon maradtak fülébe jutott, milyen nehéz is az út. Azok, akiknek csak gazdasági gondjaik vannak, már nem indulnak el. Csak azok mozdulnak, akik politikai vagy biztonsági okokból menekülnek: nekik nincs választásuk. Senki sem akarja ok nélkül szedni a sátorfáját és elhagyni a hazáját.

A zsúfolt étkezdében Ali feje felett tévéképernyő villog. A menekültek focimeccset nézik: Arsenal–Hull 1 : 0.

Az udvaron találkoztam Faszal Aminnal. A fiatal afgán egyszer már eljutott Németországba. Ott értesült róla, hogy a felesége, három gyermeke és a szülei terrortámadás áldozataivá váltak Kabul közelében. A német hatóságoktól kapott 700 euróból hazarepült, és eltemette a szeretteit. Egy hónap múlva ismét elindult Németország felé, zavarodottan és mély traumában. Már semmi nem maradt a hazájában, ami maradásra bírhatta volna.

Szinte sokkos állapotban, olykor harsogva beszélt, szavait heves kézmozdulatokkal kísérve, majd hangja hirtelen halk suttogássá vált, és alig lehetett érteni az autópályán elsuhanó teherautók zajától. Vajon lehet még boldog ez a férfi? Már csak az adrenalin és a gyász fájdalma hajtja előre.

Adaševciből elmentem a szabadkai hivatalos menekülttáborba, a One Stop Centerbe.

Az ötvennyolc éves Dalal Haszan a belgrádi önkéntesektől kapott élénk színű műanyag szandált viselt. A cipőjét, amelyben Aleppóból jött, elvesztette. Hét- és négyéves unokájával, valamint harmincéves menyével érkezett Európába. Férje taxis volt, 2014-ben egy légicsapás során vesztette életét. Az asszony elmondta, hogy akkor jöttek el Aleppóból, amikor már nem volt mit enniük. Egy kis csónakban keltek át a török–görög határfolyón, az Evroszon. Egy fillérjük sem volt, helyettük más menekültek fizettek az embercsempészeknek.

– Szegény, egyszerű, de becsületes és jólelkű szíriai család vagyunk. Mindenki segít nekünk... Szíriában rengeteget bombáztak. Már mindentől féltünk.

A macedóniai hegyekben az embercsempészek bezárták őket egy szobába, és azzal fenyegetőztek, hogy mindenkivel végeznek, amennyiben nem adnak több pénzt. Vízet sem kaptak. A szomjúságtól besárgultak.

Az interjú után Dalal arra kért, tudassam a világgal, ő mennyire hálás, hogy segítenek a szegényeken, akiknek nincs többé országuk. Visszakísértem a szobájába. Csecsemők sírtak, menekültek jöttek-mentek a nedves betonon. A menekült tábor orvosa, Rita Belić is már három csecsemőt segített világra.

Kelebiánál a szerb Gordana a Care International megbízásából tevékenykedik. Gordana maga is Horvátországból menekült, 1995 nyarán horvát katonák üzték el otthonából. Sok helyi önkéntes ugyanúgy szerb menekült, ahogy ő. Ők tudják, milyen így élni.

Civil szervezetek béreltek egy apró telket abból a célból, hogy a gyerekek biztonságos helyen játsz hassanak, ahol ételt, teát és ruhát oszthatnak azoknak, akik azt remélik, egy nap beléphetnek a tranzit-zónába.

– A balkáni útvonalnak többé-kevésbé vége, ugye? – kérdezem.

– A bajban lévők olyanok, mint a víz: valahogy mindig utat találnak maguknak. Egy kerítés nem állhat a menekültek útjában, legfeljebb csökkenti a számukat. Az áradat csak akkor szűnik meg, ha a hazájukban befejeződnék a háborúk. Az emberek mindig keresik a túlélés lehetőségét, és mindig lesz olyan, aki újra és újra kísérletet tesz. Az anyák

a gyerekeiktől kapják az energiát ahhoz, hogy megpróbálják. Egy aszszony akár harcol is a gyerekeiért. Nem eszik és nem alszik mindaddig, amíg a gyerekeivel el nem ér egy olyan helyre, ahol biztonságban élhet, sőt akár iskolába járathatja őket.

Miközben az európai országok még mindig nem tértek magukhoz a Brexit sokkjából, Szlovákia felkészült arra, hogy fél évre átvegye az Európai Unió vezetését 2016. július 1-től. Magyarországhoz hasonlóan Szlovákia sem rajongott a menekültekért, annak ellenére, hogy alig páran próbáltak belépni a területére. Auszria kérésének engedve felállítottak egy kis táborot Bősnél (Gabčíkovo), az 1992-ben megnyitott csúf vízi erőmű árnyékában.⁶ A táborba azokat költöztették, akik arra vártak, hogy a szomszédos Ausztriában elbírálják a menekültkérelmüket. Eleinte a kormány ragaszkodott ahhoz, hogy a táborba csakis keresztényeket engedjenek be, de nemzetközi nyomásra végül erről letek, így muszlimok is jöhettek.

Magyarországhoz hasonlóan Szlovákia is keresetet nyújtott be az Európai Bizottság azon 2015. szeptemberi terve ellen, amelynek alapján igazságosabban osztanák el a menekülteket az EU-tagállamok között.⁷ Még nem volt jele annak, hogy a kérdéses ügyekben ítélet született volna, és Szlovákiának – bár épp ő készült az EU vezetésére – nem állt szándékában visszavonni a keresetét.

A Brexit-szavazást követően a 2016. szeptemberi pozsonyi csúcs volt az EU vezetőinek első hivatalos összejövetele.⁸ Itt kifejthették, hogyan képzelik el a jövőt Nagy-Britannia nélkül. A találkozót a feszült udvariasság légköre lengte körül, ráadásul a vezetők össze is voltak zavarodva. Senki sem tudta, hogy a kvóta ötlete él-e még, vagy sem. A megfelelő közös nyelvezet megtalálásához Angela Merkel is hozzájárult: bátran beismerte, hogy a menekültkérdés kezelésében ő is követett el hibákat.

„Ha tehetném, több évvel visszaforgatnám az idő kerekét, mert így felkészülhetnénk arra a menekültválságra, amely 2015 nyarának végén felkészületlenül érte az országot. Akkor nemcsak én magam, hanem a kormány és a felelős tisztviselői kar is jobban felkészülhetne arra a helyzetre, amivel mindenki váratlanul szembetalálta magát. Azt, hogy

rögtön ennyi embert beengedtünk, vagy hogy azóta sem maximáltuk a beengedhetők számát, azt nem nevezem hibának. A hiba az volt, hogy nem készültünk fel, és nem adtunk magyarázatot a többi országnak. Ezeket másképp kellett volna csinálnunk. Az EU állapota általában nem jó, és különösen a menekültválság kezelése tekintetében nem az. Európában még mindig nincs közös nyelvünk arra, hogy beismerjük: az, hogy ennyi ember menekül hozzánk, nem más, mint egy globális és morális kihívás... Súlyosan nehezedik rám, hogy ezt nem sikerült megértetnünk.”⁹

A pozsonyi csúcson Orbán a következő javaslatot terjesztette elő: a menekülteket táborokba vagy gyűjtőpontokba kell gyűjteni az EU-n kívül, például Líbiában. Támogatni kezdte egy európai hadsereg ötletét is – arra viszont nem adott magyarázatot, ez hogyan illeszkedik a nemzeti szuverenitás növeléséhez és védelméhez. A migrációt első sorban biztonsági kérdésként látta. Ki is fejtette: az új hadsereg egyik feladata az EU külső határainak a védelme lenne.¹⁰

A konzervatív luxemburgi miniszterelnök, Jean Asselborn sem volt kevésbé harcias: ő azt javasolta, az EU zárja ki Magyarországot az EU-ból, vagy legalább függessze fel a tagságát amiatt, ahogy a magyar kormány a menekültválság kapcsán viselkedik.¹¹

Fico, Tusk és Zeman a magyar miniszterelnökkel együtt azt hangsúlyozták, hogy az „Európai Erőd” határait meg kell erősíteni, ahelyett, hogy a drága időt annak megvitatására pazarolnánk, hogy miként osszunk szét azokat, akik már bejutottak a várba, amikor a kapuk még nyitva voltak.

Pozsonyba a V4 saját agendával érkezett. Már a nyár során mind gyakrabban hangzott el a „rugalmas”, illetve a „rugalmas szolidaritás” kifejezés a V4 vezetőinek a szájából.¹² A „rugalmas szolidaritás” megnyilvánulásként azon országok, amelyek nem kívánnak menekülteket befogadni, más módon járuljanak hozzá a közös üggyhez, például az EU külső határainak megerősítésével vagy járőrözéssel, esetleg felszerelések átadásával. A javaslatot melegen fogadták, és konstruktívnak nevezték még azok is, akik korábban pont a makacsságáért ostromozták, például Angela Merkel és Martin Schulz.

A V4 javaslata szerepel is a záróokmányban: az EU elkötelezte magát a külső határok védelmének a megerősítésére. Az előző évi káosz

nem térhet vissza. Azt is elhatározták, hogy a csúcst megelőző másfél év rémes civakodása után az Unió megerősítse a tagállamok közötti konszenzust és a szolidaritást. A hosszú távú bevándorláspolitikai kapcsolatán szélesebb körű egyetértésre van szükség, „ide értve azt is, hogy a jövőben miképpen kell alkalmazni a felelősségvállalás és a szolidaritás elveit”. Az európai embereknek nagyobb biztonságban kell érezniük magukat – hangzott el.

A csúcstalálkozó sikere új problémát vetett fel a magyar kormány számára. Fico diadalmasan jelentette a csúcs után: „A kötelező kvóták ötlete már halott”.¹³

Ha ez igaz, akkor miért lesz erről két hét múlva népszavazás Magyarországon?

2016. szeptember 19-re az ENSZ Közgyűlés csúcstalálkozót hívott össze New Yorkba – történetében először a menekültek ügyét tárgyalták,¹⁴ és lehetőséget nyújtott a világ vezető politikusaiknak, hogy a menekültválság megoldásának kérdésében megosszák elképzeléseiket vagy újból hangot adjanak korábbi nézeteiknek.

A becslések szerint a menekültek száma a világon 21,3 millió. 84 százalékuk ideiglenes szállásokon lakik szegény országokban, és csak 16 százalékuk jutott el gazdag államokba. Az ENSZ egyre kétségbeesettebben kért még több pénzt, de a tagállamok kormányai lassan reagáltak a kérésre.¹⁵ Például a dél-szudáni menekültek megsegítéséhez mindössze 19 százalékuk járult hozzá. Az arány 22 százalék Jemen és 49 százalék Szíria esetében. Oroszország nem fogadott be senkit, ahogy az Öböl-államok sem. Szaúd-Arábia legalább felfüggesztette annak a több ezer náluk időző szíriainak a kitoloncolását, akiknek lejárt a vízumuk. A megdöbben világ csak most tudta meg, hogy eddig bizony kitoloncolták őket.

Magyarország részéről Sziijártó Péter külgazdasági és külügyminiszter vett részt a csúcson. „Eddig megvédtük a határainkat, és a jövőben sem engedjük meg, hogy azokat tömegesen megsértsék – szólalt fel. – Látnunk kell, hogy eközben a migrációt ellenőrző rendőrségek az egész világon kudarcot vallottak. Az a bevándorlási politika, amely

az összes migránst menekültnek tekinti, kudarcot vallott. Az a bevándorlási politika, amely rákényszeríti az országokat arra, hogy azok saját állampolgárai akarata ellenére migránsok ezreit fogadják be, kudarcot vallott.”¹⁶

A menekültekről és migránsokról szóló New York-i nyilatkozatot mind a 193 ország képviselője aláírta, köztük Magyarország is. A nyilatkozat „kifejezi a világ vezetőinek azon politikai akaratát, hogy globális méretekben mentsenek életet, védjék a jogokat és osztozzanak a felelősségben.” A nyilatkozat tizenegy pontot sorol fel, ideértve az alábbiakat is: „Védeni kell minden menekült és migráns emberi jogait, a státuszuktól függetlenül; biztosítani kell, hogy érkezése után pár hónapon belül minden menekült és migráns gyermeke oktatásban részesüljön; meg kell előzni és szankcionálni kell a szexuális és nemi alapú erőszakot; támogatni kell azon országokat, amelyek nagy számban mentenek meg, fogadnak be és látnak vendégül menekülteket és migránsokat; igyekezni kell véget vetni annak a gyakorlatnak, hogy gyerekeket tartanak fogva mindaddig, amíg a státuszuk el nem dől; élesen el kell ítélni a menekültek és migránsok elleni gyűlöletet és támogatni kell a globális kampányt az idegengyűlölet ellen; erősíteni kell a migránsok pozitív hozzájárulását a vendéglátó ország gazdasági és társadalmi fejlődéséhez; javítani kell a humanitárius és fejlesztési segítségnyújtását a legérzékenyebb országok felé.”¹⁷

Az Oxfam nevű angol jótékonyági szervezet csalódottságának adott hangot. Josephine Liebl azt írta: „A világ megkapta az esélyt, hogy egy emberségesebb megoldást találjon, de egyelőre a kormányok lagymatag válasszal álltak elő. Ezt most már nem tudjuk elfogadni.”¹⁸

Másnap Barack Obama összehívta a vezetők csúcsértekezletét. Ennek az volt a célja, hogy növeljék a kötelezettségvállalásokat a segélyek összege, a befogadandó menekültek száma, valamint a munka- és tanulási lehetőségek terén. Hogy az előző napi pátosszal teli nyilatkozatot valamilyen gyakorlati tartalom is megtöltse.

„Azért vagyunk itt, mert éppen most anyákat választanak el a gyermekeiktől – ahogy azt az asszonyt egy görögországi táborban, aki, miközben a kezében szorongatta a családja fényképét, hallotta, amint a gyerekei sírnak a telefonban, és aki azt mondta: – A gyerekeim az életem... nap mint nap tízszer, hússzor, harmincszor halok meg. Azért

vagyunk itt, mert vannak olyan apák, akik egyszerűen új életet akarnak kezdeni és el akarják látni a családjukat” – akár csak a szíriai Refaai Hamo, aki elvesztette a feleségét és a lányát a háborúban, és akit örömmel befogadtunk Amerikában, és aki azt mondja: „Még mindig azt hiszem, hogy én is érek valamit ezen a világon. [...] Ha elutasítanánk a menekülteket a hátterük vagy a vallásuk miatt, vagy például azért, mert muzulmánok, ezzel igazolnánk a terroristák propagandáját, akik azt állítják, hogy az olyan országok, mint az enyém, valamilyen képpen iszlámellenesek. Utóbbi csúf hazugság, amit minden országnak vissza kell utasítania, méghozzá úgy, hogy megtartja a pluralizmus és a sokszínűség értékeit. És végül, ez a válság az emberségünk szakítópróbája – vagy engedünk a gyanakvásunknak és a félelmeinknek és falakat húzunk fel, vagy a másik emberben saját magunkat látjuk viszont.”¹⁹

A hónap utolsó csúcstalálkozójára szeptember 24-én került sor Bécsben, a nyugat-balkáni útvonal menti országok vezetői, Donald Tusk, Angela Merkel, Christian Kern osztrák kancellár és Orbán Viktor között.

Tusk a következőket mondta: „Le kell szögeznünk – politikailag és a gyakorlatban is –, hogy a szabálytalan migráció nyugat-balkáni útvonala végleg lezárult.”

Kern az EU külső határai védelmének „masszív javítására” szólított fel.

Orbán Viktor továbbment, megismételve a felhívását arra, hogy a líbiai tengerparton hozzanak létre egy óriási menekültvárost. Az európai migrációügyi biztos, Dimitrisz Avramopoulosz emlékeztette a résztvevőket arra, hogy bármilyen megoldást is talál az EU a migrációs válságra, annak az emberieségén és a méltóságon kell alapulnia. „A szolidaritás nem à la carte” – mondta.²⁰

Egy nappal a csúcs előtt több mint 160 menekült fulladt a tengerbe, amikor a csónakjuk elsüllyedt a líbiai partoknál.

A *Der Standard* című osztrák napilap interjút készített Christian Kern kancellárral, aki dicsérte Magyarország hozzájárulását ahhoz, hogy a menekültek özöne lelassult: „Orbán úr eme intézkedésének mi is a kedvezményezettjei vagyunk. Ennek köszönhetően Ausztriát és Németországot sokkal kevesebb menekült éri el. Ez azt jelenti, hogy mi is osztozunk a felelősségben, hiszen a lépésnek negatív következményei is vannak, amiket kezelni kell. Egyszer ezek az emberek majd

elindulnak, csak másfelé. És akkor a probléma egy másik európai határnál jelentkezik majd.” Hozzátette, hogy 2016-ban Ausztria a menekültek befogadására és integrálására körülbelül 2 milliárd eurót költ el. Kern egy szinten megérti, sőt elismeri Magyarország intézkedéseit, de figyelmezteti is arra, hogy mint az összes többi országnak, a kvóta alapján neki is be kell fogadnia menedékkérőket. „Ha ezt a problémát nem vagyunk képesek megoldani, akkor az egész szolidaritáson és közös értékeken alapuló európai projekt kerül veszélybe. A probléma nagysága akkora, hogy senkinek sincs joga arra, hogy ezt a felelősséget le rázza magáról. Ez hosszú távon elfogadhatatlan.”²¹

Magyarországon 2016 októberében szavaztak a kvótáról.

Akarja-e, hogy az Európai Unió az Országgyűlés hozzájárulása nélkül is előírhasssa nem magyar állampolgárok Magyarország-ra történő kötelező betelepítését?²²

Nem volt teljesen világos, vajon az Európai Bizottság továbbra is ragaszkodik-e a kötelező kvóták ötletéhez. A szövivői, ha sarokba szorították őket, más-más válaszokkal álltak elő.

A menedékkérők szétosztásának terve csak Olaszországnak és Görögországnak jelentett volna segítséget. Őket leszámítva az EU többi tagállama nem mutatott túlzott lelkesedést az ötlet iránt. Többük még mindig küzdött a hivatlan embertömeggel. A kvóta kérdés azonban a magyar kormány számára kifejezetten hasznos fegyvernek bizonyult a Brüsszel ellen vívott harcban.

A korábbi, 2015. szeptemberi „kötelező” kvótajavaslat egy év múlva sem került megvalósításra. Egy év alatt a tervezett 102 ezer menekült közül (160 ezer mínusz 58 ezer, akit az eredeti terv szerint Magyarországról elvitték volna) mindössze ötezret telepítettek át máshová. A javaslat ellen a magyarok és a szlovákok is keresetet nyújtottak be, ezekre a luxemburgi székhelyű Európai Unió Bírósága még nem adott választ.

2016. márciustól szeptemberig Magyarország-szerzte út menti óriásplakátok, televíziós, rádiós és internetes hirdetések verték az embe-

rek tudatába az üzenetet. Nagyjából azt próbálták szuggerálni, hogy mi védjük a kaput, miközben az Európai Bizottság illegális gazdasági menekülteket szeretne becsempészni Európába a hátsó ajtón át. Különösen intenzívvé vált a kampány augusztusban, a riói olimpia idején. A tévé minden jelentősebb esemény szünetében hirdetéseket sugárzott, arra emlékeztetve a nézőket, hogy a népszavazáson részt venni hazafias kötelesség.

Az óriásplakát-kampány az adófizetőknek tízmillió eurójába került, mondta egy kormányforrás a *Népszabadságnak*.²³ Közpénzből ettől eltérő véleményekre nem jutott. Az ellenzéki pártok szokás szerint nem tudták, hogyan reagáljanak. Mindössze egy kivétel volt, a „viccpárt”, azaz a Magyar Kétfarkú Kutya Párt. A Kétfarkú Kutya internetes felhívására négyezren jelentkeztek, adakoztak, és az összegyűlt 100 ezer euróból 27 féle óriásplakátot és posztereket készítettek, amelyeken kifigurálták a kormány üzeneteit. Mindegyik a „TUDTA?” kérdéssel nyitott.²⁴ A legszellemesebbek:

TUDTA? Szíriában háború van.

TUDTA? Egy átlagos magyar több ufót lát élete során, mint bevándorlót.

TUDTA? A riói olimpián a magyar sportolók fő ellenfelei külföldiek voltak.

TUDTA? 70 menyét könnyen eldugíthat egy átlagos méretű csatornát.

TUDTA? Somogyban a 16. században 42 medvetámadás történt.

TUDTA? Amit sokszor ismételnék, az igaznak tűnik.

TUDTA? A bevándorlási válság kezdete óta több mint 300-an utaztak a felcsúti kisvasúton.

TUDTA? Magyarországról több mint 1 millió ember akar Európába menni.

– Semmit sem tehetünk azokért, akik a napjukat a migránsok elleni gyűlölködéssel töltik, pedig valószínűleg életükben több földönkívülit láttak, mint bevándorlót. Ezért csak azokhoz a milliókhoz szólunk, akiket a kormány kampánya kiborít. Szeretnénk, ha tudnák: nincsenek egyedül – nyilatkozta nekem a viccpárt vezetője, Kovács Gergely.

A kormány kitartóan védte a népszavazást és a népszavazás előtti kampányt is.

„Nem hiszem, hogy a józan ész össze kellene tévesztetni az idegengyűlölettel – mondta Kovács Zoltán kormányzóvivő. – Az egész Euró-

pai Unióban érzik az emberek, hogy komoly gond van a migrációval. Érzik, hogy elveszett a kontroll. Vissza kell kapnunk annak a lehetőségét, hogy az Európai Unió határain ismét betartathassuk a törvényes rendet.”

A közvélemény-kutatók szerint a menekültek iránti rokonszenv szintje meredeken zuhant. Egy évvel korábban, amikor sok magyar-nak volt alkalma találkozni velük, még szimpatikusnak tűntek. De most, hogy már nem voltak jelen, a kampány viszont beindult, az eddig habozók véleménye is megváltozott.

Pulaí András, a Publicus Intézet ügyvezetője a következőket nyilatkozta nekem:

– 2015 szeptemberében az általunk megkérdezett magyarok kétharmada még azt mondta, hogy segítene a migránsoknak. Egy év telt el, és kétharmaduk már nemet mondott. 2016 szeptemberében csak a megkérdezettek 21 százaléka érzett rokonszenvet irántuk vagy mutatott szolidaritást velük, és 78 százalék mondta azt, hogy nem akarja, hogy Magyarországon menekültek telepedjenek le. Még azok se jöjjenek ide, akik háború vagy üldöztetés miatt menekülnek.

Kovács Gergely szerint a fenti számok nem adnak megfelelő képet a magyarokról, akik nem ilyen keményszívűek:

– Valóban fontos számunkra, hogy megmutassuk: Magyarország és a magyar emberek sokkal barátságosabbak és normálisabbak, mint azt egy kívülálló a kormány plakátjait látva elképzelné. Milliósámra élnek itt olyanok, akik nem értenek egyet ezzel a kampánnyal. Az MKKP arra buzdítja az embereket, hogy menjenek el szavazni és szándékosan rontsák el a szavazólapjukat.

Magyarországon a népszavazási kampány az utolsó hetébe lépett. Az Országházban a Jobbik vezetője, Vona Gábor a menekültkérdésben interpellált. Egyenesen Orbán Viktorhoz intézte a szavait.

„Nagyon örülök annak, [...] hogy most már Önök is csatlakoztak hozzánk a nemzetek Európája koncepciója mellé. [...] Hiszen Nyugat-Európában a multikulturalizmus most már valóság. Már nem az a kérdés, hogy multikulturális társadalomban élünk vagy sem, hanem az, hogy hogyan lehet multikulturális társadalomban élni. De nekünk

itt Közép-Kelet-Európában még megvan a lehetőségünk a választásra, hogy akarunk-e multikulturális társadalmat, vagy nem akarunk, és én azt gondolom, hogy az utóbbi mellett kell letennünk a voksunkat.”²⁵

Végtére is a népszavazás eredetileg a Jobbik ötlete volt, így a Jobbik most aligha tehette meg, hogy ne támogassa. De most következett Vona meglepő húzása. Mit érhet el ez a népszavazás? A legjobb esetben azt tudná kihangsúlyozni, hogy a magyarok mennyire nem szeretnék elfogadni a kvótákat; ezzel Orbán és kormánya álláspontja erősödik Brüsszelben. A legrosszabb esetben, ha a szavazók aránya nem éri el az előírt 50 százalékot, és így a népszavazás érvénytelen, Brüsszel kap a kezébe egy adu ász Magyarországot ellenében. Vona most azzal érvelt, hogy sokkal olcsóbb és biztosabb lenne, ha egyszerűen módosítanák az alaptörvényt úgy, hogy az tiltsa meg bármilyen kvóta elfogadását. És ha a szavazók aránya nem éri el az előírt 50 százalékot, Orbán mondjon le. Így folytatta:

„Önnek a migránsáradat témája olyan, mint egy arab varázsszöveg, amire felpattan és fölrepül a felhők fölé, hogy ne kelljen látnia a magyar valóságot. Hogyha éppen leszáll vele, ezzel az arab varázsszöveggel, akkor szépen alásöpri a problémákat. Az oktatásnak, az egészségügynek, a korrupciónak a problémáit. Mert mi is itt a valóság? Hát miniszterelnök úr, az a valóság, hogy amíg Ön Brüsszelben Savoyai Jenőt játszik, addig idehaza a katonái szétlopják az országot!”²⁶

Mindezt a baloldali Political Capital választási szakértője, László Róbert így kommentálta nekem: „A népszavazásnak nem lesznek jogi következményei, ugyanis a népszavazás kérdésében a magyar parlament nem illetékes. Ugyanakkor politikai szinten lehetnek következmények, hiszen Orbán Viktor tényleg nehézsúlyú európai politikussá kíván válni. Az erősödő európai nemzetállamok vezető alakja szeretne lenni.”

A népszavazást október 2-ra tűzték ki. Több budapesti szavazóhelyiségbe is ellátogattam, utolsóként az MSZP fővárosi bástyájába, Újlipótvárosba. Mindegyik szavazóhelyiségben idősebb embereket, veemens Fidesz-támogatókat találtam. A fiatalok jobbra távol maradtak.

A végső számok is erről szóltak. A népszavazás bojkottjára szóló felhívás meghallgatásra talált. 2010-ben maga a Fidesz verte át a törvényt: ahhoz, hogy egy népszavazás érvényes legyen, a 8,3 millió magyar szavazó felének részt kell rajta vennie. Október 2-án 41,3 százalékuk szavazott érvényesen, további 6 százalékuk érvénytelenül.²⁷

A kötelező kvótákra mindössze 56 ezren szavaztak igennel. Az érvényesen szavazók közül szinte mindenki – 3,4 millió fő – nemmel szavazott. Ez érdekes szám, ugyanis – legalábbis az utolsó mérés alkalmával – a Fidesznek nagyjából 2,3 millió, a Jobbiknak pedig durván 1 millió támogatója volt. Tehát csak és csakis azok szavaztak nemmel, akik a Fidesz vagy a Jobbik radikális menekültellenes retorikáját támogatták.

Estére a végeredmény már egyértelművé vált. Közben Orbán sajtómágusai összeültek, vajon miként lehetne a vereséget győzelemként eladni.²⁸ A Bálnában már gyülekeztek az újságírók, hogy hallják Orbán reakcióit. Orbán az értékelését a második emeleten olvasta fel, de oda csak a kamerákat engedték fel, riportereket nem. És ellentétben a korábbi gyakorlattal, kérdéseket sem lehetett feltenni.

„A magyarok úgy döntöttek, hogy csak mi dönthetünk arról, hogy kikkel akarunk együtt élni. Brüsszel vagy Budapest – ez volt a kérdés. Úgy döntöttünk, hogy a döntés joga csak Budapestet illeti meg.”

Orbán hozzátette: az alaptörvényt úgy kell módosítani, hogy az tükrözze az emberek akaratát. „A fegyver elég erős lesz Brüsszelben is. Brüsszel nem erőltetheti rá az akaratát Magyarországra.”²⁹

Biztosítandó, hogy a nép az eredmény ezen orwelli értelmezését széles körben is megismerje, a Fidesz-média még hetekig zengedezett a nagy győzelemről. Az eddiginél is több óriásplakát jelent meg szerte az országban: „98% nem a kényszerbetelepítésre”. Az üzenetet hitetlenkedve nézték mind a népszavazást bojkottálók, mind a külföldiek szerte a kontinensen.

Jean Asselborn luxemburgi külügyminiszter a következőket mondta: „A magyarok európaiabbak, mint a kormányuk. Ez rossz nap Orbán Viktornak, viszont jó nap Magyarországnak és az Európai Uniónak.”³⁰

A magyar kormány 48 millió eurót költött el a kampányra, és sikerült még jobban felkorbácsolnia az idegenellenességet.³¹

A kormány október második felében még egy kínos vereséget könyvelhetett el. Ahhoz, hogy beépítse a menekültek befogadásának a visszatartását az alaptörvénybe, kétharmados többségre lett volna szüksége a parlamentben. Bár a kvótákra a legtöbb jobbikos nemmel szavazott, Vona Gábor elérte, hogy a Fidesz indítványát egyetlen jobbikos képviselő sem szavazta meg. Az alaptörvény módosítása ezzel kudarcot vallott.³²

TIZENHARMADIK FEJEZET

Egy lassú és szánalmas Európa

Igen, Európa lassú. Ez szánalmas. Mély sebek borítják, mint például egy tagállam kilépése. És igen, Európának arra kell összpontosítania, amiben egy nemzetállamhoz képest valóban jobban teljesíthet [...] De ahol Európa együtt néz szembe kérdésekkel – és ilyen a globális verseny, a külső határok megvédése vagy a migráció – ott együtt is kell megtalálnia a válaszokat. Függetlenül attól, hogy ez mennyire bonyolult és kellemetlen is.

ANGELA MERKEL, 2017. január 1.¹

December közepén egy kora reggel hagytam el Budapestet a Balaton irányába. Amikor 1983-ban Magyarországra érkeztem, és meghallottam a Balaton nevét, rögtön a *balafon* jutott eszembe. Ez egy hosszú fahangszer, olyan, mint a xilofon; sokat hallgattam, amikor 1980–81-ben Nyugat-Afrikában éltem. A billentyűk keményfából készülnek, zsineggel vagy bélhúrral kötik őket szorosan a fakerethez, ami alatt több tök is himbálózik. A hangszert két faütővel szólaltatják meg, amelyek végére hosszú gumicsíkokat kötnek.² Egyet hoztam is magammal Szenegálból. Bár a tökök elporladtak, a farész még mindig nagyon mutatós. Ilyen a Balaton is. Sok nádas a már kipusztult. A tó partjára túl sok épületet húztak fel. Nyáron a strand közeli sekély víz felszínén vékony rétegben úszik a napolaj. A víz meleg. De a nap- és a holdfény még mindig gyönyörűen csillog a vízen. Folyton változik a tó színe: hol türkizkék, hol kék, hol fehéres, hol zöld. A nádasokban sok madár lel védelemre. A Balaton Magyarország egyik ékköve.

Az autópálya ködbe borult. Rengeteg autós akarta elhagyni a fővárost. Ahogy Budapesttől egyre távolabb kerültem, a forgalom is mind

gyéresebb lett. Jobb kéz felől a telehold kezdett eltűnedezni, ahogy pirkadt, s a napkorong lassan felemelkedett a szántóföldek felett lebegő fagyott párából. Egyszer régen a Szaharában ugyanennek a jelenségnek voltam a tanúja – ott is láttam a két korongot, a napot és a holdat, amint állnak egymással szemben a látóhatáron.

Aleppó és Szíria nagy része romokban hevert. Palmüra ismét a barbárok kezébe került.³ Európa fortygott az álszent dühtől, Amerika telve volt diadallal és sértődöttséggel, de a bolygót úgy látszik, mindez hidegben hagyta. Így hajnalban egyszerűen minden olyan szépnek tűnt.

Székesfehérvárnál letértem az autópályáról, és folytattam az utam Körmend felé. Veszprémet elhagyva újabb gyönyörű látvány fogadott. Jobbra szigetként emelkedett ki a ködből a Somló-hegy vulkáni orma, amely a fehérlő jégcepptenger felett szinte fürdött a reggeli napfényben.

Néhány nappal korábban Magyarország utolsó megmaradt menekülttábora, Bicske is bezárt.⁴ 26 év után. A városban nem örültek a létezésének, ráadásul már alig jött menekült Magyarországra – miközben a kormány folyamatosan hergelte a népet azzal, hogy Törökországból bármelyik pillanatban elindulhat egy új hullám.

A *Népszava* közölt egy cikket abból az időből, amikor a tábor 1990-ben megnyitották azért, hogy befogadják a kommunista Romániából 1989 decembere után menekülő magyarokat.⁵ Azóta az épületeket és a létesítményeket magyar és EU-pénzből többször is felújították. Nem lehetett kellemes ilyen helyen élni, de legalább tető került az emberek feje fölé, kaptak ételt, és tudtak hol mosni meg mosakodni. A tábor bezárása nem volt más, mint egy gondosan eltervezett és végrehajtott húzás a menekültellenes játékban. Ugyanaz az üzenet, csak más ruhába bujtatva: menjetek innen, nemkívánatosak vagytok itt. A debreceni tábor ugyanezen logika alapján már egy évvel korábban bezárták. Az utolsó 60 táborlakót szétszórták: néhányukat Balassagyarmatra, másokat Vámoszabadiba, további három főt Budapestre, a baptisták XXIII. kerületi Grassalkovich úti hajléktalanszállására.

Valószínűleg azok kerültek a legrosszabb helyzetbe, akiket az oszt-rák határhoz közeli Körmendre küldtek. Az ideiglenes tábor 2015 szeptemberében hozták létre a rendészeti iskola telkén. Mivel a tábor felszerelése nagyon hiányos volt, és a kapuja éjjel-nappal nyitva állt, nyil-

A békéscsabai őrzött befogadó központban

vánvalónak tűnt, hogy akit idehoznak, az előbb-utóbb elsétál innen. A Bicskéről elküldött menekülteket fapadlós, hőszigetelés nélküli sátrakban helyezték el. Középen állt egy fatüzelésű kályha. Azt olvastam a *Magyar Kurír* című katolikus honlapon, hogy a körmendi katolikus pap, Németh Zoltán a menedékkérőket hideg sátraikból a parókia fűtött vendégházába invitálta.⁶

Délelőtt 11-re sajtókonferenciát hívtak össze, pedig a Karitasz katolikus jótékonyági egyesület vezetőjének, Ecsi Gábornak a BÁH megtiltotta, hogy a táborba látogasson. Németh Zoltán bemutatta nekem Sári Gabriella katolikus szerzetest, szociális testvért. A Szent Egyed közösség már Bicskén is tevékenykedett. Gabriella bizonyára ismerte némelyik itteni menekültet még Bicskéről. A menekültek egyike, Thomas közvetlenül Gabriellától kért segítséget, amikor idehozták őket. Gabriella kapcsolatba lépett Németh Zoltánnal, aki rögtön intézkedett.

Thomasszal a parókia vendégházának konyhájában beszélgettem. Nyugat-Kamerunból jött, és már három éve Magyarországon él. Először a debreceni táborban lakott, aztán Bicskén. Lassan nem marad egy tábor sem, ahová mehetne. Thomas 2013-ban hagyta el Kamerunt. Ösztöndíjasként Kenyában kezdett tanulni. Nairobiban látogatóvízu-

mot kért Magyarországra, amit meg is kapott. Elrepült Budapestre. Amikor a vízum lejárt, letartóztatták. Azóta jár táborról táborra.

– Kamerunban üldöztetésnek voltam kitéve – mondta Thomas. – A BBC-n éppen a múlt héten volt egy riport arról, hogy Kamerunban lemészárolják és megölik az embereket csak azért, mert tüntetni mernek.⁷ A tisztviselők most azt mondják, azért késik a döntés az ügyemben, mert eddig hat alkalommal hallgattak meg, és mindig elmentmondásokba keveredtem. Én bizonyítottam, hogy szenvedtem az üldöztetésektől, de nem változott semmi. A BÁH egyik embere bizalmasan megsúgta nekem: egy kameruni állampolgár soha nem fog itt menedékjogot kapni, kivéve, ha homoszexuális.

Felmentem a BBC honlapjára. November hónapban a kameruni Bamendában tényleg zavargások voltak. Ezek azért törtek ki, mert az ország északnyugati részébe, ahol leginkább angolul beszélnek, a hatóságok megpróbálták csak franciául beszélő tanárokat és hivatalnokokat küldeni. Kamerun valaha német gyarmat volt, de Németország az első világháború után elvesztette gyarmatait, és azokat angol és francia területekre osztották fel. A lakosság a délnyugati és az északnyugati területeken, a nigériai határ mentén az angolt beszéli, a többi rész francia nyelvű. A BBC idézi az egyik tüntető szavait. Szerinte az ország tízmillió angolul beszélő állampolgára háttérbe van szorítva, és ez így megy már 50 éve. A zavargások miatt az összes angol nyelvű iskolát ideiglenesen bezárták. A BÁH hivatalnokai vajon miként követik a menekültek hazájában bekövetkező politikai eseményeket?

– Itt a körmendi táborban a fő baj a fűtéssel van. Nem szeretünk a szabad ég alatt aludni, viszont a sátor olyan, mintha odakint lennénk. Aludni akarnánk, de befúj a szél. Bárhogy is fűtünk, a közepén álló kályha melege nem marad bent, húz be a hideg. Kétóránként újabb fát teszünk a tűzre, de ez sem változtat semmin. Az ember belülről fázik.

Megkérdezem, mire vágyik.

– Vegyészmérnöknek készültem, szeretném folytatni az iskolát. Jobb jövőt remélünk, minden értelemben. Szeretnék hasznos tagja lenni a társadalomnak. Obama elnök 2016. januári beszédében jelentette be, hogy beindítják a Moonshot programot a rák leküzdésére.⁸ Még Bicskén voltam, amikor elkezdtem németül tanulni a budapesti Goethe Intézetben, de innen nem tudom folytatni az órákat. Remé-

Németh Zoltán körmendi plébános

lem, békét találok itt. Megy a propaganda, hogy a bevándorlók ilyenek meg olyanok, de szerencsére vannak még emberek, akik tudják: a bevándorlók nem rosszak! Az édesapám baptista, az édesanyám katolikus. Baptista középiskolába jártam. De az üzenet ugyanaz. Jézus Krisztus meghalt a kereszten, de addig segített mindenkin. Nem szabadna szétválasztani a muzulmánokat a keresztényektől, ahogy a kormány teszi. Vannak köztünk különbségek, de mindenkin segíteni kell. A hasonlóságokra kell helyezni a hangsúlyt... és haladni együtt előre.

A konyhában egy afgán fiatalember áll mellette, a huszonegy éves Abdul. Görögországon, Macedónián és Szerbián át érkezett, és egyszer még egy tehervonaton megbújva Németországba is eljutott. De a német rendőrség elkapta, és visszairányította a dublini egyezmény alapján abba az országba, ahol először regisztrálták: Magyarországra. Most egyszerűen nem tudja, hová menjen.

2016 őszén Afganisztánt ismét elöntötte az erőszak hulláma.⁹ Az EU, de főként Németország pont ekkor kezdte el az afgán menekültek visszairányítását Afganisztánba. Az EASO szerint a kormányerők és a lázadók a polgári lakosság elleni műveletekben egyforma mértékben vesznek részt. Béke és stabilitás Kabul egyes kerületeit kivéve már se-

Sári Gabriella és a Nyugat-Kamerunból menekült Thomas Körmenden

hol sincs az országban. Mindezek ellenére október 4-én megkezdtek az EU–afgán Joint Way Forward terv kivitelezését. Eszerint az EU-tag-államokból charterjáratok indulhatnak Afganisztán felé, hogy hazavigék azokat az afgánokat, akik maguktól nem indulnak el.¹⁰

Abdul Ghafur menekültjogi aktivista, akit 2013-ban Norvégia kiutasított, az EUobserver című online lapnak a következőket mondta: „A fiatal afgánok már semmilyen jövőt nem látnak Afganisztánban. A legtöbbjük Kabulban rostokol, mert képtelen hazautazni a tartományokba. Ha egyszer hazavitték őket, utána már kevés vagy semmilyen segítséget sem kapnak. Így sokan megint megpróbálnak útra kelni Európa felé.”¹¹

Legalább 2,7 millió afgán menekült van Pakisztánban és Iránban. 2015-ben az Európát elérő menedékkérők majdnem ötöde, 178 ezer Afganisztánból érkezett.

Sári Gabriella elmondta, miért segít a menekülteknek. 2009-ben pár hónapot Szíriában töltött, templomi freskókat restaurált. Utána szociális munkásként dolgozott Bicskén. A menekültek sanyarú sorsa mélyen megérintette. A sajtókonferencián Németh Zoltán védelmébe vette azt a döntését, hogy a parókiára hívta a menekülteket. A tervét sem az egy-

házi tanács, sem a rendőrség nem ellenezte. A menekülteknek mindössze naponta egyszer jelentkezniük kell a táborban, és ezt meg is teszik. Az első nap nyolcan maradtak éjszakára, a másodikon öten. Moshattak, főzhettek a vendégházban. Azt tervezte, hogy nagy karácsonyi vacsorát tart nekik.

Megkérdeztem, miként lehet az, hogy a magyarországi parókiák közül csak a körmendi tett eleget a Szentatya felhívásának, miszerint segítsünk a menekülteknek?¹²

– Nem mi vagyunk egyedül. Szerintem minden pap ugyanezt tenné, ha hasonló helyzetben lenne, azaz itt a határnál. [...] Szerke az országban sokan segítenek, magánszemélyként. A pápa tavaly a szeptember 6-i vasárnapi miséje után tette közzé a felhívását, és sokan törni kezdtek a fejüket, mit is tehetnének. Szeptember 9-én összehívtam az egyházi tanácsadó testületet ide Körmentre annak megtárgyalására, hogy a Szentatya felhívásának miként tehetnénk eleget. A jelenlévők többségének az volt a reakciója, hogy »ezt már azért sem kell komolyan venni, mert nem lesz itt egy menekült sem«. De pontosan ugyanezen a napon a kormány elkezdte építeni a menekültközpontot Körmenten.»

2015 szeptemberében lezárták a magyar–szerb határt a menekültek előtt. Utána pár napig a horvát határnál fekvő Beremendről ide, Körmentre hozták a menekülteket. Németh Zoltán és a hívők éjjel-nappal segítettek nekik.

– Azt nem tudom, hogy közöttük hány volt a „terrorista”. Amit tudok, az az, hogy sok hálás emberrel találkoztunk, olyanokkal, akik nagyon nehéz körülmények közé kerültek. Ismerjük be, hogy Nyugaton nem alakult ki pozitív kép a magyarokról. Néhány hete beszéltem egy bencés apáttal, aki elmondta, hogy Magyarországról az a hír járja, ott gyűlölik a menekülteket. Persze megpróbáltam árnyalni ezt a képet. Mondtam neki, hogy a magyarok nem utálják az idegeneket. Talán csak félnek vagy aggódnak, ha nagy tömegekben látják beözönlenni őket. Az elmúlt napon sok e-mailt és üzenetet kaptam olyanoktól, akik támogatják, amit csinálunk és felajánlják a segítségüket. A nevét és a címét mindenki megadta. Akik a médiában a kétségeiket hangoztatják vagy a szkepticizmusuknak adnak hangot, általában névtelenül gyűlölködnek. A parókiám semmiképpen sem kívánja elvégezni az állam munkáját az állam helyett. De amennyire én tudom, ha valaki ki-

mutatja, hogy keresztény és jótekönykodik, azzal nem szeg meg egyetlen törvényt sem.

A Körmentről vezető út Güssingnél keresztezi az osztrák határt. A magyar oldalon nem volt határellenőrzés. Az osztrákoknál egy barátságos rendőr kijött a faházából, röpké pillantást vetett az autómra, aztán intett, hogy mehetek. Az osztrák rádióban híreket mondtak. Németországból nemsokára több száz afgánt toloncolnak vissza Afganisztánba.

Ali Szadatot utoljára az adaševci moteltáborban láttam szeptemberben. A huszonnyolc éves férfinak cége volt Afganisztánban, távközlési tornyokat importált Oroszországból. A cég ma is megvan, de neki el kellett jönnie, mert őt és a családját megfenyegették – azt állítja, mindkét oldalról –, ha nem fizet védelmi pénzt, nagy baj lesz. Úgy döntött, a négy nővérével együtt elhagyja a hazáját. Mindannyian egyetemet végeztek. Ali azt tervezte, ha már biztonságban lesznek Ausztriában, visszatér Afganisztánba, felszámolja az ottani cégét, és Európában újrakezdi.

Körmentről kétórás autót Traiskirchen. Először csinos osztrák falvakon haladok át, aztán rátérek az A2 autópályára észak, azaz Bécs felé. A menekülttábor, amely valaha az osztrák–magyar hadsereg lovaságának volt a szálláshelye, arról is nevezetes, hogy 1956-ban sok magyart fogadott be.¹³ A telket övező alacsony fal és az épületek a gödöllői kastélyra emlékeztetnek. Az udvaron, ahol valaha a lovakat tanították be, most nagy fehér UNHCR-sátrak állnak. Kint az úton önkéntesek osztanak meleg italt. Amikor odaértem, Ali nem volt ott: dolgozni ment, hogy pénzt keressen a három egyedül utazó gyerekének.

Így hát felkerekedtem, hogy szétnézzek egy kicsit. A városkában van egy Szent Miklósról elnevezett 15. századi kis templom, egy jó könyvesbolt, néhány kávéház, egy indiai étterem és egy pizzeria. Ennyi. Az egészen Bécsig húzódó dombok már fehérbe öltöztek. A táborlakók szabadon jönnek-mennek. A tábor körüli utcákon főleg őket látni, de a városközpontba nemigen mennek be. A főtéren egy férfi karácsonyfát árult.

Visszatérve Ali lelkesen üdvözölt a tábor főkapujánál, s felmutatta a műanyag tokba bűjtött igazolványát az örnek, hogy az kiengedje. Még csak fél hat volt, de a városkára már téli sötétség borult. Beaútoztunk egy pizzáért a centrumba. Ali most jobb kedvében volt, mint Szerbiában. Végre elérte az országot, ahová jönni akart. Már szervezte

az itteni életét, és emiatt a mobilja szinte percenként csengett. Az ide vezető útja jól mutatja a menekültek sokféle sorsát és azt, hogy egy kis férfibáj és szerencse mennyit javíthat a helyzeten. Alit a BBC már akkor kiszúrta magának Kabulban, amikor még el sem indult. Ali az utazása jó részét filmre vette azzal a GoPro kamerával, amit a munkatársaim még a hazájában adtak neki, és a BBC *Exodus* című dokumentumfilmjében is szerepelt.¹⁴

Az adaševci táborban olyan hasznossá tette magát, hogy a horgosi táborban „parancsnokká” léptették elő, ami a gyakorlatban annyit jelentett, hogy ő lett az összekötő a menekültek és a magyar menekültügyi hatóságok között, amikor el kellett dönteni, ki léphet be a tranzit-zónákba. Horgoson 28 napig volt parancsnok, miközben a nővérei a szabadkai befogadóközpontban várakoztak. Alinak sem a hideg, sem a folyton szakadó eső, sem a horgosi tábor nem tetszett. Az alapvető létesítmények sem voltak meg, de amíg ott tartózkodott, sikerült kiharcolnia a jobb élelmezést, extra pokrócokat és ami a legfontosabb, az egyszerűbb bejutást Magyarországra egy tucat menekült számára. Ali úgy emlékszik vissza Horgosra, hogy „olyan, akár a sivatag”. Az is meglepetést okozott nekem, hogy elmesélte, milyen sokan jutnak át a magyar kerítésen anélkül, hogy elkapnák őket. A drótot olyan könnyű átvágni, hogy szerinte három emberből egy átjut. A csempészek is a menekülőkkel tartanak, és ha elfogják őket, egyszerűen azt mondják, hogy ők is menekültek. Akadt olyan, aki minden éjjel átment és vissza is tért.

– Az embercsempészek, a bűnözők mindig egy lépéssel a rendőrök előtt járnak. Nagyon ügyesek.

Másokhoz hasonlóan, Ali is mesélt a rendőrség durvaságáról, ugyanakkor hozzátette: – De hozzám és a nővéreimhez rendesek voltak, amiért hálás is vagyok nekik. Mindössze négy órán át várakoztattak bennünket a tranzit-zónában, aztán busszal átvittek Vámoszabadiba, a nyitott táborba. Szerintem a magyar hatóságok szerették volna, ha menedékjogot kérek, mert hasznosnak tartottak. De nem állt szándékomban sokáig Magyarországon maradni. Ott olyan kevesen kapnak menedékjogot, hogy erre nekünk sem lett volna sok esélyünk. [...] Olyan országba vágytam, ahol kedvesek a menedékkérőkhöz.

Pár napot töltöttek Vámoszabadiban, aztán busszal elutaztak a közeli Győrbe, és megvették a vonatjegyeket Bécsig. A vasútállomáson, ami-

kor a rendőrök megpillantották őket, elkérték a tábor igazolását, majd közölték velük, hogy nem szállhatnak fel a vonatra. Úgy tettek, mintha beletörődtek volna a verdiktbe, és kimentek az állomás elé. Aztán, amikor a vonat megérkezett, ismét berohantak, egyenesen a peronra. Ez alkalommal senki sem akarta megállítani őket. A vonaton a hatóság békén hagyta őket. Már osztrák területen jártak, amikor egy osztrák rendőr észrevette, hogy Ali egyik nővérenek nincsenek rendben a papírai.

– Akkor színt vallottunk. Az egész úton, Afganisztántól idáig most először találkoztunk olyan rendőrökkel, akik barátságosak voltak hozzánk. Egy éjszakát a fogdában töltöttünk, aztán elvittek bennünket Traiskirchenbe. Bár ez egy tranzittábor, megengedték, hogy tovább maradjunk, mert van egy kis gond a tüdőmmel, és orvosi kezelésre szorulok.

Megkérdeztem tőle, hallotta-e, hogy Németország felgyorsítja az afgánok kitoloncolását.¹⁵

– Persze. Milyen ironikus, hogy az első ország, amely tárt karokkal fogadta az afgánokat, az lesz az első, amelyik a visszaküldésüket elkezdte – válaszolta. – A helyzet Afganisztánban most még rosszabb, mint egy évvel ezelőtt, és egyre rosszabbodik. Lesz, akit egyenesen a halálba küldenek vissza.

Megkérdeztem tőle, mi a véleménye arról a tizenhét éves afgánról, aki októberben megerőszakolt és megölt egy fiatal német lányt Freiburgban.¹⁶

– Először is, nagyon sajnálom a hölgy családját. Mindannyiunkat aggaszt az eset. De remélem, az emberek tudják, ahogy a kezünkön sem egyforma minden ujj, úgy az emberek sem egyformák. Nem minden afgán ilyen. Utánaéztem az elkövetőnek, aki Iránban nőtt fel. Az afgánok, különösen a tanult emberek, tisztelettudóak a nőkkel. De sok a kegyetlen ember is, akik úgy adják-veszik a nőket, mintha állatok lennének. Nagyon sajnálom a Freiburgban történeteket. A fickó rossz dolgot művelt, és azt szeretném, ha a bíróság megbüntetné.

– Mit tanácsol az európai politikusoknak?

– Hogy valamit nyerjünk, ahhoz valamit el is kell vesztenünk. Némi esetben Európa jól teszi, ha kitoloncol embereket. De Európának szüksége van fizikai munkásokra és betegápolókra, akiknek a munkájából az európai országok is hasznot húzhatnak. Mindenesetre a Közel- és Közép-Keleten uralkodó zűrzavar a beavatkozó európaiak hi-

bája. Az Afganisztánban dúló háborúkat a nagyon nyereséges európai és amerikai kábítószer-kereskedelem feletti ellenőrzés megkaparintásáért vívják. A NATO elég erős volt ahhoz, hogy megállítsa a háborút és legyőzze a Da'esh-t meg a Talibánt. Biztos jó oka van arra, hogy most nem teszi ezt.

Közelgett a karácsony, és én visszatértem Budapestre. Itt interjút készítettem Orbán Balázssal, a Migrációkutató Intézet (MKI) vezetőjével.

– Az MKI 14 hónapja dolgozik. Ez idő alatt mit talált? Pontosán kik a menedékkérők? Migránsok vagy menekültek? Miért jönnek? – teszem fel neki a kérdést.

– A magyarok nagy része úgy véli, hogy a magyar–szerb határra jelenleg olyanok érkeznek, akik nem menekültek, hanem gazdasági migránsok. Úgy gondolják, hogy azok az országok, ahonnan a migránsok jönnek, stabilak. Tudják, hogy komoly konfliktusok vannak szerte Európában, a Közel-Keleten, Fekete-Afrikában és Ázsiában, de nem gondolják úgy, hogy a migránsok a közvetlen üldöztetés elől menekülnének.

– Ez a vélemény idővel nem változik?

– Az MKI hivatalos kiindulópontja és az én személyes véleményem is az, hogy miközben a migránsok viselkedése szélsőséges módon összetett [...] mi Európában nem teszünk különbséget azok között, akiknek valóban szükségük van nemzetközi védelemre és akiknek nincs. Az 1951-es genfi konvenciónak mind a nyelvezete, mind a gyakorlata idejétmúlt. Reformra lenne szükség. A meglévő szabályok az érkezőket arra kényszerítik, hogy menekültstátuszért folyamodjanak, gyakran olyan országokba, ahol amúgy nem szeretnének maradni.

Orbán Balázs arra is megpróbált fényt deríteni, hogy a magyarok miért tűnnek olyan ellenségesnek a menekültekkel szemben. A 2016 elején végzett közvélemény-kutatást során a megkérdezettek negyede azt mondta, hogy volt személyes kapcsolata a menekültekkel az utcán, vonaton vagy vasútállomáson. Ezek 75 százaléka azt állította, hogy a tapasztalata inkább negatív volt, mint pozitív.

– Az elemzéseink szerint ez azért van így, mert a menekültek a határokat a szabályokat felrúgva lépik át, az országon pedig engedély

nélkül gyalogolnak át. Ez minden ország lakossága esetében így van. Tehát az az állítás, hogy a magyarok többsége ezeket az embereket nem szereti, nem igaz. Csak negatív tapasztalataik vannak róluk.

– Ez azt jelentené, hogy az óriásplakát-kampányoknak, a kormány folyamatos menekültellenes propagandájának nincs semmilyen hatása? – kérdeztem kicsit hitetlenkedve.

– Nem egészen. A TÁRKI 2015. szeptemberi felmérése azt mutatta, hogy amikor a számok a legmagasabbak, akkor az emberek rokonszenve is a legmagasabb fokon áll. A magyarokat nem az ideológia vagy az idegengyűlölet motiválja, hanem a pragmatizmus. A menekültek iránti rokonszenv foka akkor változott meg, amikor az emberek megtudták, mi a migráció módja. Látták, hogy mik történnek a Keletiben, és azt is, ahogy a migránsok menetelnek az autópályán. A magyarok szeretik a törvényt és a rendet, és amit láttak, az bizony nem erről szólt. A hozzáállásuk is ezért változott pozitívról negatívvá. A kormány perspektívájából nézve ez a helyzet a befogadó vagy tranzitországokban komoly feszültségeket okozott. Az embereknek jogos aggodalmaik voltak, és egy ilyen helyzetben az, hogy egy kormány miként reagál, nemigen számít. Míg 2015-ben Magyarországon a kormány az emberek aggodalmait komolyan vette, Ausztriában ez nem így történt. Az osztrák szavazók alapvető aggodalmainak ez a semmibe vétele komoly feszültségeket okozott a társadalomban. A szavazók radikalizálódtak. A véleményüket sokkal keményebben akarták kifejezni. Ez Magyarországon nem történt meg. Itt nem voltak migránsellenes demonstrációk. A közvéleményt a kormány kommunikációja nem radikalizálta, inkább csillapította.

Ugyanebben a hónapban a Magyar Helsinki Bizottság kiadott egy, a BÁH és a UNHCR számain alapuló statisztikát.¹⁷ Eszerint 2016 januárja és októbere között 28 ezren kértek menedéket Magyarországon. Közülük 69 százalék jött olyan övezetekből, ahol a terror az úr: Szíriából, Afganisztánból, Irakból vagy Szomáliából. Ha a magyar közvélemény erről nem tudott, akkor ennek az az oka, hogy félretájékoztatták.

– A magyar lakosságban van egy évek óta stagnáló számú kisebbség, amelyik nem szereti a külföldieket. Ez a radikális jobboldal. Eközben a többség úgy véli, hogy azok az emberek mások, mint mi, de mivel bajban vannak, segítenünk kell nekik. Ám az nem megoldás, hogy beengedjük őket, mert ez sem nekik, sem nekünk nem lenne jó. A magya-

rok többsége azt is mondja, hogy több pénzt kell beletennünk azokba a projektekbé, amelyek azokban az országokban segítenek, ahonnan ők jönnek. De azt nem gondoljuk, hogy be kellene fogadnunk őket, hogy itt kezdhessenek új életet, hiszen ezek az emberek nem akarnak úgy élni, ahogy mi élünk, mi pedig nem akarunk úgy élni, ahogy ők élnek. Azok, akik nem szeretik a migránsokat, ugyanazok, akik régebben nem szerették a cigányokat vagy a zsidókat. Ezek jellemzően radikális jobboldaliak, illetve radikális idegengyűlölők.

– Nem gondolja, hogy az ő narratívájuk szélesebb körben is elterjedőben van a társadalomban?

– Nem, nem gondolom. Csak annyit lehet észrevenni, hogy ők egy kicsit élesebben fogalmaznak, és jobban az előtérben vannak. A szociológiában ez ismert dolog. Hasonló helyzetekben az ilyesfajta emberek hangosabbak, sokkal láthatóbbak, de hosszú távon ez már nincs így. A jelenség el fog tűnni.

Megint belém villant, milyen kevés magyar, ide érve a legiskolázottabbakat is, szerzett bármilyen tapasztalatot arról, hogy milyen egy multikulturális társadalomban élni. Érdekesnek találtam azt is, hogy amikor befolyásos emberekkel beszélgettem Magyarországon, milyen gyakran hozták fel azokat az elméleteket, amelyeket Samuel Huntington fejtett ki *A civilizációk összecsapása* című művében.

Abban a hónapban később is eszembe jutott Orbán Balázs. A lútoni repülőtérén akartam kocsit bérelni. A fiatal recepciós nő úgy beszélt angolul, mint én, akcentus nélkül, bár a hangja valahogy puhább volt. Gondosan megkötött fejkendőt viselt, egy hajszálat sem hagyva fedetlenül. Úgy éreztem, a jelenléte gazdagítja Angliát.

Beszélgetést szerveztem Ossamah Bourglával, akivel először Bicskén találkoztam 2015 szeptemberében. A szíriai orvos eredetileg a Damaszkusz közeli Tall faluban élt. A kollégáktól hallottam, hogy a családjával el akarja hagyni Magyarországot. Neki egy kicsit más a véleménye az idegengyűlöletről, mint Orbán Balásznak.

A lánya, Amira lakásában találkoztunk Budapest VIII. kerületében.

Ossamah az ötvenes évei derekán járó, kellemes modorú férfi. Öt gyereke van, négy lánya és egy fia, akárcsak Orbán Viktor, akivel

Dr. Ossamah Bourglá és lánya, Amira

2008-ban egyszer találkozott is. Ossamah a bicskei labdarúgócsapat elnöke, és a fia a csapatban focizik. Orbán fia, Gáspár ugyanabban a bajnokságban játszott. Egyszer meccsen váltottak pár szót, és Ossamah rokonszenvesnek találta a fiút.

– Hafez Asszad szocialista kormánya küldött Magyarországra. Fia-tal diákként részt vettem a korábbi forradalomban, amely 1978 és 1981 között zajlott le. Védjük Asszadot. Akkor még hittem abban a rezsimben. Csak később tudtam meg, milyen szörnyű dolgokat művelt. Az orvosi tanulmányaimat Budapesten kezdtem el, aztán Szegeden végeztem. Budapestet túlságosan zsúfoltnak találtam. Beleszerettem a későbbi feleségembe, és körzeti orvosként először Ózdra, majd 1992-ben Bicskére költöztünk. Egymás után születtek a gyerekek. Az első Szegeden, aztán kettő Ózdon, egy Budapesten és egy Komáromban. Mindig szerettem Magyarországot és a magyarokat. Sötét a bőröm és úgy is nézek ki, mint egy bevándorló, de senki sem volt ellenséges velem, egészen az 1990-es évek elejéig. 1991-ben és 1992-ben gyakran szerepelt a közéletben Csurka István és Király B. Izabella. Sikerült felhergelniük egy csomó skinheadet. Akkoriban, ha valamelyikünk át akart utazni a fővárosra, igyekeztünk csak nappal közlekedni. Manapság

nem a skinheadekkel van a baj, hanem a kormánnyal. 2009-ben szolidaritásból beléptem az MSZP-be. Éppen akkor, amikor sokan kiléptek a pártból. Számomra fontos a társadalmi igazságosság. 2015 januárjában, a *Charlie Hebdo* elleni terrortámadás után Orbán Viktor kommentálta az eseményeket, és én döbbenet hallgattam a szavait. Mindenki elment Párizsba, hogy gyászolja a halottakat, de Orbán csak azért utazott oda, hogy bejelentse menekült- és iszlámellenes mozgalmát. Néhány héttel később részt vettem egy beszélgetésen az ATV *Egyenes beszéd* című műsorában. Megpróbáltam kifejtetni, hogy Orbán beszéde milyen veszélyes, hová vezethet. Akkor már tudtam: Magyarországot el kell hagynunk. Továbbra is szeretem ezt az országot, otthon érzem itt magam, szóval ez nagyon nehéz döntés volt. De meg kell tennünk, mert a beszéd után többé nem éreztük biztonságban magunkat. A városomban orvosként megbecsülnek, de másutt senki sem tudja, ki vagyok. Csak azt látják, hogy itt egy idegen, talán egy másik menekült, akit gyűlölni kell. Fizikailag soha nem bántottak bennünket, de szidalmakban az ominózus beszéd óta már volt részünk.

A 22 esztendő Amira éppen most végzett az egyetemen, élelmiszermérnök. Részmunkaidőben dolgozott a budapesti belváros üzleti negyedében egy kávéház vezetőjeként.

– Voltak egészen durva vendégek is. Eleinte nemigen érdekelt a dolog, nem is nagyon figyeltem rájuk. De amikor a kormány elkezdte kirakni a plakátjait, az emberek kezdtek bedurvulni. Az első esetre tisztán emlékszem. A kávéházban mindenkin volt kitűző a nevével. Egy vendég megkérdezte, honnan jöttem, és hogy lehet az, hogy ilyen szépen beszélek magyarul. Mondtam neki, hogy itt születtem. Elég agresszíven reagált: „Nem! Azt kérdeztem, honnan jöttél!” Mondtam neki, hogy mivel itt születtem, tehát szerintem magyar vagyok, és én vagyok itt a vezető. Akkor elkezdett szidalmazni, hogy ellopom a magyarok munkáját, és így tovább. Én és a kollégáim csak nevetünk az egészen. De a második eset már durvább volt. Az egyik vendég capuccinót kért, és én megkérdeztem, milyen capuccino legyen, medium vagy large. A vendég iszonyú hangon rám rivallt, hogy ő magyar capuccinót kért. Már rájöhetnék, hogy Magyarországon vagyok, és ideje megtanulnom, hogyan kell magyar capuccinót készíteni. Az ilyen és ehhez hasonló esetek szinte minden nap ismétlődtek, úgy-

hogy kiléptem. A meglepő az volt, hogy a kávéházba leginkább irodisták jártak, azaz tanult, művelt emberek.

– Nem fél attól, hogy a Brexit után ugyanez megtörténhet Angliában is?

– Egyáltalán nem. Anglia egészen más. Fél évet dolgoztam odakint, és az emberek olyan kedvesek. Elfogadják, ha valaki egy másik országból jött, és én azért vagyok itt, hogy kiszolgáljam őket. Kedvesek és udvariasok voltak, pedig a manchesteri tájszólást sokszor nem értettem. De mindenki segítőkész volt. Egyetlen esetre sem emlékszem, amikor valaki durván szólt volna hozzám.

– Nagy a különbség aközött, amit a kormány mond, és amit az emberek gondolnak – teszi hozzá Ossamah. – Természetesen minden országban vannak olyanok, akik nem szeretik az idegeneket, de a nagy gond itt Magyarországon az, hogy a gyűlöletet maga a kormány gerjeszti. A feleségem és a négy másik gyerekem már Angliában dolgozik. Amira még befejezi az angol tanfolyamot, levizsgázik, aztán irány Anglia.

A 2016. év azzal ért véget, hogy teherautó hajtott a berlini karácsonyi vásári forgatagába, és lövöldözés volt egy isztambuli night-clubban. A berlini terrorcselekmény elkövetője egy tunéziai menedékkérő volt, akinek a kérelmét elutasították; a férfi felszívódott, mielőtt kitoloncolhatták volna.

2017. január 11-én Barack Obama elmondta búcsúbeszédét, vigasztalva támogatóit, akiket Donald Trump győzelme letaglózott. Beszédében elítélte az „autokratákat” mindenütt.

„A hit az értelemben és a szabad vállalkozásban, és abban, hogy a jog a hatalom felett áll, lehetővé tette az Egyesült Államok számára azt, hogy ellenálljon a fasizmus és a zsarnokság csáberejének a válság idején, és felépítse a második világháború utáni rendet a többi demokráciával együtt. Ezt a rendet most valakik fel akarják forgatni. Először erőszakos fanatikusok, akik azt állítják, hogy az iszlámot képviselik; nemrég autokraták külföldi fővárosokban, akik a szabad piacokat, a nyitott demokráciákat és magát a civil társadalmat is fenyegetésnek tekintik, amelyek aláássák a hatalmukat. A mi demokráciánk számára mind

az egyik, mind a másik sokkal komolyabb veszélyt jelent, mint egy autóba rejtett bomba vagy egy rakéta.”

Donald Trump január 20-án tette le elnöki esküjét. Ugyanezen a napon a pápa levelet küldött neki, amelyben azt üzenete, hogy az új elnöknek nem szabadna elfelejtenie az USA nagyszerű hagyományát, az elnyomottak iránti könyörületességet.¹⁸

„Szeretnénk, ha az Ön vezetése alatt álló ország nagyságát továbbra is mindenekfelett az határozná meg, hogy Amerika mennyire aggódik a szegényekért, a számkivetettekért és a szükségét szenvedőkért, akik az ajtónk előtt állnak...”

Az ajtó előtt állók szenvedtek a fagyos téltől a Balkánon. Évek óta nem volt ilyen hideg. Hatezer ember zsúfolódott a hivatalos táborokba, míg kétezren éltek azokon kívül vagy a belgrádi pályaudvar mögötti rakárban, a romos téglagyárban Szabadka külterületén, illetve a horgosi és kelebiai ideiglenes táborokban. Az Orvosok Határok Nélkül, az önkéntesek és az olyan civil szervezetek laza hálózata, mint a Fresh Response mindent próbáltak megtenni azért, hogy a menekülteken segítsenek. Kezelték a fagyott végtagokat, az égési sérüléseket és a kutyaharapások meg gumibotozások okozta sebeket.

Stéphane Moissaing, az MSF szerbiai vezetője így nyilatkozott: „Hónapok óta kérjük az EU-t, a UNHCR-t és a szerb hatóságokat, hogy ennek a katasztrofális helyzetnek az elkerülésére találjanak ki hosszú távú megoldásokat. Mivel ezen intézmények képtelenek voltak cselekedni, még a legalapvetőbb szükségleteket sem tudták kielégíteni. Így a sebezhető embereket még több szenvedésnek tették ki. Szerbia és Bulgária határainál többen kihültek és meghaltak. Nem ülhetünk egyszerűen itt, számolgatva, hányan haltak meg a veszélyes határátkelések közben, vagy estek erőszak áldozatául a balkáni útvonal lezárása óta.”¹⁹

Budapesten Orbán Viktor belbiztonsági főtanácsadója, Bakondi György a következőket mondta: A tömeges illegális migráció idén is jelentős gond marad.

Ez a két ember, Stéphane Moissaing és Bakondi György ugyanazt a jelenséget írták le, mégis mintha két különböző bolygón élnének.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Határvidék

A menekültekben leginkább az eltökéltségüket és a kitartásukat csodálom.

VARGA TIBOR LELKÉSZ, Szabadka

Farkas Ildikó biztos kézzel vezeti a nagy terepjárót a hóban a mély keréknyomok között. Már 14 éve viszi az ebédet a Mórahalom körüli tanyavilágban élő időseknek, szegényeknek és elesetteknek. Ismeri az összes dűlőt és facsoportot, s akár csukott szemmel is rátalál mind-egyik félig romos vagy hevenyészve újjáépített tanyára. A terepjáró hátsó részében ott a kilenc műanyag edény, mindegyiken nagy betűkkel virít a kuncaft neve: István, András, Edit. Az egyikben sertésszelet, a másikban kelkáposzta-főzelék, a harmadikban húsleves... Az ételt a mórahalmi idősek otthonában főzik. Egy ebéd ára 585 forint. Ha heti öt alkalmat veszünk, ez havonta mindössze durván 10 ezer forint, viszont a tanyákon vannak olyanok, akiknek havi 27 500 forintból kell megélniük. Ők féláron kapják az ételt.

Ildikó tűzifát is visz, és az iskolába is elszállítja a gyerekeket. A tanyák közel fekszenek a határkerítéshez, és az összes kuncaftjának volt már valamilyen tapasztalata a menekültekkel.

András sajnálja őket. Soha nem mond „migránst”, mindig azt mondja, „menekült”. 2015 nyarán több százan mentek át a földjén. Néhányukra a csűrben lelt rá, ott aludtak. Nagyon meleg volt, hát húzott nekik vizet a kútból. András 1947 farkasordító telén született abban a kis házban, ahol azóta is él. A bába több napon át velük maradt.

– Szegény anyám, nehéz szülése volt.

Csúszda és pengésdrót, Tompa

István pár hóval telt keréknyommal arrébb él, szintén egyedül. A nyolcvannégy éves, sovány férfi Andrással ellentétben nem rokon-szenvezik a menekültekkel. Nehéz élete volt neki is, árván nőtt fel. Egy kulák fogadta örökbe, akinek aztán elkobozták a kommunisták a földjeit. Mivel egy kulák nevelt fia volt, szénbányába küldték dolgozni. István támogatja Orbán Viktort, és helyesli a kerítésépítést.

– A migránsok csak szemetet hagytak maguk után. Az ember akár-hová ment, mindenütt műanyag és szemét – panaszoja.

A saját szenvedése és a menekülteké között semmi párhuzamot nem lát. Azt mondja: – Mindent túléltem, ami itt történt, és maradtam.

A menekültek tömegestül haladtak el a háza közelében, de soha egyetlen szót sem váltott velük. Mintha egy másik bolygóról csöppen-tek volna ide. A házigazdánk szerint „vonultak, akár a hangyák”. István a korát meghazudtolóan fürgén felpattan, hogy szerény kis konyhájában feltegye melegedni a kávé a régi, fatüzeléses tűzhelyre.

Nézem a tájat, miközben a terepjáróval egyik tanyáról haladunk a másikra. Láncra vert kutyák, hasznavehetetlen, rozsdamarta mező-gazdasági gépek, omladozó ólak disznók nélkül, egy túl szoros kötél-

A tompai tranzitóna

búslakodó magányos számár, egy kis polcon két egymást melengető macska, összegömbölyödve. Mély a falusi szegénység Magyarországon.

Az egyik házban egy kilencvenéves asszony azt kérdezi tőlünk, meddig tart még a fagy. Az ágya mellett gyógyszeres dobozok. Megszá-moltam: tíz doboz.

Ahová csak nézünk, sanyarú sorsok, betegség és túl kevés pénz a megélhetéshez. Az egyik férfi elmondja, hogy a kormány tízezer forint-os karácsonyi ajándéka milyen sokat jelentett neki. Egy másik arra pa-naszkodott, hogy az 1,6 százalékos nyugdíjmelés milyen kevés. Az egyik pofásabb tanyán egy kakas üdvözölt bennünket hangos kukorékolással. A falon oklevelek lógtak arról, hogy a tanyasiak milyen bátran és oda-adóan segítettek a közösséget a szörnyű 1970-es tiszai árvíz idején.

Tompa nyugatra, az 55-ös úton fekszik, ide félóra autóval. Az utat még a menekültválság előtt rendbe hozták. A határ mentén járőröző rendőrségi és katonai járművek most főleg ezt használják szállítási út-vonalként.

A tompai városháza előtt találkozunk egy helyi idegenvezetővel, Sándorral. A régi védműveket szeretnék látni. Tompa a trianoni bé-

kediktátum terméke, 1920 előtt az innen 12 kilométerre délre fekvő Szabadka kertvárosának számított.¹ Trianon után ott maradt elzárva az anyavárosától – már nem volt egyéb, mint egy sor ház, mindenféle látnivaló nélkül.

Sándor körbevezet bennünket Tompa utcáin. Meg-megállunk, aztán egyszer csak elérjük a bunkereket. Utóbbiakat az 50-es évek elején építették, amikor felsejlett, hogy kitör a háború a szocialista táboron belül, s talán fel kell lépni Tito Jugoszláviája ellen.

– A határkerítés nem megoldás, csak egy ideiglenes lépés – véli Sándor. – Ha elszánt migránsok egy nagyobb csoportja át akarna törni rajta, megtehetnék... kivéve, ha a határőrök éles lőszert használnának. Na, abból mekkora nemzetközi botrány lenne! Szerintem az arab világból érkező migránsok képtelenek integrálódni Európába. Nézzék csak meg a mi cigányainkat! Bár a sötétebb bőrű emberekkel semmi bajom...

Elérjük a határátkelőt. Az út mindkét oldalán kis éttermek és benzinkutak, előttük sok lerobbant jármű. Minden üzlet vagy már bezárt, vagy teljesen lepusztult.

– A délszláv háborúk idején itt aranyéletük volt az embercsempészeknek – magyarázza. – Közöttük sok volt a helybéli.

Magyarország határvidékein, Szerbiában és keletre, Romániában az emberek egy része megtalálta a módját, hogyan másszon ki a szegénységből. Magyarországon túl – úgy tűnik – könnyebb felismerni a menekültekben a sorstársat, akik érdemesek a segítségre, s nem ellenségek.

Varga Tibor lelkészt Szabadkán úgy ismerik, mint aki minden rászorulóknak szívesen segít. Az egyik forgalmas útról nyíló apró irodájába néhány lépcső vezet le. Épp egyszerre érkezem meg egy idős roma asszonnyal, aki csak beugrott, hogy megkérdezze, akad-e néhány feleslegessé vált takaró vagy esetleg pár banán. Az asszonynak nem kell üres kézzel távoznia. Az irodában rengeteg élelmiszer és takaró van felhalmozva. Tibor a Golgota Keresztény Gyülekezet lelképásztora, ami az amerikai eredetű Calvary Chapel magyarországi hitközsége. Jól megtermett ember, akit hite és hihetetlen energiája hajt előre, hiszen

meg van győződve róla, hogy tevékenységével Isten munkáját segíti a Földön. Az elmúlt három évben rengeteget tett azért, hogy a Szabadka környékén álló elhagyatott házakban és erdőségekben élő menekülteken segítsen. Hetente körülbelül 500 eurót tud összegyűjteni, amit teljes egészében rájuk fordít. Minden menekültnek elmagyarázza, hogy az ajándékok nem személyesen tőle, hanem Istentől érkeznek.

Együtt megyünk bevásárolni a város határában található óriási szupermarketbe. Mindenből a legolcsóbbat veszi – hatalmas zsákokban krumplit, hagymát, fokhagymát, sok zacskó rizst, lisztet, tejet, cukrot, napraforgóolajat, 25 kiló babot és számolatlan mennyiségű filteres teát. Összesen 200 euró van a zsebében – ebből kell megetetnie legalább kétszáz menekültet. Alig néhány „luxuscikket” engedélyez: egy tucat egész csirkét, melyeket a menekültek nyílt tűzön tudnak majd megsütni, illetve néhány fűszert – kurkumát, gyömbért, csípős paprikát és curryt. Ha több pénz lenne nála, akkor is ugyanezeket a termékeket venné, csak még többet – mondja. Sok menekült ruhája és cipője nem elég meleg most, hogy az időjárás kezd hűvösebbre fordulni. Néha tud segíteni nekik, az adományoknak hála. De általában csak az alapvető élelmiszereket képes beszerezni.

– A menekültekben leginkább az eltökéltségüket és a kitartásukat csodálom – mondja, miközben az egyre jobban megpakolt bevásárlókocsit toljuk a sorok között. – A másik dolog pedig az, hogy a romákkal ellentétben a menekültek csak azt fogadják el, amire tényleg szükségük van, és az összes olyan dolgot visszautasítják, aminek nem látják pillanatnyilag hasznát. A romák viszont mindent begyűjtenek.

Kisvártatva tovább magyaráz:

– Ezek az emberek kihullottak a rendszerből, messze vannak a táboroktól. Persze ha minden menekült a táborokban lenne, azok hamar túlzsúfolttá válnának, és az újonnan érkezetteket visszaküldenék a macedón határ melletti Preševóba. Ezt a menekültek nem akarják. Nem akarnak lemondani arról, amit eddig elértek. Inkább vállalják, hogy az erdőben laknak.

– Nincs szükség sok pénzre ahhoz, hogy az embereket boldoggá tegyük. Jó volt látni az arcukat, amikor nyáron görögdinnyét vittem nekik. A görögdinnye nagyon olcsó itt akkor, úgyhogy jó sokat tudtam vinni – vetem közbe.

Sokszor Tibort is meghívják, hogy egyen velük, és ő általában nem tudja visszautasítani a hála ilyen megnyilvánulását, még akkor sem, ha épp sietnie kell valahová.

2017 őszére elkészült a második kerítéssor a magyar–szerb határon. A két kerítés között szervízút épült, melyet kizárólag a magyar rendőrség és honvédség járművei használhatnak. A kerítésre pár száz méterenként éjjellátó biztonsági kamerákat szereltek fel. A második kerítéssor áram alatt van, mint az egykori vasfüggöny – igaz, nem okoz maradandó sérülést, ám a biztonsági szolgálat azonnal észleli, ha valaki hozzáér. A menekültek kiszámolták, hogy körülbelül három perc áll rendelkezésükre, hogy a külső kerítés átvágása után átrohanjanak a második kerítéshez, és azon is átvergődjenek, mielőtt a biztonsági erők a helyszínre érkeznek. Tapasztalatból tudják, hogy ez csupán úgy sikerülhet, ha a kerítéshez tizenöt fős csoportokban érkeznek. A kerítésen átjutva háromfős csapatokra oszlanak, és öt különböző irányba kezdenek rohanni, majd elrejtőznek. Ez a módszer egészen jól működött a nyári hónapok alatt, amikor a fákon és a bokrokon nagy lomb volt, és a bűzát sem aratták még le.

Néhány menekült elmesélte nekem, hogy akár öt napon át is kénytelen volt egy helyben rejtőzni, víz és élelem nélkül. Csak ezután mertek továbbindulni. Ez idő alatt a magyar rendőrség kutyákkal, sőt néha helikopterekkel igyekezett a nyomukra bukkanni. Ez volt a „vadászat” – ahogy ők hívták. Azok, akiket elkaptak, gyakran arról számoltak be, hogy a rendőrök ütötték-verték őket, miközben a földön feküdtek. Csak akkor érezték biztonságban magukat, ha a Frontex határőrizeti misszió keretén belül a helyszínen szolgálatot teljesítő német vagy osztrák rendőrök is jelen voltak – ilyenkor nem volt példa túlkapasra és durva bánásmódra.

Tiborral először a főút mellett, egy elhagyatott épületnél álltunk meg Palicson, az egykor gyönyörű tó és üdülőövezet közelében. Amint az autónk végigzötykölődött a földúton, a bokrok között itt-ott mozgást láttunk. Aztán amikor meglátták Tibort, előbújtak a rejtőzködő menekültek. A csontsovány bangladesi és pakisztáni muzulmán férfiak olyan örömmel ölelték meg a lelkészt, mintha rég nem látott nagybátyjuk volna. Tibor sokukat név szerint ismerte.

A bangladesi Hasszánnak egyszer már sikerült eljutnia Győrig, ahol azonban elkapták, és visszatoloncolták Szerbiába. A magyarországi tar-

tózkodásáról persze sok-sok története van. Amikor Budapesten metrózott, magyarul és angolul is bemondták, hogy „A következő megálló: Astoria”. Egy röpke pillanatra Hasszán azt hitte, hogy a hangosbemondó azt mondja: „A következő megálló: Ausztria”.

Tibor kinyitotta az autó csomagtartóját, és megkérdezte, hány ember él az egyszintes, romos házban, majd ennek megfelelően adott nekik élelmiszert. Az étel körülbelül három-négy napra elegendő, amíg Tibor vagy egy másik civil szervezet, például a BelgrAID újra fel nem keresi őket. A nyílt tűzön elhelyezett fémtálcákon még ott voltak a korábban elfogyasztott kenyér és currys bab maradékai. Az épületben a poros padlón szálnalmas pokróchalmok és törött üvegek. Az ajtókat, ablakokat, kábeleket és vízcsöveket a korábbi fosztogatók rég elvitték.

Ahogy az éjszakák egyre hűvösödtek, a férfiaknak leginkább hálózsákokra lett szükségük. Tibor türelmesen elmagyarázta, hogy sajnos erre nincsen anyagi kerete. Talán legközelebb. Az emberek megértően bólogattak. Csöndesen elmondták, mire lenne szükségük, de nem panaszkodtak, ha ezek nem állnak rendelkezésre. Az egyik szobában egy kifakult képeslap feküdt a földön. A feladója régies kézírással, magyarul kívánt kellemes húsvéti ünnepeket a ház egykori lakóinak. Nagy nehezen kibogarásztam a keltezt: 1964 áprilisa.

A magyar rendőrség igen lazán fogja fel a 2016 júliusa óta érvényben levő 8 kilométeres szabályt. Hasszánnak már huszonöt alkalommal sikerült átjutnia a magyar kerítésen, így igazi szakértővé vált. A magyar rendőrök némelyikét névről ismeri. Persze ennyi elég is volt. Jelenleg arra vár, hogy a bangladesi rokonai utaljanak neki némi pénzt a Western Unionon keresztül, aztán útra kel, hogy Horvátországon és Szlovénián át eljusson Olaszországba. Arra nincsen kerítés, ám a Duna, továbbá a rendőri és határvédelmi jelenlét komoly akadályt jelent. Az embercsempészek akár 3000 eurót is elkérnek egy fuvarért.

Elsőre talán meglepő, hogy a Nyugat-Európába igyekvő muzulmán menekülteknek rengeteget segítő Varga Tibor egyetért a magyar miniszterelnök bizonyos meglátásaival.

– A civilizációk összecsapása nem egyszerű dolog – magyarázza. – A kultúrák között valóban rengeteg a félreértés. Téves feltételezések azzal kapcsolatban, hogy a másik fél mit gondol és mit csinál. Azok az emberek, akik képtelenek beilleszkedni új hazájuk társadalmába, létre-

hozzák saját párhuzamos társadalmukat. Nagyon veszélyes, ha valaki nem keveredik másokkal. Az ilyen emberek ugyanolyan hatással lehetnek Európára, mint amilyen a rák az emberi szervezetre.

– Nem aggódik amiatt, hogy olyanoknak segít bejutni Európába, akik a jövőben komoly problémákat okozhatnak? – teszem fel a kérdést.

– Ez a probléma mindig felmerülhet. Humanitárius szervezet vagyunk, keresztény értékrenddel. Ezért nemcsak az a célunk, hogy másokon fizikai és anyagi szempontból segítsünk, hanem hogy a vallási felfogásunkat is tolmácsoljuk feléjük. Például hogy kizárólag Jézus Krisztus útján lehet eljutni az üdvözüléshez. Egyetlen másik vallás sem mentheti meg őket. Talán ez most szívtelenül hangzik. De Jézus is tudott szívtelen lenni. Azt mondta: senki sem térhet meg az Atyához, csak általam. Mi tisztában vagyunk azzal, hogy a más vallást követők elvesztett lelkek. De ettől még szeretettel fordulunk feléjük, Isten szeretetével.

Legboldogabb emlékei közé tartozik, amikor muzulmán vagy ateista menekülteket térített meg. A keresztelezési szertartást elhagyatott épületekben, vagy ha az idő engedte, szabadtéren tartották. A megkeresztelték között különösen sok volt az iráni. Szemtanúk meséltek azokról az emberekről, akik megtették ezt a hosszú utat, hogy keresztények lehessenek, és eközben rengeteg kereszténytől kaptak segítséget. Miután látták ezt a temérdek jószágot, ők is részesei akartak lenni.

– Európában az emberek elveszítették keresztényi életfelfogásukat, és olyan liberális életmódot folytatnak, amely egyáltalán nem hasonlít az egykori gyökereinkre. Európából eltűnt a keresztény identitás. Számunkra ez nem csupán egy elvégzendő munka, teljesen átéljük a feladatot. Nemcsak a menekülteknek segítsünk, hanem minden rászorulóknak.

A palicsi menekültek félnek a szerb rendőröktől. Egyikük megmutat egy bokrokban bujkáló férfi által, mobiltelefonnal készített, homályos felvételt, melyen civil ruhás rendőrök razziaznak az épületben. Nagydarab, rövid hajú férfiak sétálnak fel-alá a helyiségekben, szétverik az edényeket, tönkreteszik a víztartályokat, és minden erejükkel azon vannak, hogy a menekültek túlélésének törekény kellégeit elpusztítsák. Ez csak egyike a számos elrettentő lépésnek, amellyel a menekültek tudtára akarják adni, hogy nem látják őket szívesen. Tökéletes ellentéte Tibor keresztény jótekonyságának.

A romos épületet magunk mögött hagyva ismét beülünk a kisbuszba, és útnak indulunk. Átmegyünk a Belgrádot Budapesttel összekötő autópálya felett, majd a magyar határ közelében befordulunk egy almafákkal szegélyezett földútra. Tibor néhány távolabbi fenyőre mutat – az ott már Magyarország. És ott húzódik a magyar kerítés – igaz, az almafák most épp eltakarják. A kisbusz műszerfalán észreveszem a 89. zsoltár kézzel, nyomtatott betűkkel kiírt kezdő sorát: „Az Úr kegyelméről énekelek örökkön-örökké. Hűségedet hirdeti ajkam minden nemzedéken át.”

Tibor egy bozotos részen leállítja az autót. Várunk néhány percet, majd három férfi bukkan elő a sűrűből. Újabb ölelések. Ennek a két, ránézésre afgán menekültnek és afrikai társuknak még egy romos épület sincs a fejük felett, ahol meghúzhatnák magukat. Nincsenek egyedül; nagyjából egytucatnyi menekült lakik itt, sátrakban vagy saját maguk által eszkábált kunyhókban alszanak, és csak a megfelelő pillanatra várnak, hogy újra megpróbálkozzanak a kerítésen való átjutással. Tibor és a BelgrAID segítsége nélkül éheznének. Miután kiosztunk némi élelmiszert, ismét útnak indulunk, de előbb megkóstoljuk az édes piros almát, amelyből néhány még mindig ott csüng a fán, pedig a levelek már réges-régen lehullottak.

A helyiek gyakran visznek vizet és ételmet a menekülteknek, tudom meg Tibortól. De annak nem örülnek, ha a segélyszervezetek és az újságírók rendszeresen ide látogatnak, mert csak felkavarják az állóvizet, és felhívják a rendőrség figyelmét az itt élőkre.

A mai ételosztó kör utolsó állomása egy egykori udvarház valaha impozáns, téglából épült magtárépülete melletti mező. A földút szélén elhelyezett tábla tanúsága szerint ez a vidék különleges természeti értéket és szépséget képvisel számtalan ritka növényfajtaival. Körülbelül ötven férfi és nő várakozik itt – régen nem láttam ilyen népes csoportot. Tibornak megvan némelyikük WhatsApp elérhetősége, így már számítottak az érkezésére. Még több ölelés. Tibor néhányukkal viccelődik, míg másokkal inkább kimérten beszél. Pár férfi segít neki kipakolni az élelmiszereket. Az egyik nő megkérdezi, esetleg nem hozott-e pelenkát és egészségügyi betétet. Most nem, de majd legközelebb igyekszik hozni. A jelenlevők egy része, amikor megtudja, hogy Magyarországról jöttünk, azt kérdezi, hogy a magyarok miért akarják

őket sokkal erőteljesebben megállítani, mint az útjuk során megismert más nemzetek. Megpróbálom elmagyarázni a dolgot – példákat hozok fel a történelemből, megemlítem az emberekben élő félelmet és a kormánypropagandát. Ezen a kies mezőn, a kerítés rossz oldalán állva nem olyan egyszerű megmagyarázni mindezt.

2017. október 1-én, vasárnapon, tizenharc menekült kelt át a magyar–román határon körülbelül 100 kilométerre Szabadkától keletre. Tizenötén jazidik voltak, hárman pedig kurdok – mindannyian Irak északi részéről érkeztek. Öt gyerek is volt közöttük: egy kilencéves fiú ikerpár, Hachem és Pasha, egy tizenkét éves kislány, Horyan, egy kilencéves fiú, Aiman, és egy tizennégy esztendőes fiú, Karam. A határ e szakaszán nincs kerítés, a folyó természetes akadályként szolgál, de csak Nagylakig, akárcsak a Dráva a horvát–magyar határon. Két éjszaka vágtak át a mezőkön Apátfalva felé, napközben pihentek. Kedden, éjjel fél kettőkor találkoztak azzal az embercsempésszel, aki az előre kijelölt helyszínen várta őket. A tunéziai állampolgárságú férfi olasz rendszámú, hétülékes autójának hátsó öt ülése ki volt szedve. A menekültek bepréslődtek, és szorosan egymás mellé ültek. A húszéves Safaa elmesélte, mi történt ezután.

– Alig indultunk el pár perce, amikor észrevettük, hogy egy villogó rendőrautó jön mögöttünk. A sofőr arabul ránk ordított, hogy húzzuk össze magunkat, nehogy észrevegyenek. Aztán egyre jobban nyomta a gázt.

A továbbiakból már csak arra emlékszik, hogy a vizes fűben fekszik az összetört autó mellett. Gyereksírást és a rendőrök rádiójának reccsését hallotta. Mentőautók jöttek. Iszonyatosan fáj a keze. Körülnézett, látta az anyját, aki mozdulatlanul feküdt a fűben, és hallotta a húga, Szonja zokogását.

A balesetben a kilencéves fiúk anyja életét vesztette, akárcsak a tunéziai sofőr. A túlélők mindegyike megsérült, egyesek igen veszélyes sebesüléseket szenvedtek. Hele Sefer, Safaa anyja volt a legsúlyosabb sebesültek egyike. Koponyacsontja eltört, és súlyos agysérülést szenvedett. Amikor a baleset után három hónappal Safaa-val együtt megláto-

Menekült – festmény, temesvári tábor

gattam őt a szegedi kórházban, már ki tudta nyitni a szemét, és a kezét is egy kicsit mozgatta, de senkit nem ismert meg, és beszélni alig tudott.

Safaa szinte minden napját édesanyja betegágya mellett tölti. Az öt-éves húga, aki a baleset során könnyebb sérüléseket szenvedett, eljutott Németországba vonattal, Safaa bátyjának kíséretében. Hele állapota

2018 januárjára stabilizálódott, de mozogni továbbra sem tud. Safaa-nak sikerült összegyűjtenie elegendő pénzt a különböző családtagoktól – elsősorban Németországban dolgozó fivéréől –, hogy ki tudja fizetni anyja gyógykezelését, ami 2000 euróba kerül havonta, ugyan- is az asszonynak nem volt biztosítása, továbbá hogy egy olcsó szállást szerezzen magának. De három hónap elteltével az összekuporgatott összeg szinte teljesen elfogyott. Abban reménykedett, hogy édesanyját áthelyeztetheti Münchenbe, ahol fivére él, és akkor ők is vele tartanának. Úgy érezte, ott talán jobb egészségügyi ellátásban is részesülhetne. Az volt az álma, hogy édesanyja egy nap teljesen felépül, és az egész család Németországban élhet. (De Németország már épp elég menekültet befogadott, és nem akar még többnek otthont adni – legalábbis Bajorország, a Horst Seehofer vezette Bajor Keresztényszociális Unió főhadiszállása biztosan nem. A családegyesítési kérelem elbírálása akár évekbe is telhet. Safaa abban a reményben beszélt velem mint újságíróval, hogy ha édesanyja története nagyobb nyilvánosságot kap, akkor az együttérzés talán elősegíti az ügyüket). A szegedi orvosok azt mondták Safaa-nak, hogy nem tehetnek többet Heléért. Otthon kellene ápolni, családi körben, folyamatos figyelem közepette. Fontos lenne, hogy állandóan inger érje: beszélgessenek körülötte, szóljon a zene. Fizioterapeuták és pszichiáterek csapatának kellene gondoskodnia a felépüléséről. Ilyen az agysérülés természete: nem lehet tudni, mikor és mennyire fog visszatérni a beteg. De megfelelő gondoskodással, Hele állapota sokat javulhat, mondta dr. Varga Endre, a traumatológia osztály vezetője.

A magyar bevándorlási hatóságok bátorították Safaa-t és Helét, hogy kérjenek menedékjogot Magyarországon. Csak ebben az esetben lehet esélyük arra, hogy a jövőben Németországba költözzenek. Tétováztak. Safaa félt attól, hogy hónapokat töltsön a tranzit-zónában, hiszen akkor nem tudná ápolni az édesanyját.

Felkerestem a baleset más elszenvedőit is. Elsőként olyanoknak akadtam a nyomára, akik a határ túloldalán, Temesváron tartózkodtak.

A huszonnégy esztendőös Szamir az iraki Moszulból érkezett. Man-kóval, nehézkesen mozog. A menekülttábor Temesvár északi szélén egy nagy bevásárlóközpont mellett fekszik. Szamirnak komoly fájdalmai vannak. Bemegyünk a plázába, és megkeressük azt a kávézót, ahol a pincéernők közismerten nagyon kedvesek a menekültekkel. Megenge-

Ruqia, Ahlam, Yasmin, temesvári tábor

dik, hogy feltöltsék a lemerült telefonjukat, és hagyják, hogy akár órák hosszat elüldögéljenek a melegben, még akkor is, ha nem fogyasztanak semmit. Sőt néha még szendvicset és egy csésze teát is adnak nekik. Szamir narancssárga bélésű, sötét színű kapucnis pulóvert visel. Rövid szakálla és sötétbarna szeme van. Az arabról angolra fordításban a tábor egyik kurd lakója, Goran segített, aki szintén Romániában adott be menedékkérelmet.

Szamirnak két lány- és három fiútestvére van. Negyedik fivérének egy síita milícia gyilkolta meg szülővárosukban. Jó ideje egyetlen családtagjáról sem kapott hírt, azt sem tudja, életben vannak-e még. Az apja Szaddam Husszein hadseregében szolgált, de elmenekült, amikor az Amerikaiak 2003-ban megindították a hadműveleteiket. Amikor az Iszlám Állam 2014-ben elfoglalta a várost, az anyja három éven át rejtgette Szamirt, ezzel magyarázható, hogy nem sorozták be. Amikor a kormányerők visszafoglalták Moszult 2017 júliusában, veszélybe került, mert az Iszlám Állammal való kollaborációval gyanúsították.²

Először Törökországba ment, majd amikor biztonságosnak tartotta a hazatérést, visszatért Irakba. Ekkor azonban ugyanannak a fegyveres

Safaa a szegedi kórház előtt

Szamir, Temesvár

Aiman, temesvári tábor

Aidi, temesvári tábor

síita csoportnak a fogságába esett, amelyik a bátyját is megölte. Szamir börtönbe került, ahol megkínózták. Amikor szabadon engedték, ismét Törökországba menekült, majd onnan Bulgárián és Szerbián át érkezett Romániába. Elmondása szerint a baleset után megfelelő kórházi ellátásban részesült Magyarországon, ám a magyar rendőrök folyamatosan azt kérdezték, mikor épül már fel eléggé ahhoz, hogy kitoloncolhassák. Úgy véli, az orvosok idő előtt megengedték, hogy a rendőrök kihozzák a kórházból, aminek következtében a lábán végrehajtott operáció helye elfertőződött, így állapota ismét rosszabbra fordult. Amíg kórházban tartózkodott, állandóan két járőr vigyázott rá, pedig aligha volt olyan állapotban, hogy könnyedén elszökhesse. Sok más menekülttől eltérően Szamirnak nincsenek családtagjai, vagy barátai Nyugat-Európában, akikhez csatlakozhatna. Épp ezért úgy döntött, Romániában ad be menekültkérelmet, és reméli, megkapja a menekültstátuszt.

– Ha Isten is úgy akarja, én már nem szeretnék más országba továbbmenni – mondja.

De mihez kezd majd Romániában, ha megkapja a menekültstátuszt? – Szociális munkásként szeretnék dolgozni. Rengeteg ember nyújtott segítséget nekem az utam során. A jövőben én is szeretnék segíteni más menekülteknek.

A balesetben feleségével és tízéves kislányával együtt a negyvenöt éves Murat is megsérült. Mindhárman Szindzsárból érkeztek, ahol a jazidi közösséghez tartoztak. Egy héttel később ugyanabban a plázában, ugyanabban a kávézóban találkozom Murattal. Karácsony előtt vagyunk, és a tehetős helyiek kihasználják az utolsó pillanatokat a vásárlásra, dugig tömve bevásárlókocsijukat. A hangfalakból folyamatosan karácsonyi dalok szólnak. Ugyanaz a pincérnő szolgál ki minket. Én is a „berendezés” része lettem.

Murat is csak a baleset után tért magához, a roncs egy része teljesen elszorította a kezét. Felesége azonban még súlyosabb sérüléseket szenvedett: mindkét lába több helyen eltört. Kisfiuk Aiman megúsza egy kisebb horzsolással a fején.

Murat meg van győződve arról, hogy a feleségét a magyar kórház túl hamar kiengedte, hogy visszatoloncolhassák Romániába. Elmeséli, hogy órákon át kellett várniuk a hidegben a határon, amíg végre a magyar rendőrök átadták őket román kollégáiknak. Temesváron aztán a felesége megint kórházba került: a törött lábait többször is meg kellett operálni. Őt és tízéves fiukat, Aimat a menekülttáborban szállásolták el. Naivan felteszem a kérdést, hogy a menekülttáborban vannak-e gyerekek, akikkel a fia játszhat.

– Vannak más gyerekek – válaszolja némileg vonakodva –, és néha játszik is velük. De ideje nagy részét kitölti, hogy főz és mos ránk.

Murat fotókat és telefonnal készített felvételeket mutat a kislányról. Magam elé képzelem a komoly arcú tízéves fiút, aki családfőként kénytelen gondoskodni sebesült szüleiéről.

Elmeséli, milyen drámai körülmények között menekültek el Szindzsárból, amikor az Iszlám Állam milíciái megérkeztek. A tágabb családból csak nekik volt kocsijuk. Felesége és a kisfia mellé még annyi rokont beültetett, ahányan csak befértek, majd felautóztak a hegyekbe. Amikor vissza akart menni, hogy a felesége családját is kimentse, már túl késő volt – addigra a város elesett. Felesége családjának kilenc tagjáról – köztük fiatal lányokról és gyerekekről – továbbra sem tud-

nak semmit, két éve nem érkezett róluk hír. Attól tart, mindnyájan meghaltak.

Megkérdezem, hogy szerint valaha is visszatérnek-e Szindzsárba. Közben eszembe jut az a fénykép, amit 2015 novemberében Dimitrovgrádban mutatott nekem egy másik menekült család, akik szintén Szindzsárból érkeztek: törmelék és romok borítottak minden utcát.

– Hova menjek vissza? – kérdezi Murat halkan. – A ház mindkét oldalán azokat látnám, akiket az Iszlám Állam megölt. És ott vannak azok a helyek, ahol a harcok alatt eltűnt rokonaim éltek. Minden nap eszembe jutna a hiányuk. Akkor miért menjek vissza? Nem térhetek vissza a városba, amelyet ennyi baj sújt.

Jelenleg megpróbálja elérni nagybátyját Hannoverben. De Murat szerint a nagybátyja nem tud pénzt küldeni nekik, amivel lefizethetnének egy embercsempészt, aki kijuttathatná őket Németországba. Murat azt állítja, a magyar rendőrök 440 eurót kivetk a kabátzsebéből a baleset után, és hogy a baleset egy másik áldozatának zsebéből is hiányzott pénz, amikor visszakapta a ruháit a rendőrségtől. Ezt természetesen nem lehet bizonyítani. Képtelen vagyok elhinni, hogy a rendőrség vagy a kórházi dolgozók kirabolnák a gondjaikra bízott embereket, bármennyire kevésbé szimpatizálnak is a menekültekkel.

– Hogyan jellemezné a rendőrség és a kórházi dolgozók Önökkel szemben tanúsított viselkedését? – kérdezem.

– Az orvosok és az ápolók kedvesek voltak, de túl hamar engedték, hogy visszavigyenek minket Romániába. A magyar rendőrök egy része is kedves volt, de sajnos nem mindenki. – Éjjel-nappal több járőr felügyelte őket a kórházban. – A legfontosabb most az, hogy a feleségem felépüljön. Még mindig az a legnagyobb vágyam, hogy Németországban letelepedhessünk, és az Irakban levő négy gyerekem is utánunk jöhessen, hogy újra egy családként éljünk. Itt nem maradhatunk.

A bevásárlóközpont előtt egy kis senkiföldje terül el, tele szeméttel; mellette egy használaton kívüli gyárépület. A gyár kapui zárva, de az egyik romániai keresztény szervezet aktivistája odavezet az épület külső falába mélyesztett, egykor talán tárolóként használt három kis odúhoz, amelyekben szintén menekültek élnek. Mindegyikben néhány takaró és egy-két ruhadarab árválkodik. Ezekben a 1,5 négyzetméteres lyukakban még egy ember számára is kevés a hely – a lábukat sem tudják kinyújtani.

Temesvár másik végén Flavius Ilioni-Loga meginvitál az általa vezetett civil szervezet, az AidRom karácsonyi bulijára.³ A szervezetet eredetileg a romániai egyházak hozták létre az 1989-es forradalom utóhatásainak enyhítésére, azzal a céllal, hogy a nyugat-európai egyház adományait eljuttassák a rászorulókhhoz, elsősorban a legszegényebb rétegekhez és az árvaházakban élő gyerekekhez. Ez az alapvetően keresztény szervezet az évek alatt Bukarestben és Iaşiban (Jászvásár) is kirendeltségeket hozott létre, és ma már nem szorul nyugati segítségre. Két évtizeden keresztül elsősorban a romáknak és az emberkereskedelem áldozatainak nyújtott támogatást, ám 2015 óta főleg menekültekkel foglalkozik. Mint Flavius mondja, ahogy egykor a külföldiek segítettek a románoknak, úgy most a románok segítenek a külföldieknek – igaz, nem ugyanazon nemzetek tagjainak.

– Noha munkánk részben a románokra irányul, hiszen megpróbáljuk megértetni velük, hogy a menekültek igenis be tudnak illeszkedni a társadalomba.

2016-ban csak 1900 fő kért menedékjogot Romániában. Azonban ahogy 2017-től nehezebbé vált a közlekedés a balkáni útvonalon, és egyre több menekült ragadt Szerbiában, sokan Románia felé indultak tovább. 2017-ben már 4600 fő kért menedékjogot Romániában.⁴ A központban dolgozó önkéntesek is csak késve vették észre a problémát: egyszer csak azt látták, hogy egyre több idegen alszik Temesvár utcáin.

– Ez a tévében és az újságok szalagcímein is gyorsan megjelent: „Temesvárt elárasztották a migránsok”. Ez azonban erős túlzás volt... A közvélemény-kutatások alapján elmondható, hogy a románok többsége nem szeretné, hogy a menekültek az országba jöjjenek. De aztán amikor találkoznak velük, és rájönnek, hogy ugyanolyan emberek, mint ők, véleményük gyorsan megváltozik. Temesvár mindig is soknemzetiségű város volt – egymás mellett éltek románok, magyarok, svábok, szerbek és románok. Épp ezért ez az egyik legtoleránsabb román város. És ez a magyarázat arra is, hogy miért épp itt tört ki a forradalom 1989-ben.

Temesváron még egyetlen menekültet sem ért atrocitás, de a menekültekkel szembeni agresszió Románia egészére sem jellemző. Flavius egyetlen incidensről tud, amikor Bukarestben két fiú letépte egy lány fejkendőjét. A muzulmán lányról később kiderült, hogy Romániában

született, és nem menekülteként érkezett. Mindazonáltal Flaviust aggodalommal töltik el a közösségi médiában – többek között az AidRom Facebook-oldalán – egyre nagyobb számban felbukkanó negatív megnyilvánulások. Attól tart, hogy ellenséges hozzáállás van kialakulóban.

– A menekülteket maradásra vagy inkább továbbutazásra ösztönzi? – kérdezem.

– Ez nem a mi dolgunk, mármint az emberek meggyőzése vagy manipulálása. Saját maguknak kell meghozniuk a döntést. De az biztos, hogy az emberek ott szeretnek letelepedni, ahol úgy érzik, szívesen látják őket. Mi csupán annyit tehetünk, hogy a lehető legtöbb információval látjuk el őket. Ismertetjük velük a dublini egyezmény tartalmát, aminek értelmében elképzelhető, hogy vissza kell térniük ide vagy Bulgáriába, ahol először regisztrálták őket, még akkor is ha sikerül elérniük Németországot. – Kisvártatva hozzáfűzi: – Érdekes módon az arab országokból érkező menekültek közül sokan azonosulni tudnak a román kultúrával. Mi is szeretünk a szabadban lenni, ha jó az idő, és szívesen csevegünk, pletykálkodunk az utcán. Azok a menekültek, akik otthon érzik magukat itt, szívesen maradnak.

Romániában egy másik tényező is erősíti az elfogadó hozzáállást: az ország hosszú ideje népmozgások színtere, és jelenleg négymillió román állampolgár dolgozik külföldön.

– Az itteni emberek tisztában vannak azzal, hogy a migráció természetes jelenség. Az élet velejárója.

A nagyteremben szír, arab és afrikai gyerekek töltenek árpát fehér zoknikba, és amikor a zoknik kétharmadig megtelnek, egy kis zsineggel összekötik a szárukat. Így készítenek „hóembert” anyjuk, néha apjuk segítségével. A figura gombszemet kap, fejébe egy kis kalapot nyomnak, arcára mosolygó száját rajzolnak.

– Nem furcsa érzés, hogy muzulmánként karácsonyi díszeket készítenek? – teszem fel a kérdést egy iraki kurd férfinak, aki épp kisfiának segít, de gyorsan el is szégyellem magam. A férfi meglepetten néz rám.

– Miért lenne furcsa? Mi itt mindannyian segítünk egymásnak. Mindannyian ugyanabban az Istenben hiszünk – válaszolja.

Óvatos tapogatódzás után eljutok ahhoz a kilencéves ikerpárhoz, akik elveszítették édesanyjukat a balesetben. Jelenleg a Budapesttől északra található főtí SOS Gyermekfaluban viselik gondjukat, akárcsak annak a tizenkét éves kislánynak, aki teljesen egyedül utazott. Az UNHCR azzal segíti a magyar hatóságok és a Vöröskereszt munkáját, hogy igyekszik rábukkanni a gyerekek Nyugat-Európában élő rokonaira. Néhány hónap múlva Ausztriából és Németországból irakiak érkeznek, hogy a gyerekeket elvigyék egy új hazába.

2017 karácsonyára a balesetben megsérült, majd Romániába szállított menekültek közül négyen Németországba érkeztek, embercsempészek segítségével.

A baleset tizenhét sérültje közül tizenötöt sikerült megtalálnom. Mindannyian életük végéig viselni fogják a történetek okozta mentális és testi sebhelyeket. Történetük tökéletesen megtestesíti azt, hogy mi maradt a balkáni útvonalból 2018 januárjára. Mindegy, hogy hány hosszú és erős kerítés és fal épül, hogy mennyi rendőrt és katonát vezényelnek a határra és milyen modern technológiát vetnek be ellenük, a menekülteket nem lehet kizárni Európából. Ha az embernek nincs más esélye, előbb-utóbb utat talál a kerítésen át – akár felette vagy alatta. Mindazonáltal ezek az elrettentő eszközök valóban lelassították a menekültek áradatát. Sokan nem tudják megfizetni az Európába jutás egyre magasabb árát.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Bárcsak itt lennél

Rávettek-e már arra, hogy eladd a hőseidet szellemekért? A forró hamut a fákért? A forró levegőt a hús szellőért? Az unott megszokást a változásért? Elcserélted-e apró szerezpedet a háborúban a főszerepért egy kalitkában?

PINK FLOYD, *Wish You Were Here*

Berlin, 2017. június

A huszonhat éves Navrasz Ali Berlinben él, a város Moabit nevű kerületében. Utoljára 2015. augusztus második felében találkoztunk a Keleti pályaudvarnál. Akkor egy tüntetésen vett részt. Az ellen tiltakoztak, hogy a magyar kormány nem akarta továbbengedni a menekülteket. Most már a német fővárosban lakik, jó munkája, szép lakása, sok – német és szíriai – barátja van. Menedéket kapott. Letette a B1 szintű nyelvvizsgát, most szeretné a C1 szintűt is. Itt az alapfok az A1, a C2 már tolmácsszintű. A menekülteknek minimum a B1-et kell elérniük. Németországban komolyan veszik az újonnan érkezők integrálását.

Ami a legfontosabb, Navrasznak sikerült munkát találnia. Vágó egy német-szíriai központban, amely közel-keleti dokumentumfilmeknek nyújt segítséget. A munkahelye pár perces séta a Turmstrasse metrómegállótól. Kora nyár van, az utca tele emberekkel. Kétoldalt zöldségek, rengeteg színű és alakú gyümölcs és zöltség. Navrasz a munkahelye előtt vár rám. Kis szakálla van, barna szeme. Felmegyünk az irodájába. A folyosóról vágószobák nyílnak, Navrasz munkatársai ott dolgoznak. Mi leülünk a tárgyalóban egy hosszú asztalhoz. Halkan kell beszélnünk, hogy ne zavarjuk a többieket.

– Damaszkuszban költő voltam és fordító, felsőfokú vendéglátó-iskolát végeztem, diplomát is kaptam. Azért hagytam el Szíriát, hogy ne hívjanak be katonának. Ez nem az én háborúm volt, így úgy döntöttem, elhagyom az országot. Csak azért kockáztassam az életemet, hogy valaki elnök maradjon? Vagy hogy valaki más legyen az elnök? Marakodnak a koncon. És én ezért haljak meg? Mindent magam mögött hagytam. Képzeld el: otthagyd a családot, a barátaid, az összes helyet, emléket, embert, amit és akit valaha is szeretted. Nem marad semmi, csak a neved – de akikkel most találkozol, még azt sem tudják rendesen kimondani! Egyszóval a nevemet is hátrahagytam. Törökörszágból egy túlszűfolt gumicsónakon vittek át Kosz szigetére. Dőlt be a víz, mindenem a tengerbe veszett. Vettem egy kis fakorongot, rajta a béke jelképével, és egy láncon a nyakamba tettem – nézze, még most is itt van! Azért jöttem Európába, hogy békére leljek.

Elmondja, hogy a németek vendégszeretettel és segítőkészségével már Macedóniában volt módja találkozni.

– Gyalogoltunk a határon át Szerbia felé, amikor jött egy német katon. Megkérdezte: Németország felé mentek? Igent mondtunk, mire megtanított bennünket egy kifejezésre: Guten Morgen! Nagyon kedvesen bánt velünk, ez volt a németekről az első benyomásom. Németországot 2015 szeptemberében értem el. Az első évet délen, a morbach-i menekülttáborban töltöttem. Ott egész jól megtanultam németül.

– Most, hogy elmenekültél a háborúból és Európában vagy, szabadnak érzed-e magad?

Szomorkás mosoly ül ki az arcára. A Pink Floydot idézi:

– *Rávettek-e már arra, hogy eladd a hőseidet szellemekért? A forró hamut a fákért? A forró levegőt a hús szellőért...?* Persze hogy nem. Ez nem szabadság. De hát van más választásunk? Ez nem igazság, de a világ már csak ilyen.

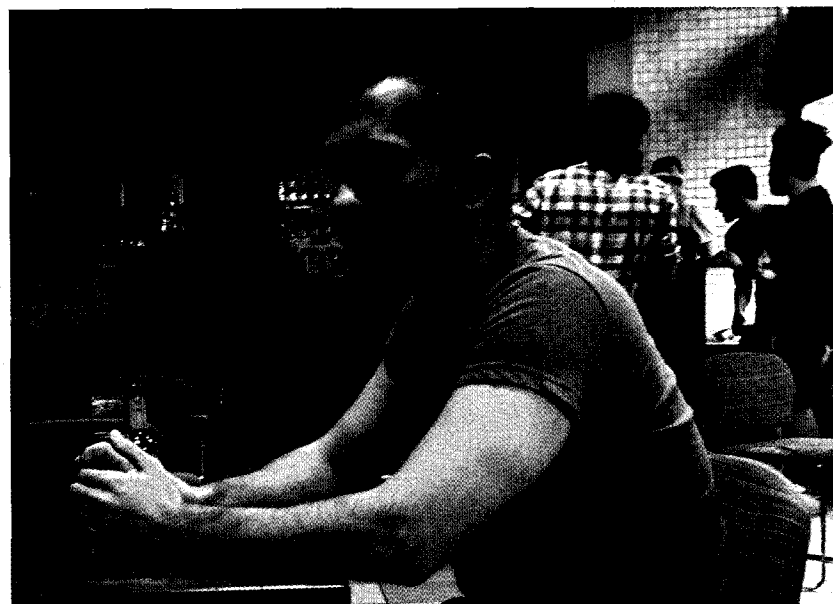
Később megmutatja a lakását, amelyben egy másik menekülttel lakik együtt. Most már eleget keres ahhoz, hogy fizesse a lakbért, a társadalombiztosítást és az adót. Ez azt jelenti, hogy alig két éve van az országban, és máris hozzájárul a német gazdasághoz. A lakás modern és tiszta, egy kis erkély is tartozik hozzá. A nyitott ablakon át befúj az északkeleti síkságok felől érkező szél.

A forró levegőt a hús szellőért...

– Az elején sokan örültek az érkezésünknek, és ma is örülnek, hogy itt vagyunk. Mások, bár nem rasszisták, egyszerűen félnek. Óvatosak, és csak azt szeretnék megérteni, mi is történik körülöttük. Ránk néznek, és azt kérdik: kik ezek? Ha a társadalmunk részeivé válnak, megmarad-e a jólétünk, vagy sem? Ezt nagyon is meg lehet érteni.

Navrasz aggodalommal nézte, hogy egymás után mekkora gondokat okoznak a menedékkérők – kezdve a 2015-ös kölni szilveszterrel.

– Ami Kölnben történt, az mindenkit érintett. Elsősorban a szörnyű események szenvedő alanyait, azaz a nőket. De sok más embert is, akik a háború vagy egyéb probléma miatt menekültek el az országukból, és akiknek semmi közük nem volt az üggyhez. Hogyan lehetséges, hogy ezer férfi – egy kisebb hadsereg – gyűlik össze és úgy dönt, hogy zaklatni fogja, sőt meg is erőszakolja a nők egy csoportját? Tegyük fel, hogy az Európába érkezett egymillió menekült egy százaléka terrorista. Ez tízezer ember, azaz az elmúlt két év során ennyi terrortámadás történt volna. Mennyi is volt? Öt vagy hat? Mi következik mindebből? Lehet, hogy az elkövetők némelyikét terrorszervezetek küldték ide. Szerintem pedig némelyikük nem volt normális. Árthat az embernek, hogy elhagyja a hazáját, szörnyű dolgokat él át még odahaza vagy útközben, aztán egyedül marad egy teljesen más kultúrában. Itt van például annak a török származású német állampolgárnak az esete, aki 2016 szeptemberében ámokfutást rendezett egy müncheni bevásárlóközpontban. Identitásválságtól szenvedett. Mindig azt szerette volna, ha németnek tekintik, de úgy érezte, mindenki töröknek nézi, bevándorlónak. Végül valami eltört benne. Nézzük meg, mi van Amerikában! Ott is sok hasonló incidens történik, iskolákban is és másutt is. Amikor valakit folyton zaklatnak az iskolájában vagy a munkahelyén, vagy az emberek más miatt zavarttá válnak, akkor aztán elindulhatnak, hogy véghezvigyék, amit elterveztek. Az incidensek után nekem az a feladatom, hogy még jobban integrálódjak. Hogy bebizonyítsam, megbízható állampolgár vagyok. Ha az ember lehetőséget kap arra, hogy új életet kezdjen, akkor még nagyobb felelősség hárul rá. Tiszteletben kell tartania a helyet és a népet, amelyik segített neki, és meg kell akadályoznia, hogy mások bántsák ezt a szép társadalmat. Nincs kollektív bűn. Nem szabad az összes menekültet hibáztatni. Ha egyszer meghallom, hogy valaki merényletet készül elkövetni Németor-

Navrasz

szág ellen, vagy akár szélsőséges nézeteket hangoztat, már megyek is a rendőrségre, habozás nélkül.

– Mit gondolsz, valaha teljesen német leszel? A németek valóban elfogadják a közöttük élő idegent?

– Milyen vicces: én naponta elgondolkodom ezen. Még Morbachban találkoztam egy szíriával, aki már negyven éve itt él. Azt mondta nekem: ha az életedet itt akarod leélni, egy csomó dolgot meg kell ölnöd önmagadban. Meg kell halnod, és egy másik személyiséggel kell újjászületned. Egy másik életfelfogással. Ha folyton a hazádra gondolsz, akkor csak magadat kínozod. Egy teljesen nyugati és egy teljesen keleti társadalom közé kerülsz és széjjelszakadsz. Akkor csak egy senki leszel, sem szíriai, sem német, csak egy fickó, aki valahonnan jött és itt maradt. Én nem tudom a választ, de hát milyen választásunk lenne?

Aznap este elvisz egy Neu Nachbarschaft, azaz új szomszédság nevű bárba. Ez egy jellegzetes német hely, hosszú asztallal, amit itt úgy hívnak, *Stammtisch*, azaz törzsasztal. Itt ülnek a törzsvendégek. De itt az emberek nem söröznek, nem verik a korsót az asztalhoz, és nem dülöngélnek az alkoholtól – vagy rosszabb esetben a kábítószerrel. A leg-

többen csak teáznak, és vidáman beszélgetnek. Körülvezet, és bemutat a barátainak. Németek és szíriaiak, nők és férfiak. Navrasz forró gyömbérteát iszik, én sört. Yann, egy doktorandusz Zürichből, elmagyarázza, mi ennek a helynek a filozófiája. Bárki idejöhet, akár menekült, akár nem, aki németül akar tanulni és németekkel akar találkozni. Ha egy fiatal német találkozni akar külföldiekkel, eljöhet ide tanítani, vagy egyszerűen csak beszélgetni. Itt jól érezheti magát.

Akkora a hangzavar, hogy kiabálnom kell.

– Navrasz! Gondoltál már arra, hogy visszamenj Szíriába?

– Emlékszem arra az éjszakára, amikor elhagytam Damaszkuszt. Hajnali kettő körül értem a bejrúti reptéri buszok megállójába. Aztán, ahogy elhaladtunk a nővérem háza mellett, jól megnéztem a régi várat, az utcákat, még a szemetéseket is. Megpróbáltam mindent az eszembe vésni, még a szagokat is. Damaszkusz különleges hely. Nem csak egy város a sok közül. Ez a föld legrégebbi fővárosa. Az óvárosban akárhová megy is az ember, olyan érzése támad, hogy tízezer éves dolgokat lát és szagol. Sok-sok civilizáció, sok-sok ember élt itt, és most mi újraéljük mindazt, amit ők láttak. Amikor elhagytam Damaszkuszt, azt mondtam magamnak: egyszer visszajövök.

Bargteheide, Schleswig-Holstein

Haninnal a vasútállomáson találkozom. Ebben a kisvárosban él az édesapjával, Basharral. Mivel a Facebookon már láttam a lány képét, tudom róla, hogy hidzsábot visel, azaz olyan fejkendőt, ami teljesen befedi a haját. Komoly lány. Ovális, csinos arca van, és szépen ívelt szemöldöke. Magabiztosan jár és beszél, és könnyen neveti el magát. Végigsétálunk a kisvároson. A nap ragyog felettünk, de hideg szél fúj, és a magasban esőfelhők gyülekeznek. Észak-Európa egyik síkságán vagyunk, és én már hallom a sirályok vijjogását, és érzem a fuvalatban az Északi-tenger sós illatát. Együtt sétál egy fejkendős közel-keleti nő és egy európai férfi, de kutya se figyel bennünket. A település lakói barátságosak egymással. Köszönnek nekünk, mi visszaköszönünk.

A lakás tizenöt perces séta az állomástól. Vörös téglalapú épület. A kapucsenegőn végignéztem a feliratokat: főleg német nevek. Haninék a másodikon laknak. A lábtörlő előtt szépen egymás mellett álló papucsok. Az előszobában két kerékpár, az ablakpárkányokon virágok. Minden ra-

Hanin, Bargteheide

gyog a tisztaságtól: a lakásban a németekre jellemző középosztálybeli rend uralkodik. A papa nincs itthon, németórán van. Még kezdő, A1 szintű, most tanulja az ábécét és az alap nyelvtant. Otthon asztalos és szabó volt, de addig nem állhat munkába, amíg át nem megy a nyelvvizsgán. Haninnak már megvan a középfokú vizsgája. Amikor Magyarországon találkoztunk, angolul beszélgettünk, de az ő számára az angol és a német annyira egyformának tűnik, hogy most inkább németre váltana.

Az édesanya, Maha a két másik gyerekkel, a huszonhárom éves Ranimmal és a tizenhárom éves Nurrall még mindig Damaszkuszban van. Haninnak nagyon hiányoznak, és reméli, hogy nemsokára ők is csatlakozhatnak hozzá. Csakhogy Németország már nem tart fenn követséget Damaszkuszban, így a vízumkérelem beadásához el kellene utazniuk Ammanba vagy Bejrútba. Mind Jordánia, mind Libanon már dugig van szíriai menekültekkel, így a beutazást megnehezítették a szíriai állampolgárok számára. Maha már kapott időpontot az ammani német követségtől, csak az nem világos még, hogy a jordániai hatóságok beengedik-e. Ha minden sikerül, a vízumok akkor is csak hat

hónappal a kérelem beadása után érkezhetnek meg. Damaszkuszról Bejrútba könnyebben el lehetne jutni autóval, de ott sokkal hosszabb a sor a határon, és az ottani német követség is csak később tudná őket fogadni. Maha öt hónapja írt az ottani követségnek, de még mindig nem kapott választ. Hanin másoktól már tudja, hogy az édesanyja és a testvérei a hön várt vízumot előbb vagy utóbb meg fogják kapni.

A papa megjön a németóráról.

– Csak idő kérdése, türelmesen kell várni – mondja.

Megnézzük a fényképeket, amelyek a menekültek kis csoportjáról készültek Röszkén, a kukoricaföldön. Hanin felismer néhány arcot. Itt a barátnője, Rama. Ő megkapta a menekültstátuszt Franciaországban, miután jó néhány hónapot eltöltött Korzikán. Szeretne elutazni Angliába, hogy meglátogassa a nagynénjét. Aztán itt van Bashar fivére, Hanin nagybátyja. Ő is itt él Bargteheidében, a kisváros másik végén. Aztán itt az a palesztin fiatalember, aki az apjával Hamburgban él – Hanin vele is kapcsolatban maradt. És végül egy magányos szíriai nő. Vele utoljára a drezdai tranzittáborban találkozott. Hanin hálás a német államnak a lakásért, ahol saját szobája van. Kifestette, most fehér, rózsaszín és lila. A menekültstátuszt 2016 februárjában kapták meg – mindössze öt hónappal az országba érkezésük után. Kapnak havonta és személyenként 360 eurót: ez pont arra elég, hogy fenntartsák magukat. A lakbért nem nekik kell fizetniük, azt a német Szövetségi Migráció- és Menekültügyi Hivatal (BAMF) fizeti.²

Bashar asztalosműhelye Damaszkusz Zamelka nevű negyedében volt, de 2014-ben bombatalálatot kapott és leégett.³ Hanin édesanyja vallásánál egy iskolában, és valamikor a lány is oda járt. Emlékszik, ahogy jött az iskolából és hullani kezdtek a bombák, ő meg rohant fedezéket keresni. Miután Bashar elvesztette a műhelyét, a család a városközponthoz közelebb költözött. Aztán a család úgy határozott, hogy Bashar és Hanin menjenek előre Európába, és majd a többiek követik őket. Két dolog miatt nem akartak mindannyian együtt menni – a költségek, no meg az utazás veszélyessége miatt.

A török partoktól egy reménytelenül túlszűfolt gumicsónakkal kelték át Szamosz szigetére: ez volt az út legrosszabb része. A motor meghibásodott, és már süllyedtek, amikor egy kínai teherhajó észrevette őket. A kínaiak rádión odaszóltak a görög parti őrségnek, amely hajót

küldött a már csuromvizes menekültekért. Az egész út kilenc órát vett igénybe.

Négy nappal később elérték Röszkét. Ez alatt mindössze kétszer aludtak, és a Szerbián való átkelés 30 kilométeres gyaloglást jelentett.

Hanin bevallja, hogy Damaszkusz után Bargteheidét elég unalmas helynek tartja. Így azt javasolom, vonatozzunk be Lübeckbe. Hanin imádja nézegetni a kirakatokat. Végigsétálunk az óvároson, és megbámuljuk a régi templomokat és pompás középületeket, a tetejükön a Hanza- városokra jellemző tornyocskákkal. Lübeck ódon volta egy kicsit Damaszkuszra emlékezteti. Szeretne építészetet tanulni a város egyetemén. Már Szíriában arról álmodott, hogy egyszer építész lesz.

Ramadán van. Ilyenkor a mohamedánok egész nap böjtölnek, és csak napnyugta után esznek. Ülünk a folyónál a napfényben. Hanin a legkeményebb diónak a nyelvet találja. Egyelőre a legtöbb barátja szintén menekült. Még mindig tartja a kapcsolatot a táborokban megismert szíriaiakkal és irakiakkal. De Hanin már alig várja, hogy fiatal németekkel is találkozzon. A németeket barátságosnak, segítőkésznek, de tartózkodónak tartja. Csak egyszer érezte, hogy félnek tőlük és ellenségesen viselkednek velük: amikor a volt NDK területén, a drezdai kosárlabda-stadionban berendezett táborban éltek. Néha még most is észreveszi, hogy a gyerekek megbámulják a fejkendőjét. Ennek ellenére nem gondolja, hogy le kellene vetnie.

– Ez is része annak, ami vagyok. Sok mindent szeretek itt, de egyéniség vagyok, és az is akarok maradni. És a fejkendő is az egyéniségem része. A németek elfogadják. Nem zavarja őket, ha valaki egy másik kultúrából jön. Vannak, akik nem szeretik a menekülteket, de a legtöbben elfogadnak bennünket.

Megyünk vissza a pályaudvar irányába. Elsétálunk Otto von Bismarck lovas szobra előtt. A bronz már régen megzöldült. Hanin nem tudja, ki volt Bismarck. Elmagyarázom neki. Ez a harcsabajszú alak a hegyes sisakjában Angela Merkel és Helmut Kohl elődje. Ő érte el a német államok egyesítését. Az ő érdeme, hogy Németország képes segíteni ennyi menekültnek.

Egy abszurd ötlet suhan át az agyamon. Ma, a 21. század elején Bismarck remek név lenne egy kutyanak. Egy szolgáló, amelyik okosabb, mint a gazdija.

Visszaérünk Bargteheidébe. Hanin szobájában rengeteg a hosszú tű, ezekkel tűzi fel a fejkendőjét. Sok kölnije és rúzsja is van. A falakon fényképek: diáktársai, a német nyelvtanára, Anna, az első barátnője Németországban. Éppen egy amerikai krimet olvas, a címe *Dead Girls Don't Lie*, és Elif Shafak török író nő egyik regényét, *A szerelem negyven szabályát*.

– A németek érdeklődnek irántad? Megkérdezik, ki vagy? Vagy csak várják, hogy olyanná válj, mint ők?

Jól szórakozik a kérdésem.

– Én csak az szeretnék lenni, aki vagyok. Olyan nincs, hogy valaki elhatározza, hogy holnaptól német lesz. Nem hiszem, hogy erre bárki képes lenne. Hogy egy másik személy váljon belőle. Senki sem lehet az, aki nem ő. Ugyanakkor a német kultúrából sok jó dolgot tanulhatunk. Egy német olyan... mi is erre a megfelelő szó... *pünktlich* – pontos. Szerintem ez nagyon jó dolog.

A rádióban főleg a popzenére keres rá. A kedvenc csatornája a Radio Hamburg. Azt mondja:

– Ez zenecsatorna. Nincsenek hírek. Azokat nem szeretem.

Amíg elvultunk, Bashar elkészítette a ramadáni menüt. Felváltva főznek és takarítanak attól függően, hogy melyiküknek van németórája aznap. A menü pita tejföllel, reszelt sajttal, az egész megszórva fekete köménnyel, egy nagy tál saláta, és egy másik joghurtos-uborkás-fokhagymás saláta, ami olyan, mint a caciki, csak mentával ízesítve. A kedvemért az egész menü vegetáriánus. Van egy nagy palack barna folyadék is az asztalon, a böjt végén hagyományosan ezt szokták inni. Bashar készítette vízből és tamarinduszból. Rövid imát mond, megköszönve Allahnak a jóságát, hogy a bajban segített a népének, és megemlítve, hogy hálából betartják a szent hónapot és nappal böjtölnek. Lassan elrágjuk a datolyánkat, aztán nekilátunk az ételnek.

Köln

A pályaudvaron randevúzom Tariqkal. Telefonál, hogy késik. Megbeszélése van a bank igazgatójával. Nem könnyű hamis névvel bankszámlát fenntartani, de így egyszerűbb az élete Németországban. A valódi nevével van egy kis baj, ugyanis menedékkérőként először Ausztriában regisztrálták, és ujjlenyomatot is ott vettek tőle. Amikor

elérte Németországot, ismét menekültstátuszért folyamodott, a valódi nevén. De a marokkóiaknak nem nagyon jár ez a státusz az EU-ban, mivel Marokkót biztonságos országnak tartják. Csak akkor van esélyük, ha bizonyítani tudják, hogy üldözték őket, vagy ha a mauritániai határhoz közeli nyugat-szaharai körzetekből jönnek, ahol területi viták miatt már sokszor tört ki csetepaté. Tariq nem fut senki elől, így tulajdonképpen nem is menekült. Nyugat-Marokkóban élt és unatkozott. Villamosmérnök, a marrákesi egyetemen végzett, de a marokkói alacsony bérek és a szűk munkalehetőségek nem vonzották. Európába jött szerencsét próbálni. Az érvényes szabályok szerint mérnökként nemigen vállalhatott munkát, így menekültstátuszért folyamodott.

A pályaudvar előtti térség pont úgy néz ki, mint amilyenek a 2015-ös szilveszteri éjszakán készült fényképeken látni. Ágaskodó lóként sötétlik fel a háttérben a katedrális, a tövében bolt, a pályaudvar bejárata előtti rendőrök vigyázzák a rendet. A fényképezőgépek lencsái és a rendőrcokk ugyanazt a kérdést vetik fel: mit jelent ma németnek lenni? Vajon bölcs dolog-e a címerükben büszkén feszítő birodalmi sas óriási szárnyai alá ennyi idegent terelni?

Megérkezik Tariq. Fekete-fehér virágos ing van rajta, az orrán foncsorozott üvegű napszemüveg. Göndör haja hosszabb, mint amikor utoljára láttam, ráomlik az inge gallérjára. Szerintem túl sovány. Talán az „illegalitás” éve megviselték, de a szikárság jól áll neki. Leveszi a napszemüvegét, és meglepődve állapítom meg, hogy barna szeme mennyire szelíd, és sebezhetőségről árulkodik. Ha elmenne egy jó fogorvoshoz, bármilyen munkára jelentkezhetne, bármely hivatalban elhelyezkedhetne.

Lesétálunk a Rajna partjára. Meleg nyári délután van, lengén öltözött lányok napoznak a fűben, a sok drága kávéház teraszán turisták üldögélnek. A szegényebb, de szabadabb lelkek, mint amilyenek mi is vagyunk, leülnek a fák árnyékában. Innen figyeljük a körülöttünk kavargó világot, kezünkben almalével teli üveg.

– Ha valaki eljön ide, és menekültstátuszt kér, a kormánytól kap zsebpénzt és egy helyet ingyen, ahol aludhat – magyarázza Tariq. – Én például kapok havi 287 eurót, plusz egy ágyat a volt troisdorfi iskola egyik tantermében, ahol tizenhárman alszunk. A pénz elég a túléléshez, de erre nem lehet építeni. Munkát kell vállalni, persze feketén.

Egyszer egy héten ezt is csinálom. Adnak óránként 5-6 eurót, ami messze a minimális órabér alatt van. Mosogatok egy étteremben, dolgozom építkezésen, szobafestés-költöztetés, ilyesmi. Ismerek olyanokat, akik évek óta ezt csinálják. Én viszonylag újoncnak számítok ebben a játékban. 2015–2016-ban sok más észak-afrikai is jött ide, velem egyidőben. Marokkóiak, algériaiak, tunéziaiak, egyiptomiak. Akadt közöttük olyan is, aki már rég Európában volt, Spanyolországban, Portugáliában vagy Olaszországban, ahol illegálisan dolgozott. Mások frissen érkeztek, ahogy én is. Az illegálisan Európában tartózkodóknak a menekültválság új stratégiát adott a kezükbe. Ez a menekültkártya. Régen, ha az embernek nem volt papírja, és a rendőr megállította, mehetett a börtönbe, és kitoloncolhatták. Most kérelmet lehet benyújtani, és akkor kap zsebpénzt meg ágyat valahol, ingyen. Pár hónapig fellelegezhet, aztán egy másik néven köddé válik.

– A rendőrség szempontjából ez rémálom. Gondolj csak a terrorveszélyre! – szakítom félbe.

Tariq megvakarja a fejét. A rendőrség szempontjait eddig nem vette fontolóra. Ő inkább a szerencsétlen vándorok szemszögéből nézte a dolgokat, akik a gyakran ellenséges Európában a túlélésért küzdenek.

– Az ember olyan nevet ad meg, amelyet csak akar. Legfeljebb az új személyin fel lesz tüntetve, hogy nem eredeti okiratok alapján állították ki. Ilyen egyszerű. Ismerek olyat, aki már öt nevet használt el. Néha megkérdezik: mi az igazi neve? Erre bemond valamit. Az ember személyazonossága bizonytalanná válik, de ez nekünk még jó is. Ha lennének eredeti irataink, és a rendőrség biztosan tudná, kik vagyunk, kapcsolatba léphetnének a hazánk hatóságaival, és már intézhetnék is a hazatoloncolásunkat. A menedékkérőktől ujjlenyomatot vesznek, így a hatóságok minden ujjlenyomathoz tudnak rendelni egy nevet. Csak azt nem tudják, hogy korábban milyen nevet használtunk, és melyik az igazi nevünk, már ha volt olyan. Mindezek ellenére ismertem olyan algériaiakat és tunéziaiakat, akiket hazatoloncoltak. Hajnali kettőkor megjelent a rendőrség, irány a frankfurti reptér. Néhány óra, és otthon voltak. Aztán eltelt pár hónap vagy év, és így vagy úgy, de már megint Európába jöttek. A marokkóiakra kevésbé szállnak rá. De hiába is adnám meg az igazi nevem, ha az embernek nincs útlevele, úgysem hisznek neki. Én amint a gumicsónakból megláttam Mitilíni fényeit, összetpétem az útleveletem

Tariq a ramadáni vacsorát készíti

és bedobtam a vízbe. Abban a percben a csónakmotor leállt. A török parti őrség mentett ki bennünket, és visszavontatta a hajónkat Törökországba, de addigra sajnos már nem voltak irataim. A görög szigetekre csak harmadszorra sikerült eljutnom. A 2015-ös szilveszteri események idején én még Athénban voltam, de a hatásukat még ma is a bőrömön érzem, hiszen ebben a városban élek és én is észak-afrikai vagyok. Ha bemegyek az élelmiszerboltba, a biztonsági őr jön utánam.

– Mit tennél, ha meghallanád, hogy egy másik bevándorló gyűléssel beszél Németországról, vagy terrortámadásra készül?

– Először is leülnék vele egy kis baráti beszélgetésre. Ám ha látnám, hogy nem hallgat rám, a rendőrséghez fordulnék. Elveszítenék egy barátot, de megmentenék egy csomó embert, gyerekeket, nőket, időseket.

Együtt elvonatozunk Troisdorfba. Köln csendes elővárosában a régi általános iskola szolgál a menedékkérők lakhelyéül. Most ötvenen van-

nak, persze ez a szám folyton változik. Troisdorf huszonöt percre van a központtól. Lakói részben középosztálybeli németek, részben menekültek. Furcsa keverék ez: vannak itt orosz boltok, ázsiai szupermarketek és török kávézók. A taxisok egy része iráni.

Tariq nem tartja a szigorú mohamedán szokásokat – már Athénban is együtt söröztünk –, de sok menekülttársa hívó. A szobatársai nappal böjtölnek, este készülnek a ramadáni lakomára. Tariq meghív, tartsak velük. Először is, elmegyünk bevásárolni. Én veszem meg a hozzávalókat: fagyasztott pizzát, fetát, joghurtot, falafelt, uborkát és paradicsomot. Tariqék hűtőjében már van egy csirke. A szupermarket tele van hasonló szándékkal ideérkező muzulmánokkal, fejkendő nőkkel, szakállas férfiakkal és mögöttük számos gyerekkel. A felnőttek kicsit feszültek az egész napos böjtől, de a gyerekek vidáman rohangálnak – rájuk a szigor még nem vonatkozik. Aznap még én magam sem ettem semmit.

Az iskola játszóterét még mindig gyerekeknek szóló festmények díszítik: mélytengeri jelenetek óriás polipokkal, cápákkal, szivárványhalakkal és vakmerő bűvárokkal, míg a felszínen kis hajók ringatóznak. A játszótér közepén három beton pingpongasztal. Néhányan az ajtóban ülnek, mások az iskola volt konyhájában sürgölődnek. Tariq megmutatja a szobáját. Az ajtón még ott a felirat: *Frau Pieper, Klasse 9-10*. A helyiséget fémrudakkal és lepedőkkel több részre osztották. Tariq részén három ágy van, s körülöttük nagy rendetlenség. Hiába, itt egyedülálló férfiak laknak, ráadásul ideiglenesen, és nő sincs a környezetükben, aki rendet tartana. Olyan osztálytermek is vannak, ahol családok élnek, ott persze nagyobb a rend, és azok otthonosabbak is. Sokan jöttek Afrikából: Guineából, Nigériából, Eritreából. Az utóbbi országból érkezőknek jó esélyük van arra, hogy megkapják a menekültstátuszt, de a többieknek aligha. Ennek ellenére együtt főznek, nevetgélve várják az aznapi első étkezést. Az egyik guineai halat készít.

Tengeri vagy folyami? Persze hogy folyami! Nevet, mintha a tengeri hal ötletét nevetségesnek tartaná.

Egy másik ember, egy marokkói a mobilját kihangosítja, árad a zene. Valaki észak-afrikai zenére rappel. Az egyik serpenyőben hagyma és vagdalt hús sistereg, a másikban falafel sült. Két algériai krumplit pucol. Itt a legtöbb szakács férfi, és látszólag mind jól vannak egymás-

sal. A kapocs a muszlim kultúra. A salátát én vállaltam: összevágom az uborkát és a fokhagymát, aztán az egészet beleöntöm a joghurtba. Már-már megkóstolnám, hogy elég sós-e, de ekkor rádöbbenek, hogy még nincs itt az evés ideje. Ma háromnegyed tíz előtt itt nem ehet senki! Az utolsó óra csigalassúsággal telik. Mindenki befejezte a főzést, még tesz az ételhez ezt-azt. Végre eljön az idő, és leülünk. Az asztalszomszédom egy eritreai, aki már nyolc hónapja él itt. Ő maga még soha nem volt Eritreában: Szomáliában született, a szülei eritreai menekültek. A marokkói Ahmed elmeséli, hogy már 13 éve él Európában. Olaszországban kezdte, és eddig csak egyszer toloncolták ki, tavaly Belgiumból. Aztán visszajött, ezúttal Németországba. Minden alkalommal menekültstátuszért folyamodik, és ilyenkor meg is kapja a hőn áhított papírt, amin az áll, hogy egyelőre maradhat. Az állami apanázból él, és mint Tariq, hébe-hóba feketén dolgozik. Hol egy török étterem konyháján, hol gyümölcsöt szed egy gazdálkodónak, akit nem izgat, ki honnan jött, csak az, hogy az illető keményen dolgozzon, és ne kelljen túl sokat fizetnie neki.

Ezek az emberek a világ árnyékos oldalán vegetálnak. Néhányukat másutt regisztrálták Németországban, és csak látogatóba jöttek. Mások már több mint egy éve élnek ebben az iskolában. Két fekete inges biztonsági őr, egy iráni és egy kazah járja a folyosókat, de nincs sok dolguk. Az iráni nevet és tréfálkozik mindenkivel, belenéz a fazekakba, kérdegeti, milyen fűszereket használnak. A kazah ellenben mogorva. Amikor rámosolygok, a szeme is alig rebben. Tariq elmeséli róla, hogy maga is menekült volt egyszer, de már 14 éve él Németországban. Éveken át tizedmagával lakott egy apró szobában, és egész életében sokat szenvedett. Ezért nem nevet soha, de alapjában véve nem rossz ember.

Tariq híreket vár a Svédországban élő unokatestvérétől. Útközben ő küldött neki pénzt, amikor a sajátja már elfogyott. Tariq azt reméli, pár hónap múlva az unokatestvére kocsival érte jön. Azt hallotta, hogy a Dániát Svédországgal összekötő Öresund hídon megszüntették a 2015-ben bevezetett határőrizetet. A rendőrök ellenőrzik a vonatokat és a pályaudvarokat, de az autópályákon szabad az út. Ott könnyebb beleolvadni a tömegbe. Ha egyszer kijut Svédországba, ott nem fog menekültstátuszért folyamodni. Szép csendben meghúzódik az unokatestvérénél, aki talál neki munkát feketén. Végül is az eredeti úti

célja Svédország volt. Egy darabig elkísér a szállodámhoz. Tariq idősebb, mint a legtöbb bevándorló, akivel találkoztam. Harminchat éves. Megkérdem:

– Mit hiányolsz itt a legjobban?

Lesüti a szemét.

– Az anyukámat – mondja mosolyogva.

Ansbach

A Kölnből Ansbachba tartó vonat békés, dimbes-dombos tájon, rendezett falvakon és városkákon halad át. A középkori mezőgazdasági épületek magas teteje meredeken lejt a sínek felé: akkoriban a telek még valóban telek lehettek. A sík északnémet táj és Köln ipartelepei után a Megyében érzem magam *A gyűrűk urából*.

A vasúti kocsi másik felében lányok buliznak. Lufikkal és szerpentinnel kidekorálták a helyszínt. Egy olcsó szerkentyűből rémséges diszkózene harsog. Apró poharakból valamilyen sárga lötytyöt isznak, ami biztosan jó erős, mert a hangulatuk egyre virágosabb. Átmegyek a következő kocsi. Itt sok fiatal férfi ül egyforma narancsszínű trikóban. Szerintem valamilyen sportklub mezét viselik. Énekelnek és sört vedelnek, bár még csak reggel tíz óra van. Kezdenek hiányozni az én gyengéd, mindig józan muzulmánjaim.

Az állomásokon egyre többen szállnak fel. Ez intercity vonat, kötelező a helyjegy. Az emberek próbálják elfoglalni a megjelölt helyeket. Látni, hogy sehol nincs vita. A kalauznőnek mindenkihez van egy jó szava, ami nyugtatóan hat a kedélyekre. Nemsokára mindenki megtalálja a helyét, bár így is akad, aki a bőröndjén ül. A vonat makulátlanul tiszta, még a vécék is. Ez a hatalmas vasúti hálózat úgy működik, akár az óramű. Késés kizárva. Jött még egymillió ember? Nem gond, újra megnyitjuk a használaton kívüli épületeket, konténerekből táborokat húzunk fel, adunk nekik egy kis pénzt, elkezdjük németül tanítani őket. Nincs nemzeti konzultáció, nincs hivatalos kampány arról, milyen veszélyesek lehetnek ezek. Mindössze egy párt, az Alternatív Németországért (AfD) kampányol ellenük, a fősodorbeli pártok összeülnek, és megvitatják, hogyan lehetne integrálni az újonnan jötteket, hogyan lehetne hasznos feladatokat adni nekik. Nem arról szól a kormányzás, miként lehetne kívül tartani őket. Ez egy toleráns ország.

Omar Ansbachban vár rám a Herrieder Tornál. Barátnője, Karolina is elkísérte, továbbá az utóbbi kilencéves kislánya, a nővére, a nővér férje és gyermekei. A magas, magabiztos iraki kiemelkedik a németek baráti gyűrűjéből. Elindulunk a takaros bajor városka régi részének szűk, macskaköves utcáin. Ünnepnep van. Mindenütt játékok a gyerekeknek, szól a verkli, fogy a fagylalt és a büfék vegetáriánus Flammkuchent és wokburgert árulnak. Az utcákon számos menekült: kurdok, szíriaiak, irakiak, szomáliaiak, de hallani román és albán szót is. Sok a vízpipabolt, de még több a söröző és a kolbászsütő. A hentesek leginkább sertéshúst mérnek, de a muzulmán kuncaftok kedvéért már tartanak bárányt is. Minden nagyon bajor, de egyben frivol és kozmopolita is, egy csepp közel-keleti beütéssel. Hét közepe van, de munkaszüneti nap. Számos templomban megkondulnak a harangok, emlékeztetve a vegyes lakosságot arra, hogy ma azért nem kell munkába menni, mert ebben a közösségben bizony a katolicizmus dívik.

Omar elmondja, hogy már másfél éve él itt. Ez idő alatt több barátnője is volt, de most először szerelmes: megtalálta Karolinát. Karolina falusi lány, szőke és életvidám. Amikor idekerült, eleinte csúfolták is a tájszólása miatt. A kislánya apja egy szomáliai menedékkérő volt, aki, miután megkapta a menekültstátuszt igazoló papírjait, otthagya őket. Bevallja, hogy mielőtt találkozott volna Omarral, nem sokra tartotta az arab férfiakat. Úgy gondolta, verik a feleségüket, piszkosak és műveletlenek. De ma már mindent másként lát. A barátja „figyelmes, romantikus és megbízható”.

Omar gyorsan megtanult németül, letette a B1 vizsgát, és szorgalmasan készül a B2-re. Ha az sikerül, megszerezheti a jogosítványt. 2015-ben már megvolt az angoltanári képesítése. De augusztusban az Iszlám Állam elfoglalta Moszult, és neki menekülnie kellett. Mivel Németországban nem kapkodnak az angoltanárok után, ősztől informatikus tanfolyamra jár.

– Olyan boldog vagyok! Nyelvórákra járok, megtaláltam azt a tanfolyamot, ami tetszik, és amire Irakban nem volt lehetőségem. Németország jó volt hozzám. Az emberek kedvesek, hálás vagyok nekik. Fejlődöm.

A parkban leülünk, a többiek pedig a gyerekekkel elmennek a játszótérre. Csivitelnek a madarak, sok a kocogó és a kerékpáros.

– Akkor Németországban minden tökéletes?

– Hát, nem egészen. Nem szívesen mondom ki, de sok német néha olyan, mintha gép lenne. Nem néz se jobbra, se balra, csak előre. Folyton dolgozik, saját magára már semmi ideje nem marad. Eljön a hétvége, és akkor vagy alszik, vagy elmegy az uszodába, vagy valami ilyesmi. Az embernek szüksége van arra, hogy saját magával is törődjön, hogy élvezze az életet. Miért ilyenek? Talán a történelmük a hibás, a második világháború. Az országuk romokban hevert, újjá kellett építeniük. Ez sikerült is, és ma az övék a legerősebb gazdaság egész Európában. De itt a munka minden. Van egy másik dolog is, az emberi kapcsolatok. Észrevettem, hogy itt az embereknek nincs valódi kapcsolatuk egymással. Mondjuk egy lány itt él Bajorországban, a szülei meg Hamburgban. Kéthavonta beszélnek telefonon, vagy küldenek egy sms-t egymásnak, ennyi.

Aggódik, hogy ha letelepszik, és német családjá lesz, akkor majd elvárják tőle, hogy ő is ilyenné váljon. Ezt nagyon nem szeretné.

– A család az irakiak számára nagyon fontos! A bátyám Angliában él, a családom Irakban. Két- vagy háromnaponta beszélünk egymással. Ha valaki beteg, meglátogatjuk. Ha valakinek pénz kell, küldünk neki. Például hogy Európába jussak, Angliából kaptam pénzt. A testvérem még a barátait is mozgósította, hogy segítsenek nekem. Egy másik dolog, ami az örületbe kerget, az a bürokrácia. Semmit sem ismernek el, még az iraki jogosítványomat sem. Mindent újra kell kezdeni. Itt még ahhoz is papír kell, hogy valaki elmenjen a supermarketbe. Na és az internet! Ha a családommal beszélek Irakban, a jel olyan gyenge, hogy el sem hiszik, hogy tényleg Németországban vagyok.

Van pár furcsa anomália is a menekültügyi rendszerben: az iskolázottabb menekülteket a falvakba küldik, a tanulatlanokat meg a városokba. Persze néhány menedékkérő átveri a rendszert. Ezt ő is tanúsíthatja.

– Ismertem egy egyiptomit, aki szíriainak adta ki magát. Megkapta a menekültstátuszt három évre. De hazudott! Én mindig megmondom az igazat, és egy évig maradhatok is. Persze ezért is hálás vagyok, de mégis... Azoknak a menekülteknek, akik ide jönnek, nagyon kell igyekezniük. Meg kell tanulniuk a nyelvet, integrálódniuk kell. De bármit tesznek is, bárhol igyekeznek is, soha nem érik el azt a szintet, amit

szeretnének. Vannak területek, amiket a németek saját maguknak tartanak fenn. Soha nem leszek közülük való, soha nem fognak teljesen elfogadni.

Néha Omar Karolinánál alszik Ansbachban, de a hivatalos lakóhelye a schopflochi menekülttábor. Ez a falu 40 kilométerre van ide. A lakótársai iraki kurdok, afgánok, szomáliaiak és eritreaiak. A csoport heterogén.

– Persze a felelősség így is közös – magyarázza. – Vendégek vagyunk ebben az országban. Ez mindenütt így van. Ha egy külföldi elmegy egy másik országba élni, udvariasnak kell lennie, és a lehető legjobban kell viselkednie. Vannak itt olyanok, akik nem szeretik a külföldieket: sem bennünket, sem az olaszokat, sem a spanyolokat, senkit. Az emberek kívárnak. Nézik, mit csinálunk. Így a legjobbat kell mutatnunk magunkból.

Aznap este Omar, Karolina és én találkozunk Magdával, a schopflochi önkormányzat tisztviselőjével, akit Omar a mentorának tekint.

– Ő az én német anyukám!

Ülünk egy kávéház teraszán. Omar fagyaltot rendel, én sört. A lányok friss limonádét kérnek. Ma is munkaszüneti nap van, az utca tele emberekkel. A katolikus ünnepek itt remek alkalmat nyújtanak arra, hogy a bajorok kolbászt egyenek, és rengeteg sört igyanak hozzá.

Magda belekezd a történetébe.

– Én is menekült családból származom, a szüleim ugyanis szudétanémetek voltak. Én már a háború után születtem. Apám sokat mesélt az őrthonokról, a deportálásunkról.⁴ Én ma ezért segítek a menekülteknek. Persze 2015-ben, amikor meghallottuk, hogy 130 menedékkérőt hoznak a falunkba, megrémültünk. Senki sem hitte, hogy ez lehetséges. Tulajdonképpen bizonyos fokig még ma sem hisszük el. Sokan még ahhoz sem vették a fáradságot, hogy jobban megismerjék ezeket az embereket. Mert ha megtették volna, nem félnének tőlük annyira. Ma már a falu ugyanolyan békés, mint régen. A békét nem zavarja semmi.

Az lehet, hogy Schopflochban nem, de Ansbachban azért történt egy és más, ráadásul pár száz méterre onnan, ahol most ültünk. 2016 júliusában Németország átélte az első öngyilkos merényletet.⁵

Mohamed Dalil 2014 augusztusában érkezett Németországba. A menekültstátusz iránti kérelmét elutasították, és vissza akarták to-

loncolni Bulgáriába, ahol először regisztrálták. Bulgária automatikusan megadta neki a menekültstátuszt, és a dublini szabályok értelmében a német bíróság úgy ítélte, a kitoloncolásnak érvényt lehet szerezni. A huszonhét éves szíriai a helyi média szerint kétszer kísérelt meg öngyilkosságot, és végül pszichiátriai kezelésben is részesült. A bírói döntés ellen fellebbezett, de 2016. július elején közölték vele, hogy a fellebbezését elutasították, és vissza kell térnie Bulgáriába.

Hogy mikor radikalizálódott, az ma sem világos. A házilag barkácsolt bombáját az ansbachi menekültszálláson kezdte összerakni. Július 26-án vasárnap zenei fesztivált tartottak a városban. Mivel pár nappal korábban késeléses támadás történt Münchenben, a rendőrséget mindenütt megerősítették, így Ansbachban is. Dalil felvette a hátizsákját. Emiatt – vagy mert nem volt jegye – nem engedték be a zárt koncertterembe, ahová 2500 embert vártak. Dalil ekkor kiült Eugen borospincéje elé, majd 22 óra 22 perckor előrehajolt, és a hátizsákja – valószínűleg véletlenül – felrobbant. Aznap este az utolsó internetes kapcsolata egy szaúdi személy volt. Dalil a helyszínen életét vesztette, a robbanásban tizenöten megsérültek, köztük négyen súlyosan. Dalil mobilján találtak egy videót, amin hűséget esküszik egy Iszlám Állam-csoportnak. Ugyanez a csoport néhány nappal később közleményt adott ki, azt állítva, hogy Dalil a „katonájuk” volt. Az eddig nyilvánosságra került bizonyítékok alapján nem igaz, hogy „szunnyadó gyilkos” lett volna, azaz olyan személy, akit a Közel-Keletről küldenek abból a célból, hogy a kellő időben puha célpontokra támadjon rá. Inkább magányos farkas lehetett, akinek az elméje megbomlott az egyedüllétől meg a csalódástól, hogy sehogyan sem sikerült megszereznie a menekültstátuszt.

Magdával, Karolinával és Omarral megnézzük a helyszínt.

– Ezek nem most érkeztek, hanem olyanok, akik már régen itt élnek az országban – mondta Magda.

Az „ezek” nemcsak Dalilra, hanem a korábbi merényletek elkövetőire is vonatkozik.

– A média nagyon felfújja az eseményeket. Még mindig nem tudni, pontosan mi is történt Kölnben. Egyszerűen nem hiszem el, hogy az elkövetők normális fiatal emberek lettek volna. Akiket innen ismerek, azok nem voltak ott. Bárki, aki elzárt közösségekben él, a származásá-

tól függetlenül, hajlamossá válik a bűnözésre. Néhányan csatlakoznak az Iszlám Államhoz, mások bandákba verődnek. És akkor ez lesz az eredmény. Tehát ezek egyedi tettek. Én gyakran vagyok velük egyedül, például együtt vacsorázunk. Soha nem volt okom a félelemre. Ez történt nálunk Hitler idején is. Azt mondta az embereknek: „Gyeretek velünk, és minden jobb lesz, más lesz!” Így lehet a tömeget lépre csalni. Ha jól integráljuk a menekülteket, akkor egészen más lesz a helyzet. Omar például jól integrálódott, mert látja, hogy fejlődik, látja, hogy merrefelé vezet az útja. Itt rejlik a válasz. Keményebben kell dolgoznunk annak érdekében, hogy ne alakuljanak ki zárt közösségek. Hogy még jobban megtanulják a nyelvünket, hogy munkát találjanak, hogy ilyen problémák ne merüljenek fel.

Bruchsal

A két lány, a huszonkét éves Marah és a húszéves húga, Rama, Aleppóból jöttek. Rama emlékszik rám. Először talán a budapesti Keleti pályaudvar előtt látott, vagy egy autópálya leállósávjában, miközben a társaival együtt gyalogolt Bécs felé. De hát aznap, szeptember 4-én annyi interjút adott! Édesapjuk még a szíriai háború előtt meghalt. Az édesanyjukkal, a negyvennégy éves Munával indultak el Európa felé. Velük tartott két öccsük, a tizenöt éves Hamze és a tizenhat éves Fajszál is.

Marahnak hosszú szőke haja van, Ramáé kissé sötétebb. Mind a kettő akár német is lehetne – majdnem. Ramadán van, és ők tartják a böjtöt, bár fejkendőt egyikőjük sem visel. Marah ezt így magyarázza: – Lehet, hogy később bekötöm majd a fejemet, de az is lehet, hogy nem.

De nem azért nem takarja el a haját, mintha érdekelné a helyiek véleménye. Inkább a vallási hozzáállása miatt. Éppen most fontosabb számára a böjtölés, mint a fejkendő viselése.

A Neckar folyó mentén fekvő Bruchsal sétálóutcáján egy kávéházba ülünk be. A pincérnő hozza az étlapot. Én kávérendelek és vizet, a lányok köszönik, nem kérnek semmit. A pincérnőn látszik, érti, miért. Nagyon is tudatában van annak, hogy ramadán van: a városban sok török él, és mostanában rengeteg menekült is érkezett. Mindezek ellenére hoz egy nagy palack vizet, és három poharat – hátha mégis kell. Ott a friss víz, nagy a kísértés – de a lányok ellenállnak.

– Az első nyolc hónap várákózással telt – meséli. – Először azt vártuk, hogy elkezdhesük a német nyelvtanfolyamot, aztán azt, hogy megkapjuk a lakást. A két öcsémnek bizonyos mértékben könnyebb volt, mert ők mehettek a rendes iskolába, szereztek barátokat, meg minden. Előtte előkészítőre jártak, de ott főleg rajzoltak és játszottak, így az nem volt annyira hasznos. A németekkel nincs sok kapcsolataunk. Sétálgatunk az utcán, kávéházakba járunk, meg nyelviskolába, ott találkozunk néhányukkal, de valódi barátaink nincsenek. Egyetemre kellene mennünk, vagy munkába állnunk. Ott erősebb kapocs alakulhatna ki velük. Most én részmunkaidőben dolgozom. Eleinte egy pékségben voltam, most egy háztartási boltban. Szeretek dolgozni, a többiek barátságosak velem. Elkezdtem hegedülni, de aztán ezt abbahagytam, mert dolgozom és nyelvórákra járok, és otthon az anyukámnak is segítenem kell. Nemsokára elég jól fogok tudni németül ahhoz, hogy beiratkozhasam az egyetemre. Távközlési mérnök szeretnék lenni.

Rama azt tervezi, Kölnbe költözik, és ott fejezi be a nyelvtanfolyamot. A biotechnika érdekli, tanulni szeretne.

Marahnak tetszik, hogy Bruchsal meg az egész ország annyira sokszínű, kozmopolita.⁶

– Ezt nagyon szép dolognak találom. Sokféle embert látni mindenütt. Ma Németország olyan nemzetközi hely, mint az USA. A világ minden tájáról élnek itt emberek, ami szerintem nagyon jó... tanulhatunk egymástól, és az élet soha nem unalmas.

Az itteni és a külföldi terrorcselekményekről kérdezem őket. Azt válaszolják, hogy ezek nagyon elszomorítják őket.

– Egyrészt mert emberek sérülnek meg, másrészt mert emiatt sokan a bevándorlók ellen fordulhatnak. Bár mi ezt nem érzékeljük. Mindig azt próbálom magyarázni, hogy sokféle ember él minden országban. Vannak rossz szíriaiak is, de ez nem jelenti azt, hogy mi mindannyian rosszak lennénk. Szerintem a helyzet javulni fog. Minél régebb óta élünk itt, annál jobban megismernek és megértene bennünket.

Megkérdezem, hogy van-e itt szíriai közösség vagy más országokból érkezettek közössége. Szerinte nincs olyan, illetve nem tud róla.

– Az itteni szíriaiak nem annyira vágnak egymás társaságára. Inkább németekkel barátkoznának, hogy gyakorolják a nyelvet, és meg-

Marah és családja

tanulják tőlük, hogyan élnek. Az embernek minél jobb a kapcsolatai, annál könnyebben talál munkát vagy lakást. Nekünk a fő gondunk az anyukánk. Ő nagyon nehezen szokik hozzá ehhez az országhoz. Megtanulta a latin betűket, és tud is pár szót németül, de ennél tovább nem jutott. Elég magányos, és folyton azt mondja, ha nem lennének itt a gyerekei, már menne is haza Szíriába. Persze marad, mert tudja, hogy nekünk itt jobb, és sokkal kevesebb a veszély. Mindannyian maradunk. És az élet megy tovább. A régi lakásunk Aleppóban használhatatlan. Nincs se áram, se víz, és mindenütt orvlövészek leselkednek. Szerintem jó sokáig nem tudnánk visszamenni, még akkor sem, ha szeretnénk. Követjük a fejleményeket, például nézzük, miket írnak az ismerőseink a Facebookon vagy a Twitteren.

A lányok egy idő után hazamentek segíteni az édesanyjuknak a ramadáni készülődésben, én pedig benéztem egy könyvesboltba, hogy csevegjek a tulajdonosnővel. Ő örül a menekülteknek, de szerinte miattuk kiújult a feszültség a volt NDK területén élők és az egykori NSZK-sok között, pedig már reménykedett abban, hogy a megosztottság a múlté. A volt NDK területén élők közül sokan ellenségesek

a menekültekkel. Hasonló a helyzet, mint Kelet-Európa többi országában. Az emberek félnek az ismeretlentől, ugyanakkor a megismerésre sem hajlandók. A politikusaik manipulálják őket: tudják, melyik gombot kell megnyomni ahhoz, hogy a félelem felüsse a fejét. Ugyanakkor óvatosan bár, de optimista is. Az elmúlt században Németország oly sok mindenen ment át, hogy ő reméli, az emberek átlátnak a szítán.

A vasúti pálya közelében megtalálom azt az utcát, ahol Marah és a családja lakik. Többemeletes régi ház. A második emeletre falépcső vezet fel. Nézem a névtáblákat: csupa közel-keleti név. Ez egy „menekültház”. Marah már korábban elmesélte, hogy még mindig nehéz rávenni a helyieket, hogy menekülteknek adják ki a lakásukat. Soha nem vallják be, hogy ez az igazi ok, de Marah érzi. Általában közlik, hogy a lakást éppen előttük vették ki.

A konyhában nagy a sürgés-forgás, ínycsiklandó illatok terjengenek. Muna a csuklóját nyújtja, mert a keze csurom víz. A gyerekek is tüsténkednek. Egy serpenyőben háromszögletű tészta sül. Az egyik fiú petrezselymet vagdal a deszkán a tabbouleh salátához, amibe még paradicsom és bulgur is kerül. A gyerekek a várakozás izgalmaiban nevetgélnek: már csak másfél óra, és a böjt mára véget ér. Én is hoztam valamit a piacról: egy nagy doboz zöld és fekete olajbogyót meg néhány őszibarackot. A piacon egy fekete, göndör hajú, szakállas fiatalember szolgáltat ki. Megkérdeztem tőle, honnan származik. Kicsit sértődötten válaszolt:

– Itt születtem, német vagyok!

Ez azt is jelenthette, hogy „a szüleim Törökországból érkeztek, de ez legyen az ő gondjuk”.

Bevezetnek a nappaliba, és bemutatnak Ludwignak. Ludwig úgy hatvanöt éves lehet, vidám, kedves fickó, aki baráti viszonyban van az Al-Saaed családdal. Már vagy harmincöt éve tanít angolt Bruchsalban. Amikor a menekültek ideérkeztek, rögtön jelentkezett önkéntesnek, hogy segítsen nekik.

– Amikor 2015 szeptemberében megláttam a képeket a müncheni pályaudvarról, az üdvözlő molinókról meg a tömegről, azt gondoltam: ez mind szép, de a kemény munka csak most kezdődik – meséli.

Szerte az országban sokan reagáltak úgy, mint Ludwig, és ez bizonyult az egész integrációs folyamat kulcsának – a helyi lakosok,

különösen azok, akiknek volt idejük, egymás után jelentkeztek önkéntesnek. Ők lettek a bevándorlók mentorai. A menekültügyi és a helyi hatóságok feladata volt a szervezés, a finanszírozás, a lakások elosztása, de a személyes kapcsolat a mentorokkal mindennél többet ért.

Leülök Ludwiggal a nappaliban. Gyümölcslet iszunk – nekünk szabad. Meleg este van, és hiába tiltakozunk erőtlenül, Marah nem enged, hogy szomjazzunk, pedig a böjt végéig még van egy óra. Ludwig elmeséli, hogy a város pár lakosa polgári kezdeményezést indított a menekültek ellen. Egy barátja megkérdezte tőle, nem lenne-e kedve egy ellenkezdeményezést indítani a menekültekért, de Ludwig nemet mondott. Ő nem politizál. Neki elég, ha nap mint nap segít az olyan családoknak, mint ez. De ha valaki más ellenkezdeményezést indít, akkor esetleg ő is csatlakozik.

És lesz ilyen?

Lehet, hogy igen, lehet, hogy nem.

A valós vagy képzelt félelmeinknek az vet véget, hogy megérkezik az ünnepi vacsora. A háromszögletű téztafélérről kiderül, hogy olyan, mint az indiai szamosza, csak ebben spenót és túró van. Aztán jön a remek sült spagetti paradicsommártásban, a tetején sajttal, végül pedig a sokféle európai és közel-keleti saláta.

Mulhouse, Franciaország

A Freiburgból Mulhouse-ba tartó vonat átmegy a lustán hömpölygő Rajna felett. Mellettünk feszes dresszbe öltözött német biciklisták raja suhan. Mindegyiküknek drága, pihekönnyű a járműve, szintén drága sisakjuk visszaveri a fényt. A sportolók magasak és soványak, kicsit olyanok, mint a pókok.

Szemben velem két német házaspár, hangosan beszélgetnek egymással. A mai fiatalokat szidják.

A vonatút mindössze húsz perc. Az állomáson Mudzsib vár, sz rintem ugyanabban a fekete ingben, amit 2016 júliusában láttam rajta az isztambuli afgán étteremben. Akkor ő volt a tolmácsom, amikor a Márvány-tenger partján lévő parkban vagy a Zeytinburnu negyed olcsó szobáiban élő menekültekkel beszélgettem.

Néhány hónappal azután, hogy elhagytam Isztambult, telefonhívást kapott. Ránézett a kijelzőre, és látta, hogy Afganisztánból keresik.

Mudzsib

Azt hitte, egy rokon vagy egy barát, és felvette. De a hívás a Talibántól jött.

„Tudjuk, hol laksz” – szól bele a hívó.

És meg is mondta a pontos címet, ahol Mudzsib azóta lakott a családjával, hogy 2015-ben menekülnie kellett hazájából. Törökországban Mudzsib nem úgy élt, mint a legtöbb menekült: voltak papírjai, török vízuma, állandó munkája, és volt pénz a zsebében. A felesége nagybátyjával karöltve éttermet üzemeltetett abban a negyedben, ahol sok afgán lakott. Az étterem jól ment, nemcsak a helyi afgánok, hanem a törökök is szívesen látogatták. Az egész hiba volt. Mudzsib reflektorfénybe került, így a tálibok is hamar rátaláltak.

A tálibok tulajdonképpen nem is rá vadásztak, hanem a fivérére. Haszib 2009 és 2012 között rádiós újságíróként dolgozott a francia NATO-csapatoknak a nyugat-afganisztáni Kapisa légi támaszponton. A Radio Omid FM, azaz a Remény Rádiója nem egyszerű rádióállomás volt: a NATO propagandaeszközként használta a Talibán ellen.⁷ Nap mint nap arra bátorították a lakosságot, hogy ha tudnak valamit, jelentsék. A franciák La Fayette különítménye harci helikopterekről

támadott: a levegőből a Talibán számos vezetőjét és harcosát sikerült likvidálni. Haszib bemondó volt, hangját sokan ismerték. A tálibok halálosan megfenyegették őt és a csatorna többi dolgozóját... nem is egyszer. Amikor a franciák 2012-ben elvonultak, Haszib velük ment, és Franciaországban megkapta a menekültstátuszt. De a testvérei, apja és anyja Afganisztánban maradtak. A családot szinte naponta hívták fel azzal, hogy győzzék meg Haszibot: jöjjön haza, és álljon a Talibán bírósága elé. A vád: együttműködés az ellenséggel. Ha Haszib nem jön haza, akkor az otthon maradottakon csattan az ostor.

A család eleinte azt remélte, csak blöffölnek. Aztán 2014 szeptemberében Mudzsib éppen csak hazaért a lakásába, amikor négy álarcos fegyveres rontott rá. Betuszkolták egy várakozó autóba, akár egy zsákot. Fejét a térde közé szorították, hogy ne lássa, hová viszik. Valaki nagyot ütött a pisztolya agyával a fejére. Szerencsére át kellett menniük egy rendőrségi ellenőrző ponton. Előtte a kocsí lefékezett, és ki-dobták az autóból, ami továbbhajtott.

A közbiztonság sokszerűen érte a családot. Mudzsibot a feleségével és az akkor még pici lányukkal elküldték Isztambulba, a többi családtag pedig máshová költözött. Ezek a húzások be is váltak – mostanáig.

„A fivéred miatt sok emberünk meghalt – folytatta a hívó. – Beszéld rá, hogy jöjjön vissza Afganisztánba. Mondd azt neki, hogy az apád beteg.”

Mudzsib nem állt kötélnek, mire a hívások folytatódtak:

„Ne hidd, hogy biztonságban vagy! Isztambulban is vannak embe-reink. Ha nem engedelmeskedsz, meghalsz.”

Mudzsib tanácskozott a családjával, és abban állapodtak meg, hogy legjobb, ha elutazik Franciaországba, és ott menekültstátuszért folyamodik. A felesége és a gyerekei majd követik, amint lehet. Addig is elköltöznék egy másik lakásba.

Legális törökországi lakosként könnyen megkapta a schengeni országokba szóló 45 napos vízumot. Elrepült Németországba, és onnan vonattal folytatta az útját abba a francia városba, ahol a fivére élt. Kiderült, hogy Haszib lánya nagybeteg, kórházban fekszik, ráadásul a város tele van menekültekkel. Mudzsib rövidesen továbbállt. Mulhouse-ban kötött ki, remélve, hogy ott több esélye lesz. Amit nem tudhatott, hogy a francia hatóságok 2016 végén és 2017 elején igen sok

menedékkérőt telepítettek át Mulhouse-ba Calais-ból, ahol addig a „dzsungelben” laktak. Mudzsib elutazott a megyeközpontba, Colmarba.

– Az első interjú rémesen sikerült. Elmeséltem, miért jöttem, de a tisztviselő nem hitt nekem. Kiabált velem, azt mondta, hazudok, és információkat tartok vissza, pedig nem is kérdezett tőlem semmit. Azt is mondta, hogy elege van a hazudozó bevándorlóból.

Ülök Mudzsibbal egy internetes kávézóban, és megpróbálok többet megtudni a Remény Rádiójáról, hátha segíthetek neki. A *Libération* című napilapban megjelent egy cikk arról, hogy a francia katonaság miként próbálja meg felmorzsolni a tálib erőket. Egy meg nem nevezett forrás elmondta a riporternek, hogy a Kapisában állomásozó francia csapatok 2008 októbere és 2009 októbere között a Talibán 150 fegyveresét ölték meg, ezek felét az Alassai völgyében. A cikkben ez állt: „Előtte az amerikai parancsnokok nem nagyon bíztak a francia katonai kontingensben, de az eredményeket látva a bizalom helyreállt.”

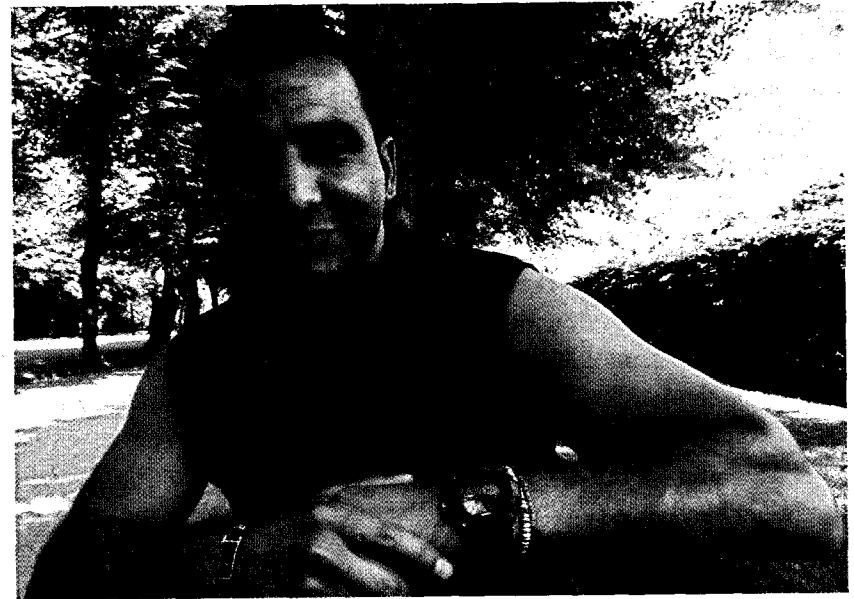
Mudzsib szempontjából fontos, hogy a lap közölt egy interjút egy Raphael Krafft nevű francia újságíróval, aki járt Kapisában, és a rádióállomást is látta.

Megtaláljuk az újságírókat a Facebookon. Üzenetet írunk neki, és percekkel belül megjön a válasz. Iratokat nyomtatunk ki, amelyek alátámasztják Mudzsib állításait.

Amikor megérkezett, Mudzsib a fivéréknél lakott, de aztán bérelt egy olcsó szobát egy étterem felett. A szobáját hosszú és homályos folyosóról lehet megközelíteni. Észreveszem, hogy az ajtók párnázottak, mint egy bordélyban, vagy mint valaha a kelet-európai országok minisztériumaiban. De itt a párnázás sok helyütt felszakadt, mintha valaki késsel próbált volna bejutni. Mudzsib szobájában mosatlan ruha szaga árad. Az ablakából lelátni az utcára. Európába 2000 euróval jött, de már csak 500 eurója maradt. Minden centet a fogáshoz ver.

A katedrális előtti téren ülünk be egy kávéházba. Böjtöl, így még egy szendvicse sem hívhatom meg. Hirtelen összeáll egy csomó francia, és dalra fakadnak. Hazafias dalokat énekelnek, a turisták meg fényképezik őket. A katedrális apró harangjai negyedóránként megszólalnak.

– Próbálok optimista lenni, más választásom nincs is. Futok a Talibán elől, és Franciaország az utolsó mentsváram. Mindenáron menekültstátuszt kell szerezni magamnak és a családomnak. Képtelenség

Omar

úgy építeni a jövőt, hogy állandóan az motoszkál az ember fejében, hogy holnap vagy holnapután megölhetik.

Ráadásul elveszítette az útlevelet, ami tovább nehezíti a helyzetét. Az éjszakai busszal ment a fivérért Mulhouse-ba, de közben át kellett szállnia. Egy kávézóban várt a következő buszra, az útlevelet talán ott hagyta el – de ez nem biztos. Megkérdezte a fivérét, ilyenkor mi a teendő. Haszib azt válaszolta: „Felejsd el az útlevelet! Úgy sem kellett már.”

Ezzel nem értettem egyet. Mivel én már rengeteg menekülttel találkoztam, aki széttépte vagy eldobta a papírjait, jól tudom, milyen nagy gond lesz később, hogy nem tudják bizonyítani, kik is ők valójában. Azt javasoltam, hívja fel a kávézót, és utána a rendőrséget. Nincs veszteni valója.

– Majd gondolkodom rajta – feleli.

Nagyon sokat gondol a feleségére és a kicsi gyerekekre. Aggódik értük.

– Mi lesz, ha a franciák nem adják meg a menekültstátuszt?

– Nincs B tervem. Ha elutasítják a kérelmemet, az lesz a következő katasztrófa az életemben. A gyerekeim a telefonon át mindig megkérdik, mikor jövök haza. Olyan nehéz a válasz. Nem értik, miért nem me-

gyek haza. Ez borzalmas. Az embernek volt otthon egy szép élete, aztán ott kell hagynia mindent, a családot, a barátokat, a megélhetését, a bútorokat, az autót. Elmegy egy másik országba, új életet kezd, keményen dolgozik. És ismét szednie kell a sátorfáját.

Elhatározzuk, hogy más menedékkérőkkel együtt elmegyünk a mecsetbe. A török Al-Aksza mecsetben esténként ingyen ételt osztanak – ez tényleg Allah áldása az olyan szegények számára, mint Mudzsib. A mecset a város túlsó végén van, de a tömegközlekedés drága, spórolni kell. Tehát gyalogolunk. Lassan sétálunk, nem kell sietnünk. A bójtnak csak azután lesz vége, hogy a nap lemegy. Így beszélgetünk.

A csoportunk egyik tagja, Omar Farhad, Afganisztán Laghman tartományából jött. Belekezd a maga történetébe:

– Angliába szerettem volna menni. De fél évig ott ragadtam a „dzsungelben”.

A roszhírű tábor 2016 decemberében a francia hatóságok felszámolták. Akkor volt a médiafigyelem, hogy a francia belügyminiszter megígérte: minden elköltöztetett táborlakó jó bánásmódban részesül majd.⁸ Az ígéretét be is tartotta. Omart többedmagával egy kellemes lakásban szállásolták el Mulhouse-ban, volt benne zuhanyozó, konyha, tévé, hűtő, minden. Némi pénzt is kaptak. Németországgal ellentétben itt ez egy nagyobb összeg – havi 330 euró –, de ebből kell a lakbért is fizetni. Omarnak a megélhetésre havi 220 eurója marad. A francia bevándorlási és integrációs hivatal (OFII) minden menedékkérővel interjút készít.⁹ Ezt fél vagy egy év múlva egy második interjú követi. A tisztviselő ekkor dönti el, hogy a menedékkérő maradhat-e, vagy sem. Ha a döntés az utóbbi, akkor lehet fellebbezni – ez egy újabb fél év vagy egy év. A végső döntésig a menedékkérő lebeg, mint Mohamed koporsója.

– Nehéz hosszú távra tervezni – mondja Omar –, egyelőre az a jó, hogy biztonságban vagyunk, és jó körülmények között élünk. Vannak barátaim, akik már régóta itt élnek. Csak remélni tudom, hogy egy nap majd én is úgy élhetek, ahogy ők.

Két héttel az után, hogy elhagytam Mulhouse-t, jó hangulatú üzenetet kaptam Mudzsibtól. Az OFII elismerte, hogy valódi menedékkérő, kijelöltek számára egy lakóhelyet egy másik városban, és kap havi apanázst is. Fotókat is mellékel. Ágy tiszta ágyneművel. Az ablakon át látni a békés vidéki tájat.

Luzern, Svájc

Mulhouse-ból a vonat elvisz valahová Bázeltől délre, ahol átszállok Zürich felé, ott pedig ismét Luzern felé. Ha Németország gazdag és gyönyörű ország, akkor Svájcra ez még inkább igaz. Mint egy operetben: mindenkinek megvan mind a 32 foga, és mindenki új ruhát visel.

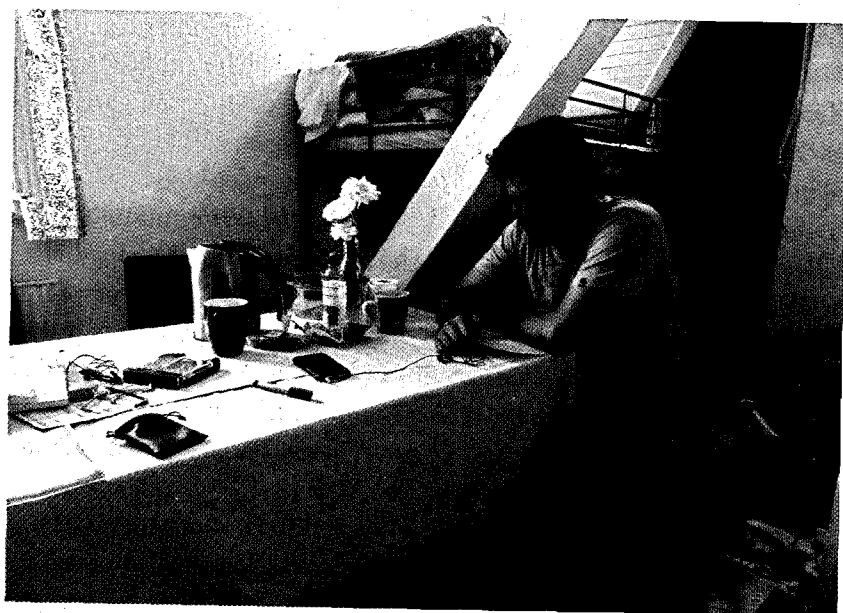
Szaburral, az afganisztáni újságíróval először 2016 júniusában találkoztam a horgosi táborban. Négy hónapon át élt ott. Néhány héttel a találkozásunk után átvágta a kerítést, és bejutott Magyarországra. Elcsípték, a rendőröktől kapott egy kis verést meg egy adag paprikaspray-t. Egy hónapig börtönben ült, aztán elvitték Vámoszabadiba. Ott valakitől megszerezte egy embercsempész telefonszámát. Az megkérdezte, hová szeretne menni. Ő azt felelte: „Bárhová, ahol biztonságban leszek.” Megegyeztek Svájcban.

Egy kamion rakterében utaztatták – egyedül. Három nappal később kimászott, és Bazelban találta magát. Elment a legközelebbi rendőrszere. 2016. augusztus 30-a volt.

– Nyolc napon át a Sarnen kantonban lévő Klausenberg táborában tartottak fogva, egy alagsorban. Örült hely volt, mindenki panaszkodott. Az étel pocskék volt, az örök rosszul bántak velünk, nem voltak mosdók, és az igazgató közölte velünk, hogy utálja a menekülteket. A svájci Migrációügyi Államtitkárság (SEM) hat fogadó- és regisztrációs központot üzemeltet, Klausenberg az egyik a hat közül.¹⁰ Egy hegyoldalba épült, távol mindentől – utóbbi a menedékkérők egyik gyakori panaszja Svájcban.

– Bűnözőnek éreztem magam. Eljöttem Európába, és börtönben találtam magam, menekültek között! Amikor Afganisztánban voltam, félnem kellett a Talibántól, az életemet fenyegette az Iszlám Állam és több más csoport. De itt Európában sem jó az élet. Mintha nap mint nap újra megölnének.

Három hónap múlva a Luzern kantonbeli Sonnenhof táborába került. A svájci menekültügyi törvény szerint a menedékkérők iránti felelősséget a 26 kanton egyike veszi át. Luzern kantonnak most volt egy kis pénzügyi gondja. Egy csomó vállalat adóját elengedték, ha cserébe új befektetéseket hoznak a kantonnak, és az utóbbiak alig valósultak meg. Az adóbevételek jelentősen csökkentek, amit sokan megéreztek – többek között a menedékkérők is.

Szabur várakozik

A kormányzó jobboldali Svájci Néppárt (SVP) nyomására az utóbbi években a svájci menekültügyi szabályokon is szigorítottak. Svájcban a 2015-os választásokon az SVP megkapta a szavazók 29 százalékának a voksát, így ez lett a legerősebb párt; a 199 fős parlamentben 65 hely jutott neki.¹¹ Ha Szabur nem érezte jól magát Svájcban, az főleg az SVP bevándorlóellenességének volt köszönhető. De egy jó hírről nem értesült: mint afgán, valószínűleg megkapja a menekültstátuszt.

A balkáni országokból származó kérelmezők általában 48 órán belül megkapják az elutasító végzést. Ugyanez néhány afrikai ország esetében két hét. Az SVP a parlamenttel megszavaztatta a gyorsított kitoloncolási eljárást, amit aztán a 2016. júniusi népszavazás annak rendje és módja szerint szentesített is.

Szabur elmondta, hogy a sonnenhofi táborban kicsit jobb a feltételek. Nyílt tábor, azaz szabad a kijárás. A közeli üzletben még apróságokat is lehetett venni, például kekszet. A svájci táborokban van egy büntetési rendszer, amit Szabur szükségtelenül kegyetlennek minősített. Mindenki kap egy kártyát, amit le kell húznia, amikor kifelé vagy visszafelé áthalad a kapun. Aki ezt elfelejti, annak csökkentik

a havi zsebpénzét. A táborvezetés a szabályok apróbb megsértését is szankcionálja. Szabur akármennyire is igyekezett, a hónap végén a 280 frankos juttatásából mindig hiányzott 20 vagy 30 frank – egyszerűen levonták. A szankciók miatt a táborlakók és a vezetés között állandó volt a feszültség. Ném sebzett önbecsülésű felnőtt menedékkérőként, hanem rossz gyerekeként kezelték őket. A bőr színe és a nyelv is sokat számított. Egyes táborlakókkal jobban bántak, mint másokkal.

Egy idő után átirányították oda, ahol most is lakik, nem messze Luzérntól. A város fél óra vonattal. A bevándorláspárti Menekültek és Száműzöttek Európai Tanácsa (ECRE) készített egy tanulmányt az egyes országok menekültügyi gyakorlata tárgyában, és e szerint „az allokációs rendszerben a menedékkérők érdekeit alig veszik számításba. [...] A rendszer problematikus, mert nem képes megragadni az olyan lehetőségeket, mint a nyelv vagy a családi kapcsolatok erősítése, amelyek megkönnyítenék az integrációt.”¹²

Szabur elmondta, hogy könnyebb lenne az apróbb méltánytalanságok eltűrése, ha az idő nem vánszorogna olyan csigalassúsággal. Már kilenc hónapja tartózkodott az új táborban, és a kérelme sorsáról még mindig nem kapott hírt.

A statisztikák szerint Szabur egyike volt annak a 3229 afgánnak, akik 2016-ban Svájcban menedéket kértek, míg az előző évről 7479 afgánnak a kérelmét még mindig vizsgálták.¹³

Az első fokon meghozott határozatokat nézve 13,8 százalék megkapta a menekültstátuszt, 75,6 százalék ideiglenes védelemben részesült, és 10,6 százalék kérelmét utasították el.

Megpróbáltam felvidítani Szaburt, de rossz volt a kedve, csalódott, és honvágy gyötörte. A tóparton üldögéltünk. A hattyúk olyan fenségesen úsztak a vízen, mintha száműzött kelet-európai uralkodók lennének. Kiskacsák követték az anyjukat, a híres fahídon turisták szelfiztek, a templom harangjai negyedóránként tudatták az időt. A tó vize kellemesen visszhangozta a csengettyűk zenéjét. A távolban látszott a Pilatus-hegy, amely valaha híres volt a sárkányairól, és a Rigi-hegység, amelynek a patakjai a tóba ömlő Reuss folyót táplálják. A Rigi arról is nevezetes, hogy gyakran megfestette az angol tájképfestő, Turner, sőt a világhírű amerikai író, Mark Twain is ellátogatott oda egyszer.

Később vonattal elmegyünk abba a helységbe, ahol Szabur lakik. Olyan, mint egy ifjúsági szállás, közel az állomáshoz. A földszinten recepció: a mosolygós recepciós hölgy nemcsak udvarias, hanem barátságos is. A nappaliban egy férfi pengeti szomorúan a gitárját. Szabur szobája a legfelső emeleten van, felette csak a padlás található. A szoba rendes, tiszta, három emeletes ágygal és egy közös asztallal. Egyik szobatársa, egy afgán, az ágya megjavításán szorgoskodik: nyikorog az ágy, nem lehet tőle aludni. Leülünk a középben lévő asztalhoz. Még mindig ramadán van, így szegény Szaburt most az evés sem vigasztalhatja. Ő azért ragaszkodik ahhoz, hogy én egyek: egy csomag szárított fügét vesz elő. Megkérdezem tőle, mi lesz, ha a kérelmét elutasítják.

– Talán visszamegyek Afganisztánba, és beállok tálibnak. Én lehetnék a szóvivőjük!

Persze viccel, de keserűség marja a hangját, amit nem is tud palástolni. Európa a hozzá fűzött reményeit nem váltotta be – legalábbis eddig.

UTÓSZÓ

Arcok a kerítésnél

A Balkán nyugati része emberemlékezet óta Európa kapuja volt. Jelen kötetben olyan személyeket mutattam be, akik a 2015 és 2017 közötti három esztendőben érkeztek Európába e kapun át.

Mára ezen az útvonalon az emberáradat csordogáló patakká apadt, és az Észak-Afrikából a Földközi-tengeren át Olaszországba irányuló másik fő belépési útvonalon is sokkal kevesebb menekült érkezik. Európa arcán a mosoly grimasszá torzult. A Mexikó felé tekintő Amerikai Egyesült Államok pedig a szemöldökét ráncolja. Csak értetlenül bámulunk egymásra a kerítés két ellentétes oldaláról.

Úgy tűnik, az Európába irányuló migrációban pillanatnyi nyugalom állt be. A bevándorlók számának csökkenése elsősorban azoknak a szerződéseknek az eredménye, amelyeket az Európai Unió Törökországgal és Líbiával kötött. Emellett rengeteg pénz áramlik Afrikába, a szubszaharai országokba. Jó lenne hinni, hogy ez a pénz új munkahelyeket és jobb életkörülményeket teremtet majd, így kevesebben fognak kivándorolni hazájukból. De nehéz másként gondolni rá, mint az afrikai kormányoknak csúsztatott kenőpénzre, mellyel azt akarjuk elérni, hogy lakosságuk benntartása érdekében építsék meg saját kerítéseiket.

A Görögországban és a balkáni államokban rekedt menekültek erőt gyűjtenek. Törökország már majdnem elkészült azzal a 911 kilométeres kerítéssel, amelyet a szír határon épít.¹ Még hossza is kísértetiesen emlékeztet az USA elleni 9/11-es merényletekre.

Szíriában eközben tovább folyik a harc. Az országnak a háború előtt 23 millió lakosa volt, ebből 6 millióan Szíria különböző területein, ott-honaiktól távol keresnek menedéket, 5 millióan a szomszédos államok-

ban, Törökországban, Jordániában és Libanonban élnek menekültként, és körülbelül egymillióan Európában vannak.² Ők teszik ki a könyv által tárgyalt évek menekültjeinek körülbelül egyharmadát. Az Iszlám Állam szíriai és iraki hadszíntéren elszenvedett vereségét követően néhány bátor ember már megkísérelte a hazatérést – jövőjük azonban kétséges, hiszen a városokban nincs folyó víz és áram, alig van munkalehetőség, és a fel nem robbant aknák állandó veszélyt jelentenek. Ha túl hamar hazamennek, elképzelhető, hogy ismét menekülniük kell.³ A szíriai és iraki konfliktusok újabb és újabb személyeket késztetnek lakóhelyük elhagyására. Mindeközben Libanon, Jordánia és Törökország türelmetlenül várja, hogy a területükre befogadott menekültek végre hazatérjenek.

Megpróbáltam bemutatni, mennyi különféle ember érkezik Európába, és hogy milyen reményekkel és vágyakkal indulnak neki egy új – végleges vagy csak átmeneti – otthon megteremtésének.

Bár az újonnan érkezők száma csökken, a politikai reakciók erősödnek. Az az érzésem, hogy a technológia és a globalizáció által bizonytalanságba taszított európai népek bűnbakot keresnek. Az egyik hibáztatható csoport az „elit”, a másik a menedékkérők.

A bolgár politológus, Ivan Krastev azt írta, hogy összesen 1200 kilométernyi új kerítés épült Európában.⁴ Az egész kontinensen egyre népszerűbbek a populista és nacionalista pártok. Támogatóik természetesen vitatják a kritikusok által rájuk aggatott „populista” jelzőt. Én a „populizmus” meghatározásai közül az egykori brit miniszterelnök, Tony Blair által alapított Institute for Global Change (Globális Változás Intézete) által megfogalmazott definíciót tartom leginkább helytállónak, mely szerint „a populizmus nem egy mélyen gyökerező ideológia, hanem a politikai rendeződés egy fajta logikája. Nagyban épít a barátok és ellenségek közötti éles határvonal meghúzására, melynek alapján kizárólag a populisták támogatói számítanak legitim polgároknak, mindenki más illegitim.”⁵

„Egy soha nem látott kiterjedésű populista öv fedi Közép- és Kelet-Európa jelentős, stratégiai szempontból is fontos részét a Baltikumtól az Égei-tengerig” – áll az Intézet 2017 decemberében kiadott jelentésében. Akadnak bal- és jobboldali populista pártok is, igaz, a 21. században a „bal” és a „jobb” 19. században kialakult értelmezése már nem mindig alkalmas a politikai beállítottság jellemzésére.

2017 szeptemberében Angela Merkel Kereszténydemokrata Uniója (CDU) egymás után harmadszor nyerte meg a választásokat; a kapott 12,5 millió szavazat azt jelenti, hogy a választók 27 százaléka voksolt mellette. A párt a 2013-as szövetségi választások óta 2,5 millió szavazatot veszített, így a szövetségi parlamentbe 254 helyett csak 200 képviselőt küldhetett.⁶ A CDU a bajorországi testvérpártjával, a Bajor Keresztényszociális Unióval (CSU) közösen a szavazatok 33 százalékát szerezte meg. A második helyre szorult Szociáldemokrata Párt messze elmaradt mögöttük a maga 20 százalékaival. A harmadik helyet (12,6%) a szélsőjobboldali, bevándorlásellenes Alternatíva Németországért szerezte meg. Szorosan mögöttük sorakozott fel a Német Szabaddemokrata Párt, a Baloldali Párt és a Zöldek.

A legfontosabb kérdést a bevándorlás, illetve Angela Merkel bevándorlással kapcsolatos politikája jelentette. Győzelmük – igaz, a korábbiaknál alacsonyabb támogatással szereztek meg – azt jelenti, hogy Merkel negyedik ciklusát kezdheti meg a kancellári székben, melyben 2005 óta foglal helyet. A választópolgárok többsége kiállt a Merkel által képviselt nyitott kapuk elve mellett: az Alternatíva Németországért szimpatizánsait leszámítva a szavazók támogatásukat fejezték ki az ellenőrzött bevándorlás mellett.

A választásokat követő időszakban, amikor a kancellár igyekezett koalíciós partnereket találni pártja számára, kénytelen volt elfogadni a bajor szövetségese javaslatát, miszerint a Németország által befogadott menekültek számát maximalizálni kell évi 180-220 ezer főben. 2018 márciusában a CDU/CSU–SPD-koalíció végül felesküdt: Horst Seehofer lett a belügyminiszter, Franziska Giffey, Berlin Neukölln kerületének (melyet gyakran Kis-Isztambulnak hívnak) egykori polgármestere pedig a Család- és Ifjúsági Minisztérium vezetője. Franziska Giffey bevándorlókkal és menekültekkel kapcsolatos munkatapasztalata érdekesen ellentmondott Seehofert. „Ez jól kezdődik” – kommentálta a *Die Welt* meglepetten.

A választások után néhány héttel Merkel egy EU-s csúcstalálkozón Orbán Viktorral is összefutott. „Viktor, akadt egy kis problémám, kérlek, segíts!” – viccelődött a kancellár egyes magyar kormányzati források szerint. – A CSU 200 ezer menekültet akar beengedni évente. Most mit tegyék?”⁷

A vice jól illusztrálja azt a különbséget, ami a mai napig fennáll a kelet-európai, illetve a Németországhoz hasonló országok között: az előbbiek egyetlen menekültet sem akarnak befogadni Olaszországból és Görögországból, míg utóbbiak úgy vélik, hogy az európai szolidaritás azt jelenti, a tagállamok közösen viselik a terheket. A V4 szerint a „szolidaritás” abból áll, hogy megerősítik a külső határokat és kerítést építenek. Orbán Viktor győzelemként könyvelte el, hogy az EU elfogadta a külső határok megerősítésének tervét. Ám ezt a tagországok többsége az európai szolidaritás kérdésétől elválasztva, egyszerű rendfenntartási kérdésként kezeli.

A 2017 novemberében tartott osztrák választásokon, a harmincegy éves Sebastian Kurz a szavazatok 32 százalékát megszerezve győzelemre vezette az Osztrák Néppártot, és azonnal koalícióra lépett a voksok 26 százalékát megszerző, Heinz-Christian Strache elnöklelte alatt működő szélsőjobboldali Osztrák Szabadságpárttal, melynek keretében Strache megkapta az alkancellári posztot.⁸ Strache iszlámelenes hozzáállását jól tükrözi mottója: *Pummerin statt Muezzin* (Muezzin helyett Pummerin). A Pummerin a bécsi Stephansdom legnagyobb harangjának a neve. Sebastian Kurz elsősorban annak köszönheti győzelmét, hogy ígéretet tett a balkáni menekültút vonal lezárására. 2016-ban az akkor külügyminiszterként tevékenykedő Kurz szavait a *Der Spiegel* is idézte:

„Ausztriában mindig is sok bevándorló volt. De ha a bevándorlási hullám egyszer elkezdődik, mint ahogy az tavaly történt, meg kell nyitni a határokat, és minél előbb észak felé kell továbbtessékelni a jövővényeket. De persze nem csak szírek jönnek. A világ más területein élők is remek lehetőségnek látják, hogy Európába vándoroljanak.”

...Nekünk, európaiaknak kell eldöntenünk, kit engedünk be – ne engedjük, hogy az emberkereskedők döntsének helyettünk. Aki illegálisan próbál bejutni Európába, az eljátszotta az esélyét.”

2014 és 2017 között Olaszország 120 ezer menedékkérelmet hagyott helyben.¹⁰ 2017 végén további 200 ezer, táborokban és szállókon élő ember várt kérelmének elbírálására. A menekültek komoly terhet róttak az olasz társadalomra. Sokan érzik úgy, hogy nemcsak politikusaik hagyták cserben őket azzal, hogy nem tettek semmit a helyzet elfajulása ellen, hanem sok európai – főleg kelet-európai – ország is, akik a szolida-

ritás elvére fittyet hányva nem hajlandók befogadni egyetlen menekültet sem. És bár egyes kormányok „illegális bevándorlókról” beszéltek, ezeket a menekülteket már egyszer átvilágították, és a befogadó országok ismét átvilágíthatták volna őket, továbbá az EU-s előírások alapján mindenképpen bizonyos szintű nemzetközi védelem járna nekik.

Vajon mit tanult Európa az elmúlt három évben, és hogyan lehetne megoldani a menekültügyi problémát? Úgy érzem, hogy miután tizenöt fejezetten át ide-oda rángattam az olvasót a balkáni útvonal mentén, elvárható, hogy most levonjak némi óvatos következtetést a leírtakból. Ezek egyike sem különösebben eredeti gondolat, de tapasztalataimra és olvasmányélményeimre hagyatkozva, a lehető legjobb szándékkal tárom őket az olvasó elé.

Először is, erkölcsi kötelességünk, hogy segítsünk azoknak, akik segítségért fordulnak hozzánk. Ilyen egyszerű. Vajon a sok-sok történet, amelyeket elmeséltek nekem – és amelyek egy részét az Olvasóimmal is megosztottam –, mind igazak voltak? Nyilván bizonyos részletek némileg ki lettek színezve, és a szereplők védelmének érdekében a nevek többségét megváltoztattam. Érthető, hogy a védtelenek a túlélés érdekében különböző stratégiákat fejlesztenek ki. Azonban menekültekkel foglalkozó riporterként találkoztam olyanokkal is, akik elképzelhetetlen körülmények között éltek és hihetetlen dolgokon mentek át. Nyíltságuk, energiájuk és eltökéltségük újra és újra meglepett. Elismerem, különbséget kell tenni menekültek és a „csupán” jobb élet reményében útra kelők között, de nem érzem szükségét éles választóvonal meghúzásának – ahogyan azt az ENSZ menekültügyi szervezetei és az egyes kormányok teszik. E tekintetben közelebb áll hozzám a szabadkai lelkipásztor, Varga Tibor hozzáállása, aki minden rászorulóknak szívesen segít. Nyugat-Európában nyílt eszmecsere zajlik a bevándorlók és menekültek integrációjának kérdéséről. Jó lenne, ha ez az eszmecsere Kelet- és Közép-Európában is megindulna, és nem csak a pártok kampányszólamai szintjén. Németország és Kanada példáját elnézve megállapítható, hogy a helyi közösségekbe való bekapcsolódás létfontosságú a sikeres integráció szempontjából. Emellett mindkét fél részéről pozitív hozzáállás és jóakarát is szükséges hozzá.

Ha erkölcsi szempontból elfogadhatatlannak ítéljük a menekültek teljes kizárását, akkor vajon mindenkit be kellene fogadnunk? Utóbbi

álláspontot képviselte többek között Peter Sutherland, aki 2006 és 2017 között az ENSZ főtítkárának különleges megbízottjaként tevékenykedett. A 2018 elején elhunyt ír üzletember a migrációt a gazdasági növekedés motorjaként fogta fel.¹¹ Emellett úgy gondolta, hogy az EU-nak mindent meg kellene tennie annak érdekében, hogy a nemzeti homogenitást felszámolja. Én személy szerint tiszteletben tartom az európai kultúrák helyi, regionális és nemzeti különbségeit, de vallom, hogy nincs egy olyan közös európai kultúra, amit most meg kellene védeni az „idegen” elemektől. Más kultúrák hatásait ugyanannyira nem tudjuk kiiktatni életünkéből, ahogyan az iskolában tanult matematikai fogalmakból sem lehet. A nulla számot és a végtelen fogalmát is az ókori Indiától vette át Európa.

A nemzeti hagyományok és kultúrák nagyon ellenállók, és én az erősítésükre vagy a gyengítésükre törekvő politikusokkal szemben egyaránt óvatos vagyok. Mindazonáltal egyetértek Sutherlanddel és az ENSZ főtítkárával abban, hogy a bevándorlás többnyire pozitív hatással van a társadalomra, és általában nem megállítható jelenség. Ugyanúgy nem látok okot arra, hogy a Nagy-Britanniába induló magyarokat és lengyeleket feltartóztassuk, mint ahogyan az Európába érkező afrikai, ázsiai és közel-keleti menekültek kitiltását sem vélem indokoltnak. Ha van valamilyen hasznos tudásuk, munkát fognak találni. Ha nincs, akkor egy másik országban kell szerencsét próbálniuk, vagy esetleg hazatérniük. Elismerem, hogy utóbbi nem egyszerű. Az angliai Birmingham egyik hajléktalanszállóján, ahol az unokaöcsém önkénteskedik, a bentlakók fele kelet-európai. Nem sikerült megvalósítaniuk álmaikat, és most már se pénzük, se bátorságuk nincs hazatérni.

Kiket kellene azonnal kizárnunk és hazaküldeniük? Ha valaki már eltökölte, hogy idejön, azt nehéz lesz kizárni. Erről a Frontex egyik tisztviselője a következőket nyilatkozta 2015-ben: „A migráció olyan, mint egy lufi. Ha az egyik oldalát benyomja az ember, akkor máshol fog kidudorodni.” Az elmúlt három évben szerzett személyes tapasztalataim alapján maximálisan egyetértek ezzel. A kerítések csak fokozzák a menekültek szenvedéseit, és még kiszolgáltatottabbakká teszik őket az embercsempészeknek. Remélem, hogy a kerítésépítők lelkiismerete megszólalt, amikor tudomást szereztek egy fiatal afgán öngyil-

kosságáról a szerbiai Adaševci erdejében, egy afgán kisgyerek vízbe fulladásáról Horgos mellett vagy épp egy jazidi nőnek a csempészek kisbuszában bekövetkezett haláláról Apátfalva közelében.

2016-ben a német hatóságok megkezdték kitoloncolni azokat az afgánokat, akiknek kérelme elutasításra került. Azonban Afganisztán nagy része továbbra is veszélyes, sőt talán veszélyesebb, mint valaha. Kell, hogy legyen jobb megoldás.

A világ menekültjeinek csak egy kis része ér el Európába. Többségükről olyan szegény országok gondoskodnak, amelyeknek saját rászoruló lakosaik támogatása is komoly kihívást jelent.

Az UNHCR által összefogott humanitárius és civil szervezetek igyekeznek segíteni a frontvonal mentén fekvő országoknak, többek között Törökországnak, Jordániának és Libanonnak. Ám a Norvég Menekültügyi Tanács és további nyolc segélyszervezet által 2018 februárjában kiadott beszámoló szerint az ezekben az államokban élő menekültek helyzete siralmas.¹²

Libanonban a menekültek 74 százalékának nincs hivatalos tartózkodási engedélye, Jordániában pedig 113 ezer menekült nem rendelkezik a belügyminisztérium által kiállított kártyával. Annak ellenére, hogy korábban elhatározás született arra vonatkozólag, hogy 2017 végéig minden menekült és hátrányos helyzetben levő gyermeket helyi közösségekben helyeznek el, ahol iskolába járhatnak, a menekült gyerekek 43 százaléka továbbra sem részesül iskolai oktatásban.

Ha a nemzetközi közösség több támogatást nyújtana ezeknek a befogadó országoknak, sokkal kevesebb menekült indulna tovább Európa irányába. Még mindig nem késő a beígért anyagi támogatást biztosítani.

Sok menekült sosem fog hazatérni otthonába. Nekik esélyt kell kapniuk arra, hogy gyermekeiket iskolába járathassák, részesülhessenek egészségügyi ellátásban, gyakorolhassák alapvető jogait és munkát keressenek. Már megkezdődött az iraki és szíriai kórházak és iskolák egy részének helyreállítása – ennek jelentőségében minden európai kormány egyetért.

Természetesen a többi muzulmán országnak, főleg a Perzsa-öböl gazdag államainak, például Szaúd-Arábiának, Katarnak és Kuvaitnak is ki kellene vennie a részét „övéik segítésében”.¹³ A helyzetet bonyolít-

ja, hogy ezek az államok is belesodrótak a közel-keleti erőviszonyok átalakulásával együtt járó hatalmi versengésbe. A fegyverkereskedők, illetve a fegyvergyártó európai országok, csakúgy mint Oroszország és az Egyesült Államok fegyveriparának érdekei is furcsa módon el-lentétben állnak az ugyanezen országok békenagykövetei által képviselt programmal.

Európában a bevándorlás ellenzői elsősorban a „húzó”, míg az ellenőrzött bevándorlás támogatói inkább az embereket otthonaik el-hagyására kényszerítő „nyomó” erőkről beszélnek. Angela Merkelt gyakran igazságtalanul bírálják, mondván, hogy Európába invitálta a menedékkérőket. Amikor 2015 augusztusának végén kijelentette, hogy „senkit nem küldünk vissza Szíriába”, addigra az év első nyolc hónapjában már félmillió ember kért menedéket Németországban, és sok száz millióan voltak már úton, úgyhogy kijelentése sokkal kisebb hatást keltett, mint ahogy azt sokan gondolják – amint erre a *Die Zeit* egyik tanulmánya is rámutatott.¹⁴

Az Angela Merkel és a német lakosság által tanúsított szívélyes fo-gadtatás hatására a muzulmán világban valóban pozitív megvilágítás-ba került Németország. Az európai terrorcselekmények sokkja éppen a muzulmán menedékkérőket érinti leginkább, hiszen jól tudják, hogy letelepedésük esélyei minden egyes támadással csökkennek. Talán épp ez a támadások célja, hiszen az Iszlám Állam és az Al-Kaida ideológiá-jával teljesen ellentétben áll a segítőkész német kormány politikája.

Jelen kötetben megpróbáltam elosztatni azoknak a vádaskodását, akik öntudatlanul vagy épp tudatosan azonosítják az iszlámot a terro-rizmussal. Tudom, hogy sokan kifogást emelnek az ellen, hogy Európa „behódoljon” egy fiatal és életerős iszlám kisebbségnek, ám én úgy vé-lem, a menekültek befogadásánál sokkal veszélyesebb az, hogy egyes szélsőjobboldali politikusok e kisebbséget pellengérre állítják és bűn-bakká teszik. Már több nyugat-európai városban is volt példa muzul-mánok elleni támadásokra. Vajon hova vezet mindez?¹⁵

Kelet-Európában van még egy alapvető probléma, ami Nyugat-Európára nem jellemző: az emberek egymás iránti bizalmatlansága, ami még azonos nemzetek tagjai között is érezhető.

Egy magyar barátom Tökön lakik, 30 kilométerre a fővárostól. Mint tevékeny ember erős társadalmi tudattal rendelkezik, s csatla-

kozni szeretett volna a szomszédos Zsámbék egyik állampolgári cso-portjához. Nem engedték. Íme, az elutasító levél egy részlete:

„Nem hiszem, hogy helyes lenne, ha a más falvakból jöttek ugyan-olyan jogokat élveznének, mint a zsámbékiak. Ha mindenkit beenged-nénk és elosztanánk a tisztségeket, fontos információk veszhetnének el, és a zsámbékiak háttérbe szorulnának. Megértem, hogy mindenki a csoportunkhoz szeretne csatlakozni, mivel ez az egyik legnagyobb a környéken és hirdetések feladásához is ez a legjobb hely. De nem hin-ném, hogy nagyon boldog lenne tőle, ha egy zsámbéki megjelenne a falujában és megpróbálna hirdetni a csoportjában, vagy megpróbál-na beleszólni a faluja ügyeibe.”¹⁶

Ugyanakkor a magyarok és a kelet-európaiak nem idegenellene-sbbek, mint bármelyik más nép Európában. Sőt szerintem errefelé vendégszeretőbbek. A történelmük teszi gyanakvó természetűvé őket. Nemcsak az idegenekre gyanakszanak, hanem egymásra is. Csak a 20. században: először az első, majd a második világháború pusztított végig a térségen, azután a kommunizmus. Csekély a bizalom, a szo-lidaritás, alacsony fokú az önbecsülés. A kelet-európaiak stabilitásra vágnak, és úgy érzik, a stabilitást a más kultúrájú idegenek veszélyez-tetik. A magyar kormány nem találta fel a félelmet, csak felhasználja a céljaira.

A következő néhány év nem lesz egyszerű Európa számára. Elképzel-hető, hogy erőszakos eseményekre is sor kerül: a gazdagok és a sze-gények között, a helyiek és az újonnan érkezettek között, vagy olyan csoportok között, akik a többiekkel valamilyen szempontból „kevesebb-nek” tartják. Ám Európa erősségei, melyek oly sok bevándorlót csábít-tottak ide a történelem folyamán, továbbá a józan ész és a kontinens keresztény öröksége más irányba mutat – egy olyan Európa irányá-ba, ahol az emberek úgy tudnak közösséget alkotni, hogy tiszteletben tartják a kultúrák közötti különbségeket. A megtett út végül vigasszal szolgálhat azoknak, akik végigmennek rajta.

Köszönetnyilvánítás

Rengeteg ember segített abban, hogy ez a könyv megszülethessen. Szeretném megköszönni mindenkinek, aki időt szánt arra, hogy beszélgessen velem, helyieknek, menekülteknek, aktivistáknak, önkénteseknek, határőröknek, ügyvédeknek, riporter kollegáknak, íróknak és politikusoknak egyaránt. Külön köszönetet szeretnék mondani a Magyar Helsinki Bizottságnak, az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának és az Orvosok Határok Nélkül szervezetének.

A BBC tudósítójaként abban a kitüntetett helyzetben voltam, hogy hosszú hónapokat tölthettem a menekültekkel. Sok vélemény kap helyet a könyvben. A BBC mint közszolgálati média nem foglal és nem foglalhat állást.

Szeretném megköszönni a családomnak és a barátaimnak a támogatást. Végezetül pedig Gebula Judit, Rajki András és Nyuli Kinga fordítóknak, valamint Illés Andreának, Érsek Nándornak és mindenkinek a Scolar Kiadóban, hogy hittek ebben a könyvben.

Rövidítések jegyzéke

AfD	Alternatíva Németországért
AKP	török Igazság és Fejlődés Pártja
BA	német Szövetségi Munkügyi Ügynökség
BÁH	Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (2017. 01. 01-től Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, BMH)
BAMF	német Szövetségi Migráció- és Menekültügyi Hivatal
BV	büntetés-végrehajtás
CDU	Kereszténydemokrata Unió (német)
CNDA	francia Nemzeti Menekültügyi Bíróság
CSU	Bajor Keresztényszociális Unió
DANS	bolgár Országos Nemzetbiztonsági Ügynökség
DRC	Kongói Demokratikus Köztársaság
EASO	Európai Menekültügyi Támogatási Hivatal
EC	Európai Bizottság
ECRE	Menekültek és Száműzöttek Európai Tanácsa
EURODAC	az Unió ujjlenyomat-adatbázisa
FRONTEX	Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség
HRW	Human Rights Watch
IMF	Nemzetközi Valutaalap
IOM	Nemzetközi Migrációs Szervezet
IW	Német Gazdaságkutató Intézet
JRS	Jezsuita Menekült Szolgálat
KIM	Szerb Menekültügyi Biztosság
MIT	török Nemzeti Hírszerzési Ügynökség
MKI	Migrációkutató Intézet
NNI	Nemzeti Nyomozóiroda
OFII	Francia Bevándorlási és Integrációs Hivatal

PPRD	A Nép Pártja az Újjáépítésért és Demokráciáért (Kongó)
PVV	Holland Szabadságpárt
SAR	Bolgár Nemzeti Menekültügyi Ügynökség
SAR-egyezmény	Nemzetközi konvenció a tengeri keresésről és mentésről
SED	Német Szocialista Egységpárt
SEM	svájci Migrációügyi Államtitkárság
SOLAS-egyezmény	Nemzetközi konvenció az élet biztonságáért a tengeren
SPD	Németország Szociáldemokrata Pártja
SVP	Svájci Néppárt
TEK	Terrorelhárítási Központ
UKIP	Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja
UNHCR	ENSZ Menekültügyi Főbiztosa, pontosabban annak hivatala
V4	Visegrádi négyek
YPG milícia	Szíriai Kurd Népvédelmi Egységek

Végjegyzetek

Bevezetés: FÖLDÖNFUTÓK

- 1 Mészöly Dezső: *Új magyar Shakespeare – Fordítások és esszék*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1988, 345. o.
- 2 https://www.youtube.com/watch?v=afK_bXD7pMo, Ian McKellen előadásában. http://www.huffingtonpost.com/entry/shakespearean-speechused-to-support-refugees_us_57e2b0b7e4b0e80b1b9f8ad7? <http://www.avignon-et-provence.com/traditions/pelerinage-gitansaintes-maries-de-mer>.
- 3 <http://ncpzenetar.hu/dalszoveg/4355/Sir-az-ut-elottem-bankodik-azosveny>.
- 4 <https://www.youtube.com/watch?v=SknxqpaF6zE>.
- 5 <https://www.youtube.com/watch?v=aQxFPdTh3d0>.
- 6 John Berger: *And Our Faces, My Heart, Brief as Photos*. Pantheon Books, New York, 1984.
- 7 <http://www.pewglobal.org/2017/09/20/a-million-asylum-seekers-await-word-on-whether-they-can-call-europe-home/>; <http://www.dw.com/en/eu-asylum-applications-drop-off-drastically-in-2017/a-41976192>; http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report.
- 8 https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/pressmitteilungen/DE/2015/01/asylzahlen_2014.html.
- 9 https://en.wikipedia.org/wiki/Casualties_of_the_Syrian_Civil_War.
- 10 <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034>.
- 11 <http://www.aljazeera.com/news/2017/08/2001-2017-intervention-afghanistan-170822035036797.html>.
- 12 <http://unhcrpk.org/wp-content/uploads/2013/12/Factsheet-January-2018.pdf>.
- 13 <https://www.crisisgroup.org/global/10-conflicts-watch-2018>.
- 14 <http://www.balkaninsight.com/en/article/making-a-killing-the-1-2-billion-euros-arms-pipeline-to-middle-east-07-26-2016>; <http://www.balkaninsight.com/en/article/balkan-weapons-used-in-war-crimes-in-iraq-amnesty-warns-01-05-2017>.
- 15 <http://www.balkaninsight.com/en/article/bulgaria-s-arms-exports-reach-record-high-in-2016-09-12-2017>.
- 16 <https://mno.hu/kulfold/sok-magyar-fegyver-kerult-az-iszlami-allamhoz-2436517>.

- 17 <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/21/isis-caliphate-islamic-state-raqqa-iraq-islamist>.
- 18 <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-syria-border-wall-to-be-completed-by-spring-124303>.
- 19 <http://refugeeobservatory.aegean.gr/en/refugees-and-asylum-aegean-impact-eu-turkey-statement-esi-report>.
- 20 http://www.pogranicze.sejny.pl/responsibility_for_the_europes_borderland,1146-1,11752.html.
- 21 Lásd, például: Malise Ruthven: *Encounters With Islam*. I.B. Tauris, London, 2012.
Fred Halliday: *Islam and the Myth of Confrontation*. I.B. Tauris, London, 1996 and 2003.
- 22 http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics.
- 23 <http://www.spiegel.de/international/germany/turkish-immigration-to-germany-a-sorry-history-of-self-deception-and-wasted-opportunities-a-716067.html>.
- 24 http://www.pogranicze.sejny.pl/responsibility_for_the_europes_borderland,1146-1,11752.html.
- 25 http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics.
- 26 <https://www.utoronto.ca/news/human-rights-ignatieff>.
- 27 Mészöly Dezső: *Új magyar Shakespeare – Fordítások és esszék*. Magvető, Budapest, 1988, 346–347. o.

Első fejezet: A MENEKÜLT ÉVE

- 1 A Pegida mozgalom 2014 októberében Drezdában szerveződött. 2016 nyarán párttá alakult: Szabad Közvetlen-Demokratikus Néppárt (Freiheitlich Direkt-Demokratische Volkspartei – FDDV).
Yasar Aydin, *The Germany-Turkey Migration Corridor – Refitting policies for a Transnational Age*. Migration Policy Institute, 2016.
- 2 <http://www.spiegel.de/international/germany/turkish-immigration-to-germany-a-sorry-history-of-self-deception-and-wasted-opportunities-a-716067.html>.
- 3 <http://www.dw.com/en/more-than-3500-attacks-on-refugees-in-germany-in-2016-report/a-37719365>;
https://en.wikipedia.org/wiki/Immigration_to_France.
- 4 <https://www.migrationpolicy.org/article/challenge-french-diversity>.
- 5 https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Jews_in_France;
<http://www.thelocal.fr/20160120/france-sees-scores-of-attacksagainst-jews-muslims-and-churches>.
- 6 <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/08/ahmed-merabet-mourned-charlie-hebdo-paris-attack>;
Pierre Benetti, http://www.liberation.fr/societe/2015/01/13/ahmed-merabet-francaispolicier-musulman-tue-par-les-freres-kouachi_1179546.
- 7 http://index.hu/belfold/2015/01/11/orban_gazdasagi_bevandorloknak_nem_adunk_menedeket/.

- 8 <http://valasz.hu/itthon/ozonlenek-a-bevandorlok-magyarorszagra-a-90-szazalekuk-muszlim-108474>.
- 9 Avni Ahmetaj riportja, Al Jazeera: <https://www.youtube.com/watch?v=cPAhKEDTZf0>.

Második fejezet: A FÉLELEM KORA

- 1 Fritz-Joly Joachin kiadatása: <http://www.bbc.com/news/world-europe-31047020>.
- 2 A Szófia melletti busmantsi kiemelt biztonsági fokozatú menekülttáborában őrizték a kérdésekre nem megfelelően válaszoló, kockázatot jelentő személyeket.
- 3 <https://www.mit.gov.tr/eng/>.
- 4 <http://www.bbc.com/news/uk-31166062>.
- 5 https://upload.wikimedia.org/wikipedia/hu/5/55/Nemzeti_konzultacio-bevandorlas.jpg.
- 6 <http://www.unhcr.org/news/press/2015/5/554cc16e9/unhcr-calls-hungary-protect-persecute-refugees.html?query=Montserrat%20Feixas%20Vihé>.
- 7 <http://www.kormany.hu/hu/igazsagugyi-miniszterium/europai-unios-es-nemzetkozi-igazsagugyi-egyuttmukodesert-felelos-allamtitkarsag/hirek/berke-barna-kepviselte-magyarorszagot-a-bel-es-igazsagugyi-tanacs-rigai-ulesen-2015-02-04>.
- 8 <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016>.
- 9 <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/6/5583d1466/unhcr-billboards-hungary-celebrate-contributions-refugees.html>.
- 10 Rhodope-hegység, Haskovo régió: www.jti-rhodope.eu.
- 11 <https://www.gioannicocco.it/work/moving-walls/>;
<http://www.eurozine.com/articles/2014-12-03-cocco-en.html>.
- 12 <https://euobserver.com/fortress-eu/118565>.
- 13 http://stopevroswall.blogspot.hu/2014_10_01_archive.html.
- 14 Az UNHCR görögországi jelentése, 2014. december: <http://www.refworld.org/docid/54cb3af34.html>.
- 15 <http://www.unhcr.org/news/latest/2014/11/547355546/bulgarians-urged-refugees-new-eyes-media-campaign.html>.
- 16 <https://www.facebook.com/groups/HarmanliRefugeeCampPlaySchool/>.
- 17 [https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_al-Hasakah_\(2015\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_al-Hasakah_(2015)).
- 18 <http://openmigration.org/en/analyses/what-is-the-dublin-regulation/>.
- 19 <http://www.asylumineurope.org/reports/country/bulgaria/statistics>.
- 20 <http://www.bghelsinki.org/en/>.

Harmadik fejezet: ORBÁN VIKTOR SZENT HÁBORÚJA

- 1 <http://islamicsupremecouncil.org/understanding-islam/legal-rulings/5-jihad-a-misunderstood-concept-from-islam.html?start=9>.
- 2 <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/minden-lehetoseget-szamba-kell-venni-a-bevandorlok-kerdeseben> (a miniszterelnökkel Kocsis Éva beszélgetett a Kossuth Rádió *180 perc* című műsorában).

- 3 http://mandiner.hu/cikk/20150413_nix_orban_viktor_nix_fidesz_vona_gabor_tapolca_utan_a_mandinernek_interju.
- 4 <http://www.unhcr.org/news/briefing/2015/1/54cb698d9/new-unhcr-report-warns-against-returning-asylum-seekers-greece.html?query=Greece%202014>.
- 5 <http://www.unhcr.org/protection/operations/53198b489/unhcr-observations-situation-asylum-bulgaria.html?query=Greece%202014>.
- 6 http://www.amnesty.eu/content/assets/Reports/Europes_Borderlands__Balkans.pdf.
- 7 <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/6/558193896/worldwide-displacement-hits-all-time-high-war-persecution-increase.html>.
- 8 http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/naponta_40-60_migranssal_teli_busz_erkezik_belgradbol_magyarkanizsara/2443278/.
- 9 https://index.hu/belfold/2012/04/25/magyar_sot_osmagyar_a_vilag_legaranyosabb_allata/.
- 10 <http://www.euronews.com/2014/07/22/mauritania-water-crisis-in-nouakchott>.
- 11 [https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_László_\(Afrika-kutató\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_László_(Afrika-kutató)).

Negyedik fejezet: TELJES ZÚRZAVAR

- 1 <http://www.bbc.com/news/uk-33713268>.
- 2 Kent: a túlpart első megyéje.
- 3 <https://www.helsinki.hu/uj-tajekoztato-anyag-a-menedekjogi-eljarasrol-az-augusztusi-valtozasok-utan/>.
- 4 <https://www.youtube.com/watch?v=iV2ViNJFZC8>.
- 5 <http://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/jha/2015/07/20/>.
- 6 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyálarét>.
- 7 <https://www.wsj.com/articles/obscure-german-tweet-help-spur-migrant-march-from-hungary-1441901563>;
<http://www.euractiv.com/section/migrations/news/germanysuspends-dublin-agreement-for-syrian-refugees/>.
- 8 <http://www.asylumineurope.org/reports/country/germany/asylum-procedure/procedures/dublin>.
- 9 <https://www.reuters.com/investigates/special-report/europe-migrants-truck/>.
- 10 <https://www.baon.hu/bacs-kiskun/kek-hirek-bulvar-bacs-kiskun/11-embercsempesz-ellen-emeltek-vadat-a-halalkamion-ugyeben-724004/>.
- 11 <http://www.bbc.com/news/world-europe-34108224>.
- 12 <https://www.theguardian.com/world/2015/aug/28/more-than-70-dead-austria-migrant-truck-tragedy>.
- 13 http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm.
- 14 [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Maritime-Search-and-Rescue-\(SAR\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Maritime-Search-and-Rescue-(SAR).aspx).
- 15 https://en.wikipedia.org/wiki/SOLAS_Convention.
- 16 <http://menedek.hu>.
- 17 <http://kalunba.org/magyarul/>.

- 18 <https://www.opensocietyfoundations.org/hu/explainers/open-society-foundations-hungary>.
- 19 <http://www.migrationaid.net/csopot/>.
- 20 http://www.lemonde.fr/international/article/2015/08/30/laurent-fabius-denonce-l-attitude-scandaleuse-de-la-hongrie-dans-la-crise-des-migrants_4740538_3210.html.
- 21 <https://mno.hu/belfold/szijjarto-visszavagott-a-francia-kulugyminiszternek-1302397>.
- 22 https://gondola.hu/cikkek/97836-Megdobbento_a_francia_kulugyminiszter_nyilatkozata_.html.
- 23 <http://nol.hu/velemeney/egyutt-batran-1559435>; Juncker: Együtt bátran. *Népszabadság*. 2015. aug. 27.

Ötödik fejezet: EGY MENEKÜLT GYŐZELME

- 1 https://www.bundesregierung.de/Content/EN/Artikel/2015/08_en/2015-08-31-sommer-pk-der-kanzlerin_en.html;
<https://www.youtube.com/watch?v=UdVjH0JEbJ4>.
- 2 <https://444.hu/2015/09/03/orban-ez-is-egy-vasfuggony-csak-ez-most-ertunk-van/>;
<http://europe.newsweek.com/hungarian-pm-migrant-crisis-germanproblem-332436>;
<http://www.bbc.com/news/world-europe-34136823>.
- 3 <https://www.economist.com/news/leaders/21663228-refugees-germanys-chancellor-brave-decisive-and-right-merkel-bold>.
- 4 <https://magyaridok.hu/belfold/magyar-idok-5044/>.
- 5 <https://24.hu/belfold/2015/09/01/szijjarto-megmondta-hogy-kene-az-europai-vezetoknek-viselkedni/>.
- 6 <https://magyaridok.hu/kulfold/bornadragos-bajor-szirek-vagy-gyari-rabszolgal-esznek-e-13563/>.
- 7 <http://www.sueddeutsche.de/politik/budapest-das-ist-ein-bisschen-wie-beim-mauerfall-1.2629968>.
- 8 <https://magyaridok.hu/belfold/foldi-az-isis-erdeke-a-bevandozlasi-kaosz-510526/>.
- 9 <http://www.europe1.fr/international/migrants-frontex-signale-un-traffic-de-faux-passeports-syriens-2508147>.
- 10 https://en.wikipedia.org/wiki/Death_of_Alan_Kurdi.
- 11 <http://nepszava.hu/cikk/1071820-orban-ketkulacsos-muszlimbaratsaga>.
- 12 <http://nol.hu/belfold/atverték-a-menekulteket-pattanasig-feszult-a-helyzet-bicsken-1560817>;
<http://www.blikk.hu/aktualis/politika/menekultek-botrany-a-bicskei-vasutallomason/ggshr73>.
- 13 <https://www.rt.com/news/314459-clashes-refugees-football-hungary/>.
- 14 https://index.hu/video/2015/09/04/vonulas_menekultek_menekultvalsag/.
- 15 <http://www.bbc.com/news/world-europe-34166115>.

Hatodik fejezet: BEZÁRUL A FÜGGÖNY

- 1 „El Mojado” – Francisco Guerrero, <http://intro2chicana-chicanostudies151.weebly.com/blog/el-mojado>
Fortress Europe, Matthew Carr, Hurst Publishers.
- 2 <http://diepresse.com/home/ausland/eu/4813926/Fluechtlingeduerfen-nach-Oesterreich?from=suche.intern.portal>.
- 3 http://diepresse.com/home/innenpolitik/4814407/Faymann_EULoe-sung-oder-Friedensnobelpreis-abgeben?from=suche.intern.portal; http://www.unhcr.org/55e9793b6.html#_ga=1.74185362.1633667661.1453992302;
<https://euobserver.com/migration/130130>.
- 4 http://www.unhcr.org/55e9793b6.html#_ga=1.74185362.1633667661.1453992302.
- 5 <http://www.zeit.de/gesellschaft/2016-08/refugees-open-border-policy-september-2015-angela-merkel>.
- 6 <https://www.bild.de/politik/inland/grosse-koalition/zerreisst-fluechtlingskrise-union-42470310.bild.html>.
- 7 <https://presseportal.zdf.de/pressemitteilung/mitteilung/zdf-politbarometer-september-2015/>.
- 8 <https://www.thetimes.co.uk/article/we-must-keep-europe-christian-says-hungarian-pm-fjwnmlzcv07>.
- 9 [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-172091"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
- 10 https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-wedo/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/2_eu_solidarity_a_refugee_relocation_system_en.pdf.
- 11 http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-15-5614_hu.htm.
- 12 <https://444.hu/2015/09/08/ime-a-menekult-kisgyerekeket-rugdoso-n1-operator-no/?version=meter+at+null&module=meter-Links&pgtype=article&contentId=&mediaId=&referrer=&priority=true&action=click&contentCollection=meter-links-click>;
<https://mno.hu/belfold/migransokat-rugott-fel-egy-operator-roszken-1303522+&cd=3&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>.
- 13 <https://mno.hu/belfold/megszolalt-a-rugdosodo-operator-laszlo-petra-1303854>.
- 14 <https://444.hu/2015/08/25/belso-szerkesztoi-utasitasra-nem-szerepelhetnek-gyerekek-a-kozszoalati-teve-menekultes-anyagaiban/>.
- 15 https://en.wikipedia.org/wiki/Songs_from_a_Room.
- 16 <https://www.welt.de/politik/ausland/article146497225/Am-Ende-werden-die-Muslime-mehr-sein-als-wir.html>.
- 17 <http://budapestbeacon.com/public-policy/what-really-happened-at-Röske/27850>;
<http://budapestbeacon.com/public-policy/witnesses-recount-chaos-at-Röske-following-border-closure-at-trial-of-ahmed-h/39821>.
- 18 <http://atlaszo.hu/2015/09/20/a-rendorseg-eszkalalta-az-esemenyeket-egy-volt-rendorparancsnok-a-roszkei-csatarol/>.
- 19 A röszei történeteket más nézetből lásd: <https://mno.hu/belfold/nem-ahmed-h-tuzelte-fel-a-roszkei-tomeget-2439664>;

- <http://www.origo.hu/itthon/20170901-ahmed-h-itelet-buncselekmény-utlevek-terrorizmus.html>;
- <http://www.origo.hu/itthon/20170901-ahmed-h-itelet-buncselekmény-utlevek-terrorizmus.html>.
- 20 <https://euobserver.com/migration/130374>.
- 21 <http://www.bbc.com/news/world-europe-34331126>.
- 22 A WFP segíti a több mint négymillió szíriai menekült közül 1,3 millió élelmezését Törökországban, Libanonban, Jordániában, Irakban és Egyiptomban.
- 23 https://index.hu/kulfold/eurologus/2015/09/24/a_zsebebe_nyul_europa_hogy_kint_tartsa_a_menekulteket/;
<https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-wedo/policies/european-agenda-migration/background-information/>.
- 24 http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/09/23-statement-informal-meeting/?utm_source=dsmsauto&utm_medium=email&utm_campaign=Informal+meeting+of+EU+heads+of+state+or+government+on+migration%2c+23+September+2015+-+statement+.

Hetedik fejezet: HÁROM VAD HATÁR

- 1 <https://www.stwing.upenn.edu/~durduran/newpage/culture/poetry/neseyasini/cross1.txt>.
- 2 <http://radnoti.mtak.hu/hu/04-07.htm>
Radnóti Miklós összegyűjtött versei és versfordításai. Szöveggond., utószó, jegyz.: Ferenc Győző. Osiris, Budapest, 1999.
- 3 <https://www.theguardian.com/world/2015/aug/18/isis-beheads-archaeologist-syria>.
- 4 <https://www.economist.com/news/europe/21697019-answer-often-serbia-croatia-or-bulgaria-ask-not-whom-ak-47s-flow>.
- 5 <http://www.iamsyria.org/2015.html>.
- 6 https://en.wikipedia.org/wiki/Casualties_of_the_Syrian_Civil_War.
- 7 <http://www.iamsyria.org/2015.html>.
- 8 http://www.vlada.si/en/media_room/government_press_releases/press_release/article/violation_of_agreements_making_care_and_transport_difficult_56608/?tx_ttnews%5BbackPid%5D=489&cHash=aa24aacea35115e0ea1f0024a9b24a7d.
- 9 <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/11891467/Walking-with-migrants-the-diary-of-a-journey-from-Greece-to-Berlin.html>.
- 10 <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-croatia/croatia-says-forcing-hungary-to-take-in-migrants-idUSKCN0RJ0EA20150919>.
- 11 <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20150929IPR94921/francois-hollande-and-angela-merkel-face-meps>.
- 12 <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-czech-opinion/half-of-czechs-oppose-taking-in-war-refugees-survey-idUSKCN0S1IJN20151007>.
- 13 <https://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?ref=I109808>.
- 14 <http://www.statewatch.org/news/2015/oct/eu-com-letter-hungary.pdf>.

- 15 <https://www.bild.de/politik/inland/fluechtlingskrise/seehofer-erklaert-seine-notwehr-drohung-42941014.bild.html>.
- 16 <http://www.sueddeutsche.de/politik/asylpolitik-die-fluechtlinge-werden-merkels-schicksal-1.2681500>.
- 17 Orbán a Bad Staffelstein-i CSU konferencián. <https://www.youtube.com/watch?v=xuXQ8huv2OE>.
- 18 Islam and the Hungarians. Norbert Pap–Péter Remenyi–Zsuzsa M. Császár–Andor Vegh. *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*. 156 JG., ISSN 0029-9138 ISSN Online: 0029-9138, 2014. S. 191–220.
- 19 <http://sztarklikk.hu/kozelet/orban-fanatikusait-igy-meg-senki-nem-szembesitette-sotetsegukkel/285451>;
<http://hungarianfreepress.com/2015/06/09/hungary-is-an-open-and-friendly-country-says-orban-to-arabic-bankers/>.
- 20 <http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/umfrage-44-prozent-der-deutschen-beteiligen-sich-an-fluechtlingshilfe-a-1056902.html>.
- 21 <https://www.politico.eu/article/orban-refugees-hungary-we-are-in-deep-trouble/>.
- 22 <https://www.youtube.com/watch?v=DSBE9jfoFRA&list=UUDKz03VXmyeXH9cWv4i2CNQ&index=148>.
- 23 <https://www.nytimes.com/2015/10/19/world/merkel-links-turkeys-eu-hopes-to-stemming-flow-of-refugees.html>.
- 24 <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/31/austria-fence-slovenia-wire-europe-refugees>.
- 25 <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-un/octobers-migrant-refugee-flow-to-europe-roughly-matched-whole-of-2014-idUSKCN0SR15P20151102>.
- 26 <https://bordercrossingspielfeld.org>.
- 27 http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5904_en.htm.
- 28 <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/austria/11961998/Austria-to-build-border-fence-angering-Germany-and-threatening-Schengen-zone.html>.
- 29 http://www.lemonde.fr/attaques-a-paris/article/2015/11/19/daniel-psenny-la-balle-on-ne-l-entend-pas-arriver_4813686_4809495.html.
- 30 https://www.huffingtonpost.com/entry/paris-attackers_us_56488d01e4b0603773496f39?c4gnl8fr=.
- 31 <https://www.nbcnews.com/storyline/paris-terror-attacks/paris-attacks-stade-de-france-bomber-arrived-migrant-boat-n464021>.
- 32 <http://abcnews.go.com/International/us-intel-isis-passport-printing-machine-blank-passports/story?id=35700681>.
- 33 <https://www.nytimes.com/interactive/2015/11/20/world/europe/Paristerror-victims-list.html>.
- 34 <http://www.szeretlekmagyarorszag.hu/a-legmegrazobb-es-legfelemelobb-level-a-terroristakhoz/>; <https://www.theguardian.com/books/2016/oct/16/antoine-leiris-youwill-not-have-my-hate-interview-paris-attacks-helene-bataclan>.

Nyolcadik fejezet: LELKEK RAKTÁRA

- 1 http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf;
<https://www.telesurtv.net/english/news/Over-3700-Refugees-Died-in-Mediterranean-in-2015-Highest-Ever-20151231-0014.html>;
<https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre-criminology/centreborder-criminologies/blog/2016/09/fact-check-did-eu>;
<http://serbianmonitor.com/en/featured/29317/death-of-the-balkan-route-unhcr-and-ioms-strategy-serbia/>;
<http://www.irr.org.uk/news/enough-is-enough-deaths-on-the-western-balkans-route/>;
<https://www.ft.com/content/cb7938ae-9cfe-11e6-8324-be63473ce146>.
- 2 http://www.azquotes.com/author/1621-Napoleon_Bonaparte.
- 3 <http://www.bbc.com/news/world-europe-34877374>.
- 4 https://en.wikipedia.org/wiki/Mohammed_Awzal;
<https://www.amazon.com/Berber-Literary-Tradition-Sous-Translation/dp/3896459996>.
- 5 http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2016/thomson_reuters_15_april_2016.pdf;
<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-usa-passports/islamic-state-can-make-fake-syrian-passports-u-s-report-idUSKBN0TV02820151212>.
- 6 <http://www.mia.mk/en/Inside/RenderSingleNews/328/132908028>.
- 7 <https://www.theguardian.com/sport/gallery/2014/aug/13/abandoned-athens-olympic-2004-venues-10-years-on-in-pictures>.
- 8 <https://www.theguardian.com/world/2016/feb/25/greece-wont-be-lebanon-of-europe-yannis-mouzas-refugees-eu>.
- 9 https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/AVRR/AVRR-at-a-glance-2015.pdf.
- 10 https://en.wikipedia.org/wiki/Johannes_Pfuhl.
- 11 <http://www.theoi.com/Georgikos/KentaurosEurytion1.html>.
- 12 https://ec.europa.eu/commission/priorities/migration_en.

Kilencedik fejezet: SZILVESZTER VAN

- 1 https://en.wikipedia.org/wiki/Mass_sexual_assault_in_Egypt.
- 2 <http://www.dw.com/en/investigation-committee-opens-first-meeting-on-cologne-nye-assaults/a-19055748>.
- 3 <http://www.bbc.com/news/world-europe-36225177>.
- 4 <http://www.dw.com/en/report-cologne-new-years-eve-attacks-could-have-been-prevented/a-37979296>.
- 5 <http://www.makin-metals.com/about/uses-of-copper-in-cars/>.
- 6 <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/20-sp-deadly-protests-democratic-republic-congo-drc-president-kabila>.
- 7 https://en.wikipedia.org/wiki/Aksaray,_Fatih.
- 8 <https://www.ft.com/content/93e3d794-1826-11e6-b197-a4af20d5575e>.
- 9 SAJTÓVÁLASZ a BBC megkeresésére, 2016.05.05.

- 10 <https://www.hrw.org/news/2011/12/21/dr-congo-24-killed-election-results-announced>.
- 11 <https://www.hrw.org/blog-feed/democratic-republic-congo-crisis>.
- 12 https://www.immigration.interieur.gouv.fr/content/download/39552/303018/file/8.FRANCE_Factsheet_Institutional_Chart_October2012.pdf;
<http://www.asylumineurope.org/reports/country/france/asylumprocedure/general/short-overview-asylum-procedure>.
- 13 <https://www.apnews.com/dc5ece27b897426ca92569c4faa55306>.
- 14 <https://www.nytimes.com/2016/01/05/world/europe/sweden-denmark-border-check-migrants.html>.
- 15 <http://www.dw.com/en/germany-spent-20-billion-euros-on-refugees-in-2016/a-38963299>.
- 16 <http://www.spiegel.de/international/germany/budget-battle-begins-over-refugees-in-germany-a-1079864.html>.
- 17 <https://www.iwkoeln.de/themen/demografie/zuwanderung/fluechtlinge.html>.
- 18 https://www.buecher.de/shop/buecher-von-k-boie/bestimmt-wird-alles-gut-boie-kirsten/products_products/detail/prod_id/44080284/.
- 19 <https://euobserver.com/migration/132579>.
- 20 <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>.
- 21 http://europa.eu/rapid/press-release_AC-16-2132_en.htm.
- 22 <https://www.politico.eu/article/eu-and-turkey-finalize-refugee-deal/>.
- 23 <http://www.hurriyetdailynews.com/eu-minister-turkey-wont-take-back-migrants-already-on-greek-islands-96265>.
- 24 <http://www.balkaninsight.com/en/article/bulgaria-s-borissov-meets-turkish-pm-to-look-for-partnership-on-migration-08-25-2016>.
- 25 <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-italy-renzi/cut-funds-to-states-that-turn-away-refugees-italy-urges-eu-idUSKCN12C1ER>;
<http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/video/kormanyinfo-67-nincs-jogi-alapja-renzi-fenyegetesenek>.
- 26 https://www.focus.de/politik/ausland/sebastian-kurz-oesterreichs-aussenminister-es-wird-keinen-eu-beitritt-der-tuerkei-geben_id_6057903.html.
- 27 <https://www.hrw.org/news/2016/11/14/qa-why-eu-turkey-migration-deal-no-blueprint>.
- 28 <http://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2016/04/23/tusk-remarks-visit-gaziantep-turkey/>.
- 29 <http://www.businessinsider.de/erdogan-blasts-international-response-to-turkey-coup-refugee-crisis-2016-8?r=UK&IR=T>.
- 30 <http://www.origo.hu/nagyvilag/20160313-nemetorszag-valasztasok-angela-merkel.html>.
- 31 http://migracio.mandiner.hu/cikk/20160313_kutatok_a_menekultvalsagrol_is-szolt_a_harom_nemet_valasztas.

Tizedik fejezet: A NÉGY SZÉL UTCÁJA

- 1 <https://www.la-croix.com/Religion/Pape/INTERVIEW-Pope-Francis-2016-05-17-1200760633>.
- 2 <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/paris-attack-eighth-attacker-salah-abdeslam-could-also-be-on-the-run-from-isis-amid-fears-the-group-a6740781.html>.
- 3 <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-sahara/more-europe-bound-migrants-may-be-dying-in-sahara-than-at-sea-report-idUSKCN0ZV22C>.
- 4 <https://www.thelocal.it/20160415/nearly-6000-migrants-reach-italy-since-tuesday>.
- 5 https://www.iom.int/sites/default/files/situation_reports/file/IOM-LBY-Situation-Report-Jan-2016.pdf.
- 6 <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-brenner-renzi/italian-pm-renzi-says-austrian-border-plans-are-shameless-idUSKCN0XO1OL>;
<https://www.politico.eu/article/angela-merkel-warns-against-brenner-pass-closure-austria-italy-refugees-migrants-crisis/>.
- 7 <http://www.bbc.com/news/world-europe-36053880>.
- 8 <http://www.unhcr.org/protection/operations/5645ddbc6/greece-factsheet-lesvos-island.html>.
- 9 <http://www.unhcr.org/afr/news/latest/2016/10/57f7732d4/volunteers-saved-lives-lesvos-nominated-nobel-peace-prize.html>.
- 10 <https://www.la-croix.com/Religion/Pape/INTERVIEW-Pope-Francis-2016-05-17-1200760633>.
- 11 <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/newsletters/EASO-Newsletter-April-2016.pdf>;
<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/04/greece-refugees-detained-in-dire-conditions-amid-rush-to-implement-eu-turkey-deal/>.
- 12 <https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/may/07/prayerfood-sex-and-water-parks-in-irans-holy-city-of-mashhad>;
<https://en.wikipedia.org/wiki/Mashhad>.
- 13 http://mandiner.hu/cikk/20160922_heti_valasz_ukran_vendegmunkasokat_hoz-na_be_a_kormany.
- 14 *Clothing Poverty – The Hidden World of Fast Fashion*. Andrew Brooks – Zed Press, London, 2015.
- 15 [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0270\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0270(01)&from=EN).
- 16 <https://www.irishtimes.com/news/world/europe/central-european-states-deride-new-eu-refugee-plan-1.2636647>.
- 17 https://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-1726_en.pdf.
- 18 <http://mcadams.posc.mu.edu/russ/jfkinfo2/jfk4/Hscahelm.htm>.

Tizenegyedik fejezet: JÓ EMBEREK ÉS ROSSZAK

- 1 <https://24.hu/kulfold/2016/06/20/brexit-orban-hirdetesben-uzent-a-szavazoknak/>.

- 2 https://www.napi.hu/magyar_gazdasag/orban_maris_levonta_a_kovetkezteteket_a_brexit_utan.616695.html.
- 3 <https://magyaridok.hu/kulfold/orban-viktor-es-david-cameron-egyarant-eros-europat-akar-279682/>.
- 4 <http://www.migszol.com/blog1/-a-8-km-es-torveny-katasztrofalis-kovetkezmenyei-es-eroszak-a-magyar-szerb-hataron>.
- 5 <http://www.balkaninsight.com/en/article/msf-increase-of-violence-towards-migrants-on-balkan-route-07-29-2016>;
https://jrseurope.org/Assets/Publications/File/JRS_Europe_annual_report_2016.pdf.
- 6 Léderer András: https://www.asktheeu.org/en/request/operations_in_hungary.
- 7 <https://hirtv.hu/ahirtvhirei/brutalis-hatarvedelem-ragalom-vagy-valosag-1351984>;
<http://www.msf.org/sites/msf.org/files/serbia-games-of-violence-3.10.17.pdf>.
- 8 <http://www.bbc.com/news/world-europe-36786438>;
<http://www.irr.org.uk/news/enough-is-enough-deaths-on-the-western-balkans-route/>.
- 9 https://index.hu/tudomany/tortenelem/2016/01/27/25_eve_tart_a_szomaliai_monoton_gyilkolas/.
- 10 https://hu.wikipedia.org/wiki/Radomir_Putnik.
- 11 <http://www.bajaimuzeum.hu/hu/cimkek/id-eber-sandor>.
- 12 <http://www.csatalja.hu/index.html>.
- 13 http://www.konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=358:a-nemet-kisebbség-magyarországon-1938-1948&catid=43:etnikai-konfliktusok&Itemid=214;
http://adatbank.transindex.ro/regio/kisebbségkutatás/pdf/IV_fej_02_Nagy.pdf.
- 14 <http://www.refworld.org/pdfid/59490da77.pdf>.
- 15 http://www.bbc.co.uk/news/resources/idd-sh-Erdogans_Turkey.

Tizenkettedik fejezet: A NŐK ADAŠEVICBŐL

- 1 <https://refugeesmigrants.un.org/summit>.
- 2 http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/serbia_en.pdf;
<http://www.doctorswithoutborders.org/country-region/serbia>.
- 3 <https://hu.globalvoices.org/2012/04/3352>;
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Afganisztán>.
- 4 <https://www.careinternational.org.uk/stories/syrian-refugees-journey-through-mud-fire-and-cold>.
- 5 <http://www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=3&lang=ENG>.
- 6 <http://parameter.sk/mar-1200-megfordultak-bosi-taborban-most-107-en-vannak-ott>.
- 7 <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-slovakia-hungary/hungary-slovakia-challenge-quotas-on-asylum-seekers-at-top-eu-court-idUSKBN186222>.
- 8 <http://hu.euronews.com/2016/09/15/pozsonyi-eu-csucs-a-fo-kerdes-az-unio-jovoje>.

- 9 <https://www.youtube.com/watch?v=hbUWP7iyhac>;
<https://www.theguardian.com/world/2016/sep/19/angela-merkel-admits-mistakes-asylum-seekers-election>.
- 10 <http://gepnarancs.hu/2016/09/eu-csucs-fico-menetrendet-dolgoznak-ki-a-kovetkezo-honapokra/>.
- 11 <https://444.hu/2016/09/13/magyarorszagot-ki-kellene-dobni-az-eu-bol-mondja-a-luxemburgi-kulugyminiszter>.
- 12 <https://24.hu/kulfold/2016/09/16/az-uj-jelszo-ez-lehet-migransugyben-rugalmas-szolidaritás/>.
- 13 <https://euobserver.com/migration/135245>.
- 14 <http://refugeesmigrants.un.org/summit>.
- 15 <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2016/09/23/figures-of-the-week-un-summit-for-refugees-and-migrants-calls-for-international-action/>.
- 16 <http://www.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/szijarto-peter-felszólal-az-ensz-kozgyulesenek-altalanos-vitajan>.
- 17 <http://www.unhcr.org/new-york-declaration-for-refugees-and-migrants.html>.
- 18 <https://www.oxfam.org/en/pressroom/reactions/un-summit-refugees-fails-deliver-real-solutions>.
- 19 <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/09/20/remarks-president-obama-leaders-summit-refugees>.
- 20 <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/az-eu-nak-egyiptommal-is-megallapodast-kell-kotnie>.
- 21 <https://derstandard.at/2000044795966/Bundeskanzler-Kern-Orbans-Politik-der-Grenzsperren-verstaendlich>.
- 22 <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/a-kormany-a-kvotarol-szolo-nepszavazas-kiirasarol-dontott>.
- 23 <http://nol.hu/belfold/kiderult-mennyibe-fajt-a-kvotanepszavazas-1634635>.
- 24 https://galeria.index.hu/belfold/2016/09/02/ketfarku_kutyapart_plakatjai/.
- 25 http://www.parlament.hu/en/web/house-of-the-national-assembly/parliamentary-parties?p_auth=PdvxakDt&p_p_id=pairproxy_WAR_pairproxyportlet_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&pairproxy_WAR_pairproxyportlet_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finternet%2Fcpql%2Fogy_naplo.naplo_fadat%3Fp_ckl%3D40%26p_uhn%3D165%26p_felsz%3D6%26p_szoveg%3D%26p_felszig%3D6.
- 26 Uo.
- 27 <http://www.valasztas.hu/hatarozat-megjelenito/-/hatarozat/150-2016-nvb-hatarozat-a-233-2016-vii-5-ke-hatarozattal-2016-oktober-2-napjara-kituzott-orszagos-nepszavazas-eredmenyenek-megallapitasa-targyaban>;
<https://24.hu/belfold/2016/10/02/nepszavazas-ma-kiderul-mennyit-er-a-tobb-milliardos-menekultellenes-gyuloletkeltes/>;
https://www.napi.hu/magyar_gazdasag/itt_az_oktoberi_nepszavazas_hivatalos_eredmenye.622361.html.
- 28 Kormány közeli forrás.
- 29 <https://www.hirado.hu/2016/10/02/orban-a-fegyver-eleg-eros-lesz-brusszelben-is/>.
- 30 <https://euobserver.com/migration/135329>.

- 31 https://index.hu/belfold/2016/10/04/elarulta_vegre_a_kormany_mennyibe_kerult_a_kvotakampany/.
- 32 <https://444.hu/2016/11/08/megbukott-orban-alkotmanymodositasa>.

Tizenharmadik fejezet: EGY LASSÚ ÉS SZÁNALMAS EURÓPA

- 1 https://www.bundesregierung.de/Content/EN/Pressemitteilungen/BPA/2016/2016-12-31-neujahrsansprache-podcast_en.html.
- 2 <https://www.gambia.co.uk/blog/the-story-of-the-balafon-an-ancient-west-african-musical-instrument>.
- 3 <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/09/inside-palmyra-syria-after-second-isis-islamic-state-occupation>.
- 4 <https://24.hu/kozelet/2016/12/07/satorponyva-valasztja-csak-el-a-menekulteket-a-minuszoktol/>.
- 5 http://www.hetek.hu/hatter/199905/bicskei_jovevenyek.
- 6 <https://www.magyarurir.hu/hirek/menekulteket-fogadott-be-kormendi-plebanos>.
- 7 <http://www.bbc.com/news/world-africa-38078238>.
- 8 <https://www.cancer.gov/research/key-initiatives/moonshot-cancerinitiative>.
- 9 <https://www.aljazeera.com/news/2017/05/high-losses-afghan-forces-winter-170501041116344.html>.
- 10 https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_afghanistan_joint_way_forward_on_migration_issues.pdf.
- 11 <https://euobserver.com/migration/135349>.
- 12 <http://nol.hu/belfold/varszegi-asztrik-a-menekultekrol-kereszteny-ember-nem-vallalhatja-a-teljes-elhatarolodast-1634145>.
- 13 <http://nol.hu/archivum/archiv-418868-229513>.
- 14 <http://www.bbc.co.uk/programmes/b07ky6ft>.
- 15 <https://www.rferl.org/a/germany-afghan-deportations-eight-rejected-asylum-seekers/28733437.html>.
- 16 https://en.wikipedia.org/wiki/Murder_of_Maria_Ladenburger.
- 17 <http://www.bbc.co.uk/programmes/b07ky7sn>.
- 18 https://www.washingtonpost.com/local/2017/live-updates/politics/live-coverage-of-trumps-inauguration/pope-francis-sends-a-message-to-trump/?utm_term=.a4e539161bda.
- 19 <http://www.msf.org/en/article/migration-thousands-trapped-freezing-temperatures-greece-and-balkans>.

Tizennegyedik fejezet: HATÁRVIDÉK

- 1 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tompa>.
- 2 <https://edition.cnn.com/2017/07/11/opinions/isis-loss-of-mosul-and-its-future-bergen/index.html>;
<https://www.theguardian.com/artanddesign/2018/jan/16/mosul-six-months-after-isis-was-ousted-then-and-now>.
- 3 <http://aidrom.ro/english/>.
- 4 http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report.

Tizenötödik fejezet: BÁRCSAK ITT LENNÉL

- 1 [https://en.wikipedia.org/wiki/Wish_You_Were_Here_\(Pink_Floyd_album\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Wish_You_Were_Here_(Pink_Floyd_album)).
- 2 <http://www.bamf.de/EN/Willkommen/KinderFamilie/Kindergeld/kindergeld-node.html>.
- 3 <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-zamalka-insight/insight-after-chemical-horror-besieged-syrian-suburb-defiant-idUSBRE9930E420131004>.
- 4 https://en.wikipedia.org/wiki/Expulsion_of_Germans_from_Czechoslovakia.
- 5 <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2016-07/ansbachselbstmordanschlag-islamismus/komplettansicht>;
<http://www.bbc.com/news/world-europe-36886647>.
- 6 <https://www.ka-news.de/region/bruchsal/asyl-karlsruhe./Auf-Bruchsaler-Fabrikgelaende-Neue-Fluechtlingsheime-eroeffnet;art6011,1720912>.
- 7 https://fr.wikipedia.org/wiki/Brigade_La_Fayette;
<http://secretdefense.blogs.liberation.fr/2009/10/26/depus-un-anlarmee-francaise-a-elimine-environ-150-insurges-en-kapissa/>;
<http://www.guerres-influences.com/captain-teacher-journalistereserviste-radio-surobi-afghanistan/>.
- 8 <http://www.bbc.com/news/world-europe-37773848>.
- 9 <http://www.asylumineurope.org/reports/country/france>.
- 10 <http://www.asylumineurope.org/reports/country/switzerland/asylumprocedure-general/short-overview-asylum-procedure>.
- 11 https://index.hu/kulfold/2015/10/18/bevandorlasellenes_jobboldali_populistak_nyertek_a_svajci_parlamenti_valasztasokat/.
- 12 <https://www.ecre.org/?s=Switzerland>.
- 13 <https://www.sem.admin.ch/dam/data/sem/publiservice/berichte/migration/migrationsbericht-2016-e.pdf>.

Utószó: ARCOK A KERÍTÉS NÉL

- 1 <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-syria-border-wall-to-be-completed-by-spring-124303>.
- 2 <http://www.unhcr.org/syria-emergency.html>.
- 3 <https://www.nrc.no/perspectives/2017/hoping-for-a-turning-point-in-2018/>.
- 4 Ivan Krastev: *After Europe*. University of Pennsylvania Press, 2017.
- 5 <https://institute.global/insight/renewing-centre/populist-anxieties>.
- 6 https://hu.wikipedia.org/wiki/2017-es_nemet_szovetségi_valasztások.
- 7 Fidesz-forrás.
- 8 https://hu.wikipedia.org/wiki/2017-es_ausztriai_parlamenti_valasztás.
- 9 <http://www.spiegel.de/international/europe/sebastian-kurz-i-definitely-have-a-red-line-a-1173943.html>.
- 10 <https://reliefweb.int/report/italy/unhcr-europe-monthly-report-november-2017>.
- 11 <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/partners/srsg.shtml>.
- 12 <https://www.nrc.no/resources/annual-reports/global-report-on-internal-displacement-2017/>.
- 13 https://www.huffingtonpost.com/chaker-khazaal/no-arab-gulf-countries-ar_b_8280448.html;

<https://www.opensourceinvestigations.com/syria/gulf-states-response-to-syrian-refugee-crisis-a-myth-debunked/>

14 <http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-10/angela-merkel-influence-refugees-open-borders-balkan-route>.

15 <https://newrepublic.com/article/143604/european-disunion-rise-populist-movements-means-democracy>.

16 Töki forrás:

A legtöbb kongói franciául beszélt, de a mauritániai Omar angolul is tudott. Öt évvel korábban hagyta el a hazáját, Törökországba repült, onnan pedig gyalog folytatta útját. Több mint négy évet töltött egy görögországi menekült-táborban, de továbbállt, amikor a menedékkérelmét visszautasították.

– Most ez a családom – mondta nevetve, és átkarolta a kongói Issát és a feleségét, Fatoumát. – Együtt indultunk el Thesszalonikiből. Az én országomban a fehér mórok vannak hatalmon, a feketét, mint én is, mindenből kizárják.

A következő februárban töltötte be a huszonötöt.

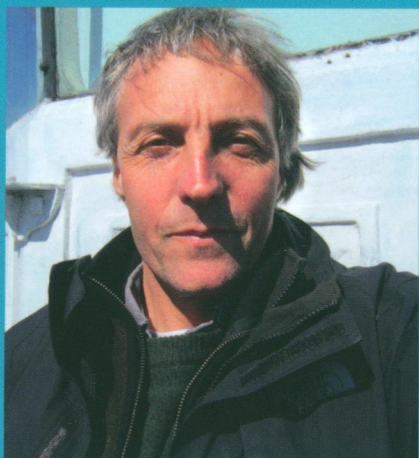
– Van valami végzettséged? – kérdeztem tőle, mintha állásinterjún lettünk volna.

– Három is – felelte vigyorogva. – Számítástechnikus, víz- és villanyszerelő.

– Mikor ittál utoljára vizet?

– A rendőrség adott egy keveset, miután elfogtak. Repesett a szívem a boldogságtól.

(részlet a könyvből)

NICK THORPE a BBC kelet-közép-európai tudósítója, Magyarország-szakértő. 1960-ban született a dél-angliai Upnor faluban. A Readingi Egyetemen diplomázott modern nyelvekből. 1983-ban jött Magyarországra, hogy részt vegyen egy béketüntetésen. Felesége magyar, öt gyermekükkel jelenleg is Budapesten élnek. Szakterülete a kilencvenes években Magyarország mellett más közép-európai országokkal is bővült. 2009-ben *The Unfinished Revolution* (A befejezetlen forradalom) címmel könyve jelent meg a kelet-közép-európai rendszerváltozásokról és hatásukról. A *Duna – Utazás a Fekete-tengertől a Fekete-erdőig* című sikerkötetét már a magyar rajongók is olvashatták (Scolar, 2015).

NICK THORPE, a BBC Magyarországon élő tudósítója már az előző könyve (*A Duna – Utazás a Fekete-tengertől a Fekete-erdőig*) megírása alatt is folyamatosan hírt adott évtizedünk egyre súlyosbodó problémájáról: az európai politikai életet gyökerestől felforgató és a közhangulatot erősen befolyásoló „menekültválságról”. Friss könyvét teljesen ennek a témának, ezen belül is a balkáni menekültút vonal feltárásának szentelte.

Napjainkban szinte mindenki állást foglal e bonyolult kérdésben, és az emberek sokféleképpen viszonyulnak a menekültekhez. De mit gondolnak ők, a menekülők? Mi elől és hova menekülnek? Mit hagynak maguk mögött, és miben reménykednek? Egyáltalán kik ők?

És mit gondol a határőr? Mit az embercsempész, a határ menti falu polgármestere, Athén vagy Budapest lakója, a kerítést építő rab? És a politikusok Európa-szerte?

Nick Thorpe könyvében elsősorban emberi sorsokról olvashatunk, közelről figyelhetjük az úton lévők mindennapjait, és szembesülhetünk az általuk és a helyiek által tapasztalt „jóval” és „rosszal”. Mert akár egy népmesében, a dolgok mögött mindig ott rejlenek a megfontolandó igazságok és tanulságok.

